

Tartalomjegyzék

Balaton

Tisztelt Olvasók! Kedves Kollégák!	3
Fekete Károly–Oláh Miklós: Szerkesztői előszó	4

Visszaemlékezések

Dr. Nemcsók János visszaemlékezése a BFT megalakítására	6
„Az egész régiót sikerült irányba állítani” – Interjú Dr. Bóka Istvánnal, a Tanács 1999-2002 közötti, és jelenlegi elnökével.....	13
„A helyi felelősséget növelném!” (Dr. Kolber István)	21
Erősíteni kell a tó körüli kohéziót! (Dr. Sütő László).....	27
„Politikai temetőnek szánták nekem ezt a helyet” (Dr. Suchman Tamás).....	31
A Balaton környékén élőknek kellene arról dönteni, hogyan milyen Balatont akarnak!(Dr. Balázs Árpád).....	38
„Az volt a feladat, hogy létrehozzuk a munkaszervezetet” Interjú dr. Hatvani Miklóssal, a BFT munkaszervezetének alapító vezetőjével.....	46
A fejlesztési forrásokat oda kell utalni, ahol a megfelelő ismeretek rendelkezésre állnak a döntésekhez! – Beszélgetés Kutics Károllyal, aki 2000-2002 között vezette az Ügynökséget.....	51
„Élesedj!” – Interjú dr. Molnár Gáborral a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség ügyvezető igazgatójával	60
A Balaton Fejlesztési Tanács megalakítása és a Balatoni Tógazdaság terve – egy szakértő szemszögéből – Interjú Loydl Tamással	73
A területfejlesztés alapvető feladata, hogy átlépje a közigazgatási határokat! Interjú dr. Szegvári Péterrel	83
Hálózatokról, ökológiai rendszerekről, világjárványról és Balatonról – még a pandémia előtt – Beszélgetés dr. Jordán Ferencsel a Balatoni Limnológiai Intézet igazgatójával (2019 – 2020) és prof. Szathmáry Eörs evolúcióbíológussal az Ökológiai Kutatóközpont főigazgatójával.....	93

Tanulmányok

<i>Schleicher Vera–Semsei Sándor</i> : Hajóhid – Vázlat a Balaton-térség elmúlt ötven évének konfliktusos folyamatairól és a Balaton Régió turizmusának fejlesztési lehetőségeiről.....	102
<i>Valentin Szilveszter</i> : Az egyes helyi adóbevételek alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet települési önkormányzatainál.....	120
<i>Fekete Károly–Dombi Gábor–Oláh Miklós</i> : A koronavírus járvány a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben – különös tekintettel az önkormányzatokra.....	135
<i>Neumanné Virág Ildikó – Varga-Dani Barbara</i> : Fenntarthatóság és körforgásos gazdaság szemlélete a Balaton Turisztikai Térségben.....	150

Önkormányzati múlt

<i>Hudi József</i> : A balatonalmádi fürdőélet 1897-ben.....	163
Jegyzőkönyv – Balaton Fejlesztési Tanács alakuló ülése (1997. június 30.).....	169
A Balaton Fejlesztési Tanács Alapszabálya	180

Tájékoztató

<i>Agg Zoltán</i> : Harmincéves a Comitatus Önkormányzati Szemle!	183
---	-----

Visszaemlékezések és előretekintések a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség fennállásának 20 éves jubileuma apropóján

Címlapfotó: Oláh Gergely Máté

E számunkat szerkesztette és az interjúkat készítette Oláh Miklós és Fekete Károly

E számunk olvasószerkesztője: dr. Agg Zoltán

Köszönet nyilvánítás!

E számunk megjelenését a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft. anyagi és szellemi támogatása tette lehetővé.

A folyóiratban megjelent tudományos közleményeket szerkesztőségünk tudományos fokkalal rendelkező szerkesztői és szerkesztőbizottsági tagjai lektorálják.

E számunk szerzői: Schleicher Veronika etnográfus, főosztályvezető, Néprajzi Múzeum, Semsei Sándor elnök, Magyar TDM Szövetség, Dombi Gábor, szociológus, Fekete Károly geográfus, Oláh Miklós szociológus, kutatásvezető - Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség NKft., Valentin Szilveszter vidékfejlesztő agrármérnök, Gyenesdiás, Neumanné Virág Ildikó PhD egyetemi docens, Varga-Dani Barbara, turisztikai szakértő, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Hudi József történész, levéltárvezető, főiskolai docens.

Balaton

Tisztelt Olvasók! Kedves Kollégák!

Nagy örömömről szolgál Önökkel megosztani Ügynökségünk, a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség alapításának 20. évfordulójára készített kiadványt.

A kiadvány elkészítésének ideje alatt többször eszembe jutott egyetemi mentorom biztatása: „az első tíz lépést mindig könnyebb megtenni, mint a következő tízet”!

Meglepő módon ezt nem a kiadványra vonatkoztattam, hanem az Ügynökségünk elmúlt 20 évére! Az első 10 évben egy új szakterület felfedezésének, kialakításának voltunk részesei, minden pillanatában izgalmas és kihívást jelentő feladatokkal, egymást inspiráló partnerekkel. A második 10 évből már nem a feladatok szépségére, hanem a monotonításra emlékszünk többet, és arra, hogy a korábban nyüzsgő szakmai kavalkádban, nagyon egyedül maradtunk. A területfejlesztés szereplőiként, bizonyára Önök számára sem ismeretlen ez az érzés.

Természetesen a kiadvány elkészítése is igazolta a fenti állítást. Amikor elképzeltük, tervezgettük, a pandémia közepén nekikezdünk, csak bővült, újabb és újabb ötletek kerültek beépítésre a vázlatokba. Aztán nekikezdünk a megvalósításnak, itt már kevesebb tere volt a szárnyalásnak, sokkal több a mindennapi munkának, de mint kiérezhető lesz az írásokból, az öröme továbbra is megmaradt. Már most helyénvalónak tartom megköszönni Oláh Miklós és Fekete Károly munkatársaimnak a kötet szerkesztőinek mindazt a sok munkát, időt és odaadást, amit annak szenteltek, hogy a kiadvány méltó megemlékezése legyen Ügynökségünk elmúlt 20 évének!

És mi következik ezután? Az elkövetkező 10 évben? Erre már csak saját életünkből vehetünk példákat. Tudjuk a feladatunkat, végezzük a dolgunkat! – a stratégiát elkészítettük, most végre kell hajtánunk, az első 10 év lelkesedésével, a második 10 év kitartásával és az elkövetkező 10 évbe vetett bizalommal.

Jó olvasást, kellemes visszaemlékezéseket és sok örömet kívánunk munkájukban!

dr. Molnár Gábor

ügyvezető igazgató

Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség

Szerkesztői előszó

„Csak akkor foghatsz ki jó időket, ha bedobtad rá a horgod” – énekli (szabad fordításban) Tom Waits bluesénekes. Ahogy jelen kiadvány kezdett végső formát öltetni, egyre inkább ez a gondolat fogalmazódott meg bennünk, szerkesztőkben. A Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség immár több mint két évtizede „bedobta a horgot”. A magyarországi terület-fejlesztés kezdetben új és ismeretlen szereplőjeként meg- és elismertette magát, változásokra reagált, sokszor csak kivárt – de valahogy mindig működött és kereste a lehetőségeket a Balaton térsége számára.

A két évtizedes működésnek pedig szükségszerű hogy mára lettek olyan tapasztalatai és konzekvenciái, amit éppen a jövő érdekében célszerű rögzíteni, dokumentálni. Ezért kaptunk felhatalmazást arra dr. Molnár Gábor ügyvezető igazgatótól, hogy mikor az ügynökségi munkák azt lehetővé teszik, állítsuk össze ezt a jubileumi kiadványt. Célunk volt, hogy ne csupán egy emlékkönyvet állítsunk össze, hanem a múlt tanulságaiból építkezve olyan gondolatokat tartalmazzon ez a kiadvány, melyek a Balatonnal foglalkozó jövő nemzedékek számára is hasznosak lehetnek.

Úgy gondoltuk, hogy húsz esztendő munkáját a leghitelesebben azok a szereplők tudják elmondani, akik Balaton Fejlesztési Tanács elnökeként irányították és az Ügynökség vezetőiként koordinálták a térségért végzett munkát. Köszönettel tartozunk a Balaton Fejlesztési

Tanács egykori és jelenlegi elnökeinek (név szerint és időrendben: Dr. Nemcsók Jánosnak, dr. Bóka Istvánnak, dr. Kolber Istvánnak, dr. Sütő Lászlónak) hogy elkészülhettek velük azok a tartalmas interjúk, melyeket immár az olvasók is kezükben tarthatnak. Suchman Tamás elnöki ciklusát egy szerkesztett összeállításban mutatjuk be, azonban az ő szavait is felidézi a kiadvány. 2010-ben tartott elnöki búcsúbeszédét feltétlenül érdemesnek tartottuk arra, hogy szélesebb körben is ismertté váljon. Mivel a Balaton Fejlesztési Tanács alelnökeként és ügyvezető elnökként dr. Balázs Árpád is jelentős folyamatokra látott rá, és fontos döntések meghozatalában vett részt, így egy vele készült beszélgetést is tartalmaz a kötet.

Köszönettel tartozunk az Ügynökség ügyvezető igazgatóinak, munkaszervezet-vezetőknek; dr. Hatvani Miklósnak, dr. Kutics Károlynak és dr. Molnár Gábornak is, akik a cég operatív, szakmai tevékenységére is rávilágítottak, amellet hogy a távlati célokat, víziókat is megfogalmazták. Az interjúk kapcsán itt szeretnénk jelezni azt a technikai részletet, hogy tekintettel a kérdezők és a válaszadók között fennálló közvetlen szakmai kapcsolatra, a beszélgetések eredeti tegező formáján nem változtattunk a szerkesztett szövegben. Úgy gondoltuk, hogy az interjúk jellegét és hangulatát hűen tükrözi, ha az eredeti diskurzusoknak nem adunk túlformalizált nyelvi kereteket.

Éppen e tegező formából lép ki ugyanakkor az az interjú, melyet 2019 októberében készítettünk Tihanyban dr. Jordán Ferencsel, aki akkoriban a tihanyi Limnológiai Intézet igazgatója volt. A globális kitekintést és sötét – ám később beigazolódnak - jövőképet is felvázoló interjú a fejlesztéspolitika számára is hasznosítható ökológiai, hálózatelméleti fejtegetéseket tartalmaz, sőt, a beszélgetés utolsó szakaszában a nemzetközileg szintén elismert dr. Szathmáry Eörs evolúcióbíológus is csatlakozott a társasághoz, élesen rávilágítva a tudomány és a Balaton összekapcsolódó kihívásaira.

Ugyanakkor nem szerettünk volna interjúkötetet megjelentetni. Ennek oka, hogy számos fontos, társadalomtudományi témájú tanulmány született az elmúlt években a Balatonnal kapcsolatban. A kötetben megjelent tanulmányokat azzal a céllal válogattuk ki, hogy bemutassák az elmúlt időszak Ügynökséghez kötődő legjelentősebb vagy legaktuálisabb munkáit. Ezek között fontosnak tartottuk közölni a Területi Statisztika című folyóiratban már megjelent tanulmányunkat a COVID-19 első hullámának balatoni tapasztalatairól, valamint a fiatal vidékfejlesztő, Valentin Szilveszter e fenti kutatást megalapozó munkáját a járványhelyzet önkormányzati költségvetésre gyakorolt hatásairól. Az elmúlt három évben az Ügynökség területfejlesztési törvényből levezethető, kiemelt feladata volt a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet hosszú- és középtávú fejlesztési programjának felülvizsgálata és kidolgozása. A tervek készítése közben, a tervezést támogató, javaslattevő háttéranyagként állította össze dr.

Schleicher Vera és Semsei Sándor a Hajóhid c. tanulmányt. A jelenkor Balaton-problematikájához újszerűen, elsősorban a turizmusantropológia eszköztárával közelítő, szintetizáló írás a programtervezésben részt vevők álláspontjára is jelentős hatást gyakorolt. Úgy gondoljuk, hogy ez az írás lehetne az egyik kulcsa és alapja a következő évtizedek Balatonról szóló közéleti, szakmai vitáinak vagy a Balatonhoz kapcsolódó fejlesztéspolitikai irányoknak. Szintén a jövőről, a turizmus és a fenntarthatóság kapcsolatáról értekezik Neumanné dr. Virág Ildikó és Varga-Dani Barbara a körforgásos gazdaság elméletéhez kapcsolódva. Kötetünket ugyanakkor mégsem jövőbe tekintéssel zárjuk, hanem dr. Hudi József, 1897-es balatonalmádi fürdőevadot ismertető írásával. A tanulmány záró soraiban a Vigalmi Bizottság értékeli a mögöttük hagyott szezont, és meghatározza a jövőbeli fejlesztési irányokat.

E gondolat vezérelt bennünket, szerkesztőket is. Dokumentáljuk, összegezzük, értékeljük az elmúlt két évtizedet, de mindezt annak érdekében, hogy számunkra is kikristályosodjon: merre tart a Balaton és merre tartunk mi a Balatonnal? A kezdő metaforához visszatérve: Abban a reményben adjuk most az olvasók kezébe kiadványunkat, hogy az itt összegyűjtött tapasztalatok és tanulságok segítenek kiválasztani a mindenkor legalkalmasabb felszerelést, a legjobb csalt, amit a horogra tűzünk, hogy kifogjuk a Balaton számára az igazán jó idöket.

FEKETE KÁROLY - OLÁH MIKLÓS

Visszaemlékezések

Alapító elnök, kormánybiztos, biológus

Dr. Nemcsók János visszaemlékezése a BFT megalakítására

Dr. Nemcsók János 1949. június 26-án született Békásmegyeren, öt gyermek apja. Középiskolai tanulmányait Budán az Árpád Gimnáziumban és a II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban végezte. A József Attila Tudományegyetem Természettudományi Karán szerzett biológus végzettséget. Több külföldi ösztöndíj elnyerője (Jena, Bristol, Regensburg) habilitált doktor, egyetemi tanár (1994 JATE)

Munkahelyei:

1972-1979 kutató, MTA Balatoni Limnológiai Kutatóintézet, Tihany
1979-1981 tudományos munkatárs, Szegedi Tudományegyetem, Biokémiai Tanszék
1981-1986 egyetemi adjunktus, Szegedi Tudományegyetem, Biokémiai Tanszék
1987-2011 tanszékvezető, egyetemi docens majd egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem, Biokémiai Tanszék
1993-1995 intézetigazgató, Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Alapítvány
1993-2003 programvezető, Környezet biokémia és –biotechnológia PhD. (doktori) program
1995-2009 tudományos tanácsadó, Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Alapítvány
1994-2002 országgyűlési képviselő, Magyar Országgyűlés
1995-1998 politikai államtitkár, Miniszterelnöki Hivatal, Balatoni kormánybiztos,
Balatoni Regionális Fejlesztési Tanács Elnöke, Dunai Kormánybiztos
2002-2006 miniszteri biztos, Miniszterelnöki Hivatal
2007-2010 projekt igazgató, Biomassza Termékpálya Szövetség
2008-2012 tanszékvezető, Selye János Egyetem Biológia Tanszék
2012-2019 egyetemi tanár, Selye János Egyetem Biológia Tanszék

Milyen körülmények között lettél balatoni kormánybiztos, majd a Balaton Fejlesztési Tanács elnöke? Miért és hogyan eshetett rád a választás?

Ismeretes, hogy 1994-ben lettem országgyűlési képviselő és röviddel a képviselői eskümléte után a miniszterelnök úr magához hívatott. A politikai életben nagyon kevés ilyen helyzet van, hogy a parlamentbe került valamennyi párt képviselőjében lévő országgyűlési képviselők egyöntetűen szeretnének valamit. Ez esetben az volt a cél, hogy a Balatonnak legyen gazdája, külön költségvetése. Bár professzori kinevezésem mellett nem akartam képviselő lenni, a miniszterelnök - aki azzal vett rá a feladatra, hogy legyek országgyűlési képviselő, hogy ökológiai környezetvédelmi dolgokkal foglalkozzak - megkérte, hogy mindenki számára elfogadható lennék, elvállalnom-e a Balaton Fejlesztési Tanács megalkutását, vezetését, egy program kidolgozását.

Kérjük, ismertesd röviden szakmai és politikai életutad a BFT alapító elnöki tevékenységed előtti időszakot tekintve és azt követően!

Az egyetemen kutató-biológusként végeztem, 1972-ben pedig a tihanyi kutatóintézetbe kerültem, ahol hét évig dolgoztam. Ott ismerkedtem meg a Balaton igazi problémáival, bár 5 éves korom óta minden évben jártam a Balatonon. 1972-től 1979-ig Tihanyban éltem. Az 1974-es nagy halpusztulás után a Magyar Tudományos Akadémia előírta a tihanyi intézetnek, hogy hangsúlyozottan foglalkozzon a Balaton problémáival, ne csak neurobiológiai, hanem ökológiai kérdésekkel is. Én a neurobiológiai osztályon voltam és elvállaltam ezt a feladatot. Azzal kezdtem a munkámat, hogy megnéztem, a különböző növényvédőszer szerek hogyan hatnak a halak idegrendszerére. Ezt a munkát végeztem, amikor Boross professzor az újjáalakuló Szegedi Biokémiai Tanszékre hívott, hogy közösen fejlesszünk ki olyan módszert, amivel halvér-analízisből korai stádiumban ki tudjuk mutatni a vízikörnyezet kedvezőtlen irányú változását. Ki is dolgoztuk ezt és így tudtuk felderíteni mérések alapján az 1991-es majd az 1995-ös angolnapusztulás okait, amelyek egymástól eltérőek voltak. 1991-ben az történt, hogy lezárták a zsilipet, nem tudtak elmenni az angolnák és ennek hatására a vonulás irányának megfelelően a dél-nyugati medencében nagy sűrűségben gyűltek össze. Ezért stresszes állapotba kerültek, az immunrendszerük legyengült. A bizonyíték erre, hogy az ott kifogott döglődő vagy elpusztult halaknak a fonalféreg fertőzöttsége tízszerese volt, mint amit a keleti medencében kimutattunk. Ezt nemzetközileg elismert folyóiratban is közzétűk.

A '95-ös halpusztulásnak különös sztorija van. Ahogy egy hónapja kineveztek a Balaton kormánybiztosává, elkezdődött a nagy angolnapusztulás. Korábbi kísérleteink során, amikor megállapítottuk a '91-es angolnapusztulás okait, akkor Gönczi János, aki a Balatoni Halgazdaság vezetője volt, tartott egy előadást az Akadémián. Fő eredménye volt, hogy rovarirtószer-maradványt talált a halakban. Ezen alapulva 1992-től szisztematikusan a szúnyogirtó szer hatását vizsgáltam balatoni halfajokra. Amikor kimentem 1995-ben megnézni a halpusztulást, pont olyan típusú mozgásukat láttam, mint nálunk a szúnyogirtó szerrel történő kezeléskor. Rögtön erre gyanakodtam: mintákat vettünk, két független állami cég megmérte és bizony, a veszélyes határt meghaladó szúnyogirtó szer többszörösét találták bennük. Azt is megfigyeltük, hogy miért az angolnák pusztultak és miért nem a többiek. A balatoni halfajok közül a szélhajtó kűsz és az angolna volt a legérzékenyebb erre a szerre amit kiszórtak a permetezéskor. Akkor kezdtük el verni a tam-tam dobát, hogy biológiai szúnyogirtást kellene végezni a kémiai helyett. Ennek az a lényege, hogy egy fehérjét juttatunk ki, ami a szúnyoglárva légzőizmját megbénítja. Ez nagyon jó, mert a mostani kémiai szúnyogirtó szerrel egyetlen szúnyog irtása 4000 hasznos rovar elpusztulásával jár együtt. Ezért is örülök, hogy egyre nagyobb mennyiségben alkalmazzák a biológiai irtást. Mikor megállapítottuk, hogy mi az angolnapusztulás oka, azonnal embargót rendeltünk el, hogy tovább nem szabad angolnát telepíteni. Egyébként a fő oka az egésznek az angolna életmódja volt, mivel ez a halfaj feljön a víz felszínére és ott lélegzik a kopolyájával. Viszont az alkalmazott szúnyogirtó szer vékony olajréteg formában a vízfelszínen van és így a hal közvetlenül érintkezik vele.

Inkább szakmai, vagy inkább politikai feladatként tekintetél a balatoni kormánybiztosi, majd később a BFT elnöki tisztekre? Miben nyil-

vánult meg a szakmaiság és miben a politikai, reprezentációs szerep?

Engem azért neveztek ki politikai államtitkárként a Balaton fejlesztésére, mert meggyőztem Horn Gyulát, hogy a környezetvédelem nagyon fontos feladat. Ezért a politikai államtitkári funkcióim nem napi politikai feladatokat jelentett, hanem valamiféle környezetvédelem iránti elköteleződést. Ebben a minőségemben tevékeny, aktív szerepet játszottam a Balaton-felvidéki Nemzeti Park megalakításában is.

A tihanyi éveim alatt megtudtam, hogy a Balaton fő problémája az eutrofizáció, ami azt jelenti, hogy nagyon nagymértékű a foszfor és nitrogén bekerülése a Balatonba és emiatt az algák elszaporodnak. Én nem okoskodtam, hanem hallgattam a vízgyűesekre és azokra, akik a gyakorlati méréseket végezték. Kidolgoztunk egy olyan tervet, hogy hogyan lehetne csökkenteni a nitrogén és a foszfor tartalmat. Ennek az egyik módja, hogy ha nem engedjük befolyjni a szennyvizeket a Balatonba, hanem körbe csatornázzuk a Balatont. Nagy kormányzati csata után elértem azt, hogy a miniszterelnök mellém állt és 30 milliárd forintért körcsatornát építtettünk a Balaton köré ebben a ciklusban. Egy szakasz maradt ki, amit már befejeztek azóta, az Aszfő és Balatonfüred közötti szakasz. Ez lényegesen csökkentette a Balaton terheltségét.

Amiért ostoba támadásoknak voltam kitéve, az a következő: Tudtam, ha a balatoni nádat nem aratják le, akkor az belerohad a Balatonba. Ha belerohad, akkor annak a nitrogén és a foszfor tartalma bekerül a tóba. Ezért kerestem a megoldási lehetőségeket. Találtam nádaratót, szépen le is arattuk. De én még egy mazsolát is tettem a hab tetejére, ugyanis a keszthelyi könyvtárban találtam egy irodalmat, mely szerint a Festetics grófok a szürkemarhát tutajon vitték a Kis-Balatonra és olyan területekre, ahol nehezen tudtak bemeni, ott kitétték őket, hogy leegyeljék a zöld növényeket. És ekkor történt, hogy neveltség tárgyává akartak tenni, mert volt 198 olyan szürkemarha, amit nem tudott valaki tovább tartani és vágóhídra kerültek volna. Elértem Horn Gyulánál, hogy ezeket a szürkemarhákat vegyük meg és helyezzük ki, hogy a legeltetésükkel rengeteg nitrogén és foszfor Balatonba kerülését megakadályozzuk. Megvettük a szürkemarhákat és persze vicceltek,

hogy a Miniszterelnöki Hivatal állományába került 198 marha.

Szépen működött ez később, aztán mikor elvesztettük a választásokat, úgy tudom gondok voltak azzal az emberrel, akire rábíztuk ezt a szürkemarha állományt, ami végül a nemzeti parkhoz került.

Összegezve: a képviselőséget azért vállaltam el, hogy a zöld politikát szolgáljam. Én szakpolitikusként szerepeltem. Végülis ezért bízták rám a Bős-Nagymaros ügyét is, ahol azért kaptam támadásokat szintén, mert a szakmát képviseltem és nem a politikát.

Kérünk, röviden beszélj a Bős-Nagymarosi projektről!

Ha rajtam múlna, én sem építeném meg most. De lényegében már 1989-ben olyan stádiumban volt, hogy visszafordíthatatlan volt a folyamat. A magyar szakaszon 90 %-os készülségen állt meg a beruházás. A projekt elleni tiltakozás volt az a trójai faló, amivel úgy gondolták, hogy a rendszerváltás előtt ki lehet puhatolni az akkori hatalom toleranciáját. A lényeg, hogy 1989-ben leállt az építkezés, 1992-ben pedig felmondtuk a szlovákokkal kötött szerződést. A dolog gyenge pontja, hogy akkor mondtuk fel a szerződést, mikor még a szlovákok nem terelték el a Dunát. Annak ellenére történt, hogy a titkosszolgálati adatokat átnézve láttam, hogy özlött az Antall kormányhoz erről az információ. Egyébként ennek nem is kellett titkosszolgálati adatnak lenni, aki odament, láthatta, hogy hogyan csinálják.

Óriási hiba volt, hogy a zöld szervezetek azt mondták, hogy a szlovákoknak tehetségük, erejük és pénzük sincs ennek a megvalósítására. A hágai Nemzetközi Bíróságon épp azért vesztettük el 14:2-re az ügyet, mert a szlovákok abba kapaszkodtak, hogy ők azért terelték el a Dunát, mert mi felmondtuk a szerződést. Ha vártunk volna három hetet, hogy mi azért mondjuk fel a szerződést, mert elterelik a Dunát, miénk a per. A dolog tragédiája az, hogy minden, ami most előnyös, az Szlovákiában van és minden ami hátrányos, az nálunk van. Magyarországon nagy a felelőssége azoknak a zöldeknek, akik azt eszközölték ki, hogy az elterelés előtt vonjuk vissza a szerződést. Ez óriási hiba volt. 300 milliárdba került volna a duzzasztó, már meg lehetett volna csinálni, most annak a többszörösét már kifizettük.

Van pozitívuma is az ottani munkámnak, ezzel még a zöldek is kezdetben egyetértettek. Én azt mondtam, hogy az a baj, hogy ez a mostani Öreg-Duna, ami félköríves, ez nem az igazi Öreg-Duna. Az Öreg-Duna az, ami 100 évvel ezelőtt volt. Volt egy kigyózó, kanyargó ág, amit levágtak egy félkörbe. Elterelték a vizet, a vízszint lejjebb süllyedt az új íves ágban, a mostani Öreg-Duna vízszintje alatta maradt a régi kanyargó mederszintnek. Kevesebb volt a víz. Azt mondtam, hogy tegyünk az új íves ág végére egy gátat, ami magasabb, mint a kanyargó Duna-ágaknak az alja. Tehát felduzzasztjuk a vizet és akkor oda is befolyik, a felesleg pedig a gáton át fog folyni. Ezt még a zöldek is elfogadták, megvalósult. Emiatt a Szigetközben nincs gond.

A másik, hogy azt elértem a szlovákoknál, és ez a mai napig érvényes, hogy a 200 m³/sec helyett 400 m³/sec-t leengednek minden nap és minden évben kétszer 2000 m³/sec-mal elárasztják a közös szakaszt. A megállapodás megtörtént. Megpróbáltuk olyan magasra emelni a Duna vízszintjét Magyarországon, hogy a dunacsunyi szlovákiai erőmű nem tudott volna termelni, de még ebbe is belementek a szlovákok. Azért sikerült megállapodni a szlovákokkal, mert Meciar akkor ment ki az angol miniszterelnökhöz tárgyalni, és azt akarta bizonyítani, hogy ő kompromisszumképes. Hírszerzők jelentették, hogy Meciar kiadta a tárgyaló delegációt vezető miniszternek, hogy bármit fogadjon el, csak állapotunk meg. Tőlem pedig azt kérték az SZDSZ-esek és a Kormány is, hogy olyan magas vízszintet kérjek a szlovákoktól, amivel a dunacsunyi erőmű lehetetlenné válik. Sikerült elérni, alig hitték el. Nem a saját szakállamra csináltam, hanem amikor megvolt a megállapodás, felhívtam az államtitkár helyettesem jelenlétében a miniszterelnököt. Mondtam, hogy kedves Gyula, elértem, aláírhatom? Jánoskám, drága professzor úr nagy csinnadrattával ird alá.

Térjünk vissza a Balatonhoz! Hogy fogadták a térség települései, a balatoni aktorok, amikor kormánybiztossá kineveztek?

Nagy örömmel, várakozásokkal, nagy reményekkel. Fanyalgó hangok inkább az államigazgatás magasabb szintjén lévő emberek részéről voltak. Egyszer meg is kíséreltek egy puccsot ellenem, hogy leváltsanak.

Milyen ágazat részéről?

MSZP-s, párton belüli országgyűlési képviselők, de Horn Gyulánál én olyan magas szinten voltam, hogy mindenki lepattant.

Kormánybiztosként, illetve az elnökséggel járó feladatok kapcsán milyen korábbi tapasztalataidat tudtad hasznosítani?

Azokat a korábbi tapasztalataimat tudtam hasznosítani, amiket a Balatonnál töltött éveim alatt gyűjtöttem össze. Megjegyzem, hogy Herodek Sándor mérte ki a Keszthelyi-öbölben az elképesztően magas eutrofizáció szintet és ő kezdte felhívni a figyelmet erre. Meg kell említenem Salánki professzor urat is, akinek irányítása alatt a balatoni halak állapotát és a Balaton állapotát vizsgáltam.

Mit, miket tartasz kormánybiztosi tevékenységged, elnökséged legnagyobb eredményeinek?

Kormánybiztosi tevékenységem legnagyobb eredménye az, hogy létrejött a balatoni körcsatorna, megállapodtunk abban, hogy a nádat rendszeresen aratni kell, a köztudatba átment a biológiai szünyogirtás jelentősége. És volt egy másik nagy beruházás, a Kis-Balaton helyreállítása, ami 3/5 arányban megvalósult. Ez azért fontos, mert 100 évvel ezelőtt elterelték, vagyis a Zala folyót közvetlenül belevezették a Balatonba, emellett lecsapoltak a Kis-Balatonból, ezért az az üledék, ami azelőtt egy szűrőmezőn keresztül érkezett a Balatonba, most direkt bezúdult iszappal együtt a Keszthelyi-öbölbe. A Keszthelyi-öbölben a mai napig is olyan tragikus a helyzet, hogy ha a közepén kiállsz, akkor fél combig belesüllyedsz az iszapba. Annak idején előzetes tárgyalásokat folytattam és megállapodás közelében voltunk egy francia céggel, hogy kikotorjuk a Keszthelyi-öblöt. Most is ez a legaktuálisabb dolog. Emellett továbbra is be kellene fejezni 5/5 arányban a Kis-Balaton ülepítő rendszerét. Az ülepítő rendszerrel kapcsolatban meg tudtam állapodni a zöldekkel is. A dolog lényege, hogy szűrőként funkcionáljon, mert a Kis-Balaton szűrő és ökológiai paradicsom, de nem üdülőhely. Nem lehet úgy elképzelni, hogy azért rehabilitáljuk, hogy ott is vitorlázzunk...stb. A szűrő és ökológiai hely az élőlények megóvásának az eszköze.

És melyek voltak ezen időszak legnagyobb kudarcai?

A legnagyobb kudarc abban az időszakban, hogy nem tudtuk befejezni a körcsatornát, de a következő ciklusra végülis helyreállt. Nem kudarcként éltem meg, de nagyon rossz szájjal vettem tudomásul, hogy olyan emberek próbáltak a Balaton problémájából hasznot húzni vélhetően hiányos szakmai tudásukkal, akiknek az eredeti szakmájuk és munkájuk alsónemű-kereskedés volt. Ilyen emberek próbáltak a Balaton ügyében nagy hanggal ellenvéleményeket mondani. Holott azt hiszem, amiket elmondtam, ezek nem a valóságtól elrugaszkodott dolgok. Van egy másik dolog, amit nem tudtam elérni. Szerettem volna, hogy az összes balatoni robbanómotoros hajó biodízzel működjön, mert az növényi eredetű olaj és lebomlik, nem szennyezve a környezetet. Azt is szerettem volna elérni, hogy az engedélyezett motorcsónakok száma ne változzék, de a motorcsónakokban mindenhol kötelező legyen a biodízel. Ezek most is aktuális dolgok, ezeket nem tudtam elérni.

Részt vettél a területfejlesztési törvény előkészítésében?

Igen, részt vettem az előkészítésében, konszenzus alapján született meg és az általam megfogalmazott vélemények benne voltak. Ott vetettem fel és lobbiztam is érte, hogy legyen egy Balaton-felvidéki Nemzeti Park. A jogszabályokat a jogászok alkották, de én a kapcsolódó joganyaggal általában egyetértettem. Különösen szorgalmaztam a beton partvédművek elbontását és azt is, hogy a vízszintnek 10 cm-rel történő megemelése történjen meg. Ez meg is történt, 100 cm-ről akkoriban emelték 110 cm-re. Én azzal sem törődtem, hogy néhány illegális építmény ezzel veszélybe kerül. Már akkor felhívtam a figyelmet arra, hogy a zsiliprendszer úgy kell kezelni, hogy mindig annyit leengedni, amennyi ténylegesen felesleg és sose úgy kezelni ezt, hogy úgyis jön az eső, majd leengedjük. Mert akkor az történik, mint néhány éve, hogy majdnem kiszáradt a Balaton. Az akkori környezetvédelmi miniszter még azokkal is tárgyalt, akik a Drávát bele akarták vezetni a Balatonba...

Találtunk egy sajtóhírt 1996-ból egy 5 milliárd forintos balatoni fejlesztési támogatási összegekről. Felhasználásra került ez a kormányzati támogatás?

Mindent felhasználtunk, még a csatornapénzt is. Ezeknek az a története, hogy amikor kineveztek engem, akkor már a Kormánynak meg volt az éves költségvetése és nagy csatákat kellett vívnom a környezetvédelmi minisztériummal, a közlekedési minisztériummal azért, hogy ezek a források meglegyenek.

A BFT elnöki, vagy a kormánybiztosi kinevezésről beszélsz ez esetben?

Kormánybiztosiról, de én már akkor is a Balatonért dolgoztam. Nagy csatákat folytattam, mert leosztott költségvetés volt. A miniszterelnök mellém állt és azt mondta az államtitkárnak (Kiss Elemér), hogy szervezd meg a két miniszterrel, hogy amit a professzor úr kér, azt a pénzt adják össze. Az asztalra csapott, hogy azért választottunk egy szakembert, hogy órá hallgassunk. Nagy vonakodva, de összeadták. Fejlesztésekre költöttük ezt a pénzt. Végig azért küszködtem, hogy egy nagy összegű, teljesen függetlenül kezelt összeg jusson a BFT hatáskörébe. Ez nem teljesen sikerült. Volt és van költségvetése, de én nagyságrendekkel többet kívánnék.

Úgy informálódtam egyébként, hogy a kormányváltáskor Torgyán miniszter úr felvetette azt a lehetőséget, hogy maradjak balatoni kormánybiztos, mert látták azt, hogy szakpolitikát végzek, nem fröcsögök balra, jobbra, én politikai sárdobálásba sose mentem bele. Elvállaltam volna. Nagyképűnek hangzik, de azt gondoltam, innen megyek nyugdíjba, a BFT elnökeként vagy egyik pozícionált vezetőjeként. Akkor ezeket a dolgokat valósítottam volna meg, ami most is hiányzik: a csatornázás befejezése, Kis-Balaton befejezés, iszap kotrása, biodízel bevezetése, kinyitni a betongátakat és nagymértékben elősegítettem volna az őshonos halaknak a betelepítését. Emellett a Balatoni Halgazdaságot az ökológiai egyensúly fenntartásának fő szereplőjévé tettem volna, ami azóta megtörtént. Én meghagytam volna a halászatot is, mert a Balaton elbírja a halászatot ellenőrzött körülmények között. Most a rabcsicok tevékenykednek.

Kormánybiztosi, BFT elnöki időszakod alatt a busa-kérdés mennyire volt aktuális?

Nagyon aktuális volt, mert amikor helikopterrel átmentem a Balaton felett, 100 méteres magasságból lehetett látni, hogy a 10-15 kg-os busák csoportosan úsznak. Imádkoztam, hogy ne

történjen tömeges pusztulás, mert ez ökológiai, turisztikai katasztrófát jelentett volna. A busák már itt is tudnak szaporodni, de ez nem jellemző, ezért lassanként az angolnákkal együtt eltűnik ez a halfaj a tóból.

A szakmából adódóan ökológiai természetű feladatokat említettél. Ha folytatni tudod ezt a munkát, milyen egyéb infrastrukturális vagy turisztikai vonzerő-fejlesztő beruházásokat kellett volna megtenni? Voltak ilyen elképzeléseid?

Voltak. Azok, amik megvalósultak utánam. Szeretném elmondani, hogy ezek erőteljesen támogatták a turizmus fejlesztését, ami a mostani kormányzat preferált témája. Erőteljesen támogattam volna az öko-gazdálkodást is. Van még egy nagyon fontos, amit megcsináltam volna: a 71-es főútvonal kiváltására a Nagyvázsöny mellett lévő utat kétsávos autópályává alakítottam volna és két-három helyen lett volna belőle leágazás. Szükséges lett volna ezt megtenni, hogy ne legyen ez a torlódás, ha esik az eső.

Volt módod arra, hogy a későbbi BFT elnököknek átadd a tapasztalatodat?

Bóka Istvánnal nagyon jó viszonyban voltam, azonnal felvette velem a kapcsolatot. Sok mindent elmondtam, átadtam neki amikor ő lett az elnök, de az azt követő elnökök, azt hiszem elfelejtettek már és nem kerestek meg.

2002 óta három olyan elnök volt, akik a saját politikai táborodhoz tartoztak, Kolber István, Sütő László, és Suchman Tamás.

Semmilyen kapcsolatom nem volt velük.

Mennyire ismered a BFT jelenlegi összetételét, tevékenységét?

Nem ismerem. Nem fájó, de nagyon szívesen venném azt, ha nem okoskodás céljából, hanem néhány dologban meghallgatnák a véleményemet. Tudnék hasznos dolgokat mondani, amik esetleg elkerülik a figyelmüket.

Amikor 1997. június 30.-án a BFT alapító elnökévé neveztek ki, akkor tudatok működni testületként? Voltak tagjai a tanácsnak?

Igen, voltak. De már elfelejtettem a pontos összetételt. Minden megyéből volt képviselő, ott volt a Balatoni Intéző Bizottság, a hajózás, Rosta Sándorék.

Hányszor tudtatok még ülésezni a kormányváltásig?

Általában 2-3 havonta üléseztünk. Sokszor volt ülés a balatoni halpusztulás idején, abban az évben havonta, kéthetente üléseztünk.

Az elmúlt években új modell jött létre. A BFT megmaradt egyrészt megyei önkormányzati, másrészt kormányzati szereplővel, illetve 2016 végén a Kormány a Turizmus Zrt. jogutódjaként létrehozta a Magyar Turisztikai Ügynökséget. A Balaton fejlesztésének gazdája jelenleg jobbra az MTÜ.

Ezzel kapcsolatban az a véleményem, hogy mindent jó lenne a BFT keretében végezni. Megint feldarabolódást látok. Lehet, hogy ez nem helyén való, fenntartom a tévedésem lehetőségét, de én a turisztikai fejlesztést is elsősorban a BFT elnökének és testületének a hatáskörében tartanám.

Párhuzamos struktúrák vannak például a környezetvédelem, vízügy területén is.

Ezek lehetnek külön intézmények, de mind-egyiknek kellene, hogy legyen delegáltja a BFT-ben. Így működne talán egy kompromisszumként, ezt javasolnám.

A területfejlesztési törvényből ezt akartátok ti levezetni.

Ezért jött létre a BFT, hogy ne a három megye 50 szervezete kezelje a tavat, hanem egy kézben legyen egy nagy, több milliárdos költségvetéssel rendelkező szervezet kezében. Az volt a cél, hogy minden ügy, amely a Balatonnal kapcsolatos, a Balaton Fejlesztési Tanácson keresztül legyen eldöntve.

Ha te lennél most a BFT elnöke, akkor mi lenne az a három dolog, amit rögtön a napirendre vennél?

Az egyik a Keszthelyi-öböl kikotrása, a biodízel bevezetése a hajóknál, és a 71-es úttal párhuzamos gyorsforgalmi útnak a megépítése. Valamint több szabadstrand létrejötte.

Tele van a sajtó aktuálisan azzal, hogy mit kellene megszüntetni a Balatonon. Ha adnánk neked egy varázspálcát, amivel bármit el tudnál tüntetni, melyik hármát tüntetnéd el?

Nem tüntetnék el semmit. Egy olyan fejlesztési tanács létrehozását támogatnám, amelyikben benne lennének mindenfajta, Balatonnal foglalkozó testületek vezetői. De a távol kapcsolatos döntéseket a BFT hozná, és a pénzek is a BFT kezelésében lennének - kétkulcsos zárral.

Azokat tüntetné el, akik ezt akadályozzák?

Igen.

Milyennek képzeled el a Balaton környékét 2060-ban?

Addig bizonyára megvalósulhat a Keszthelyi-öböl kotrása, lenne több szabadstrand, teljes mértékig biológiai szűnyogirtás lenne. Csak biodízel-üzemű hajók lennének és a felső út megépítését fontosnak tartanám. A Balaton régióban szorgalmaznám a családi gazdaságok támogatását, amelyek ennek a csodálatos mediterrán éghajlatnak a termékeit, a boron kívül gyümölcsöt, sajtot, zöldeket állítanának elő. Nagyon szorgalmaznám

olyan környezetbarát gazdálkodással foglalkozó társult szövetkezeteknek a létrehozását, amelyek gyümölccsel látnák el itt a helyszínen a turistákat és reményeim szerint visszaáll a balatoni halászat. Olyan jellegű halgazdaság létrehozása lenne indokolt, hogy a keszeget és a gardát és általában a balatoni halakat lehessen kapni túlnyomó többségében a hekkel szemben. Nagyon szorgalmaznám az állattenyésztést is, különböző legelők hasznosítását birkával, szürkemarhával, szarvasmarhával, ezzel a feldolgozóipart is támogatni lehetne.

„Az egész régiót sikerült irányba állítani”

Interjú Dr. Bóka Istvánnal, a Tanács 1999-2002 közötti, és jelenlegi elnökével

Dr. Bóka István 1964. január 12-én született Veszprémben. A veszprémi Lovassy László Gimnáziumban érettségizett, majd az ELTE jogi karán doktori címet szerzett. Az egyetem elvégzését követően - egy rövid idő kivételével - jogi területen dolgozott. A rendszerváltástól részt vett a helyi politikában. 1990-2002 között az alsóörsi képviselő-testület tagja; 1990-1993-ban a település alpolgármestere, 1993-tól 2002-ig polgármestere. 1992-ben lépett be a Fideszbe, 1993-1996 között az országos választmány tagja, 1999 óta a párt Veszprém megyei választmányának elnökségi tagja. 1994-től 1998-ig tagja volt a Veszprém megyei közgyűlésnek. 1998-2014 között a megye 2. számú balatonfüredi központú egyéni választókerületének parlamenti képviselője, az Önkormányzati Bizottság majd a Költségvetési Bizottság tagja. 1999-től 2002-ig a Balaton Fejlesztési Tanács elnöke, 2002-től a tóparti önkormányzatokat összefogó Balatoni Szövetség vezetője. 2007-ben az Év Polgármestere díj kitüntetésre. 2010-ben újra megválasztották a Balaton Fejlesztési Tanács elnökévé, mely tisztséget azóta is viseli.

Milyen körülmények között lettél a Balaton Fejlesztési Tanács elnöke? Miért és hogyan esett rád a választás?

1998-ban a polgári kormány kapta meg a választók bizalmából a többséget, koalíciós kormány alakult. Akkor kerültem be egyéni képviselőként a parlamentbe, mellette Alsóörs polgármestere voltam. Több okom volt szorgalmazni, hogy a Balatonnal tegyünk valamit, nagyobb hangsúlyt kapjon az akkori területfejlesztésben. Volt akkoriban egy erős ambíció és volt egy kormányzati szándék is, nevezetesen az, hogy érvényesülhessenek az alulról jövő kezdeményezések. Az 1998-2002 közötti évekre egy nagyon pezsgő időszakként emlékszem

vissza. Két tárca „viaskodott” egymással a területfejlesztés kapcsán. Az egyik ilyen szereplő az agráriummal, vidékfejlesztési feladatokkal felhatalmazott Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium volt, a másik pedig a Stumpf István vezette Miniszterelnökség. A BFT elnökének személyét illetően végül a Miniszterelnökség javaslata győzedelmeskedett: az a megegyezés született, hogy én leszek a BFT elnöke. Ez a döntés elhúzódott, hiszen valamikor 1999-ben született meg. Előtte négy évig a megyei közgyűlés tagja, 1993-tól Alsóörs polgármestere voltam, így az ambíciók mellé tapasztalat is társult. Voltak elképzeléseim arról, hogy mit kellene tenni a Balatonnal. Korábban a szocialista kormány idején kormánybiztosság működött, Nemcsók János volt a kormánybiztos, sok-sok tervvel és ígérettel. Az elnöki megbízatásom kezdetén azt gondoltuk, hogy érdemes lenne a régiós gondolkodást hangsúlyozni a Balatonnál, érdemes lenne a BFT-t alvó állapotából kimozdítani, hiszen maga a BFT a területfejlesztési törvény értelmében 1997 júniusától létezett már.

Szakmai, vagy inkább politikai feladatként tekintesz a BFT elnöki tisztségére? Miben nyilvánul meg a szakmaiság és miben a politikai, reprezentációs szerep?

A tisztség betöltéséről nyilván volt politikai egyeztetés, megegyezés is, de én mindig szakmai feladatként tekinttem az elnöki posztra. Látszott, hogy a turizmus és a Balaton fejlesztése kapcsán nagyon fontos része vagyok – több más képviselővel együtt – a rendszernek.

Azt gondoltam, hogy fel kell építeni egy erős szervezetet, fel kell építeni egy erős tanácsot, mellé egy erős munkaszervezetet. Emellett ezt minél inkább integrálni kell az akkor formálódó területfejlesztési rendszerbe. Önálló régió irányába kell elmozdulni és eközben minél több tudást, elképzelést kell szerezni és birtokolni a térségről. Ezek megvalósításához pedig minél több fejlesztési forrást kell biztosítanunk a Balaton számára.

Az elnökséggel járó feladatok kapcsán milyen korábbi tapasztalataidat tudtad hasznosítani?

Az alapszakmám jogász, ezen kívül elvégeztem a két éves jogász-közigazdász képzést, de ebből nem diplomáztam. A polgármesterként, országgyűlési képviselőként, megyei közgyűlés tagjaként szerzett tapasztalataim egymásra épültek és szerintem jó időben talált meg ez a feladat. Sokan gondolták, hogy falusi polgármesterként, újonnan Parlamentbe került országgyűlési képviselőként, név nélkül ezt nem lehet megcsinálni.

Mik voltak azok a fő témák, problématerületek ebben az időben, amelyek az első feladatokat kijelölték?

Valójában nem működött a Tanács és szinte nem volt munkaszervezet, csupán egy-két fő dolgozott ott. Tehát az alaptól kellett felépíteni a Tanácsot és a munkaszervezetet is. El kellett ültetni a régiós gondolkodást, „hézagmentesen” zárni a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetet, úgy, hogy a térséget jellemezni képes statisztikák azzal a regionális léptékű területtel vágjanak egybe, amit az akkor 164 településből álló Balaton régiónak tekintettünk. A mából visszatekintve is

úgy látom, hogy ez egy nagyon jó elképzelés volt, bár a Balaton régió mindig is kakukktojásnak tűnt a NUTS rendszerben. Ugyanakkor reális célkitűzésnek tűnt: a hét statisztikai régió mellett megcsinálni a nyolcadikat.

Visszaemlékezve, 1994-98 között arról szólt a vita, hogy milyen tervezési statisztikai régiók jöjjenek létre. Volt egy találkozó Veszprém, Zala és Somogy megye képviselői részvételével Siófokon. Szerettük volna, hogy ez a három megye alkosson egy statisztikai régiót. Egyetlen megye volt, amelyik ezt végig preferálta, Veszprém megye, Somogy és Zala megye kimaradt ebből. Zala úgy érezte, hogy neki a Nyugat-Dunántúlon jobb helye van, és Somogy is úgy látta jónak, ha a dél-dunántúli régióhoz csatlakozik. Sok település nem hozott stratégiai döntést a hovatartozását illetően, vagy az adott pillanatban vélt előnyöket helyezte előtérbe. Emlékszem, Veszprém megye északi részén néhány község több fázisban kérte azt, hogy Győr-Moson-Sopron megyéhez csatlakozzanak, mert határmenti együttműködésekre voltak már fejlesztési források és azt gondolták, ha oda tartoznak, akkor több fejlesztési forráshoz juthatnak. Aztán kiderült, hogy a Nyugat-Dunántúl került a legrosszabb kalapba, mert a legfejlettebb régió volt, és arányaiban a legkevesebb fejlesztési forrást tudták felhasználni.

A kérdés tehát az volt, hogy milyen módon lehet a Balaton régiót az intézményrendszerben elhelyezni. Például a területfejlesztési törvény térségi tanácsként történő működés révén, saját

munkaszervezet felépítése által. Lehet, hogy nem tudtuk ezt mindig pontosan megfogalmazni, és fejlesztési régióról beszéltünk, de tulajdonképpen kísérletet tettünk a tervezési régió elérésére, aminek az a lényege, hogy azok a kistérségek és települések, amelyek a Balaton régióját alkotják, hézagmentesen fedjék le azt a nagy egységet, ami a gondjainkra volt bízva.

Alapvető kérdésként merült fel az, hogy milyen módon lehet fejlesztési forrásokat szerezni. Ebben az időszakban a költségvetés helyzete nem volt olyan kedvező, mint most. Az akkori 1-2 milliárdos fejlesztési források ma már szinte el sem érik az ember ingerküszöbét. Fejlesztési forrásokat viszont akkoriban csak a hazai költségvetésből lehetett szerezni. Ezen kívül még az előcsatlakozási alapokból lehetett forráshoz jutni, ugyanis árnyékrégióként mindig terveztünk és kaptunk is bizonyos pénzeket. Azon túlmenően pedig minisztériumok megkeresésével egyéb fejlesztési forrásokat tudtunk felkutatni. Például úgy, hogy azt mondtuk „van nekünk 50 millió forintunk, adjatok hozzá 100-at” ilyen és ilyen célra. Aztán hamarosan jött a többi feladat mellé a vízpótlás súlyos kérdése. 2001-től kezdődött ugyanis az aszályos időszak...

Az érintett ciklusokban mennyire volt komfortos a jogszabályi környezet és az a területpolitika a Balatonnál felmerülő feladatok szempontjából?

Sosem volt komfortos. A jogalkotás és a politika érezte, hogy valamit csinálni kell a Balatonnal, de valójában nem tudta megfelelő módon kezelni azt. Nem

szánta rá magát egy nagy általános normatív rendszer felállítására, hiába voltak jószándékú kezdeményezők és hiába volt a segítő szándék. Nem azért nem kezelte a jogalkotás és a politika ezt a kérdést, mert bármilyen gondja, vagy problémája lett volna a Balatonnal, hanem azért, mert ez egy bonyolult rendszert eredményezett volna. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet három megyéhez, a három megye pedig három tervezési-statisztikai régióhoz csatlakozott. Területfejlesztési értelemben ennél jobban egy egységes térséget nem lehetett szétszakítani. Közben azért voltak gesztusok. Például amikor uniós forrásból négy hátrányos helyzetű régió programozásra kapott forrást, hogy készüljünk fel az Európai Unió csatlakozására, akkor a másik három nem hátrányos helyzetű régiót a magyar költségvetés ugyanolyan pozícióba helyezte, és akkor „nyolcadik régióként” 300 millió forintot meghaladó forrással rendelkezünk. Azt mondta akkor a magyar fejlesztéspolitika, hogy a Balaton a nyolcadik régió, és csinálják meg ugyanazokat a fejlesztési dokumentumokat, előkészületeket, amiket a többiek megcsinálnak. Akkor jutottunk el szerintem a legtovább a kérdésben. 2004-től a fejlesztéspolitika ágazati programokra és területi programokra tagolódott. A területi programok alapja a statisztikai régió volt és azon belül amennyire tudtunk, dedikált balatoni forrásokat igyekeztünk kijelölni. Ezek mindig egyedi megegyezéseknek voltak az eredményei, mint ahogy az elmúlt fejlesztési ciklusban is. Jelenleg azon-

ban még nem látjuk, hogy mi fog történni majd egész pontosan 2021-27 között.

A kezdet kezdetén olyan ígéretes időszakot éltünk, amikor nem tűnt elérhetetlennek a megfogalmazott célok megvalósítása, hiszen az Unióban a területük nagyságát nézve is voltak kisebb régiók a Balaton régiónál. Tehát ez sem volt probléma. A tükörrégió programban ugyanúgy terveztünk, programoztunk, mint az összes többi régió. A magyar fejlesztéspolitika elismerte a Balatont nyolcadik régióként ebben az időszakban. Egy milliárd forintos MEH forrással rendelkezünk költségvetési soron. Akkor az elképesztő nagyságú pénz, és nagy szó volt. És a BAHART-ról se feledkezzünk meg. A BAHART önkormányzati tulajdonba adása is erre az időszakra tehető, és a BAHART, mint régiós cég, elég jelentős dolog.

Ezek szerint a „tervezési régió” státusz élvezett politikai támogatást?

Igen. Boros Imre miniszter úr nagyon pozitívan állt a Balatonhoz, mint nyolcadik régióhoz. Mégsem teljesedett ki az ügy.

Parlamenti képviselő voltál 1998-tól. A területfejlesztési törvényt a Horn kormány hozta két évvel korábban, az első Orbán kormánynak, de különösen a kétharmados többséggel rendelkező további jobboldali kormányoknak lett volna arra lehetősége, hogy ha számára problémát okoz a térségi tanácsai konstrukció, akkor jogszabályt változtasson. Minek köszönhető, hogy a mai napig benne vannak a törvényben a térségi tanácsok?

Azt gondolom, hogy egyértelműen látja mindenki: a Balaton, mint szerves, identitással rendelkező régió, amihez mindenki kötődik valamilyen módon, külön, rendhagyó figyelmet érdemel.

Ha visszagondolunk az akkori Tanácsra, ott volt az állami, önkormányzati oldal, a kamarai oldal, aztán betettük a civilek képviselőjét. Nem tagi státusszal, de meghívottként ott voltak. Tehát mind a négy oldal ott volt abban a Tanácsban 1999-2002 között. A gazdasági élet szereplői, az önkormányzatok, a kormányzat szereplői, a civilek képviselői. Ők azok, akiknek dűlőre kell jutniuk egy régió fejlesztésében. Amikor újból elnök lettem 2010-ben, mi is tettünk erre valamilyen módon kísérletet, de akkor nem voltak erősek a kamarák. Bár a kamarákat egy képviselővel behoztuk, de nem voltak erősek a civilek. Aztán megint átalakult a Tanács, lecsökkent hét főre a létszám, amelyben a megyei önkormányzatok képviselői kaptak jelentős szerepet.

Az eredeti jogszabályi konstrukció úgy szólt, hogy a Balatonnal érintkező megyei önkormányzatok feladat-hatásköreiből, ezek egy részének a delegálásával működik a BFT, mint térségi tanács. A területi önkormányzatok feladat-hatásköreinek 2011-ben bekövetkezett változása milyen hatással van a BFT működésére?

Alapvetően nem kell, hogy hatással legyen, mert a megyei közgyűlések tekintetében éppen a területfejlesztési funkciót tartotta meg a jogszabály. Tehát a területfejlesztés tekintetében a megyéknek erős szerepe van, és a területi

szereplők ez alapján voltak tagjai a BFT-nek.

Ha már módosult a társelnöki rendszerrel a területfejlesztési törvény, akkor meg kell kérdezni, hogy szerinted mi indokolta a ma működő társelnöki rendszert?

Úgy gondolom, hogy a Kormány ezzel is megpróbálja erősíteni a Balaton régiót, a BFT-t is. A társelnök, Navracsics Tibor személye a garancia arra hogy, az általa betöltött pozíciókkal kapcsolatban meg vannak, működnek majd azok a szinergiák, amelyek a Balaton régió és az általa koordinált területi konstrukciók kapcsán fontosak. Már fut a Veszprém-Balaton Európa Kulturális Fővárosa projekt, ami szerintem a fenntartás tekintetében 2024-ig el fog tartani, a programok reményeim szerint pedig hosszú távon fenntarthatóak lesznek. A Veszprém-Balaton EKF az egész Balaton régiót érinti. Ennek a kormánybiztosa szerintem fontos szereplője a Balaton életének. Létrejött az Északnyugat-magyarországi Gazdaságfejlesztési Zóna, amelynek szintén fontos szerepet kíván adni a Kormány, ennek a kormánybiztosa is dr. Navracsics Tibor. Szerintem ezért történt meg ez a javaslat. Mindenképpen egy erős szereplőt akartak behozni társelnökként Navracsics Tibor személyében. – Új gazdasági övezet, EKF, Balaton – az elkövetkezendő jó pár évben ez a megoldás jó szinergiákat tud hozni. Abszolút működhet ez így.

Az elmúlt két évtized során más és más kormányzati filozófia vagy politikai prioritások közepette működött a BFT,

egyebek mellett más és más mértékű volt az államigazgatáson belül a kormányzati és az önkormányzati kompetenciák egymáshoz viszonyított aránya, viszonya.

1990 óta részt veszek az önkormányzati munkában, a helyi politikában gyakorlatilag a rendszerváltástól kezdődően. Az 1990-ben kialakuló önkormányzati rendszer egy erős önkormányzati rendszert hozott létre, széles körű önkormányzati feladatellátással és forrásokkal. Az akkori önkormányzati rendszernek köszönhetően rengeteg, alapvetően kisebb méretű település önállósodott, kapott új életlehetőséget. Néhány ember, aki elkezdett foglalkozni a helyi politikával, a települések kultúrájával, sportjával, jövőképevel, fejlesztéseivel dinamizálta, életre keltette ezeket a korábban már leírt településeket. Ez egy igazi alulról építkező rendszer volt.

Az elmúlt 10 évet az önkormányzatok és a kormányzat tekintetében egy jelentős centralizálás jellemezte egyik oldalról, míg a másik oldalról önkormányzatok által ellátott feladatok kerültek át az állami feladatellátás körébe. Természetesen mindegyik rendszer jól tud működni, de nagyon fontos, hogy a közösség számára jelentős feladatokat jó helyen és jó feladatmegosztással lássuk el. Az elmúlt időszak tendenciái komoly kihívások elé állították véleményem szerint alapvetően a kisvárosokat.

15 éven keresztül mondtuk, hogy nagyon alacsony mértékű volt a Balaton térség fejlesztési forrásokból való részesedése. Most már ezt nem lehet elmondani. Az elmúlt években mintegy 500

milliárd forintnyi fejlesztési forrás érkezett a Balatonhoz.

Az elmúlt időszakban a balatoni kormányhatározatoknak köszönhetően jelentős mértékben nőttek az uniós és hazai források a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben. Nemcsak abszolút mértékben nőttek a régiós fejlesztési források, de amire a rendszerváltás óta nem volt példa, egy főre vetítve is meghaladta a balatoni források mértéke az országos átlagot, köszönhető a Balaton felé forduló kormányzati fejlesztéspolitikának is. Mind a 2015-ös visszavont, mind a 2016-os kormányhatározat két fő forráscsoportot tartalmazott, egy uniós és egy hazai fejlesztési blokkot. A második kormányhatározat alapvetően az első kormányhatározatra épült azzal, hogy a 2016-os kormányhatározatban az erős felelős szereplő a Magyar Turisztikai Ügynökség lett, amely érvényesítette a turizmus stratégiai ágazati szerepét a Balaton Programmal kapcsolatban. Az első kormányhatározat 2015-ben került kiadásra, tehát már az uniós ciklus derekán, ezért nem volt lehetőség klasszikus Balaton Programot alkotni. Lényegében az operatív programok forráskerete került megosztásra a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet számára. Akkor is és most is nagyon fontosnak érzem, hogy mind a két programban szerepelt egy 42 milliárd forintos keret, amely a Balatont, mint ökológiai egységet tekintve tartalmazott fejlesztési forrásokat. Sajnos ezen forrás tekintetében kötelezettségvállalás még nem történt, de nagyon bízik abban, hogy ez realizálódni fog, mert erre nagy szükség van.

BFT elnök vagy, itt van a varázspálcá, pénz nem számít, mi lenne az a három dolog, amit minél hamarabb létrehoznál a régióban?

Az infrastruktúrát tovább kell fejleszteni és az elhasználódott részeit sürgősen meg kell újítani, a közlekedési rendszereket tovább kell fejleszteni, különösen az északi part tekintetében. Gondolok itt a közúti- és kötött pályás közlekedésre. A belterületi ivóvízhálózat és közúthálózat felújítása nem tűr halasztást, ezek rendkívül rossz állapotban vannak, az állami tulajdonban lévő ivóvízhálózat állapota szinte már minden értelmezhető belterületi fejlesztés komoly akadálya. Elengedhetetlen a régióban a digitális infrastruktúra szolgáltatások fejlesztése.

Nagyon fontosnak érzem egy jelentős nagyságú tőkealap létrehozatalát, amely a turizmus mellett a többi gazdasági láb megteremtéséhez és fejlesztéséhez teremthet segítséget.

Minél több területen fel kell szabadítanunk, hacsak időszakosan is, a vízpartot, mert ez jelentősen javítaná az itt élők és ide látogatók komfortérzetét.

Ha a balatoni gyerekek felnőnek, diplomát, szakképzettséget szereznek, képtelenek itthon letelepedni az 1 MFt/m² feletti ingatlanár esetében.

Az elmúlt években a balatoni ingatlanok felértékelődtek, az ingatlanárak és a lakhatással kapcsolatos költségek jelentős mértékben nőttek. Természetesen a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén jelentősek az eltérések. A Balaton és az ingatlanok felértékelődése alapvetően jó folyamat, de sajnos ennek meg vannak az árny oldalai is, hiszen az életvitel-

szerűen itt élők jövedelmei nem ilyen mértékben növekedtek, ezért az ingatlan tulajdonnal nem rendelkezők rendkívül nehéz helyzetbe kerültek. Egy két gyermeket vállaló fiatal családnak családi segítség nélküli esélye nincs egy Balatonparti településen lakást vagy családi házat vásárolni, a lakásbérleti díjak pedig jövedelmének jelentős részét elviszik.

Jó példa erre, amikor Balatonfüreden 22 lakást építettünk, és azokat nem sokkal az önköltséget meghaladó áron próbáltuk értékesíteni alapvetően helyieknek, a gyerekek számára tekintettel önkormányzati támogatással. És bár nagyon sok volt a jelentkező, de a vége az lett, hogy egy két gyermekes, tartalék- és szülői segítség nélküli család nem tudta ezeket az ingatlanokat megvásárolni.

A fiatalok helyben tartásához rendkívül fontosnak érzem azt, hogy ösztönözni kell a több lábon álló gazdaság kialakítását, amely egész éves relatíve magas jövedelmet tud biztosítani a munkavállalóknak, emellett pedig megcélózva a két gyermekes családokat állami vagy önkormányzati bérlakás programot kellene elindítani. A fiatalok itt tartásához elengedhetetlen a tisztas munká és az elérhető lakhatási költség.

Mi lenne az, amit megszüntetnél a Balaton térségében, ha tehetnéd?

Természetesen mindig lehet indok, hogy beépítésre nem szánt területből beépítésre szánt területet hozunk létre, de mindenféleképpen meg kell akadályozni azt, hogy mezőgazdasági ingatlanok megszűnjenek, hiszen ezek, bennük a szőlőkkel, tájalkotó elemek. Maximálisan védeni kell az általános mezőgaz-

dasági területeket és a korlátozott mezőgazdasági területeket egyaránt. A balatoni táj megőrzése szempontjából ez a legfontosabb feladatunk. El kell dönteni, a volt zártkerti, a kertes-mezőgazdasági területnek nevezett mezőgazdasági ingatlanoknál azt, vajon jó gyakorlat-e az, hogy 3%-os beépítettséggel a szőlőművelés megtartása mellett gazdasági épületet lehet építeni, miközben mindenki tudja, hogy ezeken lakóingatlanok minősülő nyaralók jönnek létre. Ezek a 2-3000 m² nagyságú ingatlanok nagyságuk alapján alkalmasak-e egyáltalán gazdaságos művelésre?

Milyennek képzeled el 2060-ban a Balaton térségét és miben kellene ennek a megvalósításához megváltoztatni a BFT lehetőségeit?

A Balaton Régióval kapcsolatban több területen kell az összhangot megvalósítani. Összhangba kell hozni a fejlesztéseket, amely fejlesztések egyidejűleg kell, hogy szolgálják a Tó és térségének ökológiai érdekeit a turizmus és a gazdaság érdekeivel. Összhangba kell hoznunk a turizmusból élők szempontjait azon életvitelszerűen a Balatonnál lakó polgárok érdekeivel, akik sokszor csak a turizmus kellemetlen hatásait érzékelik. A balatoni fejlesztéspolitika alakítója a BFT lehetne, hiszen a Tanács alkalmas

arra, hogy munkájában találkozzanak az állami, a helyi fejlesztéspolitika szereplői, a gazdasági életet képviselő kamarák, és a helyi valós civil szervezetek. Erős és koordináló BFT-re van szükség, hogy a fenti célokat el tudjuk érni.

A klímaváltozás mindennél jobban érinti a Balatont. Az elkövetkező időszak dönti el, hogy jó megoldás-e a vízszintemelés a partfalmagasítással vagy/és a vízpótlás alternatívájával sürgősen el kell kezdeni foglalkozni.

Mik voltak a két elnöki időszakod legfontosabb eredményei?

Az első időszakban nagyon fontosnak érzem azt, hogy kiépült a Balaton Fejlesztési Tanács intézményi rendszere erős, jól működő munkaszervezettel. Az akkori viszonyokhoz képest jelentős fejlesztési források felett diszponált a Tanács. Erősödött a régiós gondolat, hogy a Balaton ügyeit közösen kell megoldanunk. A mostani időszakban a Balatonnal kapcsolatos fejlesztési források soha nem látott mértékben növekedtek, ebben nagy szerepe volt, mind az első, mind a második balatoni kormányhatározat megszületésének. Az első kormányhatározat kidolgozásában, a források feltárásában a Balaton Fejlesztési Tanácsnak és a munkaszervezetnek jelentős szerepe volt.

„A helyi felelősséget növelném!”

Dr. Kolber István 1954-ben született a Somogy megyei Orciban. A Pécsi Tudományegyetemen szerzett jogi diplomát, jogi szakvizsgával rendelkezik. 1978-1988 között megyei tanácsi-, és politikai apparátusokban dolgozott. 1988-1990 között a Somogy Megyei Tanács VB Törvényességi és Jogi Főosztály főosztályvezetője. 1990-1994 között a Somogy megyei közgyűlés alelnöke, 1994-1998 között a Somogy megyei Közgyűlés elnöke, egyben a Somogy megyei Területfejlesztési Tanács és a Dél-dunántúli Területfejlesztési Tanács elnöke. Ezt követően négy évig az OTP Ingatlan Rt. Dél-dunántúli igazgatója. 2002-2014 között országgyűlési képviselő. 2002-2004: képviselői megbízatása mellett a Balaton Fejlesztési Tanács elnöke.

2004-2006 között Regionális fejlesztésért és felzárkóztatásért felelős tárca nélküli miniszter (a területfejlesztés, a turizmus, a lakás- és építéstudomány, valamint a kiemelt önkormányzati beruházások tartoztak felelősségi körébe.) A 2006-os választásokat követően államtitkárként a miniszterelnök által vezetett Fejlesztéspolitikai Irányító Testület (FIT) regionális fejlesztésekért (ROP) felelős tagja. Később: kutatás – fejlesztésért, tudomány-, és innováció politikáért felelős államtitkár. Az MSZP alapító tagja, az MSZP Somogy megyei elnöke volt. A Demokratikus Koalíciónak (DK) ugyancsak alapító tagja (2011). A Somogy megyei közgyűlés, illetőleg szülőfaluja, Orci, és további 7 somogyi település ismerete el munkáját díszpolgári kitüntetéssel. A Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztjének (a jelenleg Magyar Érdemrend Lovagkereszt) kitüntetettje (1995). Nős, felesége tanárnő. Két felnőtt lányuk és két unokájuk van.

Milyen körülmények között lettél a Balaton Fejlesztési Tanács elnöke? Miért és hogyan eshetett Rád a választás?

2002 augusztusában lettem a BFT elnöke, azt követően, hogy tavasszal országgyűlési képviselővé is megválasztottak. Az új Kormány nevezte ki a BFT elnökét. Örültem, hogy helyi embert választottak, noha én nem voltam kimondottan balatoni, de sok vonatkozásban kapcsolódtam a térséghez. Tudom, hogy a balatoniaknak nagyon fontos, hogy az elnök a Balaton partján éljen, én nem voltam ilyen, de remélem a munkámmal si-

került elfogadtatnom magam. Gondolom, hogy a korábbi szakmai és közéleti tevékenységem miatt esett rám a választás. Korábban Somogy megye közgyűlésének alelnöke, elnöke, valamint a megyei és a Dél-dunántúli regionális területfejlesztési tanács elnöke is voltam. A térség fejlesztésére így volt rálátásom. Alelnökként vezényeltem a SIÓTOUR társaságga alakítását, részt vettem a vezetésében, közelről megismertem a turizmus helyzetét. Megyei közgyűlés elnökeként szervez-

tem meg a három balatoni megye első együttes közgyűlését a tavat érintő kérdések megvitatására.

De volt korábbi kötődésem is. A tanácsrendszer utolsó időszakában a megyei tanácsnál dolgoztam a törvényességi és jogi főosztály vezetőjeként. Emellett rengeteg rendezvényt is hoztunk a Balatonhoz. Csak példaképpen: közel tíz országos jegyzőkonferenciát szerveztünk itt, Siófokon. A minap kezembe került az egyik évkönyv: 850 jegyző vett részt, valamint 3 miniszter, a miniszterelnök és a köztársasági elnök... Valószínű ezek miatt a tapasztalatok miatt eshetett rám a választás.

Inkább szakmai, vagy inkább politikai feladatként tekintettél a BFT elnöki tiszteire? Miben nyilvánult meg a szakmaiság és miben a politikai, reprezentációs szerep?

Kitűnő elődeim és utódaim, Bóka István, Suchman Tamás, Sütő László – s a nemrégiben megbízott - Navracsics Tibor és én, mindannyian politikusok voltunk. Úgy gondolom, hogy a BFT elnök politikus. Még akkor is, ha ez döntően szakpolitika, nem pedig pártpolitika, vagy általános politika, bár ez utóbbi nyilván azért van benne. A szakmai résznek az ügynökség vezetője a reprezentálója. Erre a feladatra tehát én úgy tekintettem, mint egy politikai szerepre, hiszen a balatoni régiónak a fejlesztéspolitikai képviselőt kellett ellátni. Nálam talán szerencsésen ötvöződött a politikusi szerepben az, hogy korábban jogi, fejlesztési szakemberként dolgoztam, ismertem a politikai akarat korlátait. És- remélem- tudtam, hogy mikor kell a szakmai álláspontokat tiszteletben tartani.

Az elnökséggel járó feladatok kapcsán milyen korábbi tapasztalataidat tudtad hasznosítani?

A tapasztalatokban benne van a Somogy Megyei Tanácson 1978 óta gyűjtött ismeretek köre tehát mindaz, ami a tanácsai időszak majd az önkormányzati világ nyújtott számomra. A megyei tanácson és az önkormányzatnál pl. olyan ügyekkel foglalkoztam, mint a helyi önkormányzatok törvényessége, jogi ügyei, vagyonhoz juttatása, az un. vagyonátadás, a korábbi megyei tanácsai vállaltok és a SIÓTOUR, mint intézmény társasággá történő átalakítása. Ez utóbbi nem is volt egy kockázatmentes dolog, hiszen előtte a Balatontouristot nem jegyezte be a bíróság

és voltak ellendrukkerek. Voltak benne komoly közgazdasági és jogi kihívások. A rendszerváltás környékén a versenyszférában is legalább két tucat vállalat társasággá történő átalakításában részt vettem, beleásva magam a társasági jogba és a cégjogba.

A Somogy Megyei Közgyűlés elnökeként két irányt lehetne kiemelni. Az egyik a területfejlesztés, a másik a helyi közösségek, az identitás építése. Nagyon pártoltam a térségi szemléletet, régiópárti voltam, A Dél-Dunántúl, a Balaton ügyei nagyon foglalkoztattak. Közgyűlés elnökként, majd BFT elnökként is tető alá hoztam, hogy a három megyei önkormányzat együttes ülést tartson és így próbáljuk erősíteni a balatoni érdekek képviseletét. Aztán a legnagyobb banknak az ingatlanfejlesztő cégét is vezettem a Dél-Dunántúlon. Megismerkedhettem a lakás-, és építésügy, az ingatlanfejlesztés ügyeivel. Utólag is azt szoktam mondani, hogy az egyik legszebb feladatomból volt az életemben a BFT-nél végzett munka. Szerettem a Balatont, az itteni világot, az itteni embereket. Sok mindent tudtam használni a múltból, és kapni innen is. Kitűnő, hozzáértő kollégák segítettek a munkámat az ügynökségnél. Külön is megemlíteném Molnár Gábort, aki a mai napig vezeti a szervezetet.

Mit, miket tartasz elnökséged legnagyobb eredményeinek, valamint melyek voltak ezen időszak legnagyobb kudarcai?

Két évig voltam a BFT elnöke. Eredménynek lehet mondani, hogy üzemszerűen működöttük a balatoni fejlesztési programokat, a pályázatokról, a kutatásokig bezárólag. Szívemhez nagyon közel állt a strandok fejlesztése, a Balatoni Vándorkonferencia kezdeményezése, a Mozdulj Balaton! elindítása, aminek a lelke Bartsch János volt, aki sajnos nemrégiben hagyott el bennünket a járvány következtében. Voltak olyan kezdeményezéseim, amiket nem tudtam megvalósítani, mert közben miniszter lettem. Körbejártam abban az időben a televíziókat, hogy legyen reggeli műsor a Balaton partról. Ma már nyilván vannak ezek a műsorok, de akkor még nem voltak fogadókészek a televíziók. Az üdülőhajós programokat, látványhalászatot is említeném.

Miután miniszter lettem még több programot tudtam felkarolni. Említhetném a füredi reformkori városközpont rekonstrukcióját, vagy

a Festetics kastély fejlesztését is. A legfontosabb számomra mégis az, ahogy megközelítettem a feladatomat. A Balatont: integrálni, összefogni igyekeztem, nem a konfliktusokat élezni, hanem egyeztetni az érdekeket, nyitott párbeszédet folytatni mindenkivel. Függetlenül a politikai pártállásától. A Tanács összetételéből is adódott ez a hozzáállás, de talán az én személyiségemből is. A kihelyezett, Balatonnal foglalkozó kormányülés is kiemelkedő fontosságú dolog volt Tihanyban. Nem emlékszem, hogy azóta lett volna ilyen.

2002-ben volt egy, Vörsön.

Igen, de az nem kimondottan balatoni volt. Elődeim közül Rosta Sándort is meg kell említeni, mint a Balatoni Intéző Bizottság egykori főtítkárárt, aki maig meghatározó tekintély a Balatonnál. A 80-as évek elejétől ismerem. Sok hasznos tanácsot kaptam tőle a munkámhoz.

Kudarcként nem nagyon éltem meg dolgozat. Ugyanakkor voltak nehéz ügyeink. Az egyik legizgalmasabb kihívás a vízpótlás ügye volt, illetve a Balaton vízszintjének akkori helyzete. Itt két nagyon fontos szempont volt. Egyrészt a tó ökológiai állapota, ami, nem igazán indokolta, hogy hozzunk ide vizet, másrészt a turisztikai és hétköznapi szempontok. „Mi lesz itt?”, ment a riadalom, eddig 50 métert kellett bemenni a fürdéshez, most meg 100 métert. Helyenként algásodott is, bűdös volt a sekély víz... stb. Az egyik oldal esztelenségnek tartott bármiféle vízpótlást, a másik követelte a gyors megoldást. Ugyan bízunk benne, hogy vissza fog állni a normális állapot, hiszen a statisztikák szerint voltak ilyen kilengései a tó vízháztartásának, mégis minden lehetőséget fel kellett mérni, mérlegelni kellett az előnyöket és kockázatokat minden potenciális megoldás esetében. Mi már akkoriban kezdtünk el éghajlatváltozásról beszélni, de ezt abban az időben sokan még nem vették komolyan. Korai előfutára volt ez a ma már széles körben ismert problémának, és az volt a helyes, felelős megoldás, hogy foglalkoztunk vele. Somlyódy László akadémikus ebben sokat segített nekünk.

Mi volt a vitának a politikai és a szakmai része, milyen szinteken zajlott?

A VITUKI-val csináltattunk egy tanulmányt. Ők azt mondták, hogy kell vízpótlás és lehet is ilyet csinálni a Rábából. Somlyódy professzor úrék már óvatosabbak voltak ebben, azt mondták,

hogy fontos foglalkozni vele, és tisztában is voltak a két fő szempont jelentőségével, de alapos vizsgálatot tartottak fontosnak. Az nyilvánvaló volt, hogy ha ökológiai szempontok nem is igényelték, de az a félmillió ember, aki idejött, az nem azt nézte, hogy milyen a planktonoknak az állapota. A térségbe érkezők azt nézték, hogy nem tudnak kimenni a vitorlással, megváltozott a parti meder, aggódtak, hogy mi lesz a tóval, a házukkal, a turizmussal, az üzlettel, stb. S voltak hisztérikus kitörések is. Sokan hitték- noha a vízügy még le is hegesztette a Sió zsilipet- hogy szándékosan engedik le a vizet a tóból. Volt, aki neves hetilapban állította, hogy a meder szárazulatait akarjuk felparcellázni...

Nem sokkal a helyzet megoldása előtt Tihanyban volt egy konferencia, a BFT kezdeményezte. Ott dr. Varga Miklós, a KVM helyettes államtitkára elmondta, hogy van egy olyan beélesített terv, miszerint a Balatonba folyó patakok medreit fúrnák meg a karsztvízbázisig. Egyszeri vízpótlás lenne - így említette.

Igen felmerült alternatívaként az egyszerű, karsztvízből történő pótlás is. Somlyódy Lászlók is azt mondták, hogy a legbiztonságosabb megoldás a karsztvíz lenne, de abból nincs elég. Nagyon nehéz volt ez a helyzet. Ha bízta is abban, hogy az idő ki fogja ezt egyenlíteni és helyre fog billenni a vízszint, azt bizonyítani nem lehetett, így akik akkor ezt megélték, épp a bizonyítékok hiányában nem fogadták el. Nem csak a cselekvés, hanem a cselekvésre történő felkészülés is fontos dolog.

A vízpart rehabilitációs törvény végrehajtása tudomásunk szerint nem valósult meg, nem hozta meg a tőle elvárt eredményeket.

Akkor már megvolt a Balaton törvény, talán egy módosításon túl is voltunk, és abban az időben kezdtük a vízpart rehabilitációs tervezést, egyeztetést. Összességében nem emlékszem viszsza olyanra, hogy nagy feszültségek lettek volna a jogi környezetet illetően. Mindenképpen kellett volna hozzárendelni forrásokat, és az se mindegy, hogy a települések mennyire tartják az ilyesmit tiszteletben. Ezen kívül a jogszabályi környezet mellé nem ártana, ha a jogalkalmazók, befektetők a jogszabályok szellemiségét is valamiképpen magukénak éreznék.

Ha most lennél BFT elnök, mit csinálnál más-képp a korábbi elnöki ciklusodhoz képest?

Hogy mit csinálnék ma másként, azt azért nehéz innen megmondani. Egy erős, interaktív, befolyásos térséget gondoltam létrehozni. Ez ma is kihívás. Abban az időben én nem hittem, hogy ez önálló régió lehet közigazgatási értelemben, de voltak olyanok, akik ezt így gondolták. Akkoriban a megyék még stabilabbak voltak, és elindult egy statisztikai tervezési gondolkodás a fejlesztési régiók irányába. Ma már nem mondanám, hogy nincs esélye egy integráltabb balatoni formációnak. A megyék úgy elsúlytalanodtak, hogy lehetséges, hogy ez a regionális világ másképpen is összerakható lenne.

A másik témát akkoriban kezdtük kapizsgálni, de szerintem most is fontos lenne. A BFT kutatócsoportjának volt egy kutatása a balatoni területi identitásról. Én azt gondoltam, hogy erre építhető lenne egy regionális lobby, érdekérvényesítő képesség. Ezt települési szinten kezdtem volna megvalósítani. De szeretném hangsúlyozni, hogy ezt szabályozottnak, legálisnak, nyilvánosnak, demokratikusnak, és átláthatónak képzeltem el. Fontosnak tartanám a szimbolikus dolgokat, a kötődés, az identitás erősítését. Például az első vitorláshajó, a Festetich-féle Phoenix megépítésével kacérkodtam akkoriban.

Milyennek értékeled az elnökséged óta eltelt időszakot a Balaton térsége szempontjából?

Az azóta eltelt csaknem másfél évtizedet nem igazán tudom értékelni néhány mondatban. Annyit visztom mondanék, hogy mostanában aggodom, mintha óvatosabb lenne a hangja a helyi aktoroknak. Talán egy szélesebb összetételű, társadalmasított Tanács jobban tudná teljesíteni az elvárásokat. A jelenlegihez képest a szívemhez ezért közelebb áll a szélesebb körű, több szereplős, aktívabban kommunikáló, érdekeket egyeztető tanács vagy régió.

Látsz most olyan megoldatlan területi feladatok, amelyek tipikusan területi önkormányzati hatásköröket feltételeznének? Melyek a legégetőbb ilyen területek?

Igen vannak ilyenek. Gyakorlatilag megszűnt a területi önkormányzatiság. A megyei közgyűléseknek édes-keves dolga akad. A középszint államosításra került. Újra kell ezt gondolni! Szám-talan olyan feladat van, amit megyei, regionális

keretek között kellene/lehetne hatékonyan ellátni. Fontos lenne a térségi szemlélet, de az is, hogy ne csak úgy fejlesszünk, hogy „mindegy mire, csak jöjjön a pénz”. Látok túlméretezett beruházásokat is. A 67-es út pl. nagyon szép, nagyon jó, de nagyon sokszor előfordul, hogy se előttem, se mögöttem nem látok autót, amíg elmegyek Kaposvárra. Nincs forgalom. Van ott kétszer két sáv és megmaradt szinte mindenütt még a régi út is (!), sőt még építettek utat a mezőgazdasági forgalomnak is. Nem vagyok benne biztos, hogy nem lett volna elég egy továbbfejleszhető, egyszerűbb megoldás, és a különbözetet a somogyi mellékutakra, vagy máshova nem lehetett volna ráfordítani hatékonyabban.

Fontos kérdés, hogy a megyékre alapozzuk a területi feladatok ellátását, vagy nagyobb regionális egységekre. Korábban a megye megke-rülhetetlennek látszott. De hangtalanul elbukott, amikor a feladataikat, vagyoniukat minden ellen-állás nélkül engedték elvenni. A megyei identitás is lazult. Régen a megyei érzés fenntartásában nagy szerepet játszottak a megyei lapok. Ma már nagyon alacsony példányszámban jelennek meg. Az emberek más keretek között tájékozódnak.

Az biztos, hogy ugyanabba a folyóba nem lehet visszalépni, nem is lenne jó. Ha azonban erre nem adunk valami jó választ, akkor szerintem jelentős helyi erőforrások, energiák vesznek el

Hogy ítéled meg az elmúlt évek intézmény-rendszeri mozgásait a Balatonnál? Hogy látod a Magyar Turisztikai Ügynökség szerepét és vele párhuzamosan a BFT mozgásterét?

Azt látom, hogy a kormányzati politika, az állam leuralja a helyi intézményeket, szerveze-tek, a BFT-t is. Például a hajózási ügyekkel kapcsolatos döntések is alapvetően a turisztikai ügynökségnél születtek. Átpolitizálódtak a helyi ügyek.

Melyek lennének azok a területek, ahol a BFT-nek erőteljesebben kellene hallatnia a hang-ját?

A helyi érdekek határozottabb képviselése. A fejlesztési támogatások odaítélésével kapcsolatos anomáliák szóvátétele. egyfajta érdekképviselet, érdekvédelem a kormányzattal szemben is. De tudom, ez ma vörös vonal. A helyi ügyek helyi ügyekként történő elismertetése, főleg az önkor-mányzatok kapcsán. A BFT-nek a hatáskörébe

pedig olyan feladatokat is kellene adni, amelyek alkalmasak arra, hogy felszabadítsuk a helyi energiát, ami a helyi identításban gyökerezik.

Ha Ön most lenne BFT elnök, mi lenne az a 3 legfontosabb dolog, amivel foglalkozni kellene, létre kellene hozni a térségben?

A mai viszonyokra való tekintettel az volna a legfontosabb, hogy ellensúly legyen a terjeszkedő központosítás és az oligarchikus visszaélésekkel szemben. Az üdülők és a helyi lakosság életfeltételeit figyelembe véve gátat kellene szabni az egyre durvább befektetői érdekeknek. Magam is megdöbbenek azon, amit látok. Mindent beépítenek. Minden zsúfolt. A Balaton elveszti a hagyományos arculatát, hangulatát. Annyi apartmant látni, mintha a spanyol tengerparton járnánk. Már most túltelített a tó. Itt kanyarodnék vissza a vízpart rehabilitációs és szabályozási ügyekhez. Akkor, amikor egy önkormányzatnál azt olvasom, hogy a HÉSZ szabályozást a 16. alkalommal módosítják a legújabb befektető igénye alapján, amelynek a megvalósítására persze semmi garancia, az elképesztő. A szabályoknak, normáknak nincs tisztelete. Persze hozzá tartozik, hogy a kormányzat az önkormányzatokat teljesen lefegyverzi. Nem marad feladat, nem marad eszköz. Néhány település már felemelte a hangját a túlfejlesztés ellen, de kellene nekik a segítség.

Másrészt a Tanács elősegíthetné a demokratikus viszonyokat, nyilvánosságot, átláthatóságot a tóparti településeken, a balatoni ügyekben.

Harmadrészt, amit egyre inkább problémának látok, ez pedig a kirekesztődés. A Balatonra látogatók köre társadalmilag átalakult. Egyre inkább csak a tehetősök, a vagyonosok világa lesz. A tulajdonon túl sokuknak nincs kötődése a Balatonnal, nem érinti meg őket a hely szeleme, a lokalitás értékei. Sokan kiszorultak a Balatontól. Főleg a gyerekeket sajnálom. A gyerektáborok felháborító módon javarészt eltűntek. Somogy megyében a fonyódligeti gyerektábor nagyrészt társadalmi munkából épült, nagyon sok somogyi gyerek itt nyaralt. A megyei önkormányzat büszkesége volt. Most már bezárt és a szegedi egyházmegyéhez került.

Milyennek képzeled el a Balaton térségét 2060-ban?

Először is, azt nagyon szeretném megérni. (nevetve) Nyilván nincs megírva előre a Balaton sorsa. A jövő a jelenből nem vetíthető biztosan előre. Nem egy egyenes vonalú egyenletes mozgással írható le a jövőkép. Vannak aggasztó ügyek. Ha nem zsaroljuk ki, ha az ökológiai helyzet, a klíma, a társadalmi viszonyokig bezárólag, vagy a politikai, gazdasági ügyek, a gazdasági érdekek érvényesülése szerencsésen alakul, akkor abban bízok, hogy megmarad, hogy egyensúlyban lesz, nyugodtabb, leülepedettebb, érettebb lesz a Balaton. Sokat változott a rendszerváltást követően, szebb és jobb sok tekintetben, de ezek az előbb említett aggasztó dolgok is ott vannak. És azt se feledhetjük, a Balatonnak nem csak a balatoni embereket, üdülőket kell szolgálni, hanem az egész országot.

Indult egy nemzetközi projektünk az ESPON támogatásával, ami az európai nagytavak, így többek közt a Balaton igazgatási modelljeivel foglalkozik.. El tudsz képzelni egy olyan ideálisnak mondható igazgatási modellt, ami a Balatonnak a legmegfelelőbb lenne, és illeszthető a magyar közjogi rendszerbe?

Amikor a 90-es években még a jegyzőkonferenciákat csináltuk, nagyobb jelentőséget tulajdonítottam az igazgatási ügyeknek. Szakmámból adódóan is. De ma azt mondom, hogy sok minden befolyásolja még egy ilyen üdülöterület életét az igazgatási modellen kívül. A gazdasági, társadalmi körülmények, a kultúra értékorientációja, az életmódunk. A modell amúgy egyértelműen abba az irányba mutatna nálam, hogy a helyi felelősséget és lehetőségeket növelném. Ma túlcentralizált, túlbürokratizált az ország. Egy központból nem lehet irányítani mindent. Több szabadság, több levegő kell a Balatonnál is!

A BFT-nél közelmúltban bevezetett társelnöki rendszer is több, mint szokatlan. De ezzel együtt egy nemzetközileg is tapasztalt politikus, Navracsics Tibor került a vezetésbe. Bízom abban, hogy sokat tud tenni a Balaton érdekében.

Későbbi feladataid során tudtad hasznosítani a BFT elnökeként szerzett ismereteidet?

Hogyne. Miniszterként a területfejlesztési, turisztikai, építészeti kérdésekben. Ezek jelentős részben kötődtek a balatoni tapasztalataimhoz is. 2006 után, amikor Gyurcsány Ferenc miniszterelnök és Bajnai Gordon vezetésével megalakult a

Fejlesztéspolitikai Irányító Testület (FIT), amely a 2007-13 közötti EU-s tervezést koordinálta, a regionális programokért voltam felelős. Nagyon jól jöttek az itteni tervezési tapasztalatok. Később kutatás-fejlesztési államtitkárként meríthettem a BFT kutatócsoportjának tevékenységéből, ahol Oláh Miklós vezetésével sok figyelemre méltó kutatás zajlott. Mondhatom, hogy politikusként szerencsés voltam, mert sok területről gyűjthettem tapasztalatot, sok kitűnő kollégával dolgozhattam együtt.

Ha éppen most lenne születőben egy új kötet Eötvös Károly: Utazás a Balaton körül c. művének mintájára, milyen az elnökségedhez köthető, vagy mai anekdotát tartanál fontosnak abban elmesélni?

A történet arra az időszakra nyúlik vissza, mikor a Somogy megyei közgyűlés elnöke voltam és két kedves kollégámmal, barátommal (Zala megyében: Varga László, Veszprém megyében: Zongor Gábor) a veszprémi tapasztalatokra és kapcsolatokra alapozva elindítottuk a Loire-mente regionális tanácsával ápolandó francia kapcsolatot. Sok érdekes tapasztalatot gyűjtöttünk, gyümölcsöző együttműködés alakult ki. Amikor eljutottunk oda, hogy együttműködési megállapodást fogunk aláírni, a delegációjuk Magyarországra érkezett. A megállapodást a Balaton régió (így neveztük magunkat az együttműködésben),

illetve a három megye képviselőjében egy hajón írtuk alá, ahol a három megye határa találkozik a tó közepén. Ezt követően a keszthelyi Festetics kastélyban volt egy kiállítás, ahol egy jelentős francia művész munkáit mutatták be.

A tervek szerint a kiállítást Olivier Guichard, a francia régió elnöke nyitotta meg, aki francia ellenálló, partizán volt, De Gaulle harcostársa, több kormányban miniszteri posztot töltött be. Ő volt a francia területfejlesztés atyja. Akkoriban már a nyolcvanas éveiben járt, nagyon tekintélyes személyiség volt. Sok meghívott volt, nagy volt az esemény beharangozása, és nagy volt a várakozás a megnyitóval szemben is. Akkoriban még ritkák voltak az efféle kapcsolatok, események. A konferanszié ünnepélyesen felkérte Guichard elnököt, hogy nyissa meg a kiállítást. Mindenki várakozással tekintett rá. Csend ülte meg a termet. Ő a botjára támaszkodva méltóságteljesen felállt és így szólt: „A kiállítást megnyitom!”. És ezzel befejezte a megnyitóját. Először döbrent csend volt, de aztán kitört az ováció. Részéről elég volt ez a két szó, hogy megadja az esemény rangját.

Erősíteni kell a tó körüli kohéziót!

Dr. Sütő László 1955. március 23-án született a Fejér megyei Lajoskomáromban. 1973-ban érettségizett a veszprémi Lovassy László Gimnáziumban, és ebben az évben felvételt nyert az ELTE Állam- és Jogtudományi Karára. Az egyetemet 1979-ben „cum laude” fokozattal fejezte be. Feleségével, aki a Marcali Városi Bíróságon dolgozik bíróként, 1978-ban kötött házasságot, három gyermekük van. 1982-ben ügyvédi szakvizsgát tett. Ügyvédjelöltként kezdte munkáját Marcaliban, majd a Járási Hivatalnál dolgozott. 1989. augusztus 10-től a Marcali Városi Tanács tanácselnöke, 1990. szeptember 30-tól polgármestere. 1990-től 2010-ig a Somogy Megyei Közgyűlés tagja, bizottsági elnöke. 1991 januárjától Kisvárosi Önkormányzatok Országos Érdekszövetségének alelnöke majd 2006-2010-ig elnöke. Az elmúlt 25 évben részt vett szinte valamennyi az önkormányzatokat érintő törvény előkészítő munkájában. 2000-től 2010-ig tagja a Dél-Dunántúli Regionális Területfejlesztési Tanácsnak. 2002-től képviselte a Dél-Dunántúlt a Balaton Fejlesztési Tanácsban, melynek 2004-2006 között elnöke is volt.

Milyen körülmények között lettél a Balaton Fejlesztési Tanács elnöke? Miért és hogyan eshetett Rád a választás?

Elnök úgy lettem, hogy elődöm, Kolber István miniszteri kinevezést kapott. Akkoriban tagja voltam már a BFT-nek és tagja voltam a Dél-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanácsnak és a Somogy Megyei Önkormányzatnak is. Emellett pedig 1989-től tanácselnök voltam Marcaliban, 1990-től pedig polgármester. Mindig érdekelt a területfejlesztés. Hogy miért engem választottak, arra igazán nem tudnék válaszolni, de azt gondolom, hogy Kolber István szava volt a jelölésben a meghatározó. Kolber Istvánt ismertem, egymás mellett ültünk 8 évig a Somogy Megyei Közgyűlésben. A végső döntést ugyanakkor a miniszterelnök, Gyurcsány Ferenc hozta meg.

Szakmai, vagy inkább politikai feladatként tekintettél a BFT elnöki tisztére? Miben nyilvánult meg a szakmaiság és miben a politikai, reprezentációs szerep?

Egyértelmű szakmai döntés volt, legalábbis szakmainak éreztem, mivel 1989 októbere óta nem vagyok semmilyen párt tagja. Úgy gondolom,

hogy a korábbi tapasztalataimat tudtam használni és arra törekedtem, hogy lehetőleg tárgyalások, beszélgetések útján oldjuk meg a problémákat. Mindig azt tartottam szem előtt, hogy mindenki kellő információt kapjon, illetve a pályázatásoknál lehetőleg mindenhova jusson forrás.

Mit, miket tartasz elnökséged legnagyobb eredményeinek?

Amit fontosnak tartok az én időszakomból, hogy az imént említett elveket sikerült is betartani. Nem volt semelyik része a Balatonnak túlhangsúlyozva. Hogy politikai alapon lett volna bármilyen forráskihelyezésről döntés, azt meg teljesen kizártnak tartom. Én nagyon sokat beszélgettem annak idején Bóka Istvánnal, és ez most is így van. Egy hete is beszélünk például telefonon. Amit az akkori időszakból még pozitívnak érzek, hogy egy jó hangulatú tanács működött, nyugodt viszonyok között dolgoztunk. Talán elég sok forrást is sikerült idehozni, hiszen a Tanács 400 millió forint körüli összeget tudott elosztani, amit kisebb fejlesztésekre lehetett fordítani.

És melyek voltak ezen időszak legnagyobb kudarcai?

Néha-néha felvillant akkoriban, hogy valamilyen módon a BKÜ nagyobb önállóságot kaphat, sőt talán megjelenhet tervezési régióként is. Tehát voltak ilyen hiú ábrándjaink, de akkor hittünk benne. Nagyon sokat beszélgettünk erről, próbálgattuk, hogy hogyan lehetne ugyanúgy bevenni az EU-s köztudatba egy önálló tervezéssel és forrásokkal rendelkező régiót. Úgy gondolom, ha ez akkor megvalósul, lehet hogy hosszabb távon jobb lett volna a Balatonnak. Az nem biztos, hogy Marcalinak jobb lett volna. Az uniós forráselosztás kapcsán olyan helyzetbe került Marcali abban az időben sok háttértelepüléssel együtt, hogy a Dél-dunántúli forrásokból, és a balatoni forrásokból is kaphatott, ez pedig tágitotta a lehetőségek körét.

Ha a BKÜ-ről beszélek összességében, főleg a parti településekről, akkor nekik biztos jobb lett volna, ha önálló tervezési régióként jelenhet meg a térség. Ez lekövethető volt mindegyik regionális területfejlesztési tanácsnál, hogy maga a vízpart az mindig egy kicsit másodlagos volt, hiszen ott van pénz, van forrás. Ezzel szemben sokkal fontosabb volt Belső-Somogy, Baranya, és Selye környéke. Nagy harcot kellett vívni Péccsel, hogy a BFT-t elismerjék, hogy a BFT-nek címzett pénzek meglegyenek és ne mindent Pécs kapjon. Mikor BFT elnök voltam, nehéz volt megegyezni, hogy milyen pénzek jöhetnek át, ami felett a BFT-nek is van döntési joga. Azt hiszem, hogy kudarcnak is felfoghatjuk, hogy nem sikerült, önálló tervezési egységként megjeleníteni az

üdülőkörzetet, de ez nem a BFT-n múlt, hanem egyértelmű központi döntés volt. Akkor is Brüsszellel mutogattak, és most is Brüsszellel mutogatnak, hogy ők nem engedik. Nem tudjuk, hogy igaz volt-e, vagy nem, soha nem jutottunk oda, hogy ezt valamilyen módon rendezni tudjuk.

2007-ig voltál elnök, nem töltötted ki a teljes ciklust...

Nagyon nagy dilemma volt, hogy lemondjak, vagy ne mondjak le. Az volt az oka végül a lemondásomnak, hogy akaratom ellenére megválasztottak a Kisvárosi Önkormányzatok Érdekszövetsége elnökének. Én nagyon azt szerettem volna, hogy a makói polgármester legyen az elnök. Akkor úgy nézett ki a szövetség, hogy 50-50 % volt a baloldali és a jobboldali tag, az MSZP-s és FIDESZ-es polgármesterek aránya. A fideszesek azt mondták, hogy engem megszávnak, Buzás Pétert, aki viszont parlamenti képviselő is volt, őt nem. Nem lehetett mit csinálni, mint elvállalni. Itthon eközben az történt, hogy a 2006-os önkormányzati választásokon a testület teljesen kiegyenlített lett. Gyurcsány közismert beszéde akkor sok helyen megváltoztatta a fixnek tűnő erőviszonyokat. Ebben a helyzetben leköszöntem a BFT elnökségről. Egyébként nagyon szerettem és élveztem, de az azért nehezemre esett, amikor délután 2 vagy 3 órakor Szigligeten beszélnem kellett, aztán menjek át Füredre borkóstolóra, hazafele meg menjek be Almádiba. Ez a része nem volt annyira az én világom. Csak oda megyek el, ahová feltétlenül illik és muszáj.

A leköszönésed óta eltelt időszakot milyennek ítéled meg a Balaton Fejlesztési Tanács és a balatoni területpolitika szempontjából? Véleményed szerint a mai összetételében alkalmas-e a BFT a hozzá rendelt feladatok és hatáskörök ellátására?

A mai BFT-ről azt gondolom, hogy kell adni neki fegyvert. Ha van hatásköre, van forrása, akkor működőképes lesz, de ha a következő uniós ciklus megint ugyanúgy telik el, hogy a BFT-nek nem nagyon lesz döntési kompetenciája, az problémás. bár a megyék sem egészen dönthetik el, hogy mire adják a TOP-os pénzeket.

Hiszek egyébként abban, hogy az államigazgatás mindig hullámszik. Most lenn vagyunk, enél lejjebb az önkormányzatok nem tudnak esni. Majd megint elindulunk fölfelé, és kerülnek majd vissza a hatáskörök. De a BFT-hez is hasonló

hatáskörök kerülhetnének. Lényegesen nagyobb beleszólást kaphatna a Balaton területrendezési tervébe, a Balaton alapvető fejlesztési irányiba. Vannak problémák, amiket megold a természet, de több mindent a fejlesztéspolitikának kell megmondania. Amikor elnök voltam, éppen ki akart száradni a Balaton. Végül kiderült, hogy a természet azért megoldja saját maga a problémát tudósok nélkül is. Voltak víziók a fejlesztési irányok kapcsán, amik akkor futottak. Például hogy próbáljuk meg elérni, hogy sokkal több vitorlás jelenjen meg a Balatonnál vagy éppen hogy legyen a térség a nyugdíjasok paradicsoma.

Valamilyen irányba ma is el kellene indulnunk. Érdemes lenne megcélozni a jól fizető vitorlás réteget (nem csak a magyart, hanem a külföldit is). Ehhez persze kellene egy normális út is, ami idevezet. Mindenféle útterv készül, de miért nem az A2-es osztrák autópályát kötjük össze az M7-es autópályával? És az északi parton is normális utat, utakat kellene építeni. Abban a pillanatban rengeteg turistát vonzana. Hozzánk egyébként az utóbbi időben soha nem látott mennyiségben települtek autós, teherautós, kamionos cégek, tele van az egész város velük. Aztán el tudnék képzelni egy helyi szolidaritási alapot valamilyen központi alapból elindítva akár úgy, hogy amit befizetünk a központi költségvetésbe, annak egy része egy térségi alapba kerül. Egy ilyen eszköz növelné a kohéziót a tó körül.

Ha lett volna lehetőség még egy cikluson keresztül BFT elnöknek lenni, mi tettel volna másként, mit valósítottál volna meg?

Ha még egy ciklusom lett volna BFT elnökként, akkor mindent abba az irányba próbáltam volna befolyásolni, hogy ha formális önállóságot nem is kaphat a régió, de minél több önállósága legyen a pénzek felhasználásában. Mégis csak Pécsen dőlt el, hogy milyen projekt kerül támogatásra a Balaton parton és nem Siófokon. Amikor Bajnai Gordon volt a miniszterelnök, vele tudott érdemben egyeztetni az ember a forrásokról, pénzügyi dolgokról.

Bajnai Gordon minisztersége idején hirdette meg a Zászlóshajó programokat, amiből aztán sajnos nem lett semmi...

Nem lett semmi, és a leghátrányosabb helyzetű kistérségek (LHH) felzárkóztatása programból sem.

Mivel ez az interjú a Comitatus különszámában fog megjelenni, a megyei önkormányzatok feladat- és hatásköreiről is ejtsünk szót...

Az a probléma, hogy maga a rendszer nem ad a megyéknek semmi új keretet, feladatot vagy hatáskört az elvett intézményi infrastruktúra fenntartása helyett. Nem látom reális esélyét annak, hogy abban a centralizált gondolkodásmódban ami a Kormányt jellemzi, ez sokat változna. Ezért aztán – a megyék tevékenységéből levezetve – nem látom a mozgásterét a BFT-nek sem – azon kívül, hogy delegál hozzá némi forrást és így azon keresztül legalább fenn tudja tartani annak a látszatát, hogy egy fontos szervezet.

Ha most lennél BFT elnök, mi lenne az a három legfontosabb dolog, amivel foglalkoznál?

Elsőként megpróbálnám kiharcolni a megfelelő forrásokat ahhoz, hogy a BFT tudja támogatni a Balaton környéki településeket. A másik, egy olyan jövőkép megfogalmazása, hogy mi legyen a fő irány. Vitorlások legyenek, alkonygazdaság legyen – sok olyan elképzelés van, hogy például olyan szállodákat működtessenek, amelyek a nagyszülő-unoka összetételű vendégkörnek felel meg. Szakemberektől kérnék ki véleményeket, hogy mondják meg, mi legyen az az irány, ami a tó jövője szempontjából a legjobb és legfontosabb. Mindehhez persze hozzátartozik a víz mennyiségének és minőségének folyamatos figyelemmel kísérése és védelme.

Az elmúlt hónapokban foglalkoztunk a Balaton fejlesztési dokumentumok felülvizsgálatával, ennek a munkának a keretében készítettünk új helyzetelemzési fejezeteket. Tapasztaltunk egy olyan anomáliát, a Marcalitól északra eső területen, ami szerint a Marcalitól északra a Kis-Balaton-Balatonfenyves közti, autópályáig érő terület problematikus térség. A terület gazdasági-társadalmi minősége eltér attól, amit a háttértelepüléseknél szoktunk leírni. Mint a térség régi jó ismerője, tudid ezt igazolni? Van elképzelésed arról, hogy mit lehet ezzel a helyzettel kezdeni?

Régóta tisztán látszik, hogy a Marcali járás úgy néz ki, hogy van, ami fejlettebb, és ami azon túl van, az egyre inkább leszakadóban van. A Marcalitól a partig vezető út menti sáv és a viszonylag fejlett, a Balaton-part nagyjából rendben van, de ami a 68-as úttól keletre-nyugatra található akár Kaposvár, akár Tab, akár Zala irá-

nyába, az mintha ég és föld lenne akkora a különbség. Megfigyelhető a cigányság számának és arányának növekedése, pl. a Balatontól 5 km-re Somogyszentpálon. Ugyanaz a másik oldalon Somogysámszon-Marótpusztá, de jó pár olyan falu van, ahol mára óriási számban vannak jelen.

Ezek a települések korábban a mezőgazdaságból éltek. Valaha Somogyszentpálon az a család, akinek nem volt a gyerekeknek a gimnáziumi érettségi után Kispolski a pajtában, nem is számított. Ez a generáció kihalt, a fiatalok vagy beköltöztek a városokba, pl. Marcaliba, vagy elmentek messze, és ezek a falvak teljes egészében elvesztették a gazdasági háttérüket (anno volt egy TSZ, amiből ki lehetett egészíteni a jövedelmüket). Igaz volt ez Somogysámszonra, igaz volt Somogyszentpálra és a máshol is (pl. Pusztakovácsi). Most valamennyire kezdenek éledezni. Ha akarták ha nem, megindult a mezőgazdasági földek koncentrációja, megjelent pár gazdagabb ember, aki hozzájutott, felvásárolta, de ez csak azt jelenti, hogy rendezettebb lesz a határ, sajnos több munkahely ettől nem lesz. Valamilyen módon élhetőbbé kell tenni ezeket a falvakat, és komoly közösségi közlekedést kell szervezni, hogy el tudjanak járni Marcaliba, Fonyódra, Kaposvárra dolgozni.

A helyi és környékbeli lakosok marcali munkavállalása milyen mértékű? Mennyire tekinthető Marcali munkaerőpiaci-központnak?

A város teljesen el tudja látni a lakosságot munkahelyekkel, minimális, aki eljár. Az iparban dolgozók kb. 40 %-a vidékről jön. Ha reggel 6 órakor lennének itt, akkor azt látnánk, hogy folyamatosan jönnek a 20 személyes buszok, hozzák a cégek a dolgozókat. Ezer felett van azoknak a száma, akik ingáznak a környező falvakból. De ha normálisabb közösségi közlekedés működne, akkor még többen lennének. Az a probléma, hogy túl hosszú ideig tart, amíg ide utazik és haza ér az ember. Több falut érint ez a probléma a környéken, 18 helyre megy a busz, másfél óráz az út, holott 30 km-re laknak a vidéki munkavállalók.

Milyen olyan beruházások, fejlesztések képzelhetők el a térségben, amelyek a megújulást segíthetnék elő?

A Videoton azonnal bővítené a termelést, ha lenne hozzá megfelelő mennyiségű és minőségű ember. Folyamatosan jönnek új érdeklődők, cégek. Egy német úr volt nálam a minap, hogy vannak magyarországi kapcsolatai, tűzálló építőanyagot gyárt. Azt gondolta, miért vinné ki külföldre a munkásokat, ha utána visszahozza a kész terméket. Azzal állt elő, hogy mi lenne, ha Marcaliban gyártana, amihez vesz egy hektár területet. Sorra jönnek ilyen megkeresések.

Marcalitól északra az érintett lakosság rendelkezik megfelelő szakképesítéssel, amire pl. ehhez a beruházáshoz szükség lenne?

A szakképző iskola most alkalmas arra, hogy ebben partner legyen. Most olyan vezetés van, aki az ilyen stratégiai ügyekre érzékeny. Az igazgatónő jelezte, hogy ha például a szállodások megmondanák, hogy mit képezzen, ő abban a pillanatban lehetővé teszi ezt. A Ziehl-Abegg is épített a legkomolyabb technikával felszerelt tanműhelyt azért, hogy ne a régi satupad legyen, hanem új eszközök, és ösztöndíjat adnak, hogy maradjanak a frissen végzetek náluk. A környék nagy részén jó lakhatási viszonyok, nyugodt körülmények vannak. De nem minden faluban, Somogyszentpálra nem fog odaköltözni senki. Ott sajnos az emberek egy része már a közmunkára sem alkalmas.

Mi az, amit a Balaton térségében azonnal megszüntetnél, ha tehetnéd?

Nekem tetszik így. Nem tudok olyat mondani most, hogy nem tetszik, megszüntetném, ahogy például a motoros vízi járműveket egykor kitiltották a tóról. Az persze szép álmom lenne, ha az egész tó körbejárható lenne, vagy több szabadstrand lenne. Azt mondom ugyanakkor, hogy a nagy szállodákra is szükség van. Mivel én nem lakom a parton, nem zavar a bulizás sem, nem érint. Halom persze, hogy sok polgármesternek vitái vannak az üdülőtulajdonosokkal, mert a lakók nem tudnak pihenni.

Milyennek képzeled el a Balatont 40 év múlva?

Remélem, hogy ugyanilyen tiszta lesz a víz, mint most. És talán akkor megvalósul, hogy lesz egy klasszikus parti sáv: a Balaton-part mindenkié.

„Politikai temetőnek szánták nekem ezt a helyet”

Összefoglaló dr. Suchman Tamás Balaton Fejlesztési Tanácsban betöltött elnöki időszakáról

Dr. Suchman Tamás BFT taggá kinevezését a 1128/2006.(XII.25.) Kormányhatározat mondta ki, melyet követően a Balaton Fejlesztési Tanács a 2007.01.10-én megtartott rendkívüli ülésén a Balaton Fejlesztési Tanács elnökévé dr. Suchman Tamás urat megválasztja, egyben megköszöni a leköszönő elnök dr. Sütő László úr eredményes tevékenységét. Dr. Suchman Tamás 2007.január 10. és 2017. december 17. között látta el a BFT elnöki tisztségét.

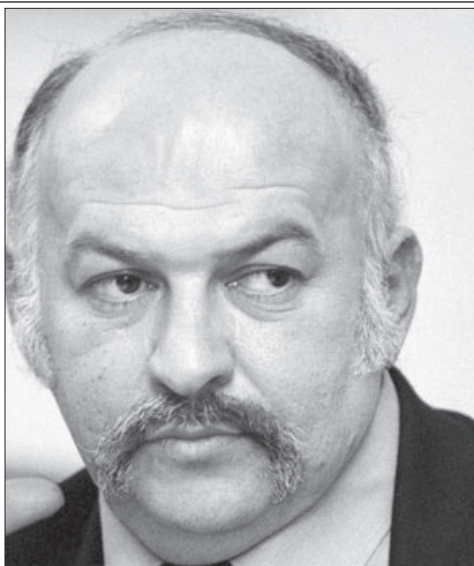
Ezen időszakban – a BFT elnökség mellett – több kormányzati funkciót is ellátott, melyeket a BFT elnökség mellett, attól elkülönülten, azonban a szakmai lehetőségeket kihasználva látott el:

- Záhony kormánybiztos
- Pécs EKF kormánybiztos
- Sárvoly kormánybiztos

BFT elnökként több területen is jelentős előrelépést ért el a térség fejlesztésében:

Elnöki időszaka alatt stabilizálta a Tanács munkaszervezetének működési feltételeit, a projektek utófinanszírozásából fakadó likviditási problémákat a központi működési támogatás emelésével és a munkaszervezet törzstőke emelése révén.

Elnöksége elején érzékelte és magáévá tette a régió önállósodásának célját. Az aktuális területpolitikai helyzetben az önálló statisztikai régió esélyét nem igazán látta elérhetőnek, de mindent megtett a Balaton régió területpolitikai súlyának erősítésért (miniszteri, államtitkári képviselő a BFT üléseken, vörsi kihelyezett kormányülés) illetve annak

érdekében, hogy a forráselosztás során a Balaton régió is rendelkezzen dedikált forrással.

A 2007-13 EU forrás felhasználási időszakban a fejlesztési források felhasználása központi ágazati programok, illetve regionális operatív programok keretében történt. A Balaton térség fejlesztéseinek finanszírozása – a 3 régióhoz tartozás miatt – komoly egyeztetési

folyamatot és a régiós elnökök erőteljes meggyőzését igényelte. Tevékenysége eredményeként a 3 regionális operatív programból elkülönítésre került egy balatoni turisztikai keret, melyre önálló pályázati felhívás került kiírásra.

Suchman elnök úr elnöksége alatt fogalmazódott meg a „Balaton Európa legbiztonságosabb tava” és a Balaton Európa kulturális tava” cél szlogen, melyekhez kapcsolódóan

- egy sürgősségi mentőhajó beszerzésével új lendületet kapott a vízbiztonsági feladatok eszközfejlesztése, valamint
- több projekt keretében is megerősödött a kultúra támogatása a térségben:
- kidolgozásra került az Európa Kulturális Tava projekt,
- pénzügyi és szakmai támogatás révén előre lépett a Balaton-felvidéki Kultúrtáj világörökség várományosi helyszín projekt,
- az M7-es autópálya építése keretében előkerült régészeti leletek a régió kulturális gyűjteményeibe kerültek,
- megvalósult a Balácsa pusztai római kori romok feltárásának szakmai megvalósítása.

Elnöksége alatt kiemelt figyelmet fordított a térség média kapcsolataira. 2007-ben – elsősorban a vízminőséghez kapcsolódó negatív sajtó hozzáállást – többszöri egyeztetés, szakmai beszélgetés révén sikerült átfordítani a térség értékeire is koncentrált sajtó hozzáállásra, illetve az M1 televízióval folytatott együttműködés keretében elindult a Balatonról szóló, Balatonról közvetített magazinműsor, a Balatoni Nyár.

Elnöksége alatt fontosnak tartotta azt is, hogy politikai viták, áskálódás szintű ellentétek a munkát ne akadályozzák.

A BFT szerepét az alábbi két területen látta:

Egyrészt az adott lehetőségek szerint a fejlesztési forrásokhoz különféle technikákkal való hozzájárása a pályázóknak, ez egy nagyon fontos feladat, és a támogatás kiadása.

Sokkal fontosabbnak tartotta azonban a régió menedzselését, amelyben kifejezésre jut, hogy van gazdája ennek a területnek, az ittlévő és itt működő önkormányzatokkal együtt a fejlesztési tanács is és egy kicsi gazda lehet és ő is a BFT elnökeként, ha ezt nem utasítják vissza. A menedzselés hiánya vagy a menedzselés megléte szignifikáns különbségeket is mutathat egy térség életében.

A Balaton életében nagyon fontosnak tartotta, hogy kormányzati döntés alapján a Balatoni Házjászai Zrt. tulajdonosai nevében Balázs Árpád úr a Balatoni Szövetség elnöke átvethette Kiss Péter kancelláriaminiszter úrtól a Zrt. 49 %-nyi részvénycsomagját, amely 1,7 milliárd Ft-ot jelent, és amely ingyenes juttatás volt. Úgy gondolta, hogy nem kell más megfogalmazás, mint amit Balázs Árpád a Zrt. leendő elnökeként mondott, hogy „az önkormányzatok eddig is jó gazdái voltak a vállalatnak és ezután is azok lesznek”. Az a nagyságrendű fejlesztés, amit a Kormány előírt, amely négy év alatt 2 milliárd Ft, az biztosítani tudja a vállalat megújulását és a vállalat előtt álló feladatok pénzügyi hátterének a megteremtését. Ma a tőke nélküli cégek fejlesztése közgazdaságilag értelmetlen, meg elképzelhetetlen is, ezért azt gondolja, hogy meg fogják találni a lehetőséget arra, hogy az anyagi eszközöket biztosítsák.

Dr. Suchman Tamás jelentősnek tartja a Balaton tv. felülvizsgálatában való részvételét. Azt gondolja, hogy az előkészítő munka beérett, amelynek részesei voltak és a parlament elé egy

olyan anyag került, amely meggyőződésük szerint és a korábban vallott elveik szerint is alkalmas arra, hogy a Balaton és térségének jó szabályozó rendszere legyen, amely törekszik annak megteremtésére, hogy kialakuljon az egyensúly az épített környezet és a természeti táj egységének megőrzése tekintetében.

„Megbízásom volt arra, hogy a halászati vállalat átalakítását megkezdjük úgy, hogy a működő képesség magasabb szinten legyen, mint ahogy volt. Többször elmondtam, hogy arra a javaslatra, amely a szétválasztását rendelte el, azért volt szükség, mert az elmúlt években sok 100 millió Ft veszteséget termelt a cég, és ez így semmiképpen nem volt jó. Ez nem volt jó a nemzetgazdaság számára. De a Balatoni Halászati Zrt. több mint egy vállalat a mi számunkra, hisz a Balaton élővilága, a biológiai egyensúly és ehhez kapcsolódóan az idegenforgalmi jelentősége, a horgászturizmus, a vízminőség és sok minden még ezen kívül is összefügg. Az volt a javaslatom, hogy válasszuk ketté, legyen egy nonprofit szervezet, fejeződjék be a Balaton üzletszerű kihasználása, koncentráljunk az élővilágra és koncentráljunk a horgászturizmusra. Így létrejött egy nonprofit szervezet, amelynek a fontos feladata, hogy helyreállítsa a biológiai egyensúlyt, elűzze azokat a fajtákat, halásszák ki, amelyek nem szükségesek a Balatonba, és az olyan legyen, mint az 1870-es években.”

2010 májusában, a Balaton Fejlesztési Tanács siófoki ülésén a leköszönő dr. Suchman Tamás így értékelte 4 éves elnöki tevékenységét:

„Megköszönöm mindenkinek, aki elfogadta a meghívásunkat a mai napra, és mindazoknak, akik a társaink voltak az elmúlt ciklusban. Most új kormányzati ciklus kezdődik, nyilvánvaló, hogy az új kormány, a különböző kormányzati szervek által delegált személyek tekintetében döntési helyzetben van, a döntési eredményeket nem tudjuk, én most is, és a mondanivalóm végén is szeretném megköszönni mindenkinek, aki a különböző kormánysszervezetek, érdekérvényesítő szervezetek, érdekképviselések részéről részt vettek a BFT munkájában. Azt gondolom jó volt veletek/önökkel együtt dolgozni és a további együttműködés reményében (ha más területen is) mondom azt, hogy hálás vagyok az együtt

töltött időért. Nem túl hosszan, de néhány fontos dologról azért szeretnék szót ejteni. Az első az, amit ironikusan valamelyik sajtó cikkben meg is jegyeztem (Népszava, Somogyi Hírlap, veszprémi Napló, Zalai Hírlap, Heti Válasz), ezekben a sajtóorgánumban összegzem a munkát, de valahol azt ejtettem el, hogy politikai ellenfeleim és pártbéli ellenfeleim egyaránt politikai temetőnek szánták nekem ezt a helyet, mert Sütő László volt olyan kedves, hogy lemondásával lehetővé tette számomra.

Nekem nem is volt más kihívásom, mint-hogy ennek a „jókívánságnak” se tegyek eleget, és veletek/önökkel együtt megpróbáltunk ebből a gödörből kijönni. Három dolog volt, ami merőben új helyzetet teremtett, az előző időszakokhoz képest. Az első, hogy beindult az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT), és ahogy az ország minden részére, így a Balaton térségére is óriási pénzek álltak rendelkezésre, óriási lehetőségek voltak, amelyekkel az elmúlt időszakban is és a jövőben is élni lehetett, és élni is kell. Ebből a pénzből döntően meg lehet változtatni a világot, hogy ezt értékeli-e a társadalom, vagy sem - az utóbbi pár hétben úgy tűnik, hogy nem -, erről azt gondolom, hogy azok számára akik az országot hazának tekintik és valóban nemzeti elkötelezettségben politizálnak, ez nem sokat számít, az eredmény számít, hogy lehet-e ebből megváltoztatni egy várost, egy térséget, egy régiót, én azt gondolom, hogy igen. Hogy jól tudunk-e élni ezzel a lehetőséggel? Tanuljuk! Vannak Európában olyan országok, amelyek korábban kezdték és ugyanúgy átmentek ezen a problémakörön, mint ahogy azon nekünk is át kell menni.

Megtanulták, ma már tudják, és mi is megtanultuk és ma már mi is tudjuk, és jól élünk ezzel a lehetőséggel. Az odaítélt EU-s döntésekben lefedett nagyságrend megközelíti az 50 %-ot, ami Magyarország rendelkezésére áll. A lehívás - ezt Miniszterelnök úr az elmúlt hónapokban, hetekben sokszor elmondta -, az attól függ, hogy milyen a teljesítési trend, jelentős része utófinanszírozott. Ennek aránya a Balaton parton is jó, a rendelkezésre állásé, az egy más kérdés, hogy néhány területen azt tapasztaltuk, hogy nem veszik igénybe a maradványt. Ez az első konfrontatív megjegyzésem kedves Tímea (Paszternák Tímea NFÜ elnökhelyettes), és hát néhány

térségben elég alacsony volt, ez különösen az északi-partra vonatkozik, ahol 33 %, aminek a javítása megkezdődött, és ebben tényleg van egy korrekt együttműködés a ROP IH-val, minden második pályázat jó lehet, minden harmadik nem létezik, és nem létezik az sem, hogy csak ennyi az elfogadható. A többi területen Nyugat-Magyarországon és különösen Dél-dunántúlon, olyan mint az egész országban, nem minden pályázat tölti be a célját. Tehát azt szeretném mondani, hogy merőben az volt a helyzet változása a korábbiakhoz képest, hogy korábban kevesebb pénz áll rendelkezésre, ebben az időszakban több pénz áll rendelkezésre, és van még vissza kifejezetten a balatoni keretből is 16,1 milliárd Ft, amire biztatást szeretnék adni a polgármestereknek, hogy 2013-ig éljenek vele, mert aztán ezeket a pénzeket le is kell hívni.

A második dolog, azt gondolom, hogy újszerű kapcsolat kellett, hogy kialakuljon a minisztériumok egy részével, pontosan a fejlesztési tervekhez kapcsolódóan és ez az újszerű kapcsolat különösen az Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztériummal (NFGM). Sokszor változott a struktúra és mindig más kontaktusba kellett lenni az illetékesekkel, azt gondolom, hogy nemcsak a képviselőt okán Judit (Klingné Ábrahám Judit NFGM képviselő) személyét méltatva vált nagyon pozitívvá, hanem az is ha most bejelentem, hogy Varga miniszter úr egy perccel ezelőtt tájékoztatott, hogy azt a bizonyos 68 M Ft-ot megkapja a működéshez a BFT - ne mondják azt, hogy Suchman itt hagyja egy fillér nélkül a BFT-t - és ha több hónapos késéssel is de rendelkezésre fog állni, tehát lesz miből a Balatoni Integrációs Kft.-nek folytatni a munkát. A harmadik dolog, hogy nyitottunk és igyekeztünk a civil kapcsolatokra építeni, mindenkit meghívtunk az üléseinkre, és ülésen kívül is mindenkiel tárgyaltunk. Ennek az volt a célja, hogy valóban alakuljon ki a Balaton társadalma, legyen meg a kellő érdekérvényesítési lehetősége, de legalábbis ne csak betekintést engedjünk a BFT munkájába, hanem lehessen befolyásolni is azt.

Ki-ki vérmérséklete szerint, időben és módon, rendszerességgel, vagy kevésbé rendszeresen élt ezzel a lehetőséggel, és továbbra is azt gondolom, hogy ezt másképp nem is lehet tenni, ebben újszerű, vagy más, mint a más fejlesztési

tanácsoknál - mert náluk nincs meg ez a bizonyos társadalmatisítás -, de ez egészen más „show”, hogy ne mondjak mást, a Balaton és térségének, az idegenforgalmának a fejlesztése, ez egy másfajta tevékenység, mint egyébként általában. Nagyon sokat köszönhetünk az MTA-val kialakított kapcsolatnak és kifejezetten annak is, hogy a Limnológiával, Bíró professzor úr most is jelen van, mint képviselő, aki szakmailag megalapozta, és nem szoltunk bele amihez nem értettünk, hanem megkértük ebben az ügyben professzor urat, vagy legalábbis kellő mértékben hivatkoztunk rá, hogyha tévedtünk, és lett egy olyan területe a Balatonnal való foglalkozásnak, ahol az mondhattuk, hogy tudományos alapokra helyeztük a kérdések felvetését, megválaszolását. Emlékeznék rá, hogy számtalan tudományos igényű konferenciát tartottunk, megalapozva döntéseinket és elképzeléseinket, az urbanisztikától egészen a buszkonferenciáig. Ez fontos azért, hogy megalapozottnak tűnjének azok a kijelentések, amelyeket a szükséges ügyekben és időnként megteszünk.

A társadalmi kapcsolatokon túl nagyon fontosnak tartottam a Regionális Idegenforgalmi Bizottságokkal és a Balatoni Szövetséggel, Balázs Árpád elnök úrral és helyettesével kialakított kapcsolatot, melynek gyümölcsöző eredményeként szeretném bejelenteni azt, amit múltkor csak SMS-ben sikerült prezentálni, a költségvetésben, hogy az elvont 1+1 Ft helyett, 33 fillért a szocialista kormány az utolsó valódi ülésén, utolsó napirendként elfogadott, és ami már a május 14-i Magyar Közlönyben szerepel. Ebből az 1 milliárd 998 millió Ft-ból a balatoni települések is legalábbis jelentős mértékben visszakaptak. Ez nagyon sok településnél sok pénzt jelent, és bízom abban, hogy ha a népgazdaság helyzete engedi, a következő kormány visszaadja az 1 Ft-ot, hisz amiért visszakaptuk, vagy amivel sikerült meggyőzni a kormányzatot és Miniszterelnök urat, hogy ennek a térségnek nincsen más ipara, csak a szolgáltatás, az idegenforgalom az egyetlen ipar. Amiért Gábort (Dr. Molnár Gábor a BFT munkaszervezetének a Balatoni Integrációs Közhazsnú Nonprofit Kft. ügyvezető igazgatója) és kollega urakat (a Kft. Társadalomtudományi kutatócsoportjának dolgozói: Oláh Miklós kutatásvezető, Dombi Gábor és Retz Tamás kutatók) piskáltam, hogy ne mondanak rosszat a térségről, de most

már megmondom, hogy igazuk volt, a térségben nemcsak a lakosság száma fogy a foglalkoztatás hiányával, hanem valóban az egyéb munkahelyek is jelentős mértékben szűnnek meg, vállalatok szűnnek meg, vagy szűntek meg, tehát a legfontosabb termelőtevékenységet szolgáltatásnak hívják, a szolgáltatást pedig idegenforgalomnak, és azt gondolom, ha így tekintjük, akkor más ilyen típusú bevétele ennek a térségnek nincs.

A következő, az NFÜ és a regionális fejlesztési tanácsok ügye, hát viharos szemben állással kezdünk az együttműködést, azaz, hogy nem volt jó az együttműködés, ma viszont kifejezetten sajnálom, hogy a régiók vezetői (a képviselők jelen vannak), ma nem fogadták el a meghívásunkat, mert nemcsak kezét nyújtottunk volna, hanem meg is köszöntük volna az együttműködést. Félreértések torzították a kapcsolatot, azt gondolom, hogy a legtöbb félreértés az volt, és ezért ma is határozott véleményem és álláspontom az, hogy rossz döntés született, amikor a Balaton valahogyan nem lett önálló statisztikai, tervezési régió. Ennek két megoldása van, az egyik, hogy a 179 település – és még vannak jelentkezők, akik szeretnének ide tartozni, és olyanok is, akik szeretnének ebből kimenni -, teszi egy különleges, speciális régióvá, amely több szállal kapcsolódik a környező régiókhoz, de főtevékenységét illetően és fejlesztési nagyságrendjét illetően mégiscsak együtt van. A másik, hogy ez a három megye Somogy, Veszprém, Zala jobban tartozik egymáshoz, mint a jelenlegi megye elosztások a régiókhoz, mert Baranya és Somogy fejletlensége és fejlettsége, Zala fejletlensége Győrhez képest, és Veszprémet nem is merem összehasonlítani, és ezt is csak azért mondom, mert ott is egyenlőtlenségek vannak, viszont a három megye Zala, Veszprém és Somogy kb. egyívásúak, és van kifejezetten egy kiemelt cél, ez a cél pedig az idegenforgalomnak való kiváló megfelelés, ez összehozhatja őket.

Ezért ajánljuk utódainknak, hogy próbálkozzanak meg 2013-ig az önálló régióvá válással, ugyan már voltak különféle határidők, de tudom, hogy sok minden kérdésben új tárgyalásokat folytatnak az EU-val, legyen ez is egy azok közül, és ez soha nem a régiók és azok vezetői ellen szól, hanem azért szól, hogy több lehetségsége legyen a Balatonnak. A következő, amiről

szeretnék beszélni, hogy volt néhány feladat. A klasszikus fejlesztés előkészítés, a számunkra biztosított kereten belül különböző feladatok, a javaslaton, bírálaton, stb.-n túl, ez az, amit én úgy fogalmaztam, és nem pejoratív értelemben, hogy „szívesen leszek, vagy legyünk a Balaton gondnokai”. Számtalan olyan feladat van, pontosan a térség összetartozása okán, amelynek külön-külön nincsenek felelősei, és a megyéknél és a régióknál sincsenek. Az a tény, hogy egyetlen egy balatoni strandon nem volt defibrillátor és a Balaton vízbiztonságával senki nem foglalkozott kiemelten, mert hol a rendőrség, hol a város, hol a katasztrófavédelem csinált valamit, hanem kellett hozzá Jamrik Péter úr a Balatoni Közbiztonsági Tanácsadó Testület (BKTT) elnöke, aki ezt kézbe vette. Továbbá még mindig nem tartozik sehova pl. a rendezvények koordinációja, régen az 1970-1980-as években a kulturális minisztérium, a megyei kulturális ágazati szervezetekkel csinált egyfajta koordinációt. Ma pedig a városok egymásra építik a rendezvényeiket, miközben tudjuk, hogyha egymás után elérhetőek a rendezvények, akkor hatványozottan több a térségre eső látogatói szám, és nyilvánvaló, hogy több a bevétel is.

Ebbe a kis rendezvényeket nem sorolnám bele, de a nagyok vonatkozásában el kell gondolkodni, hogy mi az a rendező elv, amellyel lehetne koordinálni a nagy rendezvényeket, hogy ne egymásra szervezzenek, hanem láncszerűen egymás után. Egyébként pedig a többi ilyen típusú dologgal azt gondolom, hogy összegyűjtöttük és valamennyire bírtunk is vele, beleértve a „Mozdulj Balaton!” mozgalmat, és sorolhatnám a többit is. Azt hiszem, hogy ezt is ajánlhatnánk az utódainknak és magunknak is, hogy szükség van erre a koordinációra, együttműködésre, mert egyébként nem eléggé hatékony a Balaton összes ilyen típusú tevékenysége. Volt néhány dolog, amiben a kezdeményezéseket, a kezdeményezők szándékát jónak lehetett minősíteni, mégis elég jelentős ellenállással találkozunk.

Az egyik ilyen volt a II. Balatoni kompkérdése, minden szakember egyértelműen, azt mondta - ha másért nem -, hogy az ország egyik legféltettebb kincsét Tihanyt kevesebb autó rombolja, csak azért mert el akar menni Badacsonyra, már azért is jó lenne, ha nem arra visszük a

forgalmat, mert a Balaton nyugati-medencéjében, ahol nagyon-nagyon rossz az infrastruktúra és hihetetlenül rossz az átengedő képessége Vonyarcvashegy, Balatonederics térségének, és szintén sok oknál fogva a Keszthelyi-hegységnek ezt a gyönyörű nyúlványát ne romboljuk. Mégis elég sokat kellett kínlódni ahhoz, hogy eljussunk oda (itt megkérdezi Dr. Horváth Gyula urat, a Balatoni Hajózási Zrt. vezérigazgatóját, hogy készül-e a II. Balatoni Komp tanulmány, aki azt válaszolja, hogy készül), hogy legalább 300 M Ft-ot kapjunk arra, hogy elinduljon ez a munka. Száz éves volt a terv amit „leporoltunk” a Keszthely-Hévíz összeköttetése villamossal témában, amit száz éve találtak ki, még lóvontatással, mégsem sikerült megvalósítani, jól lehet felajánlottunk mindenfajta népszavazást. Ezt a kérdést Mohácsi úrra hagyatékolkom, mert tényleg hihetetlen, hogy hány ezer ember nem ült kocsiba, hogy átmenjen borozni Keszthelyre és viszont, főleg a szigorú rendőri intézkedések okán és a rossz egyéb tömegközlekedés okán, ha a villamos létrejönne több tízezer ember mozgását tenné lehetővé a két település között.

Egy másik téma, hogy a Sávolyi MOTOGp még nem ért célba, „valahol még köröznék a versenyzők, de remélem meg fogják találni a végcél”, az én információim szerint, és most mondta Bobek József polgármester úr is, hogy e hét végén lesz rendezvénye a „Balaton Angyalainak” a pályán. Azt gondolom, hogy van és lesz megoldás, a politikai klíma, a választások, a világválság, a gazdasági válság akadályozta ezt, de jelentős része eldőlt, ezt lehetett volna tisztán végigvinni, sok oka volt, hogy nem sikerült. Azt gondolom a térségben ez lehetett volna a legnagyobb fejlesztés, ami a legtöbb idegenforgalmi jelentőséggel bír és a legtöbb vendéget hozhatta volna. Bízok benne, hogy ez meg fog valósulni, az egész térség szálloda iparát, vendéglátó iparát fellendíti, és továbbra is drukkolunk a megvalósításáért.

- Azt hiszem, hogy a legfontosabb tényezőről, ami a munkánkat segítette nem beszéltünk, ez pedig a sajtó. A sajtó, aki kezdetben kicsit fanyalgott, az első interjú az Tapolcán volt a Balatoni Futárban és a kérdés az volt: „Nem gondolja-e, hogy azért hívták ide, hogy megbukjon, nem gondolja-e, hogy ennyi pénzből nem lehet

ezt működtetni?”, ez volt Tapolcán, amikor az SCD bemutatta a programját. Aztán később nagymértékben javult a helyzet, és a programunk legnagyobb támogatóivá léptünk elő az újságnak, és ez is nagymértékben javított a kapcsolaton és teljes mértékben megváltozott sok minden. Talán legjelentősebbnek azt tartom, és először kellemetlenül éreztem magam, amikor Fonyódon ott álltam a polgármester úr mellett, és Móring képviselő urat, aki rövidnadrágban jelent meg és nem akarták oda engedni, azt mondtam (mert vagyok olyan demokrata), hogy egyedül ő van jól öltözve, ezért engedjék csak oda, de ami ezután következett az a fontosabb, hogy Hidvégi József polgármester úr (Fonyód város polgármestere) bejelentette, hogy bojkottálni fogja a Magyar Televíziót - és hát, a nem egészen kompromisszum kész jellemem nem tudott más gondolatot hozni mint azt, hogy mellé álltam ebben -, ha még egyszer Horvátország többet lesz a Magyar TV-ben mint a Balaton, akkor én is bojkottálok.

Aztán lássunk csodát, utána 40 napig csak letaláltak a Balatonra, és utána jött az RTL, az ATV, a Duna TV, és mindenki, mert rájöttek, hogy a Balaton is Magyarországhoz tartozik. Ha sok mindent köszönhetünk a hozzáértő embereknek, hogy a Balaton látogatottsága megnőtt, akkor sokat köszönhetünk a sajtónak is. Azt gondolom, hogy ez nagyon fontos, hogy az országos sajtóban is és így az országos médiában is, amikor volt mondanivalónk, bejutottunk, és ez mindenütt a világon így van, hogy legrövidebben a nagy-nagy magyarázatok helyett, hogy mi az igazi marketing az, hogy jó hírt kell vinni, a turista elmegy, és jó hírt visz a településnek és a szolgáltatásoknak, és akkor másokban is felébred az érdeklődés a Balaton iránt. Ez nincsen másként, mint ha írunk róla, beszélünk róla, és ezt a tapasztalatot minden módon próbáljuk átadni.

Én azt gondolom, a számok és egyéb statisztikák tekintetében, hogy hány napirendet fogadtunk el, hány konfliktust próbáltunk megoldani az NFÜ-vel, társszervezetekkel és mindenkivel, ez nem érdekes, hanem az az érdekes, hogy a Balaton és térsége fejlődött és reméljük, egyébként Mosonyi úr mára ígérte a Balaton térségi fejlesztésekről szóló kiadvány színes változatát - kicsit késett vele -, hogy a következő ülésen kiosztásra kerülhet az anyag, és abban

nagyon szépen látszik az a tevékenység ami az elmúlt években itt a térségben történt. Bízom abban, hogy amikben már megvannak a döntések, azok is megvalósulnak, és akkor egy egész szép színes, és főleg vaskos kiadvány lehet majd, és lehet belőle profitálni. Én nem szeretnék most többet mondani, a dolgok részleteiről mindig is beszéltem, és a ciklust ezekkel a gondolatokkal szeretném lezárni, a tevékenységünket természetesen nem, az új kormányé a további teendő.

– A másik, hogy nagyon sokat foglalkoztam – Sárdi Árpád szerint kicsit túl sokat is –, a Balaton történetével, és ha rövid akartam lenni, akkor mindig a római kortól kezdtem és hamarosan a végére is értem. De én fontosnak tartom a Balaton történetének megismerését, históriájának továbbadását, hogy egyáltalán érdekessé tegyük ezt a területet. Ezért a most jelenlévő tanácsstagoknak szeretném megköszönni egyenként is a munkát, ehhez találtam egy érdekes könyvet, amely egyúttal lehetséges, hogy többlet tartalommal is bír, „A balatoni tihanyi-félsziget és Füred közvetlen környéke” című könyvecske V. Ritter v. Zeharovich kiadásában, amely különkiadás a Császári Tudományos Akadémia matematika-természettudomány szakos osztály 1856. februári ülésének beszámolója alapján. A könyv eredetijét megsze-

reztem nagyon-nagyon régen, most lefordítottam és szeretném az együttvégzett munka emlékére ma ezt ajándékozni számotokra. Egyrészt ez azért érdekes, mert bizonyítja, hogy a tudomány számára a Balaton tudományos feldolgozása - a könyvből kiderül -, legalább 200 éve folyik, és azok az értékek, amelyeknek megmentői akarunk lenni - most nem beszéltem arról, hogy a Balaton a világörökség részévé váljon, amiért elnézést kérek -, valójában ebben benne van.

Találtam valamit, amiből lehet, hogy lesz valami, hogy a balatoni külső tavat Büdös tónak hívták, és ahogy ennek a könyvnek a nyomán kutattam és kerestem, amiből ez keletkezett, az azért volt, mert a több millió éves gejzír tevékenység maradványaként valamiféle ásványi összetevőjű, de mindenképpen büdösnek tűnő, tehát termál jellegű víztől származott, és a könyv az 1802-ben végzett kutatás alapján van összeállítva, lehetséges, hogy ennek alapján Tósoki Imre úr Tihany polgármestere beleveti magát a külső tó nádasába, és amit eddig nem találtak, azt most megtalálja. Engedjék/engedjétek meg, hogy a könyv fordítását a tanács tagjainak és az állandó meghívottaknak most átadjam.”

(Az összeállítást készítette: Fekete-Páris Judit gazdasági igazgató, Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség)

A Balaton környékén élőknek kellene arról dönteni, hogy milyen Balatont akarnak!

Dr. Balázs Árpád Aparhanton született, a siófoki gimnáziumban szerzett érettségi után a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karára nyert felvételt. 1982-től a Siófoki Járásbíróságon dolgozott polgári ügyszakos bíróként, majd 1986-tól a SIOTOUR Somogy Megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatala Igazgatási- és Jogi Osztályának volt a vezetője. 1992-től, 1994.-ig magánügyvédként tevékenykedett. 1990-ben a Fidesz listavezetőjeként önkormányzati képviselői mandátumot szerzett Siófok Város Önkormányzatában. A polgármester első helyettesi, és a Gazdasági Bizottság elnöki tisztségét töltötte be. 1994-ben megválasztották Siófok város polgármesterének és a Somogy Megyei Közgyűlés képviselőjének. A polgármesteri tisztséget összesen öt alkalommal nyerte el, 2014. október 12-ig töltötte be ezt a funkciót. A Somogy Megyei Közgyűlés képviselőjének hatodik alkalommal választották meg, ahol különböző bizottságok, legtöbbször a Pénzügyi Bizottság elnöke volt, 2019-ig.

A Balaton környéki önkormányzatokat tömörítő Balatoni Szövetségnek 1995-1999 és 2006-2011 között elnöke volt, de tevékenykedett a Balaton Fejlesztési Tanács általános alelnökeként és ügyvezető elnökeként is, amiért Balaton-díjat és a balatoni civil szervezetek kitüntetését érdemelte ki.

Dr. Balázs Árpád címzetes főiskolai tanár, számtalan hazai és nemzetközi, civil szervezetek által adományozott elismerése mellett állami kitüntetésben is részesült:

Megkapta a Honvédelemért kitüntetés II. fokozatát, a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjét és Lovagkeresztjét.

Jelenleg a gazdasági életben ügyvezetőként dolgozik.

A Balaton Fejlesztési Tanács megalakulása idején a Balatoni Szövetség elnökeként tevékenkedtél siófoki polgármesteri feladataid mellett. Hogy emlékszel vissza a Balaton Fejlesztési Tanács megalakulása körüli időszakra?

A Balatoni Szövetség és a Balaton Fejlesztési Tanács munkája szorosan összekapcsolódott az alakulás idején. A Tanács az Antall kormány idején jött létre, miután megalakultak az önkormányzatok. Kezdeményezője a Balatoni Szövetség volt. Simon Karsai bácsi, egykori (1990-1994) füredi polgármester szerint akkor alakult a BSZ, amikor öt elnökké választották. Ez így nem igaz. A Szövetséget dr. Gáti István alapította újra 1989-ben, mikor Siófok tanácselnöke volt. A Balatoni Szövetséget (BSZ) ekkor jegyezték be a Somogy Megyei Bíróságon az egyesületek nyilvántartásába. A Szövetség, mint a balatoni önkormányzatokat tömörítő szervezet már a kezdeti időszakban kimondta, hogy a Balatonon kell lennie egy, az állammal közös szervezetnek, amely a Balatont, mint régiót kezeli, és fejlesztéssel foglalkozik.

Az nyilvánvaló volt, hogy állami forrás nélkül ez nem fog menni, csupán önkormányzati összefogással nem érünk el semmit. Közös gondolkodásra alkalmasak lehetnek az önkormányzatok is, de az igazi fejlesztési pénzek az államnál voltak és maradtak. A BSZ kezdeményezésére egy közös fórum jellegű szervezet, a BFT tulajdonképpeni elődje, a Balatoni Regionális Tanács jött létre. Az önkormányzati oldal és az állami oldal is szerepet kapott benne. A Balaton közepén, egy katamaránon, talán 1992-ben alakultunk. Siófok képviselőtében polgármester helyettesként vettem részt. Ekkor munkaszervezet nem jött létre, fórumszerű volt a működés. Feladatellátás a BSZ munkaszervezeténél zajlott. Elnökként valamely minisztérium delegáltját nevezték ki. 1994-es polgármesterré választásom után az önkormányzati oldal engem jelölt alelnöknek, az elnök pedig mindig az állam delegáltja volt. Az első nagy változás az volt, hogy háromoldalú lett a Tanács összetétele, miután a kamarák is bekerültek az önkormányzatok és az állam mellett. A kamarák akkoriban inkább az MSZP-hez kötődtek így a Horn kormánynak érdeke volt ezek bevonása, mi meg úgy voltunk vele, ha ők ennyire akarják, akkor legyen. Nagy

Jenő pl. emlékeim szerint a kamarák oldaláról került be. Megjegyzem, hogy a kamarákkal nem volt problémánk, mert a területi érdekeket hitelesen képviselték.

Akkor, amikor 1997. július 30.-án létrejött a nagyjából mai formában működő BFT hogy alakult a tagság? Benne voltak a kamarák, az önkormányzatok, és az állam?

Vitatkoztunk, hogy az önkormányzatoknak a kamaráknak és az államnak mennyi képviselője legyen. Mindenki súlyozott azt szem előtt tartva, hogy a Tanácsban mi lesz a szavazás vége. Nem mindegy, hogy hány minisztériumot neveznek meg, mert általuk az állam tudta növelni a súlyát a Tanácsban. Majd a Balatoni Szövetséget kicserélték a kistérségekre és a kistérségek jelöltjei kerülhettek be az önkormányzati oldalra. A kistérségeket akkor az új típusú közigazgatás alapjának szánták, ezzel a BSZ elvesztette területfejlesztő jelentőségét. Érezhető volt a BFT-n belül egyfajta centralizáció. Harcoltunk is ellene. Kormányoktól függetlenül teljesen egyenes vonalú volt ez a fajta mozgás, hogy az önkormányzatoknak egyre kevesebb súlya legyen. Az 1990-94 közötti gondolat az volt, hogy az önkormányzatok és az állam együtt alakítanak egy balatoni Tanácsot, az állam adja a pénzt, mi meg közösen eldöntjük, hogy az állam mire költi helyben a forrásokat. Ez volt az alapgondolat. Ehhez képest az történt, hogy az állam eldöntötte, hogy mire adja a pénzt, aztán meg lehetett róla egy kicsit beszélgetni. A fejlesztéseket a Balatonnál jelen pillanatban sem az önkormányzatok határozzák meg.

El kell mondanom, hogy mi az ami védi ezt az álláspontot. Jó megoldás volt, hogy az állam számos önkormányzatok által elkezdett projektet átvállalt annak érdekében, hogy biztosan megvalósuljon. Suchman Tamás elkezdett önkormányzatok társulásával egy szennyvízcsatorna-építési projektet, de az majdnem elbukott. A megoldás az lett, hogy jött a FIDESZ kormány, a kész terveket átvette és azt mondta: tartsátok meg az önrészt, én meg végig csinálom. Meg is csinálta és működött. Amikor túl sok szereplős egy fejlesztés, főleg az infrastruktúránál, akkor nagyobb a bukás veszélye. Fontos, hogy konzultáljunk az önkormányzatokkal, de inkább csak arról, hogy merre menjen a nyomvonal. Nem szabad mindent rájuk bízni, mert versengenek egymással,

személyes konfliktusok vannak, ezért jobb, ha az ilyesmit az állam maga csinálja. Van tehát a centralizálásnak előnye is.

Az 1990-es évek elején a Tanács létrehozása, a Balaton kiemelt fejlesztése több, mint szükséges volt. A Balaton gazdaságilag tönkrement, ami egyértelmű volt. Egy olyan gazdasági szerkezet állt fenn a rendszerváltozás után, ami fenntarthatatlan volt. Lepusztult, már akkor 20-30 éves szállodai üdülőképességről beszélünk. Befektetni ezekbe a szállodákba senki nem akart. Budapest gazdaságilag értelmezhető volt egy befektetőnek, a Balaton nem. Egyrészt kizárólag nyári vonzerő volt a Balaton, másrészt a tó környezeti szempontból instabil állapotban volt. Rendszerezések voltak a halpusztulások, a kékalga, zöldalga virágzás váltotta egymást. Az volt a kérdés csupán, hogy csak a Nyugati-medencében virágzik az alga, vagy átjön a keletibe is? A BFT ezzel rengeteget foglalkozott, a munkaszervezet, a tihanyi Limnológia szintén. Pozitív fejlemény volt, hogy a mezőgazdaság műtrágya felhasználása csökkent. A tó másik nagy terhelését a szennyvíz jelentette. Hosszú ideig semmi más nem csináltunk, mint állami finanszírozással, önkormányzati feladatként és önrésszel csatornázunk. Siófoknak akkor 40 %-os volt a csatornázottsága, Fonyódnak még rosszabb. Nagyjából körbe van csatornázva a tó, ami nagy eredmény, és a Tanács nélkül nem sikerült volna, mert a csatornázás nagyon drága.

Beszélj légy szíves röviden a SIOTOUR-os időszakokról! Milyen nyomot hagyott benned? Érdekes konstrukció volt, úgy tudjuk, központosítani akarták, végül kaposvári központtal jött létre.

Jogi osztályvezető voltam. Siófokiként végeztem az egyetemet, aztán a Siófoki Járásbíróságra kerültem bírónak. 5 év után, 1986-ban kaptam egy megkeresést, hogy üres a SIOTOUR jogi osztályvezetői posztja. Akkor komoly, nagy cégnek számított, a három idegenforgalmi hivatal közül a legnagyobb volt, a magyar utazási irodák között egyedül az IBUSZ volt nála nagyobb. Élveztem, hogy nem olyan ügyekkel foglalkozom, amit odahoznak nekem, és bíróként meg kell ítélnem, hanem van egy kis mozgásterem. Korábban nem ismertem az igazgatót, dr. Fodor Jánost. Hosszas beszélgetés zajlott közöttünk, hogy milyen jogi

osztályvezetőt keres, én meg elmondtam, hogy mit képezlek el magamnak, majd megegyeztünk, és aszerint működünk együtt.

Ekkor kerültem az idegenforgalommal élénk kapcsolatba. A három balatoni megye idegenforgalmi hivatala szorosan együttműködött, sőt az összes megyei idegenforgalmi hivatal is. Volt egy közös szervezetünk is, az Idegenforgalmi Hivatalok Szövetsége. Ennek az országos hálózati szervezetnek én voltam a jogi vezetője. Az idegenforgalommal kapcsolatos összes jogi szabályozásban részt kellett vennem. Jártam a minisztériumokat, a jogszabály előkészítés kapcsán, kapcsolatban voltam a többi jogi osztályvezetővel, és ezáltal ráláttam, hogy milyen állapotban van a magyar idegenforgalom. Olyan belső anyagokhoz, elemzésekhez is hozzáfértem, amik csak minisztériumokban keringtek, nekem pedig jó az áttekinthetőségem. Napi statisztikákat láttam a beérkező vendégekről, a vendégek összetételéről, hogy milyen munkakörökben dolgoznak. Látszott, hogy a Balatonhoz korábban a felső középosztály járt, főleg német nyelvterületről. Megmaradt a német nyelvterület a 90-es évek elején, viszont gyári szalagmunkások, bolti eladók jöttek csak, amit alsó-középosztálynak mondanék. Az értelmiségi réteg kikopott, Magyarország kiment a divatból, egyre inkább az volt a vonzerő, hogy olcsó szolgáltatás legyen, süssön a nap és legyen víz. Ezzel mentünk neki a kilencvenes éveknek és beruházót sem lehetett találni a Balatonra ebben az időszakban a tó állapota miatt.

Akkor kezdtek el megváltozni a balatoni szolgáltatások, amikor meghírdették az első Orbán Kormány idején a Széchenyi Tervet. Akkoriban a BFT-ben külön beszélgetések folytak, hogy megyénként kellene legalább 2-2 jó szálloda, összesen 6 szálloda, ami már a nemzetközi idegenforgalom igényeinek is megfelel. Kiharcoltuk a pályázat meghirdetését. Zalából nem volt jelentkező, Veszprém megyéből egyedül Almádi, Siófokról három pályázó volt. Siófok jól járt, mert mind a hármat megkapta a kevés pályázó miatt: az Azúr volt a legnagyobb, mellette a Vértes (mai Sungarden) és a Hotel Residence. Ekkor kezdett megváltozni a Balaton idegenforgalmi imázsa, bebizonyosodott, hogy ezek a szállodák működőképesek, vonzzák a vendégeket, és például kon-

ferenciákat lehet rendezni. Szerencsés volt, hogy Siófokon 2002-3-ban átadták az új szállodákat. Siófoknak akkor még nagyobb volt a földrajzi pozíciójából adódó előnye, megközelíthetősége. A Tanács érdeme az is, hogy a Balatonra érdemes lett befektetni, nagyon sokat javult a környezet állapota, megváltozott az üzleti környezet, kinyílt a kapu a fejlődés előtt.

Volt egy érdekes kísérleted, hogy miként lehetne a termálvizet a Balatonhoz hozni.

A wellness szállodákkal elő jött a gondolat, hogy időben húzzuk szét a főszezon. A gyógyvizet, termálvizet nem úgy fogom fel, mint gyógyászati eszközt, mint egy kórházbővítést (mert ugye valahol ez kórházbővítésként működik), hanem mint a wellnessnek egy részét. A vendég tudja, mi mindenre jó a gyógyvíz, ez egy vonzerő, ami egész évben működik. A jogszabályok azt mondták, hogy a gyógyvíz, nem forgatható. Magyarország termálvízkészlete is el fog tűnni egy idő után, ezért megváltozott a jogszabály és kötelezővé tették a vízforgató berendezések beépítését, hogy ne fogyjon el a vízkészlet. A korábbi fúrások eredményei ismertek voltak Siófok határában, azok mennyisége egy fürdőkádra volt elegendő, tehát nem használható. Jött egy geológus csapat és mondták, hogy a Balaton mögött Csiszta pusztánál kezdődik egy geológiai törésvonal, ami termálvizet rejthet. Mi ezt Nagyberénynél találtuk meg. Két kúttal már mérhető volt a víz mennyisége. Az első elképzelés, ami a forgató berendezés tiltása idején született, az volt, hogy behozzuk a gyógyvizet vezetéken (napi 3000 köbméterrel számoltunk) Siófokra. A vezetékre építési engedély volt. Nagyberényből a Siófok-Kaposvár vasútvonal adta a lehetőséget az építésre, de a forgató berendezések kötelezővé tétele miatt ez szükségtelenné vált. A kutak működőképesek ma is, és az Azúrba és a Galérius Fürdőbe illetve a Hotel Vértesbe is elkezdjük a gyógyvizet behozni. A Vértesben keverték, az Azúrban magában használták.

Térjünk vissza a Balaton Fejlesztési Tanács-hoz! Véget ér a Nemcsók János által elnökölt időszak. Megalakult az első Orbán kormány...

A Nemcsók János által fémjelzett időszaknak egy hatalmas eredménye volt: létrejött a saját munkaszervezet. A BFT-ben már régen téma volt, hogy kell egy saját munkaszervezet. A szék-

hely kapcsán éles vita zajlott. Mindhárom város, Balatonfüred, Keszthely és Siófok is versenybe szállt. Fürödni nem volt reális esélye, Keszthely viszont egy szavazattal elvitte a munkaszervezet székhelyét. Nemcsók János jó hírt tudta kelteni a Balatonnak, mert egy jó kommunikátor volt, extrovertált személyiség, élénk, gesztikuláló, kifejezetten olyan szavakat dobott be, amire a sajtó ráharapott. Mindent megígért, azt mondta, mindent el tud intézni, ami nem igazán teljesült, viszont a Balatonnak egy jó imidzset adott. Hihetővé vált, hogy hatalmas változások lesznek. A stílust azért említem, mert kihat a BFT további működésére. Az elnök szangvinikus személyisége hozzájárult ahhoz, hogy kitört egy vita (remélem arról nincs jegyzőkönyv). A Tanács határozott: megalakítják a munkaszervezetet, a székhely: Keszthely. Majd a veszekedés következtében bejelenti a sajtóban a polgármester, hogy ő Nemcsók Jánost nem hajlandó beengedni a városba, tulajdonképpen kitiltotta. Nemcsók eljött hozzám, hogy barátom, kitiltott a polgármester, mit csináljak? Én meg mondom, hogy pont most ürítjük ki a Batthyány utca sarkán álló házat, amiben ma is működik a Kft. Korábban itt a Siófoki Hírek szerkesztősége volt. Kicsit rendbe tettük a házat, és így került oda a BFT. Ezután jelezték, hogy nagyobb hely kellene, így bővítettük, a Siófoki Önkormányzat ezt is biztosította. A székhely áthelyezését utólag szavazta meg a BFT.

Az 1998-as választások után hogy alakult a BFT sorsa?

Nekem jó kapcsolatom volt a FIDESZ-es vezetéssel a Kormányban. Korábban Somogy megyei elnöke is voltam a FIDESZ-nek. Második ciklusos polgármester és megyei közgyűlési tag voltam, a FIDESZ viszont először volt kormányon, így inkább arra koncentráltak, hogy a minisztériumokat hogyan veszik át. A BFT a minisztériumok alatt a második vagy a harmadik szinten volt, nem volt erre felkészülve senki, a leendő miniszterek sem. Alelnökként szinte könyörgtem, hogy nevezzenek ki elnököt, mert a Tanács működése és súlya megsínylt annak hiányát. Amúgy a kormányfő döntése volt, hogy ki lesz a BFT elnöke, mindig kormányülésen dőlt el ez a dolog.

Az államigazgatás központi és megyei szerveinek az átalakítása is napirenden volt.

Májusban volt a választás, utána mindenki készült az októberi önkormányzati választásra, és akkor még nagyon erős volt az önkormányzati oldal a BFT-n belül, az ügyvezető elnököt is személyemben az önkormányzatok adták. Dr. Bóka István is így került képbe. Akkor ő parlamenti képviselő is volt, nekem nem volt ambícióm elnöknek lenni, mert nem tudtam volna tiszteességgel ellátni. Én itt vagyok vidéken, nem vagyok parlamenti képviselő. Bóka a hét három-négy napján fent volt Pesten. Ott folyosózni kell, minisztériumokba kell járni. Polgármesteri feladattaim mellett egy BFT alelnöki posztot el tudtam vinni, de feljárogatni Pestre hetente többször, az lehetetlen. Egy balatonit akartak, én próbáltam államtitkárt behozni, de azt mondták, hogy olyan kell, aki ért a Balatonhoz. A Balaton környékéről érdemes ember a Kormányzatban nem volt, olyan, aki ismeri és szereti a Balatont.

Olyan tapasztalatod nem volt, hogy esetleg ágazatoknak lettek volna aspirációi a BFT elnöke személyének kijelölésére?

Inkább eltolták a problémát, pedig mi egy befolyásos kormányzati szereplőt szerettünk volna. Függetlenül attól, hogy milyen oldali kormány volt, az elnök kinevezése mindig miniszterelnöki döntés volt. A Miniszterelnökség, az ágazatok körül nem volt nyomulás. 2002 után, a baloldali kormány idején már más volt a helyzet. A szocialistáknál nagyon erős volt a somogyi lobby, el is vitték az elnöki posztot. A legnagyobb súlya a Tanácsnak Suchman Tamás idején volt, akibe rengeteg ambíció szorult. Ment előre töretlenül. Ha valamit kértünk tőle, intézte, lobbyzott, az őt kinevező miniszterelnöknél. Például amikor a BAHART-ot privatizálni akarta a Gyurcsány kormány. Volt a birtokunkban egy írásbeli nyilatkozat Gyurcsány aláírásával, hogy át fogja adni a balatoni önkormányzatoknak a céget. Ennek ellenére el akarták adni a részvényt csomagot. Suchman akkor nagyon összeesett Gyurcsánnyal, elővette neki a levelét, és szembe-sítette az ígéretével. Tamás minden esetben kiállt a balatoni érdekekért és a térségi polgármesterek szószólója volt. Hozzáteszem, volt ez fordítva is.

Speciális szereped volt, hiszen az önkormányzati oldalt is, kistérségi oldalt is képviselted a Tanácsban, és később a kormányzat oldaláról minisztériumi delegált is voltál. Te ezt a többes

szerepet hogyan élted meg? Ezeket a megbízatásokat integrálni próbáltad vagy hierarchizálni?

Nekem ez nem jelentett soha problémát. Amikor állami megbízott voltam, az előterjesztéseket lejelentettem a minisztériumba, kértem, van-e külön kérés, utasítás. Nem kényszerítettek soha olyan szavazásra, amivel én nem értettem volna egyet, inkább ők kérdeztek, hogy mi lenne a helyes. Ez a probléma akkor merülne fel, ha lenne olyan éles ellentét, egy olyan fajta szavazás, amire köteleznek, - mert kötelezhetek volna -, hogy így vagy úgy szavazzak. A miniszter úrral is személyes jó viszonyban voltam, ilyen nem fordult elő. Nekem lelkiismereti konfliktusom nem keletkezett, ez a minisztérium érdeme.

Megyei képviselőként voltak konfliktusaim. Ez érthető. Egy Dráva melletti szegény közösséget a lepusztult, nemzetközileg versenyképtelen Balaton nem hatja meg, Kánaánnak tűnik onnét. Rendkívül sok vitám volt emiatt személyes jó barátaimmal is, hogy itt van egy nagy érték, a Balaton és környéke. Ha ez az ország ki akar mászni a slamasztikából, akkor oda kell adni a pénzt, ahol leghatékonyabban megtérül. Ha itt létrehozunk egy versenyképes gazdaságot, akkor abból a pénzből lehet a Dráva partját és más elmaradott térségeket fejleszteni. Barcs-csal és Taszárral volt a legnagyobb vitám. A pénz értékét nem látták át sokan. Sok jó programot támogattam Somogyban, ami az ottani településszerkezetnek megfelelt, hasznát hajtott és értelmes volt, de teljesen értelmetlen, hogy tízszeres költséggel hozzunk létre olyan vonzerőt, ami egyébként megtalálható máshol. Az, hogy ássunk egy tavat azért, hogy építhessünk egy szállodát, az nem normális. A Balatonnak és a Drávának is meg vannak az értékei. A Nemzeti Park, az ottani kerékpárút építése, vízi- és erdei túraútvonalak gyönyörű projektek, ami illik a természeti környezethez.

Az ekkoriban uralkodó gondolkodásmód már kivesző félben van. A politikai befolyással rendelkező polgármester, közgyűlési elnök kérte, hogy mit szeretne és megvalósíthatta az irracionális álmait. Ma egyre erőteljesebben érvényesül, hogy egy adott pályázatnak milyen gazdasági haszna van, a pályázatoknál erős az utánkövetés. Az én vitáim abból adódtak, hogy olyan elképzelés viszi el a pénzt, ami egy fenntarthatatlan, gazdaságilag soha nem térülő beruházás

lett volna. A Pázmány Péter Egyetem elhagyott campusa Makovecz-tervek alapján Piliscsabán, a taszári repülőtér utasfogadó épülete, mind arra figyelmeztet, hogy milyen hatalmas fejlődési potenciált hagytunk elveszni.

A Balatonnál is voltak ilyenek. Hozzáteszem, mint BFT alelnöknek, mint megyei képviselőnek, kistérségi elnöknek is a legnagyobb gondom a mindenféle megalapozatlan álmokkal volt. A Balaton helyett a Sió völgyet akarták törendszerré alakítani, magánterületek elképzelhetetlen mértékű kisajátításával kezdve a beruházást, Ádándon korcsolyapályás plázát építeni, víz alatti szálloda, sziget a Balatonba. Ilyenekkel tele volt az ország, a megyei hírlapok mindenkinek nyilvánosságot adtak. Az volt a szlogen: A BFT adjon ide 50-60 milliárdot és jó lesz. Ma már ezeket a közélet (sajtó, polgármester, BFT, munkaszervezet) jobban szűri. Dr. Hatvani Miklós, a munkaszervezet első ügyvezetője jól tudta ezeket az ügyeket kezelni. Tudott olyan látszatot kelteni, hogy majd el lesz intézve, és ne legyen ebből konfliktus.

A BFT-n belüli centralizáció, ahogy említettet is, folyamatosan erősödött. Ezt az önkormányzati oldalról, polgármesterként vagy a Balatoni Szövetség elnökeként hogy élte meg?

Nehezen éltem meg személy szerint a folyamatos központosítási törekvéseket. Még mindig ott tartok, hogy a Balaton környékén élőknek kellene alapvetően dönteni arról, hogy milyen Balatont akarnak. Mindig rosszul éltem meg azt, hogy megérkezik valaki, és azt mondja, hogy legyen ilyen, mert én ezt szeretném. Ez bármelyik megyére vonatkozik, az ott élőknek a véleménye az első, és a BFT-nek is az itt élő emberek véleményét kellene meghallgatni és hallatni első sorban. Korábban nagyon erős volt különböző építésügyi szabályozásoknál az egyeztetés, és ez az első FIDESZ kormány idején is így volt. Csomó olyan konfliktust el lehetne kerülni, ha ez az egyeztetés ugyanilyen erős lenne, és az önkormányzatok ugyanilyen erős bevonásra kerülnének A Club Aligánál a legutóbbi szállodaépítés terve megbukott. Ha a helyiek véleményét tisztelték volna, az építési szabályokat szentnek tekintik, ilyen tervet papírra sem vetnek. Kár volt a tervezésre pénzt fordítani.

Mondok jó példát is. El akartak adni egy üdülőt, az volt az egyetlen ingatlan, amely elzárta a Balaton-parti sétányt, a Balaton-törvénnyel, a kormányrendelettel, a vízparti rehabilitációs tervvel, és a helyi építési szabályzattal mit sem törődve. Reklamáltunk, meg voltak sértődve, hogy nem tudják eladni. El lehet adni, de előbb kell húzni egy vonalat, amivel leválasztják a parti sétányt. Végül is nem ez lett, hanem közösségi célú hasznosítás, és a sétányt is megnyitották. Az önkormányzatokkal történő egyeztetés ezt eredményezi. Alapvetően az a gondolat hozta létre a Tanácsot, hogy az önkormányzatok egyeztessenek az állammal, az önkormányzatok dominálták a BFT összetételét. Persze az önkormányzatoknál is vannak fura gondolatok. Az, hogy az állam azt mondja bizonyos fejlesztésekre, hogy ehhez nem adok, ez túlzás, ez rendben van. Ezt meg lehetne előzni, ha a BFT-nek erős konzultációs szerepe lehetne. Nem haszontalan, ha világosan megmondják, hogy nem érdemes felesleges energiákat pazarolni álmokra.

Az elmúlt három évben a fejlesztési dokumentumaink újratervelésével, felülvizsgálatával voltunk elfoglalva. 2017-től összességében mintegy 500 milliárd forintnyi fejlesztés érkezhett a Balaton térségébe. Ezeknek a zöme infrastrukturális fejlesztés. Mi azt látjuk, hogy - és ebben az önkormányzatok is benne vannak - olyan nagy mértékű konfliktusokat idéztek elő ezek a beruházások, amelyek kapcsán a környezet, az önkormányzatok is kárt szenvedhetnek. Átalakulóban van a vállalkozói szektor, új vállalkozói érdekeltségek jelentek meg, nem mindig piaci verseny keretében. Hogy ítélte meg ezt az időszakot?

Alapvető az, hogy semelyik önkormányzatban nem valósulhat meg olyan fejlesztés, amit a közösség többsége úgy gondol, hogy neki nem jó. A települési, közösségi érdekérvényesítés legyen gűlt. És itt jön az, amit mondtál, hogy bizonyos vállalkozói körök el tudják intézni a fejlesztéseket, mert van pénzüik arra, amire kell. Csopak példája tipikus, eladnak egy kikötőt hatalmas zöldterülettel a település szívében. Én kértem a siófoki testületet, hogy foglaljuk határozatba, soha semmilyen kikötő értesítést nem engedünk. Ezért szeretnünk volna meghatározó tulajdonosai lenni a BAHART-nak. Tönkre lehet tenni egy közösséget azzal, hogy az életteret úgy alakítják át, ami ellen

kifejezetten tiltakozik. Ebből a szempontból az önkormányzati szféra sérülékeny. Az egyik polgármesterrel nem tudják elintézni, majd a következővel elintézik és meg is fenyegetik az embert. Én beváltott fenyegetések tömegéről tudok. „Ha te nem, akkor majd az utódod” - és tényleg, az utód megépíti. Ha egy hivatalban lévő polgármester tiltakozik, megvan a fóruma és egy állam tolerálja, valamint olyan szabályrendszert hozna, ami ezeket a kétes ügyeket kizárja, ha ezt kőbe vési, akkor nem tudják megfenyegetni a polgármestert. A Balaton sokkal sérülékenyebb, mint például egy kiskunsági település, mert ott senki nem akar semmit, itt a Balatonon meg mindenki akar mindent. Egymással versengenek, felelőtlenek, mindenki azt akarja, hogy legyen egy kis saját Balaton-partja. Bekerítjük, lefalazzuk. Én itt élek, ezért én ezt nem akarom.

Mi a véleményed, nem lenne ideje rehabilitálni a megyei önkormányzatokat?

A Horn-kormány idején jöttek rá arra, hogy szemben a korábban nagyon centralizált, állami irányítású szocialista modellel, az önkormányzatok sokkal hatékonyabban működtetnek mindent, amit megkapnak. Ebből az adódott, hogy jóformán mindent önkormányzati hatáskörbe utaltak, de alulfinanszírozottan, azzal, hogy az önkormányzatok termeljék ki, spórolják meg a pénzt. Ennek a decentralizálásnak az egyik legnagyobb ellenzője én voltam, és Rapesák András hódmezővásárhelyi polgármester. A sajtóban sokat szerepeltünk akkoriban, hogy nem voltunk hajlandók átvenni a tűzoltóságot. Az Alkotmánybíróságig ment az ügy. A Siófoki Tűzoltóság négy megyére kiterjedő hatáskörrel bír, és nem értettem, siófoki polgármesterként mi közöm a három másik megyéhez, temérdek önkormányzathoz, miért én voltam a felelős a finanszírozásért. Nem értettem, hogy a kórházat miért testálják ránk, de a középiskolákat sem értettem. A gimnázium a megye és a város között pattogott állandóan, a tűzoltóság az állam és a városi önkormányzat között.

Amikor a baloldali kormányok megbuktak, megfordult a folyamat, és sok mindent centralizáltak. Elvették a hatásköröket, az intézményhálózatot, de nem vagyok benne biztos, hogy mindezt hatékonyan működtették. Az én mércém szerint az alapfokú oktatás önkormányzati ha-

táskör, de társulási kényszerrel. Mondok példát. Létrehoztuk a környező településekkel a Siófoki Oktatási Központot. A centralizációs folyamatok révén odaadtuk az államnak, meg is van a központosított járási intézmény. De kevésbé hatékony gazdaságilag. Induláskor kifizetetlen számlák tömege gyűlt. Mi központi gazdasági szervezetet hoztunk létre, a tagintézményekben viszont ezt megszüntettük. Most az van, hogy a pénzhívó szerkezetet visszaépítette az állam, minden tagintézménynek van gazdasági igazgatója, aki helyzeténél fogva a tagintézmény lehető legtöbb pénzügyi lehetőségein munkálkodik. Ennek eredményeként fél éves költségvetési hiányok keletkeztek, és megint visszajött az, hogy bizonyos feladatokat az állam kevésbé hatékonyan lát el.

A megyei önkormányzat szerepe a baloldali kormányzati, decentralizáltabb rendszerben intézményfenntartó volt. Semmi mást nem csinált, mint fenntartotta az intézményt, meg parttalan politikai vitákat folytattak. Emellett voltak testvérmegyei kapcsolatok, falunapokra kijártak. Az intézményfenntartó szerep elvétele után kitalálták, hogy legyen a területfejlesztés színtere. A területfejlesztést jól csinálják, segítetik az önkormányzatokat, bizonyos társulásokat létrehoznak, leveleznyelnek pályázatokat, van olyan fórum, ahol jóváhagyják a területfejlesztési terveket, de a közgyűlésnek nincs szerepe, az igazi pénzosztást nem a megye végzi, ezt az állam kézben tartja.

A megye jelen állapotában akkor lenne alkotmányjogilag összhangban a szerepével, ha a BFT-hez hasonló delegált testület lenne, ahol támogatói döntések születnek. A Horn-kormány idején, az új önkormányzati választási törvénnyel lett a megyei közgyűlés polgárok által választott testület. Erős legitimitás, de a szerepéhez képest túlzás, hogy választás útján létrejött testületről beszélünk... Azt tudom elmondani, hogy szerintem milyen politikai szerepet tudna kapni a megye. Visszakaphatná a területi intézményeket, területi feladatot látnának el, de erre én nem látok lehetőséget. Az látszik, hogy ezeknek az intézményeknek körülbelül a kétharmada nem megyei hatáskörű, túllépi a megyehatárokat. Megyei múzeum még lehet. Ugyanakkor a megyehatároknak is van erőteljes dinamikája. Nézzük meg, hogyan

változtak. Balatonvilágos Somogyhoz, számos Veszprém megyei település Győr-Moson-Sopronhoz csatlakozott, stb. A vonzáskörzetek is változnak. Siófok például a XIX. század elején, mint központi település még nem létezett. De ha meg-nézünk egy történelmi megyehatárt, nem követi a változásokat. Épül egy gyorsvasút, vagy egy autópálya és átrendezi az erőközpontokat.

A megye vagy régiók vitájában neked mi volt a véleményed? A megyék megszűntetése lehetséges lenne 6-7 régió bevezetésével?

Lehetséges lenne. 7-8 régióról volt szó. A Balaton régió úgy határozta meg magát, ahogy Bóka István javasolta, vagyis a Balaton legyen a 8. régió. De szerintem nem tudunk túllépni a megyerendszeren. A megye jelenleg elsősorban az állami dekoncentrált irányítást jelenti. Egyrészt ott van az intézményhálózat. A megyerendszert Szent István találta ki, mert az alkalmas volt egy erős központi vezetésre. Legyenek helyi ispanok, akik végrehajtják a király utasításait. Technikailag ugyanott vagyunk, hogy kell egy megyerendszer és a kormány megbízott kell, hogy átlássa, hol milyen mozgások vannak, és tudjon intézkedni. Az a terület, amit egy kormány megbízott átlát, az kb. egy megye nagyságú terület. A régió már túl nagy ehhez. Ha a Dél-Dunántúlt nézem, amit ismerek, az akkora terület, ami már túl nagy ahhoz, hogy egy helyi vezető közben tartsa az ügyeket.

Mondhatjuk, hogy ma a megyék az új járáások. Tudsz arról, hogy Balatonföldvár járásközpont akart lenni?

Igen. A Földvári Járás Kiliti nagyságú lakossággal rendelkezett volna. Kiliti Siófok városrésze. Nálam a mérce Erdei Ferenc szociológus, aki részletesen foglalkozik azzal, hogy mi a város és mi a városias fejlődés útja. Azért ajánlom, mert könnyen érthető, vagyis a legegyszerűbb döntéshozónak is értelmes olvasmány. Régebben a városokat több kategóriába sorolták. Ez már nem használható. Fura lenne Földvárt mezővárosnak hívni. Nem értem, hogy miért van alkotmányos védelme annak, hogy nem lehet se több, se kevesebb megyei jogú város az országban. A települések fejlődésének vannak dinamikus szakaszai.

Hagyni kellene a természetes folyamatokat és nem bebetonozni és mesterségesen fenntartani a kornak már nem megfelelő állapotokat. Kórház nincs minden városban, de van-e olyan intézménye, ami kiszolgálja a többi települést, vagy a városias fejlődés milyen szintjén áll? Ezzel azt szeretném mondani, hogy a települések funkciója szerinti megnevezésük egyáltalán nincs a helyén.

Polgármesterséged idején próbáltad Siófokot minél több helyen alkalmassá tenni a térségi szerepre, városi funkciókat bővíteni, pl.: könyvtár; balatoni regionális helytörténeti kutatóhely...

Igen, azt akartam, hogy minél nagyobb hatáskörű legyen a város, az volt a véleményem, hogy Siófok alkalmas is rá. Az volt a meglátásom, hogy olyan funkciókat kell idetelepíteni, ami szolgáltat más településnek. Ha ránézel a térképre, a földrajzi adottságokra, meggyőződésemm, hogy a három nagy balatoni város közül Siófok alkalmas egyedül erre. A két másik város be van szorítva. Füred egy leszakadása a Balaton felé a Bakonynak, nehezen tud terjeszkedni, nincs élet-tér. Siófok hatalmasat áldozott arra, hogy itt volt a 7-es út, kétszer lebontották a városközpontot, hogy ki tudják szélesíteni. Ezzel keletkezett egy értelmezhető központja, ami még Kaposvárnál is markánsabb. Ma már kellene építeni egy másik elkerülő utat, mert az autópálya ellenére is szükség lenne rá. Füreden ezt nem lehet megépíteni, Keszthelyen sem. A földrajzi elhelyezkedése, településszerkezete olyan mindkét településnek (Fürednek rosszabb), hogy nem fejleszthető. Siófok egy nagy lapály közepén van, ahol van mozgástér. Talán a szegényes építészeti örökségének is köszönhető, hogy nagyvonalú a meglévő tér és útszerkezete. Amit készítettünk városfejlesztési tanulmányokat, azok egy 35 ezer lakosú, plusz üdülőterület város képét rajzolták fel a 90-es évek elején. A rendezési tervek ma is arra épülnek Siófokon. Egy 35 ezer lakosú várost, plusz üdülőterületek nem tudsz lerajzolni se Keszthelyen, se Füreden. Szolgáltató központnak alkalmas terület csakis Siófok, minden szempontból.

„Az volt a feladat, hogy létrehozzuk a munkaszervezetet”

Interjú dr. Hatvani Miklóssal, a BFT munkaszervezének alapító vezetőjével

Milyen magánéleti és szakmai előzményekkel érkezett Siófokra és a Balaton régió fejlesztésének területére?

Pesti vagyok. A szüleim pedagógusok voltak, hat gyermekük lett, én voltam a hatodik, 1948-ban születtem. Nagyon beteg voltam, mindenféle kórságot elkaptam, amit akkor el lehetett kapni. Általános iskolai éveimet Szegeden töltöttem, majd egy rövid fővárosi kitérő után újra visszakérültem Szegedre, bekerültem a Radnóti Gimnáziumba, ami az országban az egyik legjobb gimnáziumnak számított. Francia tagozatos osztályba jártam, franciából érettségiztem. Miután nekem a történelem és a magyar ment a legjobban, ezért egyenes út vezetett a jogra. Elsőre felvettek. Igazságügyi szakra jártam, majd 1973-ban végeztem. Mivel az Igazságügyi Minisztérium ösztöndíjasa voltam, elvileg bíróságra vezetett volna az utam.

Még az egyetemi évek alatt megnősültem. Mivel pedagógus-képesítésű feleségemnek nem sikerült állást szerezni Szegeden, Pestre mentünk, a monori járásbírószágra osztottak be. Pár hónap után jutott a tudomásomra, hogy a MÁV jogászt keres. Miután közölték, hogy az én 2000 Ft-os fizetésemhez képest, 3000 Ft-ot adnak és szabadjegyet, így megjött a kedvem odamenni.

A Kőolajtervnél tervező mérnökként dolgozó nővéremtől tudtam meg, hogy Siófokon a Kőolaj vállalatánál az állás mellé lakást is adnak. Akkor épült meg a Sió-parti panelházak közül a legelső. Felültem a vonatra, eljöttem Siófokra. Még soha nem jártam itt, elmentem a Kőolajhoz a jogi osztályra. Éppen illetem a sorba, és a feleségemnek is sikerült munkát szerezni. 1973 decemberében jöttünk Siófokra. Másfél évi átmeneti megoldást követően aztán kaptunk vállalati kölcsönt, s akkor tudtunk venni egy 60 nm-es OTP öröklakást itt Siófokon. Mindenféle átszervezések történtek, aztán a főnököm két év múlva nyugdíjba ment, és ottmaradtam egyedül. Két évig egyedül dolgoztam, rengeteg per volt, semmi pénzeket ajánlott fel kártalanításnak a cég. Ezekből mindig per lett. Szakértői vizsgálatok következtek, ők megállapították, hogy ez vicc, 200 ezer többletkártalanítást ítélték meg, az azt jelentette, hogy minden pert elbuktunk. Elhíresült az a mondás, hogy a jogászok 100 perből 101-et elbuknak. Nagyjából így is volt.

Egyedül maradtam, Aztán jött egy kikérő Szombathelyről az OTP Megyei Igazgatóságtól, hogy elment a jogász, oda kéne menni. Jött a kikérő, meglátta az igazgató, pánikot kapott, hogy nem lesz jogász. Megbízta az osztályvezetőnek, ha pedig megszerzem a szakvizsgát, akkor kineveznek, és így itt maradtam. 1973-1984-ig dolgoztam itt, ebből 5 évig főosztályvezetői rangba sorolt osztályvezető voltam. Amikor az igazgató velem akart kirúgani egy olyan szakembert, aki neki nagyon komoly konkurenciát jelentett, egy

fegyelmi eljárást indítottatt vele szemben, aminek némi alapja volt. Én voltam a Fegyelmi Bizottság elnöke, aki ezt szabályosan akarta lebonyolítani. Azt mondták, rúgjam ki, és ha a bíróság visszahelelyezi nem fognak haragudni. Én meg mondtam, hogy ez nem így működik, de ennek én lettem az áldozata, közölték velem, hogy nem tudok eleget tenni a szakmai elvárásoknak, miközben két héttel előtte kaptam meg a minősítésemet.

Elkezdtem állást keresni a megyében, 10 helyen voltam, mindenhol azt mondták, hogy menj vissza egy hét múlva. Volt egy friss autóm, levezgáztam, Hatvani Miklós személyszállító kisiparos lettem. Két évig taxiztam, soha nem éltem olyan jól, miközben én azt kértem, amit mutatott az óra.

Egyszer csak megkeresett egy kolléganőm, szintén Siófokon lakott, évfolyamtársam volt, hogy a KISOSZ alakít egy jogtanácsosi munkaközösséget, nem volna-e kedvem odamenni? Abbahagytam a taxizást, beszálltam ebbe. Ezen időszak után talált meg engem Balázs Árpád polgármester, akit önkormányzati képviselőként is ismertem. Azt kérdezte, hogy van-e szabad kapacitásom arra, hogy egy ilyen, a Balaton Fejlesztési Tanács alakuló munkaszervezetéhez köthető beosztást elvállaljak?

És elvállaltam. Így megbízott engem azzal, hogy vegyem át a Nemcsók János utáni időben a munkaszervezet vezetését. Nemcsókkal sokat kellett hadakoznom, mert neki mindenféle igényei voltak. Aztán felvettük Kovácsné Gyöngyit, aki itt titkárságvezető lett, őt kaptam magam mellé, adminisztratív segítségnek. Kaptunk 10 millió forint támogatást Balázs Árpádtól. Árpád volt az elnökhelyettes, Nemcsók János volt az elnök. Nemcsók 1998-as kiesésével aztán átmenetileg az elnökhelyettesből lett elnök. Nekem munkaszervezeti vezetői feladataim voltak. Személyzet nem volt, nekem volt a feladatom, kiírni a felhívást a pályázatokra, hogy fel legyenek töltve a munkakörök.

Rövid időn belül lettünk ketten a Gyöngyivel, pályázatot is írtunk ki, hármat, akik felemésztett összesen 150 millió forintot, olyan címen, aminek a tartalmáról nekem fogalmam sem volt, hiszen a területfejlesztés valójában nem a szakterületem. Kiírtuk a pályázatot, jöttek a jelentkezők, kérdezték, mit értsen ez alatt, én meg mondtam,

hogy amit akar. Mindenkinek mondtam, hogy aki nem tudja a cím alapján, hogy miről van szó, az nyilván nem szakember, tehát ne nyújtson be pályázatot. Itt nem arról lesz szó, hogy akárkinek pénzeket fogunk osztogatni, hanem itt van egy szakmai feladat, aki szakember, tudja, hogy itt mit kell majd csinálni. Én nem vagyok szakember, én nem tudom, csak az volt a feladatom, hogy írjam ki. Ezt a feladatot nyilván egy miniszteri-umtól kaptuk.

Milyen körülmények között és milyen mandátummal lettél a szervezet ügyvezetője?

Az volt a feladatom, hogy hozzuk létre a szervezetet. Elkészítettem az összes jogi munkát, létrehoztam a Kht-t, annak már nem én lettem a vezetője, hanem Kutics Károly. A korábbi, végülis a BFT 1997-es indulásához köthető munkaszervezet még megvolt. Nekem akkor is az volt, és most is az az álláspontom, hogy az lett volna a helyes, ha nem szedik szét a BFT-t és a munkaszervezetet, hanem a korábbi munkaszervezet tagjai a BFT-vel lettek volna továbbra is munkaviszonyban, mert akkor ezeket a pénzügyi problémákat, hogy ide teszem, oda teszem, megakadályozhatták volna. Jött a területfejlesztési törvénynek egy módosítása, amely kimondta, hogy a munkaszervezet vezetője csak főállású ember lehet. Én, mint ügyvéd, mert közben ügyvéd voltam már, nem lehettem főállású vezetője a munkaszervezetnek. Alapvetően ez volt az oka annak, hogy én onnan kikerültem. De valószínű egyébként is kikerültem volna előbb-utóbb. Tehát így elkészítettünk egymástól, és a BFT-nek meg a Kht-nak az állandó jogi képviselője lettem. A korábbi is megbízás volt, és ez is szerződéses volt, a Kht-val voltam szerződésben. .

Elmondásod alapján kitaposatlan terepen, rögös úton kellett járni. Kik voltak azok, aki ezt az egész folyamatot támogatták, vagy esetleg másikkal oldaltól gátolták.

Ilyenről nem tudok, én csak arról tudok, hogy ez a feladat, és ezt csinálni kell. Az hogy valakinek ez nem tetszett volna, bár biztos volt ilyen, de én nem tudtam róla.

Ebben az időszakban vita tárgyát képezte, hogy hol lesz a BFT székhelye, az ügynökség Siófokon alakul meg, vagy esetleg Keszthely lenne a központ. Úgy emlékszem, Keszthely mellett döntés is született.

Igen, ezen ment egy vita, ez végül eldőlt, de akkor még Balázs Árpádnak ebbe nagy beleszólása volt, mert akkor sokkal szélesebb körű volt a BFT tagsága. Akkor még az volt a szlogen, hogy minden ügy ott oldódik meg, ahol felmerül. Szó nem volt arról, ami most kialakult, hogy a BFT-nek a minisztériumok a tagjai, ami a totális központosítás megnyilvánulása. Itt vannak a megyei elnökök, és még egy tag, aztán befejeztük, az összes többi meg minisztériumi ember. A látszat az, mintha a dolog itt dőlné el, közben eldőlt már odafent, és az emberek úgy jönnek ide, hogy minden el van döntve. Itt meg bohóckodunk, meg szavazunk. Ez egy lassan átalakuló folyamat volt, mert mindig hullottak ki az emberek a BFT tagságából. Először még örömködtünk is, hogy jaj de jó, azért legyen minisztériumi ember is benne, mert ha benne van egy fontos minisztérium, az nekünk jó, gondoltuk mi. Először még talán úgy is működött a dolog, de aztán totális központosítás lett a vége a dolognak.

Ebben az időszakban mi volt az, amire a legjobb szívvel gondolsz vissza?

Összességében a BFT olyan célú megalakulásával, amely tényleg a balatoni emberek itt felmerült problémáinak a megoldását célozta, és ennek adott egy szervezeti hátteret. Az ember akkor úgy gondolta, hogy a világ végezetéig így fog tartani. Ennek az eszközét t láttam a BFT-ben. Amit az emberek hibának látnak, beillesztendőnek látnak, megváltoztatandónak látnak, azt ez a szervezet fogja tudni kezelni, ha akarja, legalábbis a személyzeti állomány összetétele alkalmas volt. Hogy mennyi pénze lesz hozzá, azt nyilván a központi akarat fogja valamilyen mértékben befolyásolni. De végre van egy szervezet, amelyik ebből a célból létesült, és akik itt vannak, mind ezt akarják. Nyilván mindenki a saját érdekeinek, céljainak megfelelően gondolkodik (pl.: északi part, déli part), de képesek voltak egyeztetni. Nekem úgy tűnt, akárki legyen az elnök (akár Bóka István, Kolber István, Sütő László, Suchman Tamás) nem éreztem rajta azt, hogy a másinak a hátrányára vagy annak az érdekeit kijátszva akarna többleteredményekhez juttatni magát. Ezt őszintének láttam akkor.

Szeretted volna, ha az ügynökség és a munkaszervezet tervszerű módon, szakmai fúzió révén jön létre. Ez végül is megtörtént.

Használatos volt a munkaszervezet elnevezés, de annak külön jogi formája nem volt, mert mi a BFT-vel voltunk jogviszonyban. Mi úgy jártunk el, mintha mi lennénk a BFT. Nem a Tanács, nem a döntéshozó része, hanem a feladatok előkészítésének és végrehajtásának egyik részlege. Amikor jól megerősödött a Kht., akkor totálisan feleslegessé vált, hogy egy ilyen megosztottság legyen a BFT és a Kht. között. Ez az által szűnt meg, hogy a kezdetben munkaszervezeti titkárságvezető Gyöngyi ájtott ide munkaviszonyba, én meg megszűntem, mint szervezetvezető. Én azt tartottam volna jónak akkor is és most is, ha a BFT-nek alkalmazottai lennének a munkaszervezet munkavállalói, akik itt dolgoznak. Semmi értelmét nem látom, hogy ez külön szervezet legyen, legalábbis pénzügyileg. A BFT dönt, hogy átadja ennek és ennek a pénzt, elkölti, beszámol, hogy mire költi, azt el kell fogadni, stb. Minek?

Az ügyvédi és egyéb közéleti tevékenységed során tudat-e hasznát venni ennek az időszaknak a tapasztalatait?

Nem. Inkább a Kft-nél felmerülő jogi ügyeknek a megoldásában tudtam értelemszerűen részt venni. Amikor itt valakinek valamilyen szakmai bizonytalansága adódott, például hogy valamilyen ügyben mit hogy értsünk, jöttek és megkérdezték. Azt kell mondanom, bár nem akarom magamra vonni ennek a tevékenységnek a sikerét, de azért 20 év alatt a BFT-nek, a Kht-nak és a Kft-nek semmilyen olyan jogi problémája, ami a hátrányára dőlt volna el, nem volt. Aminek elsődlegesen az az indoka, hogy aki felismerte, hogy problémával áll szemben, az merte bevállalni azt, hogy ő most ezt nem tudja eldönteni, és jött kérdezni. És hála Istennek, olyan megoldás született, amibe senki nem tudott, vagy nem akart utóbb belekötni.

Az elmúlt 20 évben a Kht-nak, Kft-nek volt peres ügye?

Egy peres ügyünk volt, az is egy közbeszerzésből adódott (5-6 éve volt). A BFT döntött a közbeszerzésről és a közbeszerzés jogszerűségét felügyelő hatóság megbírságot bennünket kb. 5 millió forinttal valamiért. Nem csak a BFT volt ebben az ügyben benne, hanem más nagy állami szervezetek is. Összeültünk, hogy miként lehetne ezt kivédeni. Én mondtam, hogy rossz paragrafusra hivatkozik a Közbeszerzési Tanács, amiben

nincs igaza. Jött a bírság, mi ezt megfellebbeztük, másodfokon elbuktuk, lett belőle per. A három jogász, pár szakember összeült és mindenki pánikolt. Én elmondtam erről az álláspontomat, de a többiek nem osztották azt. Aztán elmentünk pereskedni és kértem a másik két jogászt, hogy mi az álláspontja. Ők azt leírták, véletlenül sem azt, amit én helyesnek találtam, ezért aztán a keresetlevelet, amit én fogalmaztam meg, és én írtam alá, abba beleírtam azt is, amit ők mondtak, mert szerintem teljesen indifferens volt az indoklás. Leírtam, amit én gondoltam, elsőfokon simán megnyertük, azzal az indoklással, amit én mondtam. Nem tudom, másodfok lett-e belőle, lényeg az, hogy lezárult, és visszakaptuk a befizetett bírságot.

Aztán egy újságcikk jelent meg, amelyben ezzel a viharjelző állomás melletti építkezéssel kapcsolatban írt talán a hirbalaton.hu. Az ott megemlített cégek, megbíztak egy ügyvédi irodát, több millió forintos jó hírnév megsértés... stb. Én azt a választ írtam ennek az ügyvédi irodának, amit helyesnek gondoltam. Leírtam, hogy amiket írtak, azok alaptalanok. Tulajdonképp egy jó nevű cég kapcsán, a jó hírnév megsértésére hivatkozva 3 millió forintot kértek. Én megírtam ezt a levelet, elküldtük, azóta egy hang sincs.

Akkor, amikor megalakult a munkaszervezet, te hogy élted meg, mennyire volt jogászként kihívás az, hogy az akkori területfejlesztési jogrendszerhez hozzá kell igazítani az új szervezetet, mennyire volt nagy kihívás jogilag felépíteni a társaságot?

Semennyire, mert az nem különösebben nehéz, hogy én csinálók egy Kht-t vagy Kft-t alapító okiratot. Az, hogy mivel foglalkozik a szervezet, azt nem nekem kell meghatározni, megmondták, hogy a Tanács ezzel meg ezzel fog foglalkozni, előkerestük a TEÁOR-ból a megfelelő számot, és felsoroltuk, ez tulajdonképpen egy technikai feladat volt. Nekem könnyű dolgom volt, nem akarom a jogi munkát lekicsinyelni, de azt megelőzően is csináltam legalább száz társaságot.

Az első alapító okirathoz képest, azon túl, hogy a Kht. neve Kft-re változott, kellett módosítani?

Kellett többször a tagok miatt, csak emiatt. Volt egy-egy új tevékenységi kör, amit bevettünk, már nem emlékszem, mi volt. Végig

lehetne nézni a módosításokat, de nem hiszem, hogy ennek nagy jelentősége lenne. Amikor a területfejlesztésről szóló törvény változtatásakor bármilyen módon érintették a BFT-t, akkor voltak módosítások.

Eötvös Károly Balatoni Utazás című könyvéből ismerhető több lényeges balatoni történet, anekdota. Budapesti, erdélyi barátaival járta körbe a környéket 1875-ben, sok érdekes helyszínt, embert kerestek fel. Negyed század elteltével írta meg az út eseményeit, amiben a régió kultúrtörténeti hagyományait is feldolgozta. Van neked olyan sztorid, tapasztalatod, élményed, ami a Balatonnal kapcsolatos?

Volt egy időszak, amikor a Balázs Árpád a Balatoni Szövetség elnöke volt. Lázár János volt a titkár, én a szövetség ügyvezető elnöke lettem. Amikor az Árpira került a sor azt mondta, hogy ő biztos kézből akarja tudni a pénzügyeket, és nem akar ezzel foglalkozni, így engem bíz meg, és ha megválasztanak, akkor én leszek az ügyvezető elnök. Megválasztottak, ekkor kerültem én igazán közel a balatoni problémák egy részéhez. pl. a szűnyogirtáshoz (ezt leginkább János tartotta kézből), akkor jött a Kék Hullám Zászló strandminősítő rendszer. Abban az időben vezettük be, amikor én voltam az ügyvezető elnök, akkor kezdtük el. Ennek kapcsán minden évben minimum kétszer körbejártam a Balatont. Egyszer a szezon elején, amikor még elő kellett készíteni a strandokat ahhoz, hogy eséllyel induljanak a zászlóért, egyszer pedig akkor már, amikor beindult a szezon és pályáztak, és akkor kellett elbírálni. Akkor szereztem úgy igazán közelebbi ismereteket, sok emberrel találkoztam, polgármesterekkel, strandok vezetőivel. Ebben a körben voltak tapasztalataim, amelyek változóak voltak, de azt tapasztaltam, hogy akihez mentünk, azok mind törekedtek arra, hogy minden évben jobb és jobb és több szolgáltatást tudjon nyújtani a fürdőzőknek és az üdülőknél az adott strand.

De azért picit menjünk vissza még a taxizós időkhöz. Mi szerettük a 80-as éveket, még talán a 90-es évek elejét is, mert az volt az az időszak, amikor még nagyon itt voltak a németek, nagy nyüzsgés volt, volt forgalom, a vendéglátóhelyek csurig voltak, nagyon sok helyen élőzene volt. Az élőzene helyek előtt az utcán lehetett táncolni, ha nem tudtak bemenni, mert arra nem volt pénz.

Hajnalig hatalmas élet volt. Úgy érzékelttem, hogy a biztonság akkor nagyobb volt, mint most. Engem például taxisként semmiféle atrocitás nem ért. Rengeteg embert vittem úgy, hogy Siófokon felvettem egy étterem előtt egy férfit, azt mondta Veszprémbe kéne mennie, de neki nincsen pénze, majd ha hazaér felmegy a pénzért. Elvittem, alig értünk ki, még egyszer elmondta, hogy neki nincsen pénze, de majd otthon. Felment az emeletre, én meg vártam, fél órát, gondoltam, na jól átvágtak. Elbuktam a benzint. Elindultam hazafelé, leintet-

tek, lehúztam az ablakot, azt mondta az illető: a Káli medencébe kell elvinnem, de azt mondta, hogy nála nincsen pénz. Elvittem, megálltam három-négy házzal arrébb, hozta is a pénzt, elindultam haza, de késő éjjel volt. Jöttem hazafelé, de olyan fáradt voltam, hogy Füreden valamelyik szálloda parkolójában meg kellett állnom aludni. Az volt a CB rádiós időszak, úgyhogy beszóltam központba, hogy megvagyok, minden rendben, aludtam egyet a szálloda parkolójában, aztán hazajöttem Siófokra.

A fejlesztési forrásokat oda kell utalni, ahol a megfelelő ismeretek rendelkezésre állnak a döntésekhez!

Beszélgetés Kutics Károllyal, aki 2000-2002 között vezette az Ügynökséget

Kérjük, foglaljd össze röviden privát és szakmai életutad azon állomásait, amelyek addig a pontig vezettek, hogy a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség ügyvezető igazgatója lettél!

Vegyésszmérnök vagyok, rendszermérnöki szakon végeztem Veszprémben, és ott is kezdtem el dolgozni az egyetemen. A Környezetvédelmi Intézet számára dolgoztunk, elsősorban levegőtisztaság védelemmel foglalkoztunk. Egy-két év múlva jött az első Balatonnal kapcsolatos munka, akkor alakult a Kis-Balaton munkacsoport (1986). Az volt az alapvető elképzelés, hogy évente több ezer tonna nádat learatnak, és találjunk új hasznosítási módokat a nyersanyagra. Tösgyökeres Almádi lévén így kerültem közelebb a Balaton kutatásához. Aztán úgy alakult, hogy 1988-ban kikerültem a Tokyo Egyetemre egy japán állami ösztöndíjjal, ahol az egyetemi tanszéken jelentős tavas tematikájú kutatások folytak. Ebbe csöppentem bele, víztisztítási témával foglalkoztam. Később hazajöttem, megint visszamentem és a Balaton vízminőségi modell fejlesztésével foglalkoztam 1992-ben. Ez időben egybeesett az 1991-es nagyobb mértékű, majd az 1992-es kisebb angolnapusztulással. Elkezdtünk beszélgetni arról, hogy mit lehetne kezdeni a kialakult helyzettel, de természetesen mindenekelőtt pénzt kellett keríteni a kutatásra. Akkoriban 30 %-os volt az infláció, roppant magas volt a munkanélküliség. 1993-ban az javasoltam Herodek Sándornak, az MTA Limnológiai Intézet igazgatójának, hogy próbálkozzunk meg egy ilyen témájú nemzetközi kutatással. Ezen dolgoztunk másfél évet. Nem sikerült elkezdni a projektet, mert a japán oldalon a művelődési minisztériumnak nem volt rá elegendő forrása. Aztán a korábbi projektjavaslat nyomán 1997-ben sikerült támogatást szerezni a

Japan International Cooperation Agency (JICA) -tól, és alakult egy team, amiben én, mint „japán” vettem részt. Ekkor már a Teijin Eco-Science Ltd. K+F főmérnöke voltam. A projekt címe „A Balaton környezeti állapotának javítása” volt. Megérkeztünk Magyarországra, Nemcsók János kormánybiztos hivatalában, a Miniszterelnöki Hivatalban jelölték ki a helyünket. Kaptunk három helyiséget, de mi vettük meg magunknak a polcot, bútort, íróasztalt. Két és fél ember dolgozott Nemcsók irodájában, nagy halomban álltak a különféle kutatási anyagok, amiket vélhetően a kormánybiztos csináltatott. Akkor az volt a baj, hogy neki nem volt megfelelő a csapata, sem végzettségben, sem létszámban. Valahogy mégis elkezdődött a munka. Kiharcoltuk, hogy legyen Fehérváron egy irodánk, persze a KÖFE-nél nagyon örültek nekünk... A feladatunk többretű volt: mérések, modellezés, egyfajta mesterterv készítése. Mindezekkel párhuzamosan az angolnapusztulást követően, 1993-ban megalakult a Balatoni

Regionális Fejlesztési Tanács. Ezt az időszakot a „megye vagy régió” vita határozta meg. Akkoriban született meg a jogszabály, amely szerint fejlesztési tanács lett a Balatonnál és 1996-ban megalakult a Balaton Fejlesztési Tanács.

A japán munka eredményeiből több fontos megállapítás született, többek között az is, hogy nincs egy ütőképes szervezet, amelyik koordinálná a Balatonnal kapcsolatos fejlesztéseket. Abban az időben még az volt az elképzelés, hogy valamilyen szinten műszaki jellegű kutatásokat is folytatni kellene új szervezet létrehozásával, ugyanis a Tanács akkori munkaszervezete egy jogászból, és egy titkárnőből állt. A javaslatértélt tanulmányban felmerült, hogy konkrét intézkedéseket kell tenni. Csökkenteni kell a tó terhelését, monitorozni a vízminőséget, folyamatosan modellezni a várható hatásokat. A munkák előkészítéséhez az akkor egyik legjobb számítógépet szereztük be japán pénzen, (akkor 3-4 millió forintba került), mindenféle szoftverrel, és megnyertem Molnár Gábort ebbe a csapatba, aki akkor fejezte be tanulmányait Japánban. Összegyűjtöttünk mindent, amit lehetett.

1999-ben vége lett a projektnek, ez egybeesett azzal, hogy BFT-nek bővíthetett a munkaszervezete, és engem kerestek meg, hogy nem lennék-e ennek a vezetője. Ezért aztán én is pályáztam nyilván, rajtam kívül még 4-5 pályázó volt. Az első dolgunk az időközben megszűnt Nemcsók-iroda hardvereinek és szoftvereinek az elkérése volt, de sajnos időközben letöröltek mindent a gépekről. Az egész japán projektből, a vízminőségi modellből annyi maradt, amit Molnár Gábor és én egy 4 Gigabyte-os mágnesszalagra korábban lementettünk... Lehet, hogy feljelentést kellett volna tenni, nem voltam tapasztalt ebben, hogy mit kellett volna csinálni. Ilyen szintű volt a magyar partnerség abban az időben. Végül megalkotottuk a munkaszervezetet és 2000.január 1-én kezdődött el a tényleges munkaszervezeti feladatellátás. Ketten kezdtünk Gáborral, pár nappal utánunk a harmadik alkalmazott Egerszegi Zita, a jelenlegi környezetvédelmi programigazgató volt, a negyedik pedig Fekete-Páris Judit, aki jó ideje a Kft. gazdasági vezetője. Elkezdtünk gondolkodni, hogy milyen feladatok vannak, lényegében akkor ismertük meg, hogy

mit is kellene a BFT-nek csinálnia. Ekkoriban 216 millió forint volt az éves forrása a Tanácsnak.

Mi szólt amellett, hogy beadd a pályázatodat az újonnan alakuló szervezet ügyvezetői igazgatói posztjára? Melyek voltak a győztes pályázat fókuszai?

Almádiban nőttem fel, egyetemista koromig Almádiban laktam, a Balaton mindenféle szempontból a szívem csücske. Ahogy belefolytam a Balatonnal kapcsolatos kutatásokba, úgy lett bennem egyre több tettvágy a térség érdekében. A negatívumok is motiváltak: például az 1993-94-es évek, amikor semmire semennyi pénz nem volt. Nemcsók János körbejárt az önkormányzatoknál, és kérdezte, mire mennyi kell, az asszisztense gondosan felírta, de senki nem kapott semmit. Látvány-kormánybiztosság működött akkoriban, úgy mondanám. A Keszthelyi-medence teljes területének kotrása volt napirenden. 1996-ban, egy Kis-Balatonos konferencián, jelentették be. A hatalmas mennyiségű kotrási anyag elhelyezésére, hasznosítására vonatkozóan azonban nem voltak tervek. Ilyen történetek is motiváltak a pályázat beadásában.

Hogy emlékszel vissza az Ügynökség létrehozásának folyamatára? Melyek voltak a szervezet felépítésének szakaszai? A Kormányzat részéről kik voltak a partnerek?

Ott volt a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, ahova a területfejlesztés tartozott. Mellette a Miniszterelnöki Hivatal, ahol Mikes Éva volt a helyettes államtitkár és főosztályvezetőként Loydl Tamás volt a munkatársa, szakmailag, emberileg nagyon kiváló személy. Elsőként kiharcoltuk egy életképesnek tűnő szervezet megalakulását. Ezután egy év alatt 20 főre fejlődöttünk, három irodát is létre hoztunk. Nagyjából egyszerre alakult a keszthelyi és a füredi iroda. A siófoki székhely az alapján jött létre, hogy Balázs Árpádnak, Siófok akkori polgármesterének ez presztízs kérdés volt. Keszthely akkoriban jelentette be, hogy ők a Balaton fővárosa, ezért Siófok és Keszthely között zajlott egyfajta harc. Siófok ebbe azzal szállt be, hogy biztosította az Ügynökségnek a helyszínt.

Úgy emlékszem, mintha eredetileg Keszthely mellett döntöttek volna...

Akkor Bóka István még Alsóörs polgármestere volt, talán nem volt akkora befolyása, Siófokon Balázs Árpádnak nagyobb presztízse volt. Siófokon megkaptuk az épületet, kifestették, beköltöztünk, később a másik melléképület is hozzáépült. Ez volt később a siófoki pártszervezetek irodája, majd a Siófoki Hírek szerkesztősége. Amikor elfoglaltuk a helyet, volt egy iroda a Siófoki Hírek szerkesztőségének, egy MSZP-s iroda, de ők egy idő után végül kiköltöztek. Később elkészült a Városházán a Balaton-terem annak érdekében, hogy méltó helyszínen tudjuk a Balaton Fejlesztési Tanács üléseit megtartani.

Az volt az elképzelésünk, hogy a területfejlesztési törvényben nevesített Balaton Kiemelt Üdülőkörzet majd egy önálló tervezési-statisztikai régió lesz, amihez az ügynökséget fel kell fejleszteni. Úgy képzeltük, hogy lesznek elosztható források, amelyekben nem a megyék osztoznak, hanem ezek jelentős része a régióhoz kerül. A Balatonnál a környezetvédelem alapkérdés, így fel kellett vennünk környezetvédelmi szakembereket (például Szedmák Tibort), aki aztán informatikussá képezte át magát. Pénzügyeseket is kellett felvenni, mivel korábban kéthetente megjelent egy könyvelő hölgy, aki elvitt számlákat... Kiderült azután, hogy a következő évtől kapunk 990 millió forint támogatást. A Miniszterelnöki Hivatalban volt egy ilyen költségvetési sor, hogy „Balaton”, most sajnos nincs. Mikes Éva államtitkársága hajtotta ezt ki. Az volt a feladat, hogy 90 millió forintot adjunk oda Balaton kutatásra, de felügyelettel, és minden évben beszámolót kell írni a kutatás eredményéről. Loydl Tamás tett javaslatot a forrás elosztására, a BFT döntött a támogatásról majd Loydl Tamás ellenőrizte, hogy milyen releváns kutatások történnek. Maradt 900 millió forint, amit pályázati úton helyezhettünk ki. Ahhoz, hogy pályázatot írassunk ki, ismét kellett pályázatkezelő munkatársak, így jött a további munkaerő. Emellett tervezési dokumentumokat kellett készíteni. Volt egy három évre szóló dokumentum, ami az ún. „PHARE tükörrégiós fejlesztési programot” alapozta meg. A statisztikai hivatal megyei szintű adatokat gyűjtött, a balatoni tervek készítéséhez, a helyzetelemzéshez így nem volt megfelelő adatsor.

Ekkor jöttek Oláh Miklósék az 5 fővel megalakuló Társadalomtudományi Kutatócsoporttal. Kellett egy kutatói háttér, akik adatokat, ismereteket gyűjtenek, rendszereznek. Így lett 20-25 fő a Kht. létszáma. Elkészítettük ezt az említett fejlesztési dokumentumot, ennek nyomán kaptunk három évre évente kb. 400 millió forint pályázati forrást. E három éven keresztül ez biztos forrás volt, és ezen felül jött 1 milliárd támogatás a MEH-től. Ott volt a Regionális Turisztikai Ügynökség (Rosta Sándor), ők is kaptak 1 milliárd körüli összeget. Ezek össze lettek hangolva, és így akkor nem 50, hanem 500 millió forintos pályázati kiírások jelenhettek meg. Működtettük a tükörrégiós pályázati rendszert. Az akkori körülmények a mostanihoz képest anyagilag kedvezőbbek voltak, másrészt a Tanács összetétele is kedvezőbb volt. Szerintem egy térségi fejlesztési tanácsnak úgy kell kinéznie, hogy a térségi szereplők többségben vannak, és ha elkerülhetetlen, ráerőltetik az akarukat a központi szervekre.

Milyen partnerségi körben dolgozott a Tanács és az Ügynökség?

A Nők a Balatonért Egyesület, a megyei kamarák (6), a Balatoni Szövetség, a Balatoni Civil Szervezetek Szövetsége számított aktív partnernek, és az önkormányzatokkal is elég szoros volt a kapcsolat, hiszen az önkormányzatok voltak a pályázóink, akikkel csaknem napi kapcsolatban álltunk. Ez mindenképp jó dolog volt. Az akkori tanácsai összetétel úgy nézett ki, hogy 6 kistérségi elnök, három megyei közgyűlési elnök, 3 kereskedelmi és iparkamara, 3 agrárkamara, és mellettük a minisztériumok képviselői. Tehát a térségi tagok jelentős többségben voltak, nem úgy, mint később, vagy jelenleg.

Hogyan illeszkedett a tanács az akkori területfejlesztési intézményrendszerbe?

Leginkább idegenül. Minden régiós ügynökség azt a célt tartotta szem előtt, hogy majd, ha belépünk az EU-ba, akkor a közvetlen források hozzájuk fognak kerülni. Ebben persze ők is tévedtek egy nagyot. 1990-ben történt egy átalakulás, az önkormányzatok hatalmas önállóságot kaptak azzal, hogy az SZJA 50 %-a (eredetileg 100 %) ott maradt az önkormányzatoknál. Később viszont elkezdődött mindennek a lefaragása. Például a BFT forrásokat 2003-tól kezdték el

csökkenteni. Amikor Sütő László volt az elnök, akkor lett a 1,5 – 2 milliárdnyi elosztható pénz-ből 600 millió forint, aztán 400 millió. Nyilván nem lehet úgy hatékonyan fejleszteni, identitást építeni, ha nem a helyi hiteles szereplők osztják el a pénzt...

2002-ben mi is megkaptuk a tükörrégiós forrásokat, reménykedtünk abban, hogy majd kicsit átgondolják a régió struktúráját, és teljesen más, nem megyehatárok, hanem funkcionális határok szerint határolnak le fejlesztési térségeket, statisztikai régiókat.

Hogyan értékeled, elegendő felhatalmazással és forrással rendelkezett-e az ügynökség ahhoz, hogy érdemi területfejlesztési és integrációs tevékenységet fejtsen ki?

Onnan kezdem, hogy előástunk a Balatonra vonatkozó regionális fejlesztési dokumentumokat, terveket a '60-as évekből, volt olyan, amely akkor Brüsszelben díjat nyert. A VÁTI elődjétől származó térségi terveket megszereztünk feldolgoztuk, készítettem egy prezentációt, felmentünk Bóka elnök úrral az EU magyarországi képviselőjéhez (ha jól emlékszem, a Bérc utcában volt, a Gellért-hegyen, „természetesen” a legdrágább környéken). Előadtuk, hogy Magyarországon ez az egyetlen szervesen kialakult régió, amit összeköt a Balaton, fejlesztési dokumentum is készült rá, jelentős története is van a regionalizmusnak itt. Előadtunk mindent, amit hosszas vitatkozás követett. Azt mondták, teljes mértékben igazunk van, de már nem változtathatnak a régiós határokon. Gondoltuk, hogy itt baj lesz, ha 2004-ben belépünk az EU-ba, és nem lesz a Balaton statisztikai régió – nem lett. Végül a statisztikai régiók sem jártak jól, az összes forrás 15 %-a lett regionális forrás, azóta már annyi sem. Alapvető, hogy oda kell adni a pénzt, ahol meg tudják hozni a megfelelő, tájékozott döntést. A kérdéshez visszatérve, miszerint milyen felhatalmazással és forrással rendelkezett az ügynökség: a mostanihoz képest szerintem nagyobb, források tekintetében mindenképp. Ami akkor rendelkezésre állt, az a szükséges összeg alsó határán mozgott. Akkor kellett csinálnunk stratégiai fejlesztési programot 5 évre. Kiszámoltuk ebben, hogy ha évente 6 milliárd forintot invesztál a kormányzat a BKÜ-be a Fejlesztési Tanácson keresztül, akkor 5 év alatt több százmilliárdos fejlesztést tudtak

volna indukálni. Ebben benne voltak nagyobb beruházások is, pl. az M7-es tovább építése, ami központi pénzből ment volna. A 6 milliárd helyett végül kb. 1,5 milliárdot kaptunk.

Mik voltak az irányok az előbb említett 5 éves stratégiában?

Kisebb magánszálláshelyek megújítása (talán most is napirenden van), önkormányzati utak, parti sétányok fejlesztése, piacok létrehozása, rendezvénytámogatások, műemlék megőrzés, templomok felújítása. Strandfejlesztésre is kellett forrásokat biztosítani. Nagyon nem tértek el a mostani igényektől. Volt egy nagy komplex projektünk, a teljes balatoni csapadékvíz-rendezés, ami 50 milliárd forint lett volna akkor, azóta sem valósult meg.

Mit tartasz az ügyvezetőséged időszaka alatt a legnagyobb eredményednek?

Azt, hogy létrehoztunk a nulláról egy működőképes Ügynökséget. Sikerült pár éven keresztül a helyi pályázati rendszert úgy működtetni, hogy helyi források idekerüljenek és közvetlenül eloszthassuk.

Emlékszel vissza kudarcokra?

Nem lettünk statisztikai régió, pedig ezen rengeteget dolgoztunk. És az is kudarc, hogy közben folyamatosan átalakult a Tanács összetétele.

Ügyvezető igazgatói tevékenységed idején milyen nemzetközi kapcsolatai voltak az Ügynökségnek?

Egy alapokról épülő szervezetnél nagyon nehéz ezt a kapcsolatszereztést kialakítani. Ahogy elkezdtük a munkát, azonnal sikerült a japán projekt elvesztett eredményeinek egy részét pótolni. Japán oldalról 10-12 fő vett részt eredetileg a JICA projektben, közülük két szakértő gyakran volt itt, egyszer 1 évig, majd egyszer fél évig. Nekem 2000-ben volt egy nagy balesetem. Emlékszem a kórházi ágyamon Molnár Gábornak mondtam el, melyik mappában találja meg azt a levelet, amit el kell küldeni a japán szponzornak, mert azt már megírtam. Tehát az egyik a japán kapcsolat. A másik, akkor kezdődött el, amikor szerveztünk egy tanulmányi kirándulást a Bodeni-tóhoz. Megnéztük, ők hogyan csinálják, hogyan tudnak hideg vizű, hideg időjárású területen 20 millió vendégéjszakát csinálni, amikor mi csak 5 milliót tudunk. Találkoztunk ott többek között a Living Lakes nevű civil szervezet veze-

tóival. Aztán elkezdtünk további nemzetközi projektekkel foglalkozni, akkor indítottuk el a LIFE projektet. Ez már több éves költségvetésű projekt volt.

Még egy ilyen nemzetközi projektet indítottunk el 2002-ben, amit az ENSZ környezetvédelmi programja támogatott. Tudni kell, hogy van egy olyan rendszerelemzési csoport, a Balaton-csoport, aminek elvileg semmi köze nincs a Balatonhoz, csak annyi, hogy évente Csopakon üléseznek. Pintér László (IISD, Kanada) volt ennek a tagja, aki egyszer megkeresett, hogy tartanék-e egy előadást a csoportnak. Tartottam is a Balatonról, bár 2 órás volt – valószínűleg „lyukat beszéltem a hasukba”, de tetszett nekik. Kigondoltunk egy témát az ENSZ környezetvédelmi program keretében, ebből lett a Balatoni Adaptációs Mintaprojekt, amelyet a Global Environmental Fund (GEF) finanszírozott részben. Amit a LIFE-ben elkezdtünk, a tóközepi és egyéb monitoring állomásokat, a BAM-ból lett helyrehozva, mert közben elhasználódtak az eszközök, ugyanis mindenből a legolcsóbbat vettük meg. Óriási előnnyel járt a LIFE-os projektben is, később is, hogy nekünk forintban merültek fel a költségeink, és dollár árfolyamon kellett elszámolni - 20-30 %-ot lehetett ezen nyerni forintban. Manapság úgy tudom, rengeteg nemzetközi projekt van, így tud most működni az Ügynökség.

Mi, vagy mik voltak lemondásod okai?

Közös megegyezéssel nem dolgoztam tovább igazgatóként. Több indítékom is volt. Egyrészt egy olyan csapattal, amelyik a feladatait közmegegyezéssel végző Bóka István leváltását úgy intézte, hogy a Magyar Közlönyből értesültünk róla, nehéz együtt dolgozni. A helyiek feltétlenül támogatták volna, hogy ő maradjon az elnök, de ebből politikai kérdést csináltak. A 2002-es kormányváltás utáni első BFT ülésen „megeskették” Kolber Istvánt, az új BFT elnök jelöltet, hogy harcolni fog az önálló statisztikai régió státusz megszerzéséért. Balázs Árpád alelnök kijelentette, hogy abban az esetben tudják megszavazni az elnöki kinevezést, ha ezt megígéri. Kolber ezt megígérte, de végül közismert, hogy a statisztikai régióból nem lett semmi.

A távozásomnak magánéleti okai is voltak. A rendszeres járkálás Japánba és Japánból érhetően nem tetszett Kolbernek. Amikor kint vol-

tam Japánban, akkor is napi 6-8 órát töltöttem a számítógép előtt az ügynökség ügyeit intézve, de fizikailag sokat voltam távol. A lemondásnak részben szakmai, részben politikai okai voltak, de leginkább a család miatt nem tudtam vállalni az állandó jövés-menést.

Későbbi pályafutásod során hogyan hasznosítottad az Ügynökség vezetőjeként szerzett tapasztalatokat?

Jól tudtam hasznosítani. Előtte nem igen foglalkoztam ilyen témával, mint cégvezetés, könyvelés, munkaügyi kérdések. Egyetemen dolgoztam, aztán japán környezetvédelmi cég kutató-fejlesztő csoportját vezettem kint, nem kellett azzal foglalkoznom akkor, hogy kinek hogyan lesz pénz, munkaszerződés, egyebek. Aztán később a saját vállalkozásomban ezeket hasznosítottam.

Képviselő is voltál. Az önkormányzati munkádban volt ennek valami haszna?

Igen. Az általános tájékozottsági fölény. Sokkal inkább tisztában voltam az önkormányzatok kérdéseivel, problémáival, nem csak Almádiéval. Sok olyannal kellett foglalkoznom cégvezetőként, amivel korábban egyetemi oktatóként nem találkoztam. Emlékszem milyen dilemmát okozott nekem, hogyan veszem fel az embereket, és kinek mennyi legyen a fizetése. Kidolgoztam egy pontozási módszert, amivel mindenféle tapasztalatot, életkort, végzettséget, stb. figyelembe véve próbáltam egy grafikont csinálni, és az alapján belőni, hogy kinek mennyi legyen a fizetése. Működés tekintetében elég szerény volt mindig a Kft. pénzügyi mozgástere. Amíg be nem jöttek a nemzetközi projektek, a működésre a pénz nagyon kevés volt. Voltak vállalkozási bevételek, például annak kapcsán, hogy elkezdtünk környezetvédelmi programokat készíteni a települések számára. Gábor idejében hozzájött még ehhez a klímastratégia. A GEF projekt segített a klímastratégiánál abban, hogy valami tapasztalata legyen a munkatársaknak a témában. A legnehezebb kérdés a hosszú távú fenntarthatóság.

Ha mondjuk 100 milliárd forintot odaadnának neked, hogy azt felhasználhatod a Balaton fejlesztésére, mire költenéd?

Mindig abból szoktunk kiindulni, hogy a Balatonnál a vízminőség mindet visz, mert ha az rossz, akkor minden borul. Hiába van akárhány

szálloda, akármilyen termálfürdő. Az a néhány termálfürdő (pl. Hévíz, Zalakaros, Kehidakustány) attól függetlenül is meg tudja hozni a maga forgalmát, de a többinek vége. Tehát elsőként a vízminőség védelemre költeném. A vízminőség védelem kulcsa, hogy ismerjük, mik azok a tényezők, amiért kialakul a rossz vízminőség. Ennek legfontosabb tényezője a foszfor. Ha sok foszfor kerül a Balatonba, akkor sok alga lesz, akkor nem jó a vízminőség. A tó ilyen szempontú emlékezte az üledék, ahol a foszfor felhalmozódik. A romló vízminőség az 1940-50-es évektől kezdődően, a felelőtlen környezet politika miatt alakult ki, példa erre az ivóvíz ellátás fejlesztése - csatornázás nélkül. A '80-as évek közepén kezdődött el ebben valami érdemi előrelépés. Egészen addig, negyven éven keresztül ment bele a szennyvíz és most sem teljes a csatornázottság. A századfordulón (1911-ben volt népszámlálás), 14 000 lakosa volt Zalaegerszegnek, most meg van 60 000. Száz éve a háztartásokból szinte egy sem volt csatornázva, alig került be foszfor a lakossági szennyvízből a Zalába, mivel az az emésztő gödörök környékén a talajban maradt. Most a 60 000-ből csaknem 60 000 van csatornázva, mind belekerül, hiába tisztítom meg, az akkor is sokszorosa annak, ami 100 évvel korábban belekerült. 2000-ben a K&K Kft. kimutatta, hogy ha a Balatonnál 100 %-os lesz a csatornázás és mindközben a foszfor kibocsátási határértékét kb. 30 %-kal nem szigorítjuk, akkor több foszfor fog bekerülni a Balatonba, mintha nem csatornáznánk.

A nitrogénnel kevesebb a probléma, nem baj, ha bekerül a Balatonba, mert a kék algák, ha nincs nitrogén, akkor levegőből kötik meg. Ha kiveszszük a nitrogént a balatoni befolyókból, akkor esetleg versenyhelyzetbe hozzuk a legkárosabb típusú algákat. A Balaton emlékeztével, az üledékkal mit lehet kezdeni? Kotorni kell, sajnos. Az, ami az üledékben van, kb. 100 éves foszfor készlet. Ha évente 150-160 tonna bekerül (40-50 évvel ezelőtt ennek a kétszerese), akkor annak százszorosa van a felső 10 centis üledékrétegben, ha az egész Balatont tekintjük. A Keszthelyi-medencében ez kicsit másként néz ki, itt kb. 30 év külső foszfor terhelésének megfelelő mennyiség van. A pénz egyharmadát tehát kotrásra fordítanám. Azoknál a szennyvíztisztítóknál, amelyek a Balatonba vagy a Zalába bocsátanak ki, szigo-

rúbb határértéket kell bevezetni. Van olyan technológia, amellyel lényegesen a jelenleg hatályos 0,7 mg/l a kibocsátási határérték alá lehet menni. Zalaegerszegen, Keszthelyen, Tapolcán, Révfülöpön, Raposkán, Zánkán kellene ezt bevezetni. Keszthelyen ráengedik a lápra a tisztított szennyvizet 50 éve, a Zala torkolatától 1 km-re. A terület már minden bizonnyal túl van telítve foszforral. A Kis-Balaton felső tározója elé kell bevezetni a tisztított szennyvizet, ezt most az OVf elfogadta és úgy tudom, meg is fogják csinálni. 2011-ben leírtam, Molnár Gábor bízott meg ezzel, hogy hogyan lehetne a Balatonnál még csökkenteni a foszforterhelést. Pár km-es vezetékkel kellene kiépíteni Fenékpusztától Zalaapátiig. Ennek költsége csekély ahhoz képest, hogy az északi part mentén Akalitól nyomják Füzfőre a szennyvizet. Simán meg lehet csinálni, akár fél év alatt. A Kis-Balatont úgy kellene üzemeltetni, hogy a Balatont szolgálja, ne önmagát.

Úgy tudjuk, hogy a 120 cm-re megemelt vízszintnek az utóbbi évek algainvázijához is köze van...

Ezt én is olvastam, és tagja vagyok egy ezzel foglalkozó bizottságnak. A BME-n készítettek egy egyszerű modellt, amivel kevés adat alapján azt modellezték le, hogy ha fél métert csökkentenének a vízszinten, akkor nem alakulna ki tartós oxigénhiány a fenéken. Mert ugye, a foszfor akkor tud jól kioldódni az üledékből, ha oxigénhiány van. Ez az összefüggés már vagy 80 éve ismert: ha a fenék oxigénhiányossá válik, akkor több foszfor oldódik ki. Ha a vízállás kontrollálná az algásodást a Balatonban, akkor kellene valamilyen összefüggésnek lenni a múltbeli alga-csúcsok, és múltbeli vízállások között. Ilyen összefüggés viszont, úgy tűnik, nincs. Több vizsgálat, kutatás szükséges a 2019. évi rekord mértékű algásodás magyarázatához. Indult egy 50 millió Ft-os támogatottságú kutatási projekt, amiben ez is célkitűzés lesz. De ekkora forrás csak arra elég, hogy néhány mérést végezzenek, némi eszközt vegyenek, és feldolgozzák a korábbi évek adatait, ismereteit. Alaposabb, középtávú vizsgálatokhoz kellene kb. újabb néhány 100 Mft, azután a Limnológia, Műegyetem, Nemzeti Közszerológiai Egyetem elvégezhetné a feladatot.

Elkölténém még a pénzt a nagy lejtésű települések belterületi vízrendezésére, illetve tisztítására. Nem az a cél, hogy minél előbb kerüljön bele a Balatonba a víz, hanem az, hogy minél kevesebb hordalék, szennyezőanyag, tápanyag legyen benne. Szűrőmezők létesítése, sok ülepítő tér épülne, és ezeket karban kellene tartani. Úgy hallottam, készül egy kormányhatározat, ami a következő 20 évre a balatoni vízminőségvédelmi források biztosításáról szól majd. Lényeges, hogy ne fordulhasson elő, hogy valamilyen tevékenységet (például a kotrást) abbahagyjunk azért, mert nincs rá pénz. 2003-ban egy kormányhatározat előírta, hogy folytatni kell a vízminőségvédelmi kotrásokat, sőt, a Szigligeti-medencére is ki kell terjeszteni, majd 8 hónappal később egy másik kormányhatározat leállította. Ez megmagyarázhatatlan. Az a baj ezzel, hogy egy prekonceptióra épülő ügyről van szó: mivel nincs rá pénz és nincs hova elhelyezni a kotrási anyagot, és azt nem tudjuk hasznosítani, ezért mondjuk azt, hogy nincs szükség rá. Volt kutató, aki ebben partner volt, aki azt mondta, hogy nincs rá szükség. Szerencsénk volt, mert hosszú ideig nem lett baj, majd a 16. évben lett, egy eddig minden rekordot elsöpörő algavirágzás, 2019-ben. 2020-ban is olyan szinteket mértek, mint a '80-90-es években. Azért indult el júliusban a kotrás Balatongyörök térségében, de ennyivel nem lehet megoldani a problémát. Nagy előrelépés történt az ügyben, a Vízügy 2014 óta van rajta ezen a témán, hiszen, ha itt baj lesz, akkor valamit csinálni kell.

A sikeres beavatkozásokhoz jelentős forrásokra van szükség. Nagy probléma az, hogy 2004-ben, amikor beléptünk az EU-ba, és elfogadtuk a Víz Keretirányelvet, a vízminőségi monitoring pontok számát, illetve a mintavételek gyakoriságát csökkentették, 20 %-a most, mint ami 2005 előtt volt. Például megszüntették az üledék monitoringot, nem lehetett tudni, hogyan halmozódik az üledékben a foszfor. Akkoriban mértek 150-200 milligramm/kg biológiailag hozzáférhető foszfort, most meg mértünk 330-at. Valami történik tehát. Ehhez kell jogszabályt módosítani, azt a jogszabályt (31/2004-es KvVM rendelet), ami előírja, hogyan kell monitorozni a vizeket. A Balaton teljesen más, nem olyan, mint általában az európai tavak: a Balatont mindenre használják, fürdenek benne, sportolnak benne,

horgásznak, ivóvízbázis, öntözésre használják, és még szennyvíz befogadó is. Ehhez képest a Bodeni-tóban nem lehet fürdeni, mert olyan hideg. A hollandiai sekély tavakban nem lehet fürdeni, mert olyan mocsaras, meg hideg is. Ilyen volumenű tó, mint a Balaton, nincs még egy Európában, amit mindenre használnak és ilyen nagy és sekély. Így kellene tehát hozzáállni.

A beépítéssel is kell valamit kezdeni. A jogszabály változtatásra nem kell sok pénz, de a monitoring rendszer tovább fejlesztésére és működtetésére kell (ez 1-2 milliárd forint). Ami még kellene, az a kis vízfolyásokból származó, meredek területekről lemosódó terheléseknek a csökkentése (30 milliárd körül lenne). Csak a legkritikusabb területeken: Kenese, Fűzfő, Almádi, Alsóörs, Csopak, Zánka, Fonyód, Győrök, Boglár, amiket rendbe kellene hozni. A csapadékvízrendezésre nem, de a kisvízfolyások rendezésére meg van a pénz. Ezeket megtervezjük, ezek a munkák folyamatban vannak

A Balatonnál valamilyen módon növelni kellene a vendégéjszakák számát, ez örök téma. Tekintsünk el ettől a 2020. évtől. 2019-ben 6 millió vendégéjszaka volt, hogyan lehet ebből 10 milliót csinálni? A szezonhosszabbításnak lehet értelme, szerintem úgy nem lehet már a forgalmat növelni, hogy nyáron még többen legyenek. Építsünk még 4-5 csillagos szállodát, és abban majd sok ember lesz? Ahol ezt megcsinálták, azok most az ellenkezőjét akarják. Mallorcán már régóta az a célkitűzés, hogy csökkentsék a vendégéjszakák számát. Bibione-ban (Almádi testvérvárosa) a szállodák között alig van hely, hogy be tudj menni kocsival, így van 8 km-en keresztül. Riminiben ugyanez a helyzet. Ez nem fenntartható turizmus. Mert nyáron iszonyú tömeg van, 8 hónapon keresztül pedig semmi nincs. Erre kellene valamit kitalálni. Ha ez fontos, akkor egy teljesen más komplex dolgot kellene csinálni. Ha iskolai szünet éppen nincs, nem számíthatunk tömeges turizmusra.

A sportolásra és falusi turizmusra lehetne nagyobb hangsúlyt helyezni. Sok kicsi vonzerő kellene, például sok kicsi jégpálya, szinte minden településen. A Balaton befagyására nem lehet alapozni, mert 1965-2014-ig 1,8 fokot növekedett a Balaton átlagos víz hőmérséklete, és az éghajlatváltozás, felmelegedés még pár évtizedig

biztosan folytatódik. Lehet, hogy az őszi szőlő és gyümölcs betakarításokhoz kellene hozzányúlni.

Van-e előtted egy optimálishoz közelíthető regionális fejlesztési intézményrendszer, ami irányába kellene menni? Vagyunk mi, van az MTÜ, vannak a megyei önkormányzatok...

Ha a környezetvédelmi és vízgazdálkodási oldalról közelítjük meg, akkor kell egy Balatoni Vízügyi Igazgatóság. Most látom, hogy benne vagyok ilyen munkákban, hogy micsoda nonszensz dolgok vannak: külön kérvényt kell benyújtania a Közép-dunántúli Vízügyi Igazgatóságnak, hogy a Kis-Balatonról szolgáltatson adatot a Nyugat-dunántúli Vízig. Sokan azt az álláspontot képviselik, hogy a Kis-Balaton milyen jól működik, miközben abból heteken keresztül oxigénmentes barna lé folyik be a Balatonba. Gondolkodnak a Zala közvetlen bevezetésén a Balatonba, mert időnként annyira rossz a Kis-Balaton vízminősége. Ha nem egy szervezet kezeli a Balaton vízgyűjtőt, hanem három, akkor folyamatosan beleütközünk abba, hogy anomáliák vannak az adatforgalom, információáramlás, célkitűzések terén. Nem lehet önmagában fontosnak tartani a Kis-Balatont. A Balatonnak alá kell rendelni, akármilyen szép természetvédelmi terület a Kis-Balaton, jó volna, ha 10 év múlva nem ez a barna lé folya a Balatonba. Vagy, ott van a Lesence szűrőmező, elvileg 5 vízfolyást kellene megszüntenie. 35 éve készült el, azóta ahhoz nem nyúlt senki. A természetvédők nem mertek hozzányúlni, a Nemzeti Park szerint fészkelőhely. A Vízig elvégezné a karbantartást, de nehéz folyamat az „érdekek” összehangolása.

Amíg nincs helybeli forráselosztás, addig nem lesz előrelépés a helyi összetartásban, a helyi öntudatban sem. Egy olyan intézményi reform kellene, ami az ügynökségre, a BFT-re épülne, és ami évi 10 milliárd forinttal kellene, hogy gazdálkodjon. Akkor tudna beszélni, a kutatásait megszervezni, akkor tudna beszállni egyenrangú partnerként bizonyos projektekbe. Például a Limnológiával pályázhatnának nemzetközi forrásokra, stb. Fel lehetne venni egy-két természettudóst az ügynökséghez. Sok forrásteremtési lehetősége akkor lenne, ha ezek meglennének. Most is több, 100 milliós nagyságrendű nemzetközi projektben vesz részt az

Ügynökség, de lehet, hogy több milliárdosakat lehetne generálni. Egyrészt el kellene látni a BFT-t és a BFT-n keresztül az Ügynökséget forrásokkal, az Ügynökséget csak annyival, hogy a léte ne attól függjön, hogy van-e nemzetközi projekt vagy nincs. A BFT-nek legyen tekintélye és ne plusz egy szervezetnek tekintsek, mert jelen pillanatban mintha így lenne. Hogy hogyan lehetne mindezt elérni, ha nincs központi hajlandóság erre, azt nem tudom.

Annak idején egyik japán szakértőnk felvette azt az ötletet, hogy mi lenne, ha minden Magyarországra belépő turista befizetne egy eurót egy, a BFT által kezelt alapba. Az ideérkező turisták nagy része úgyis eljut a Balatonhoz. Amerikában például van egy Columbus nevű város, a folyójából már pusztultak ki a halak. Előjöttek egy indítvánnyal, döntést hoztak arról Kongresszusi engedéllyel, hogy 5 éven keresztül felemelik az ÁFA-t, csinálnak egy alapítványt, és a befolyt pénzből csapadékvíz tisztítóművet csináltak. Erről példát lehetne venni...

Ezt csak olyan szereplők tudják megcsinálni, akik vagyongazdálkodási joggal, saját közvetlen képviseléssel, forrásokkal (pl. adókiegészítési jog), stb. rendelkeznek. A Balaton az európai nagytavakhoz képest nem rendelkezik ilyen peremfeltételekkel, központosított, kormányának kiszolgáltatott modellben dolgozik.

A vízpótlás problematikájánál előkerült ez a téma is. Felmerült, hogy meg kellene vizsgálni a vízpótlás lehetőségét. Ez furcsán hangzik, de én kezdeményeztem az első tanulmány BFT általi elkészíttetését 2002-ben, hogy milyen lehetőségek lennének a művelet végrehajtására, hiszen akkor kezdett csökkenni a Balaton vízszintje, azután 2003-ban érte el a mélypontot. A VITUKI elkészítette a tanulmányt a lehetséges megoldásokról, majd 2004-ben a BME vezetésével készült egy újabb tanulmány, amiben leírják, hogy nincs vízpótlásra szükség. Lehet, hogy igazuk volt, de most ugyanezek az emberek azt mondják, hogy ismét meg kellene vizsgálni a vízpótlás lehetőségét.

A Garda-tó mellett folyik el 10 km-re egy Dráva nagyságú folyó (Adige), amelyen hóolvasdaskor iszonyú heves árvizek tudnak lenni. Építettek egy 9 m átmérőjű vízáteremtő alagutat, amelyen 450 köbméter/sec vizet tudnak

átvezetni a Garda-tóba, hogy megvédjék Veronát az árvíztől. Időnként ömlik be a hordalékkal teli zavaros víz a Garda-tóba, de ennek ellenére semmilyen ökológiai katasztrófa nem történt. Az az érvelés, hogy azért nem lehet vizet hozni a Balatonba, mert ökológiai katasztrófát okoz, nincs megalapozva. A Rábából áthozandó 4-5 köbméter/sec hol van a Gardához képest? Ezt a témát alaposan ki kellene kutatni.

Akkor az egy, az MTA által készített lakossági véleményvizsgálat eredményei alapján került elutasításra, féltek az emberek, hogy elvezetik az összes vizüket...

Ez a kérdés, előbb-utóbb megkerülhetetlen lesz. Vannak különféle előrejelzések. Mit csinálunk akkor, hogyha 30 év múlva állandósul, hogy nem eresztünk vizet a Sión, és mégis csökken a Balaton vízszintje?

„Élesedj!”

Interjú dr. Molnár Gáborral a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség ügyvezető igazgatójával

Először is: hova született, merre nevelkedtél, honnan vannak a balatoni kötődéseid?

Családom Dobozról származik, de óvodába már Békéscsabára jártam, szüleim odaköltöztek, tehát Békéscsabán nevelkedtem. A gimnáziumot is ott végeztem, majd a Budapesti

Műszaki Egyetemen tanultam tovább. Itt érdekes megemlíteni, hogy még a rendszerváltás előtt kezdtem el az egyetemet és a rendszerváltás végén fejeztem be. Vízépítő mérnöki szakon végeztem.

Ez egybeesett nem csak a politikai rendszerváltással, hanem a Bősnagymarosi vízlépcsővel kapcsolatos vitákkal, eseményekkel (ekkor voltam diák az egyetemen). Amit viszont előnyének tekintek, hogy a környezeti hatások vizsgálata, hatástanulmányok készítése, környezetvédelmi szempontok akkor nagyon erősen és markánsan meg-

jelentek és az egyetemen ez egy fontos szempont volt. Itt kapcsolódik már az első nemzetközi szál, hiszen a rendszerváltást követően vált elfogadottá, hogy a keleti és a nyugati tudományos élet szereplői közös kutatási programokon keresztül tanár, diák csereprogra-

mokat indítsanak. Szakmai gyakorlatnak így már én is egy nemzetközi diákcsoport munkájában való részvételt választottam. Ez alapozta meg a lehetőséget arra, hogy diplomamunkámat a Budapesti Műszaki Egyetem és a Delfti Műszaki Egyetem közös, integrált vízgyűjtő gazdálkodási tervezési programja keretében végezzem el. Hollandiában készítettem a diplomamunkámat felszíni (álló) vizek rehabilitációja témakörben. Hazajöttem, elkezdtem a doktoranduszi ösztöndíjat a műszaki egyetemen, majd egy pályázatot nyertem a Tokió

Egyetemre. Itt talán az az érdekes, akkor nagyon sokat tudtunk Japán technológiai fejlettségéről - én is azért választottam -, viszont keveset a kultúráról. A Japánban töltött három és fél év nem csak szakmailag jelentett nagyon nagy előrelépést, hanem egy másik kultúrának a megismerését, amiből én elsősorban a toleranciát említeném. Ha nagyon sok nemzetiségű ember együtt dolgozik egy intézetben, akkor alkalmazkodni kell. Értelemszerűen a kultúrák különbségei felszínre jönnek és arra, hogyhogy lehet ezt harmonikusan kezelni, erre egy jó iskola volt. 1997-ben jöttem haza Magyarországra. Japánban megismertem Kutics Károllyal, aki a Japán kormány támogatásával megvalósuló Balaton projektnek a résztvevője volt. Amikor hazajöttem, ő kért fel, hogy segítőként dolgozzak a projektben. Szakmailag akkor kezdtem el foglalkozni a Balatonnal.

Kérdés volt a balatoni kötődés. Még kicsi voltam, mikor szüleimmal a Balaton környékét jártuk, általában a déli parton nyaraltunk. Itt nézegették, hogy hol vegyenek hétvégi házat. Végül is nem a déli part, hanem az északi part mellett döntöttek és akkor építettek egy nyaralót. Még kicsi voltam, de így nekünk a Balaton nem csak a nyarat, de tavaszt és őszt is jelentett. Ifjú pályakezdőként viszont már szakmai kihívással nőtt a Balaton. Amikor ennek a Balaton projektnek vége lett, utána még Szlovákiában, illetve Magyarországon dolgoztam tanácsadóként, szakértőként többségében a Japán kormány által finanszírozott projekteken, japán cégeknek. Az

Ügynökség 2000-ben való megalakulásánál ugyancsak Kutics Károly kért fel, hogy csatlakozzak a csapathoz.

A Bős-Nagymaros projekt kapcsán érzékelhető volt-e akkoriban valamiféle szakmai konszenzus? Mi volt az ami a szakma részéről vállalható volt?

Idén vagy tavaly jelent meg Sámsondi Kiss Györgynek, Bős-Nagymaros kormánybiztosának könyve, aki lassan 30 év visszatekintésével összegzi, hogy ő, mint kormánybiztos, milyen nehézségekkel küzdött annak érdekében, hogy ez a projekt Magyarország számára előnyösen záruljon le. Azért említem, mert megerősíti azt, amit akkori diákként éreztem. Én az egyetemen hallottam a szakmai érveket, hogy mire miért van szükség, minek mi a kockázata, ugyanakkor barátaimmal beszélgetve viszont hallottam, hogy ez mennyire veszélyes vállalkozás. Amikor velük beszéltem, hogy én milyen érveket hallok mellette, akkor legtöbbször az volt a véleménye, hogy ők ezeket miért nem tudják, erről beszélni kellene. Nekem akkor is azt volt a megélésem, hogy nem folyt róla érdemi vita. Politikai vita volt, nem szakmai. És még azt hozzátéve, hogy nem azok az emberek ültek az asztalnál, akiknek beszélgetniük kellett volna szakmai kérdésekről. Ennek eredményeképpen rengeteg nagyon jó szakember ment külföldre, nemzetközi szervezetekhez dolgozni a 80-as évek végén. Kis kitérőként említem, hogy azért nyugdíjasként a Balaton környékét újra-újra felfedezik ezek a szakemberek. Másrészt, akik maradtak, ők is próbálták a nemzetközi kapcsolatokkal megtartani a szakmai elismertsé-

güket. Szerintem a vízügy még mindig nem heverte ki az akkori „szégyen padba ültetést”.

Voltál az ügynökségnek beosztott alkalmazottja Kutics Károly ügyvezetői időszakában?

Igen. Amikor a későbbi első igazgató, Kutics Károly Japánból hazatérőben volt, én már Magyarországon éltem. Amikor az Ügynökség indult, akkor megkért, hogy már a kezdeteknél vegyek részt a munkában. Volt olyan, hogy Károly még Japánban volt, amikor én leültem Hatvani Miklóssal az Ügynökség első megbízott vezetőjével tárgyalni.

Az Ügynökség munkatársa voltál mielőtt igazgató lettél. Ebben az időszakban voltak-e Balatonnal kapcsolatos szakmai feladataid?

Igen voltak. Volt például a már említett JICA Balaton projekt, aztán én még külföldi projekteken dolgoztam, de Kutics Károly megkért, hogy csatlakozzam az Ügynökséghez nem megvárva, amíg ezek a nemzetközi projektek kifutnak. Volt egy szervezetépítési feladat, azt Károly irányításával, folyamatosan konzultálva végeztük. Károly egy hónapot itt, két hónapot külföldön tartózkodott akkoriban. Amikor Károly külföldön volt, én vittem a cégvezetést. Amikor indultunk, öten voltunk, mindent mi csináltunk. Felépíteni a szervezetet megjelenésében, működésében, adminisztrációjában. Például az arculati elemeket, a logókat is ki kellett találni.

Az ötös létszámot még nem is hallottam. Milyen szakaszokban, hányan és milyen feladatokkal csatlakoztak a munkatársak?

Nem csak Bős-Nagymaros volt fontos a rendszerváltás után, hanem megalakult a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium. Még egy apró momentum: amikor elkezdtem az egyetemet, nekem volt egy vízügyi ösztöndíjam. Amikor megkötöttem a vízügyi igazgatósággal a tanulmányi ösztöndíjat, utána vált szét a vízügyi és környezetvédelem. Döntenem kellett, hogy mely ágazatnál maradok. Én a környezetvédelmet választottam, átkerültem ösztöndíjasként a környezetvédelemhez. Aki követi a vízügy és a környezetvédelem sorsát tudhatja, hogy eléggé hektikus volt. Amikor a Balatonnál voltak a halpusztulások 1992-ben, a helyi polgármesterek és a központi igazgatás részéről felmerült hogy az üggyel érdemben foglalkozni kell és létrehozták a Balatoni Regionális Tanácsot, Tarján Lászlóné, akkori környezetvédelmi államtitkár vezetésével. Ez egy tárcaközi egyeztető fórum volt, ahol miniszterek vettek részt, és balatoni feladatokat láttak el.. Amikor 1996-ban az uniós csatlakozásra felkészülve megalkották a területfejlesztési törvényt, ami a BFT megalakítását is már törvényileg írja elő, akkor mivel regionális fejlesztési tanácsokat kellett létrehozni, ezért a Balatonból kimaradt a regionális szó – nekem így mesélték.

Nagy érdeme a területfejlesztési törvénynek, hogy kialakította a térségi tanács fogalmát és a BFT-ről ír. Az ide kapcsolódó feladatokat eleinte Nemcsók János kormánybiztos látta el, majd utána, 1998-ban döntött úgy az Orbán-kormány, hogy a Balaton Fejlesztési Tanácsot decentralizált intézményként,

közttestületi formában működteti. Jelenlegi formájában tehát akkor alakult meg a BFT. Ezt azért fontos így megemlíteni, mert azért kellett egy kis helyi aktivitás, hogy ez megvalósulhasson. Balázs Árpád ügyvezető elnök megalakította a munkaszervezetet Hatvani Miklóssal és Kovács Lászlóné Gyöngyivel. Az akkori siófoki polgármester úgy gondolta, hogy ahhoz hogy a Tanács érdemben működni tudjon, mielőbb kell egy szervezet is. Ugyancsak akkor döntött a Tanács úgy, hogy megalapítja az Ügynökséget. Az Ügynökség ügyvezetői igazgatói állásra pályázatot írt ki. Előbb volt tehát a munkaszervezet, önálló jogi személyként pedig elkezdtük felépíteni az ügynökséget 5 fővel. Voltam akkortájt igazgatóhelyettes, mérnök, térinformatikus. Volt egy környezetvédelmi munkatárs (Egerszegi Zita), egy pénzügyi (dr. Kővári Mártonné), egy közgazdasági (Fekete-Páris Judit) és egy informatikus (Szedmák Tibor). Úgy bővült a személyi állomány, hogy a feladatok nőttek. A területfejlesztési koncepció elkészítésére elindult egy tervezési folyamat. Felmerült az az igény ebből következően, hogy jó lenne minél jobban ismerni a térséget, illetve a BFT is fejlesztési forrásokat kapott, hogy a térségi fejlesztéseket elősegítse a tervek alapján. Ezért hirtelen kellett egy tervezői egységet, és egy pályázatkezelői egységet létrehozni. Ez volt a két bővülési terület, vagyis a tervezői, gazdasági-szociológiai kutatócsoport megalakítása, illetve a pályázatkezelő részt kellett kialakítani. Fel kellett venni munkatársakat. 2001 július 17-én alakult meg az Oláh Miklós vezet-

te Társadalomtudományi Kutatócsoport füredi telephellyel. Az akkor hat fő csoportból máig az Ügynökségen dolgozik Dombi Gábor, Csákváriné Joó Zsuzsanna és Kulics Beatrix. Siófokon volt a székhely, Balatonfüreden a kutatócsoport. Fontos volt egy területi keszthelyi képviselő, ott is létrehoztunk egy irodát. Így a Balaton három meghatározó pontján lehettünk és lehetünk jelen.

2002-re összeállt a szakmai szervezet, intenzív időszak volt. 2000. januárjában elindult a működése, formailag, adminisztratíván, szervezetiileg, aztán szakmailag felépítve. 2002-re elérte azt a létszámot, és nagyon fontos, hogy a szakmai kompetenciát is, ami fontos a működéshez. Ebben benne volt a tervezéshez szükséges tudás, szakemberek, és a végrehajtáshoz, pályázatkezeléshez, programmenedzseléshez kapcsolódó kapacitás. Mindamellet a Balaton számára fontos területeken, víz és környezetvédelem, valamint gazdaság és turizmus megfelelő szakértelemmel rendelkezünk. Három olyan munkatárs van, aki a kezdetekkor, 2000. elején csatlakozott az ügynökséghez és ma is itt dolgozik. Jövőre már nagyon sokan lesznek ebben a körben.

Volt rálátásod az ügyvezetői igazgatói kinevezésed előtt arra, hogy ez a folyamat milyen szakmai és politikai kapcsolódásokkal, és milyen szakmai fogadtatásban részesült?

Bizalmat élveztünk. Az volt a feladat, hogy szakmailag építsük fel a szervezetet és stabil hátteret adjunk.

Voltak ellenségei, ellenfelei ennek a folyamatnak az elején?

Nem ellenségnek mondanám, hanem inkább megfigyelő, tartózkodó attitűd volt tapasztalható, de végeredményben együttműködő volt a vízügy, és a turiztika és a megyék is. A Balatonnál nagyon fontos a környezetvédelem, vízgazdálkodás, a turizmus. Mindre már meglévő szervezetek működtek a térségben, amelyek mind erőforrásaikban, mind tapasztalatukban, múltjukban meghatározóak voltak. Volt például a regionális idegenforgalmi bizottság, a megyék területfejlesztési szereplőkként is működtek. Tehát egy beágyazott rendszerben, új szereplőként kellett megvetni a lábunkat. De volt irányunkban bizalom, megvolt a kormányzati politika részéről és a térségi szervezetek, önkormányzatok oldaláról egyaránt. Az önkormányzatok fontos szerepet játszottak a BFT létrehozatalában. A balatoni polgármesterek részéről e tekintetben nagyon erős támogatás volt. Máig úgy tekintjük, hogy a BFT egy politikai egyeztető fórum és ügynökséggént annak a végrehajtó, döntéselőkészítő szervezete.

2002-ben a kormányváltás idején még Kutics Károly volt az ügyvezető igazgató. Hogy alakult a cég további sorsa, és a Te személyes pályád?

Károly Japánból pályázta meg az ügyvezető igazgatói állást, és haza akart települni. Amikor elkezdtünk működni, akkor megvolt ez a kettősség, hogy azokat a kötelezettségeket, amik Japánban voltak, azokat le kellett zárni, és hazajönni. Sajnos Károlynak volt közben egy súlyos balesete (épp az elnöktől hazafelé jövet késő este). Átadta nekem a feladatokat másnap, utána sokáig tar-

tották altatásban. A balesettől függetlenül is tudható utólag, hogy az új elnök, Kolber István nem tolerálta azt a kettősséget, ami a japán és a hazai feladatokkal járt, neki egy teljes időben dolgozó ügyvezetőre volt szüksége. Tehát az új elnök ezt a helyzetet meg akarta szüntetni. Az egész szervezetnek hirtelen jött a váltás, BFT ülésen tudtuk meg, hogy Károly lemondott, hiszen ez nem egy tervezett történet volt. Ezen a bizonyos BFT ülésen neveztek ki megbízott ügyvezető igazgatónak. Később hivatalosan pályáztam is az ügyvezető igazgatói állásra.

Kolber István nagyon aktív elnök volt emlékeim szerint.

Országgyűlési képviselő volt, hétfőn Kaposvárról jött, megállt az ügynökségen Siófokon, leültünk ketten, áttekintettük a feladatokat, készítettem egy jegyzetet, mik a heti teendők, aztán ment tovább a Parlamentbe. Szerdán, amikor jött vissza, akkor is bejött, ellenőrizte a kiadott feladatok ellátását. Ő egy bürokratikus ember volt, de jó értelemben véve.

Akkor még csak 2002 volt és nagy lendület, dinamizmus volt a szervezet életében. Nagyon fontos megemlíteni, hogy a mi teljes nevünkben: a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Társaság(ban) az integráció az Európai Unióhoz való integrálást jelentette. 2002-ben egy lépésre voltunk 2004-től. Az alapítók egyik fő célja volt, hogy az Európai Unióhoz csatlakozva a térség rendelkezzen azokkal a szükséges kapacitásokkal, amivel többletforrást lehet a térségbe

bevonni. Ez a többletforrás részben a hazai pályázati rendszereket jelenti, akkor még jelentős számú pályázati forrás állt rendelkezésre a szaktárcáknál. Részt vettünk az uniós forrásfelhasználást előkészítő Előzetes Regionális Fejlesztési Terv tervezési és végrehajtási folyamatában, mint nyolcadik „kvázi” régió. Ez a program, mai szóhasználatával élve „multi-fund” rendszer volt, a gazdasági minisztérium, a környezetvédelmi minisztérium és a vidékfejlesztési minisztérium összeadott saját forrásaiból pénzt egy közös keretbe. Ebből épültek az első borászati fejlesztések.

Mik voltak ekkoriban a fejlesztési prioritások?

Voltak a turisztikai célú (szőlészeti, borászati) fejlesztések, a környezetvédelmi téma, és a szennyvízcsatornázás. Volt még egy informatikai fejlesztés, ami sajnos nem vált be. Azt akartuk, hogy kiépüljön az internethálózat a térségben, de ez kevésbé volt sikeres. Akkor még az internet technológia nem volt annyira fejlett, és költséghatékony. De fontos, hogy már akkor megjelent ez az informatikai szál. Most úgy mondjuk hogy home office, távmunka, de ez a gondolat nem mostani.

Amikor átvette az ügyvezető igazgatói feladatkört, akkor az Ügynökség már teljesen készen volt, vagy hoztál új szakembert?

Teljesen kész volt. Minden felvett kolléga Kutics Károly döntése volt. Azért pályáztam, mert a szervezet kész volt, az uniós csatlakozás kopogtatott az ajtón, nagyon jó tapasztalatunk volt az előző területfejlesztési tervben. A

szervezet iránt megvolt a támogatottság a kormányváltást követően is, mind a térségben, mind központilag.

A külföldi szakmai kapcsolatok a te időszakodban hogyan alakultak, szélesedtek, mélyültek? Ezek gazdasági kényszer hatására történtek? Vagy mindig sikerült olyan nemzetközi kapcsolatokra szert tenni, amik teljes mértékben a Balatonra nézve 100 %-osan voltak képesek hasznosulni?

Én most sem kívánom értékelni, hogy előny, vagy hátrány volt, hogy a Károly is és én is egy nemzetközi munkakörnyezetből csatlakoztam az ügynökséghez. Hátrányként lehet mondani, hogy ennek megfelelően a meglévő hazai szakmai körbe nem voltunk beágyazódva. Nekem ez lehetett volna hátrány is, de amint említettem, ez a terület, ahol mozogtunk a fejlesztéspolitikának egy új területe volt. A bankrendszer átalakításához tudnám hasonlítani. A rendszerváltást követően nagyon sok fiatal közgazdász került a bankszférába, hiszen egy új működési mód volt a kereskedelmi bankok megjelenése. Zsigerileg bennem volt - és Károlyban is - hogy a nemzetközi szálak maradjanak meg, hiszen nagyon értékes tudás ez, mikor egy nemzetközi struktúrához (EU) akarunk csatlakozni. Létkérdés, hogy otthonosan tudjunk mozogni ezen a területen. Mivel a BKÜ és a BFT a magyarországi rendszerben is egy kicsit kakukktojás volt. Volt a 7+1 régió, de a +1 funkcionális régiót, az itthoni bizalmat élvezve, a nemzetközi porondon kellett definiálni tudni. Hiszen az uniós csatlakozást követően nagyon strukturált, bürokrati-

kus rendje van a fejlesztésnek a NUTS rendszer alapján. Volt benne persze egy személyes ambíció is. Ennek megfelelően eleinte csak a környezetvédelemmel, vízzel kapcsolatos programjaink voltak. Fontos kiemelni, – még mindig csak 2004-et írunk – hogy az alacsony vízből adódóan az ENSZ fejlesztési programjának első nemzetközi klímaadaptációs projektje az a Balatonnál volt, a GEF projekt. Ezt sokan elfelejtik.

2002 után az uniós csatlakozásra készülődve, elkezdtek elfogyni a hazai források. Ez a BFT működését is érintette, hiszen 2001-2002-ben évi 1 milliárd forintos fejlesztési forrással gazdálkodott a Tanács. 2005-2006-ra ez nulla lett. 2004-re abba a döntési helyzetbe kerülünk, hogy vagy leépítjük a szervezetet, mert a feladataink csökkentek, vagy új feladatokat keresünk. A források és a feladatok csökkenésének az első jelei a kutatócsoport működésénél keletkeztek, hiszen a támogatásuk lefeleződött. Aztán a fejlesztési forrás elmaradásával a pályázatkezelő résznek a feladatai csökkentek, de mindkét esetben az a döntés született, hogy a kapacitásokat megtartjuk és új feladatok után nézünk.

A pályázatkezelésnek olyan új feladatokat kerestünk, ami a profilunkba illett. Az önkormányzatoknak elkezdünk környezetvédelmi programokat készíteni, akkoriban a környezetvédelmi program a zöld forrás pályázatoknál a pályázat feltétele volt. Különösen a kisebb településeknek nem volt erre kapacitásuk. Tehát környezetvédelmi programokat készítettünk településeknek, és hulladékgazdálkodási terveket.

Kialakult egy szakértői tevékenység a balatoni önkormányzatok irányába. Elsősorban nonprofit jelleggel, önköltségi áron. Akkor is voltak persze pályázatíró cégek, akik elvégezték volna ezeket a munkákat, csak ők részben nem helyiek voltak, és drágábbak, így az önkormányzatok sok esetben mellettünk döntöttek. Ami egy fontos momentum, hiszen az elvégzett munkával kapcsolatos tudás itt maradt a térségben. Az uniós csatlakozást követően pályázatoknál szintén a pályázatkezelő részleg már nem csak BFT kiírásokat kezelt, hanem pályázati és menedzselő tevékenységet végzett önkormányzatoknak.

Tehát ebben az irányban is tágult az a szolgáltatási kör, amit a cég el tudott végezni. Az uniós csatlakozásnak még egy fontos hozadéka volt, a közösségi kezdeményezési programok pl. az INTERREG képében, ami az uniós intézmények közötti együttműködésekett segítette. Ebben elkezdtünk mi is résztvenni. A füredi kutatócsoport részleges profilváltásához például éppen időben járult hozzá a LIFE program keretében nyertes három éves kutatási projekt, ami jelentős mértékben lefedte a kutatócsoport szaktudását és kapacitásait. Ez a nehéz helyzet a felhalmozott szaktudás többirányú hasznosítását tette lehetővé, de ennek eredményeként is mindezen területeken sokkal nagyobb tapasztalattal, szaktudással állunk helyt.

Kérdés volt a hazai szakmai kapcsolatrendszer. Úgy gondolom, 8. régióként részt vettünk mindazon folyamatokban, amikben a régiók, a BFT az országos területfejlesztési tanács és a TERET tagja

volt, a BFT delegálásával részt vettünk a tervezési folyamatokban, hasonlóan a regionális fejlesztési ügynökségekhez. Mi elvégeztük ezeket a feladatokat a Balatonra. A régiókkal együtt tanultuk a területfejlesztési, regionális politikát. Az első nemzeti fejlesztési tervben, a ROP 3.1.3 kiírásban, a térségi együttműködések erősítése intézkedés keretében 8. régióként tudtuk megvalósítani a Balatoni Partnerségi Programot, amit saját forrásokból újra is indítottuk néhány évvel ezelőtt.

Elegendő forrással rendelkezik-e az ügynökség ahhoz, hogy érdemi területfejlesztési és térségi integrációs tevékenységet fejtsen ki? Elegendőek-e az eszközök?

Térségfejlesztési tanács döntéselőlkészítő szervezeteként meghatározza a tevékenységünket és a mozgásterünket, hogy mi az éppen adott fejlesztéspolitikai környezet. A 2000-es éveket, az uniós csatlakozásunk előtt időszakot egy dinamikusabb építkezési szakasz jellemezte, mondhatnánk tanulásnak is. Meghatározó szavak voltak: regionalizáció, decentralizáció, szubszidiaritás, úgy mint a rendszerváltást követően az önkormányzatiság. Ezek voltak azok a hívó szavak, amiket itt-honi és uniós szervezeteknél is lehetett hallani. Ha megnézzük a területfejlesztés intézményrendszerét, akkor látjuk, hogy átalakult, a regionális tanácsok, ügynökségek megszűntek, a kiemelt térségek száma növekedett. A megyei önkormányzatoknak a területfejlesztési tanácsai megszűntek, viszont a területi önkormányzatok kaptak egy névleg

hangsúlyosabb, területfejlesztési szerepkört.

Ha ezt belehelyezzük az EU-s folyamatokba, azt látjuk, hogy Olaszországban is a regionális szereplőknek a hatása csökkent, Franciaországban történelmileg másképp alakultak a folyamatok. Anglia már nem tagja az Uniónak, de ott is a regionális fejlesztési tanácsok az uniós szerkezethez kerültek kialakításra. Inkább azt érzékelem, hogy ha nézzük a kohéziós politikát, eszközöket, amik rendelkezésre állnak a következő időszakban EU-s szinten koncentráció, centralizáció zajlott. Olyan, mintha a regionális szervezeteknek a jelenléte, eszközrendszere most általánosan kisebb lenne. Ennek megfelelően mi is inkább az együttműködésekben próbáljuk meg keresni a lehetőségeket.

A decentralizációhoz kapcsolódóan: ehhez tapasztalat kell. Azt is fontosnak tartom, hogy a mi cégünknel a munkaerő fluktuációja nem volt nagy, jelentős tapasztalatokkal rendelkeznek a munkatársak. Egy térségi szervezetnek, mint nekünk, fontos, ha önkormányzatnak végzünk egy munkát vagy egy kutatásban veszünk részt a tudás itt marad. Nem csak a kapcsolat marad itt, de a tudás is itt marad, a munkatársak az információkat használják mindennapi munkájuk során. Ha ezt egy külső, régió kívüli szereplő végzi el, a végtermék persze itt marad, de a tudás, elmegy innen. Ezek a cégek, mint ahogy az elmúlt évek tapasztalata is mutatja, szintén változnak. Nem tudok mondani egy olyan külső tanácsadó céget, ami a Balaton térségében hosszú ideje jelen lenne. Egy térségi

szervezetnek érdeke, hogy itteni dolgokkal foglalkozzon. Egy országos vagy európai hatáskörű szervezetnek a Balaton csak egy feladat.

Nekünk van egy célunk, hogy egy magas minőségi életet szeretnénk a Balatonon elérni és ehhez keresünk eszközöket. Azt kéne a térségi szereplőknek látni, hogy bármilyen külső szereplőnek megvannak a saját céljai, amiben a térség csak egy rész lehet. Míg egy térségben működve ez a teljes cél.

„Ha nem tudunk fejleszteni, akkor integrálunk.” – van egy ilyen keserűes, ironikus belső szlogenje a cégnek. Az ügynökség nevében is benne van az „integráció” szó, ami kezdetben az EU-hoz történő integrációt jelentette elmondásod szerint Hogy értelmezted a mai környezetben az integráció funkcióját?

Azért volt jó, amikor az ügynökség megalakulása idején mindent magunk csináltunk, mert olyan dolgokra tudtunk odafigyelni, hogy például milyen tartalommal fordítjuk le angolra a nevünket. Angolra úgy fordítottuk, hogy: Lake Balaton Development Coordination Agency. Máshogy megfogalmazva, az integráció igazából koordinációt jelent. A mi szervezetünknek az erőssége az, hogy több szakterületre rálátó munkatársaink az adott szakterületen nagy tapasztalattal rendelkeznek, igaz nem akadémiai kutatásokat végeznek, de mélyen el tudnak igazodni abban, hogy mi használható a térségben és mi nem. Kellő rálátás, logikus gondolkodás kell mindahhoz, hogy tapasztalattal ezeket az információkat egy egységes rendszerbe szervezzük, ha úgy tetszik integráljuk.

Nagyon nagy részét adja a munkánknak, hogy a meglévő tudást összerendezzük. Hogy eligazodjunk benne, hogy az érintett szereplőket egy asztalhoz ültessük, nem döntéshozókat, hanem szakembereket, hogy meghallgassuk őket. A koordináció szót használnám. Az angol nyelvben már ezt a szót használtuk, mert ez fejezte ki legjobban a nemzetközi partnerek számára, hogy mi itt a térségi szereplőkkel való együttműködést segítjük elő, a közös tudás, közös cselekvés érdekében.

A 2020-as év nem csak a 20. évfordulója az ügynökségnek, hanem a Covid járvány első éve is. Neked köszönhetően elég ügyesen élt az ügynökség ezzel az időszakkal. A helyzethez történő adaptálódás egyik fontos és eredményes eszköze volt az online kommunikáció. Ez hova vezethető vissza? A nemzetközi kapcsolataidból eredően voltak ilyen tapasztalataid vagy önmagában tetszik ez a műfaj?

Úgy gondolom, hogy ez nekünk egy plusz lehetőséget adott arra, hogy aktívan bekapcsolódjunk az országos és nemzetközi információs és kommunikációs áradatba. Nagyon sok a nemzetközi együttműködésünk, részt veszünk tanulmányokban, megbeszéléseken, konferenciákon, viszont ez nagyon időigényes, nem beszélve a költségekről. Ebben az online világban az a tapasztalat, hogy lehetőségünk van arra, hogy könnyebben információhoz jussunk, egy online meetinghez könnyebben tudunk csatlakozni, nem igényel utazást, szállást kiadásokat. Még gyorsabb és hatékonyabb. Saját tapasztalatunk, hogy

a külföldi előadókat, és hazai előadókat is könnyebben meg tudunk szólítani. Ez egy plusz lehetőség, ami szerintem pont az ilyen térségi szervezeteknek előnyt jelentett, mert hogy mi eddig (nem rossz szándékból) a földrajzi adottság miatt ezekből kiestünk. Személyesen mit jelent nekem az online forma? Nincs facebookom, twitterem, stb. De az online kommunikáció meg régóta az életem része, csak nem ez a módja. Amikor 1993-tól Japánban tanultam, akkor az e-mail, internet elérhetőség általában az egyetemi oktatói kutatóhálózatokkal volt adott, akik kialakították a saját platformjaikat, mint például a magyar kutatók által használt HIX-t.

Egy magyar kutató Amerikában csinált egy levelezőlistát, szerveret. Volt ezen a nagy információ sztrádán egy magyar információs csatorna, amelyet kutatók, fejlesztők használtak. Ez azt jelentette, ha nekem volt egy problémám, egy megoldandó feladat, beírtam ebbe japán idő szerint délelőtt 10-kor a kérésemet, hogy ki tud megoldani egy programozási feladatot, valaki felébredt Amerikában és elolvasta, válaszolt rá. Másnap nekem már ott volt egy kód, hogy hogyan tudok továbblépni. Ez az online kommunikáció egy kis közösséget jelentett, de pont azt jelentette, hogy elektronikus úton, együttműködő felek között, egy ingyenes hálózat, kezelhető tudásmegosztás tud zajlani. Aztán egy kicsit átalakult a világ a social médiával, ahol nem ilyen jellegű tudásmegosztás, hanem inkább élménymegosztás működik. Az 1990-es évek elején az internet kezdetleges formája szakmai

kapcsolattartásra volt egy nagyon jó eszköz. Aztán átalakult egy élményalapú társadalmi történeté. Jelenleg, épp a pandémiás helyzetből adódóan úgy érzem, hogy visszataláltunk egy kicsit arra az útra, hogy ezeknek az eszközöknek egy szakmai közösség működésében fontos szerepe lehet. Örülök neki, hogy ebben a munkatársak is partnerek voltak. Gyorsan megtanultuk a cégnél. Kétségtelen, eleinte rengeteg időt rá kellett szánnunk a gyakorlásra, de a térségben a partnerekkel való együttműködésre egy új teret tudtunk adni.

Úgy látjuk helye van az ügynökségnek itt a térségben. Van egy figyelemreméltó szakmai számon tartottsága. Visszont egy szervezetnél innovációra van szükség. A fejedben van, hogy ennek az innovációnak miről kellene szólni a jövőben, a következő 8-10 évben? Vannak ilyen elképzeléseid?

Amikor Gábor Dénes írásaiból szemeztettem, meglepő volt, hogy természettudósként leírja azt a '60-as években, hogy a technológiai innovációt nem követi a társadalmi innováció. Akkor többé-kevésbé még azt értették, hogy a modernizációval egyre több munkahely, gépek alkalmazásával (nem robotok), gépesítésével egyre kevesebb szükség lesz a kétkezi munkára. Már akkor megfogalmazódott a probléma, hogy ezt a műszaki-technológiai innovációt nem követi a társadalmi innováció. Ugyanezt megfogalmazták később, a környezetvédelem kapcsán, az éghajlatváltozásnál. Ezt a technológiai iparosodást nem követi a társadalom. Kérdés hogy ezt a kihívást, hogy lehet kezelni egy térség, a

térségi együttműködések, a térségi identitás terén. Az intézményi-társadalmi-gazdasági innovációt különböző módokon lehet megjeleníteni. Ezeket egy csoportba sorolva, koordinálva vagy integrálva, az intézményi-társadalmi-gazdasági innováció hogyan tud partiképes lenni a technológiai innovációval. Ez sokat foglalkoztat.

Ezt hogyan gondolod lebontani a következő fél évben az ügynökség szintjén? Milyen lépésekre van szükség?

Ez a legegyszerűbb, a naprakész tudás. A józan ítélőképességnek, naprakész tudásnak minél magasabb szinten tartása.

Új tevékenységek? Nyelvismeret szélesítése? Új fókuszok?

Jöhetnek, de ez adja magát. Minden, ami ahhoz szükséges, hogy jelen legyünk ebben a változó világban, az kell. Nem tudom pontosan megmondani. Példaként előbb elhangzott az online megbeszélések tartása. Erre előre nem lehetett készülni. Szükség volt olyan munkatársakra, akik rendezvényeket tudnak szervezni, össze tudnak állítani egy programot, fel tudnak kérni egy előadót, résztvevőket tájékoztatni, regisztrálni. Ebben nem volt újdonság, ehhez kellett egy tapasztalat, előzetes tudás. Ami új dolog kellett hozzá, hogy két hét alatt meg kellett tanulnunk egy számítógépes programot használni. Ez is egy készség, hogy meg tudjunk tanulni egy programot közösen, hiszen több résztvevőt igényel. Ezekre előre nem lehet úgy készülni, hogy majd tudom, hogy mit fogok tenni, mert lehet, hogy meg kell tanulni hirtelen kinaul egy év alatt. Tehát

egyrészt van egy korábbi sikerélmény, tapasztalat, hogy nekünk ez megy.

Amikor beszélünk klímaváltozásról, előbb beszéltük az integrációról, egy ilyen tavas térség, mint a Balaton a legjobb példa arra, hogy itt jelen van nagyon sok ágazat, közlekedés, gazdaság, mezőgazdasági termelés. Tehát nagyon sok természetes érdek van benne. Egyrészt ez egy nagyon jó mintaterülete lehet annak, hogy egy térséget hogyan lehet hosszabb távon fejleszteni. És ha nekünk ebben már tapasztalatunk van, tudásunk, akkor ezt próbáljuk elvinni olyan helyekre is, ahol talán ebből kevesebb van. Azon az úton járunk, hogy hogyan lehetne ezt európai szintűvé, globálissá tenni.

Vannak kezdeményezéseink, amelyek azt segítik, hogy az európai szakpolitikába megjelenjenek ezek a speciális térségek, de ez egy hosszú folyamat. Szerintem az egy nagy innováció lenne, ha – ugye a víz az éghajlatváltozással kapcsolatban nagyon fontos elem lesz – a nagytavas térségeknek egy önálló fejlesztési alapja lenne az EU-n belül. Ami Európában talán nem is lenne egy nagyon nagy innováció, de ha ezt ki tudnánk terjeszteni a fejlődő országokra, ahol sokkal nagyobb nehézségekkel, forráshiánnyal, szakértői hiánnyal, nagyobb problémákkal szembesülnek és nemcsak az éghajlatváltozásból adódóan, ez lehetne egy olyan terület, amiben a Balatoni területfejlesztés nem csak példa, hanem exportképes termék. Az integrált tó-térségfejlesztés, integrált eszközök nélkül sajnos nagyon esetleges.

2035-ben vagyunk. Lesz-e ügynökség? Hol lesz a székhelye? Milyen belső struktúrával fog működni? Mekkora költségvetéssel? Kik lesznek a megbízói, partnerei?

Én akkor már a nyugdíjas éveim elején járok. A létszámot tekintve, bízom benne, hogy a feladatokkal együtt sikerül újra növekedni, ha számot is kell mondanom, akkor a mostani duplája, ahol legalább annyian elmondhatják, hogy már 15-20 éve itt dolgoznak, mint most. Tehát lesz Ügynökség, a székhelye sem változik, mert miért is változna? Struktúra, források, partnerek, nagy változásra nem látok igényt, nem várok és nem is vágyunk! Persze finom hangolni mindig van mit! Mivel létezik még az Ügynökség, ezért elismerik és megbecsülik a munkáját, örömmel dolgoznak vele együtt és a munkatársak is örömeiket lelik az ügynökségi munkában.

Kik lesznek az ügynökség fenntartói?

Szeretném, ha önfenntartó lenne. Ez alatt azt értem, hogy a helyi, térségi tudás, nemzetközi porondon is elismert tudás itt jelen van. Részben, mint ezen a területen elismertséggel rendelkező szervezetek, mint szakértőt, programlebonnyolítót, mint alapkezelőt, az ügynökségünket figyelembe vennék, megbíznák. De ugyanakkor azt is szeretném, ha a térségi önkormányzatok is felismernék, mint ahogy eddig is felismerték, hogy a segítségükre lehetünk. Olyan tevékenységeket végzünk, ami az ő érdekeiket jobban szolgálja egységesen, mintha külön-külön tennék meg. Szeretném, ha képző-oktató hely is lennénk, ahol ezeket az ismereteket, tudásokat át tudnánk

adni. A források tekintetében, nem üzleti tevékenységet végeznénk, hanem szolgáltatnánk és amit szolgáltatni tudunk, az a releváns információ, tapasztalat, megbízhatóság.

Ez jó, ha egy önfenntartó állapotra tudnánk beállni, függetlenek is lehetnénk.

Térségi szervezetként ez az utunk, erős gyökereket eresztetni a térségben, ami megvéd minket a változásoktól. Azt vettem észre, hogy a 20 évünket az jellemezte, hogy két évente mindig jött valami változás. Megalakultunk 2000-ben, 2002-ben volt egy kormányváltás, 2004-ben volt egy kormányátalakítás, egy időben az uniós csatlakozás, 2006-ban volt egy változás, kormányátalakítás, ezt azért mondom, mert ezzel az intézményrendszer is alakult, a partnereink is. Véget ért az első nemzeti fejlesztési terv, aztán elkezdjük a másodikat. 2008-ban pénzügyi válság, minket is érintett. 2010-ben kormányváltás, megint új intézményi struktúra, új szemlélet. Ez a 2, 0, 2, 0 mintázat megjelenik az életünkben. Szerencsére a nagyon szélsőséges hullámok elkerültek minket, ha azt mondanám, hogy 9, 0, 9, 0, az nagy kizozgást jelentene. A 2, 0, 2, 0 azért nem az 1 0 1 0, hanem pont jó. Kezelhető, nem túl kellemetlen, de mégis hullámozó környezetet jelenthet. Itt a Balatonnál a mélységéből adódóan nem is lehetnek 4-5 méteres hullámok. Ez a mi működésünkre is valahogy kihat. Mindig voltak hullámcsúcsok, hullámvölgyek. Szerencsére ezek a hullámvölgyek nem voltak túl mélyek. A regionális fejlesztési ügynökségek csúcsra értek, amikor

2007-2013 között önálló operatív programot kezelhettek. Irigykedtünk is rájuk, hiszen a Balatonnak nem lett önálló operatív programja. A hullámcsúcsok elmúlnak, a hullámvölgyeknek is el kell.

Mi a legkedvesebb balatoni élményed, tevékenységed?

Egy gyors vitorlázón, jó széllel menni a vízén, ezt szeretem a leginkább. A mindennapi munkában úgy érzem, mint ha folyamatosan ellenszélben mennénk. Ugyanakkor azt is érzem, hogy megta-

nultunk vitorlázni. Én Pomucz Tamástól tanultam. Tőle halottam és szerettem meg az „Élesedj!” kifejezést is. Széllel szemben nem lehet haladni, de ha mégis arra vesszük az irányt, akkor meg lehet találni azt az utat, amiben még kellő lendület van, és előre visz minket. Versenyhelyzetben, mint ami önmagában a fejlesztéspolitika is, a vitorlázók nem azt mondják, hogy „menj a szél felé”, hanem hogy „Élesedj!” Ezt afféle motorként is felfoghatjuk.

A Balaton Fejlesztési Tanács megalakítása és a Balatoni Tógazdaság terve – egy szakértő szemszögéből

Interjú Loydl Tamással

Loydl Tamás Budapesten született 1939. április 20-án. A Budapesti Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetemen szerzett építész-mérnöki oklevelet 1962-ben. 1969-ben mérnök-közgazdász képezést szerzett a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen.

Szakmai életút

1962-1963; Ládaipari Vállalat – kivitelező, beruházó
 1963-1964; Budapest Főváros XVIII. ker. Tanács – területi mérnök
 1964-1980; Városépítési Tudományos és Tervező Intézet - tervező, műteremvezető, project manager; 1980-1987; Városépítési Tudományos és Tervező Intézet - tudományos kutatási osztályvezető
 1987-1990; National Urban Planning Institute (Addis-Ababa) – szakértő
 1991-1997; Belügyminisztérium Településfejlesztési és Kommunális Főosztály, főosztályvezető.
 1997-1998; Reginfó Kft. ügyvezető
 1998 – 2005; Miniszterelnöki Hivatal – kormányfőtanácsadó.

Jelentősebb elismerések

Pro Urbe Baja Város 1971; Építésügyi Tudományos Egyesület ÉTE Emlékérem 1971; Alpár Ignác Érem 1993; BM Köztársasági Aranygyűrű 1992; Balatoni Szövetség Balaton-díj 2008.

Tagság szakmai szervezetekben

Építésügyi Tudományos Egyesület 1965-től; Magyar Építőművészek Szövetsége 1966-tól; Magyar Urbanisztikai Társaság 1969-től.

Tudjuk, hogy régi kapcsolat fűz a Balatonhoz, hivatali idődben azonban feladatod volt a régió fejlesztéspolitikájának és intézményrendszerének újrapozicionálása. Milyen út vezetett az első Orbán kormány Miniszterelnöki Hivataláig?

Üdülőtulajdonosként valóban csaknem 60 éve járok Zánkára és ez a kérdésben említett közreműködés is több mint 20 éves, hiszen a 2000. év elejéről beszélünk. Amikor 1998-ban új Kormány alakult, azt követően kerültem én a Kancelláriához és találtam szembe magam ismét a Balatonnal. Az ezt megelőző korszak

szakmai szempontból is figyelemre méltó volt. Én ahhoz a korosztályhoz tartozom, amelyik a purifikációs évek és 1956 után 1957-ben kezdte az egyetemet, 1962-ben végeztem, és amikor elkezdtem dolgozni, még az 1937. évi VI. törvény volt érvényben (1937 évi VI. törvénycikk a városrendezésről és az építésügyről). Az egyetemi gyakorlatot az Abercrombie-díjas Farkas Tibor balatoni főépítész irányítása alatt végeztem és a fővárosban, valamint a Balatoni Intéző Bizottság Balatonfüredi Kirendeltségén dolgoztam. Annak idején az egyetem után oda kellett menni dol-

gozni, ahová az Egyetemi Elhelyezési Bizottság előírta, így a Ládaipari Vállalathoz kerültem, tanulni ott is tudtam. Egy év után a Bp. Főv. XVIII. kerületi tanácshoz sikerült átmennem, ahol még az 1945 előtti szakmai törvény alapján egy korábban Megyei Jogú Város (a kerület Pestszentlőrinc Megyei Jogú Város volt) régi szakemberei között fejlődhettem. Majd ismét egy évet követően a Városépítési Tudományos és Tervező Intézetbe kerültem. (VÁTI) Ez utóbbira azért nyílt lehetőségem, mert diplomamunkámat (Üdülőváros tervezése Balatongyörök és Balatonederics térségében) a Városépítési Tanszéken védtem meg és a Diplomabizottság egyik tagja Gyárfás Iván, a VÁTI igazgatója volt. Ő a védést követően, mivel tetszett a munkám, meghívott az Intézetébe dolgozni. Erre azonban csak a kötelezően előírt két év után volt lehetőség és amikor bekopogtam hozzá, örömmel fogadott. A VÁTI-ban akkor még sok, a háború előtt kitűnően képzett, régi szakember volt. Az első főmérnököm Lux Kálmán, a Fővárosi Közmunkatanács Telekgazdálkodási Osztályának korábbi vezetője volt, hát ő a szakmáról mindent tudott, tessék megnézni ezt a fővárost. Ott volt Papp Imre, Hermány Géza, Kisléghi Nagy István, Bakonyi Dezső, Perczel Károly vagy Schmidl Ferenc Székesfehérvár volt főépítésze, Korompai (Kompecher) György a Városépítési Tanszék volt professzora, de számos korábbi belügyminisztériumi (a megyei, városi és községi ügyek a háborúig ide tartoztak) és településügyi szakember. Így még alkalmam volt tanulni azoktól, akik az ország szocialista évek előtti szakmaiságát képviselték, azt a kontinuitást, amit az egyik generáció átadott a másiknak a XVIII.-XX században.

Mi volt a két generáció, szakmai szemlélet között a különbség?

A generációk szakmai tudásának átadása, a tapasztalatok, a sikerek és a kudarcok őszinte elmondása megkerülhetetlen. Példával érzékelte a helyzetet: a fiam csak azt tudhatja a múlttól, amit én elmondok neki, amit nem mondok el, arról honnan tudjon. Ő majd azt csinálja, amit neki kell, de legalább halljon arról, ami az én tapasztalatom. Az én generációm kapott egy ilyen-olyan egyetemi képzést, majd a szakmai területen, ha szerencsés helyre került, az idősebb kollegáitól szerzett ismeretek alapján bővíthette

tudását. Én viszonylag szerencsésnek mondhatom magam, mert nagyon más lenne az agyamban akkor, ha ez a tudásátörökítés nem történt volna meg. Lux Kálmán főmérnököt – később kikerült Algériába – nyugdíjazták, majd mint nyugdíjast visszahívtam a műtermembe. Belőle ugyanis áradt az, ami nekünk kellett, vittem magammal Távol-Keletre is, mert tőle lehetett tanulni.

A VÁTI és az államigazgatás között voltak ázsiai, afrikai kitérők. Mesélj röviden erről!

Amikor én a VÁTI-ba kerültem, olyan hatások értek, amelyek megerősítették bennem, hogy a nagy öregek térségi- és települési szemléletében óriási magyar tapasztalat halmozódott fel, amit érdemes követni. Ezt azonban az egyetemen nekem nem tanították. A rendezési tervezéshez szükséges programot – azt, hogy mit kell tervezni – például az elsősorban a műszaki szemléletű tervezés saját maga kezdte el készíteni, tehát eltűnt előle a települések által létrehozott program, melyet a 1937 évi VI. tc. még előírt. A korábban említett Lux Kálmán Etiópiában (még a Négus császársága idején) járt, mert egy tervezési munkára nyílt volna lehetősége az Intézetnek. Ez is ösztönzést adott, hogy el kellene menni külföldre tervezni, de a piacgazdaságot nekünk nem tanították, mi a szocialista tervgazdaságban nőttünk fel és a központosított exporttevékenységről még kevesebbet tudtam. Fiatal voltam, elmentem a Közgázra (akkor már és még Marx Károly Tudományegyetem), ott ugyanis mindkettőt tanították a külker. mérnök- közgazdász szakon, melyet elvégeztem. Szerencsém is volt, mert egy British Council ösztöndíjjal az Intézet igazgatójának ajánlásával 1968-ban ki tudtam menni három hónapos tanulmányútra az Egyesült Királyságba. Ez akkor óriási szó volt.

Az afrikai tevékenységem előtt volt az ázsiai. Az Észak-Vietnami Államtanács – bár az országban még dúlt a háború – döntést hozott, hogy az akkori ún. szocialista országok segítségét kéri, hogy több tartományukban készítsenek térségi-települési terveket. Ez voltaképpen bölcs döntés volt, gondoljunk csak arra, hogy számos Dél-angliai város tervezése még a világháború alatt kezdődött. A Magyar-Vietnami Tárcaközi Bizottság volt a felelős a magyar segítség koordinációjáért. Ezt követően az Intézet által összeállított öttagú Tárcaközi Bizottsági Szakértői De-

legáció utazott Észak-Vietnamba vezetéssel, a feladat pontosítása és előkészítése érdekében. Két hónapos helyszíni munkát és adatgyűjtést követően az Intézet egy részletes Megvalósíthatósági Tanulmányt készített a feladat teljesíthetőségéről, amely alapján a Tárcaközi Bizottság döntését követően szerződést kötöttünk a Tesco Külkereskedelmi Vállalattal (a magyar szellemi exportra szakosodott akkori hazai szervezet). A magyar szakemberek a Kínával határos Quang Ninh tartomány egy részére regional study-t (mintegy 120 km hosszú és 25 km széles tengerparti terület a Ha Longi-öböl mentén), Hong Gai székhelyére general structural plan-t és annak két területére detailed layout plan-t készítettek és a helyi szervekkel a helyszínen és itthon együttműködtek. A feladat teljesítésében felelős tervezőként és project managerként vettem részt, de a VÁTI-n kívül a hazai szakemberek széles köre – Viziterv, Földmérő-és Talajvizsgáló Vállalat, Cartographia, Budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalat is részt vett, volt, hogy egyidejűleg 10-15 fő dolgozott a helyszínen.

A munkáról a hazai sajtóban és szaklapokban folyamatosan cikkek jelentek meg. Az IFHP (International Federation for Housing and Planning) New Towns World-Wide című szakkönyvében rangos nemzetközi mezőnyben megjelent a munkánkról írt cikkem és a vietnami tervezésünkről ezen Nemzetközi Tervezési Szövetség által Svájcban szervezett working party-n Perczel Károly munkatársam, az Intézetünk és „a hazai regionalitás nagy öregje” tartott előadást. Ezt követően több országból, mint Tanzánia, Argentína, Finnország kerestek meg szakembereket munkánk iránt érdeklődve. Majd amikor az algériai CADAT vezetője meglátogatta az Intézetünket és bemutattuk a vietnami munkánkat, azonnal megkötött nekik és mivel hasonló tengerparti – az olajipari és üdülőterületi ütközési – területtel kapcsolatos fejlesztési gondjaik voltak, azonnal meghívta az Intézetet egy helyszíni szemlére és ajánlattételre. Az Egri Agrober is kérte, hogy iránítsuk fejlesztési munkájukhoz nyújtsunk segítséget egy község tervezésével, melyet megtettem, de a VÁTI-ban történt szakmai, szervezeti és személyi változások már számomra nem nyújtottak garanciát arra, hogy az algériai tendert elkészítem,

majd megfelelő marokkói és líbiai ajánlatokat tegyek.

Ezért 16 évi tervezés után átmentem az Intézet Tudományos Irodájához, ahol Korompai György, id. Halmos Béla, Köszegfalvi György, Saád József is dolgozott. Az országban a 80-as évek elején már új szelek kezdtek fújni. Ennek következtében a mi szakterületünkön is beindult egy kiutkeresési közös gondolkodás, melynek egyik bázisa az Építőipari Tudományos Egyesület (ÉTE) volt, ahol én a Városfejlesztési Tagozat vezetője voltam. Az Egyesület megbízások alapján tanulmányokat kezdett készíteni kiváló szakemberek bevonásával, sokszor maga az Építésiügyi és Városfejlesztési Minisztérium adta a megbízásokat. Ez a reformfolyamat nem mindenkinek tetszett, mert szembe ment néhány szakmai szervezet, mint például a VÁTI által képviselt egyes elvekkel és gyakorlattal, mely számomra konfliktushelyzetekhez is vezetett. Szerencsémre az ÉTE elnöke a volt köztársasági elnök és szakmai miniszter dr. Trautmann Rezső volt. A megindult „szakmai szamizdat”-okat már nem lehetett leállítani. A sors ismét kegyes volt hozzám, mert Szabó János, az ÉVM államtitkára (mérnök, kitűnő matematikus) egy szemléletében új akadémiai előadásának előkészítésében vehettem közvetlenül részt, amelynek fő gondolata az épített környezet rendszerelméletű megközelítése volt. Az MTA-n megtartott előadásnak átütő sikere lett, engem pedig, mint a VÁTI állományában lévő kutatót a minisztériumba telepítettek, ahol amolyan „szürke eminenciás”-ként a minisztérium szakterületéhez tartozó egyes anyagait írtam, véleményeztem, tanácsokat adtam a vezetőknek.

A 80-as évek elején az ENSZ HABITAT szakértői címre beadott pályázatom elfogadást nyert az Urban physical planning, Regional physical planning és Tourism physical development szakterületeken, majd a Tesco-nál külföldi munkavégzésre jelentkeztem. Külföldön ugyanis egyénileg munkát nem vállaltam, csak ha disszidálok. Mivel politikával soha nem foglalkoztam, pártnak tagja nem voltam, nem sok reményem lehetett az egyéni munkavállalásra. Azt hiszem, hogy Polónyi Károlynak (a Balatoni Intéző Bizottság első Balatonfüredi főmérnöke) - akit személyesen nem is ismertem

– köszönhetem, hogy egy lehetőséget kaptam, melynek következtében végleg otthagyhattam a VÁTI-t. Etiópiában három és fél évet töltöttem 1987-1990 között. Mire hazajöttem megtörtént az ún. rendszerváltozás, sok mindent csak később tudtam meg.

Etiópiáról mondanál néhány fontos mondatot?

A National Urban Planning Institut-nál (Addis Ababa) dolgoztam mint szakértő. Az Intézet olyan tevékenységet végzett, mintha egy minisztériumi főosztály és egy várostervezési irodát összehoztak volna. Nagyon kevés tapasztalatokkal is rendelkező szakemberük volt, így 25 év tapasztalattal rendelkezve jól éreztem magam. Tartományi székhelyre – Nazareth, Assella és Gion városokra – készítettem master plan-t, bevonva az Intézet fiatal szakembereit. A fővárosban pedig két területre detailed development plan-t, személyes helyszíneléssel és egyeztetésekkel, a városok környékére is kiterjedő munkarészekkel. A fiatalabb kollegák munkáinál közvetlen tanácsadóként működtem, világbanki kölcsönök esetén az etióp oldalon adtam szakértő javaslatokat, az eseti szakmai döntés-előkészítő munkákat láttam el. Ezek mellett meghívásra az ottani Egyetemen és a Főiskolán előadást tartottam, diplomai bíráló bizottsági tag voltam.

Miként látod az elmúlt közel három évtizednek az önkormányzati feladat-hatáskör-, kompetencia viszonyait, a más területekkel való érintkezést, pl. a decentralizáció-decentralizáció problematikáját?

Amikor 1990 decemberében Etiópiából visszajöttem, már kinőttem azt a kabátot, amivel elmentem. A változások alatt az ÉVM megszűnt, az én szakterületemet a Belügyminisztériumhoz tették (a háború előtt is ott volt). A BM egyik főosztálya, a Településfejlesztési és Kommunális Főosztály főosztályvezető nélkül volt, mert ő korábban elment. Az üres főosztályvezetői helyre jelentkeztem és meg is kaptam. Az önkormányzati törvényt az Országgyűlés már megalkotta és a településfejlesztést és a településrendezést az önkormányzatok feladataként határozta meg. Ez a törvény a szakmai meggyőződésemmel alapvetően egyezett és új kihívást jelentett számomra a városok és községek szakmai támogatása egy új struktúrában. A települési önkormányzatiság mellett álltam, ezért dolgoztam, de nem nagyon

lehetett a szemléletet megváltoztatni, mert egyrészt ott volt egy létét védelmező, bebetonozott szakmai csoport, akik nem tudták mi volt ebben az országban a háború előtt, másrészt az önkormányzatok még erőteljesek voltak. Az önkormányzati vezetők és szakemberek részére a településfejlesztési füzetek sorozatát (összességében több mint 20db-ot) indítottuk be és adtuk ki a mindig aktuális témákban, majd több továbbképző bentlakásos tanfolyamot szerveztünk, melyeken a gyakorlatban működő szakemberek tartottak előadásokat.

Az ELTÉ-n közel tizenöt évig tanítottam. (Évekig Agg Zoltánnal osztottam a vendégoktatói szobát, s a Comitatusban is publikált – a főszerk. megj.) A geográfus szakos hallgatóim számára készített tankönyvben részletesen leírtam a települési ügyekkel kapcsolatos mondanivalómat. Például beletettem a francia kompetencia-rendszerről szóló táblázatot, amelyet még az ottani Belügyminisztériumból hoztam. Az új kormányprogram figyelembevételével a települési és az ún. „területi” ügyekről szakmai törvénytervezetet kellett volna készíteni, mely a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium feladatát képezte. Ez a négy év alatt – különböző okok miatt – nem történt meg. Az önkormányzati törvény a középszintű önkormányzatiságot, a megyéket kiűresítette, mely elég sok szakmai vitát indukált. Ennek ellenére Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére a BM által készített fejlesztési program sikerült és mintaként szolgált számos további megyének. A Kárpátok Eurorégió létrehozásakor erősödött meg abbéli meggyőződésem, hogy a regionális szintet a Kárpát-medencében a jelenlegi ország-határokon belül erőltetett értelmezni.

Ezek a tanulmányok, tapasztalatok, szemlélet voltak azok, amelyeket aztán a Balatonnal kapcsolatos aktivitásaid során is hasznosítani tudtál. A centralizáció és a decentralizáció, föderalizált közigazgatási megoldások kérdéskörén belül pl. melyik volt előttem a követendő példa?

Nem vagyok államelméleti, vagy államigazgatási szakember, e kérdésben csak a személyes tapasztalataimra támaszkodva válaszolhatok. Így olyan mellett érdemes lándzsát törni, ami ide való, ami itt működik. Mi ezer éves állam vagyunk Európa közepén, a nagy háború után létrejött köztársasági, majd tanácsköztársá-

sági rövid időszakot nem számítva, egy nagyobb területű centrális királyság voltunk a XX. század elejéig. Egy majd ezer éves megyerendszerrel, mely állam a trianoni békediktátummal elvesztette területének kétharmadát. Valószínűleg a Kárpát-medencében élő népek mindegyikének az lenne a jó, ha ami összetartozik, az összetartozna, és ez a Kárpát-medence Földünknek oly szerencsés helye, ahol szinte minden összetartozik. Így a regionalitást csak a Kárpát-medence egészére tartom vonatkoztathatóknak, működőképesnek. Azt, hogy ez milyen államformában megvalósítható, most nem tudnám megmondani.

Az 1994-es kormányváltás után a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény előkészítésében nem vettem részt, azzal nem értettem egyet. A kormányciklus felidejében a főosztályt megszüntették, engem felmentettek. Ezt követően a Reginfo Kft.-nél dolgoztam és lehetőségem nyílt elkészíteni a Bp. XV. ker. Gazdasági Programját, amelyhez hasonló szakmai munkát csak a háború előtti anyagokban láttam.

Aztán visszakerültél az államigazgatásba...

1998-ban ismét kormányváltás volt és én a Miniszterelnöki Hivatalba kerültem. A Kancellária Politikai Államtitkárságára, melyet Balsay István (korábban Székesfehérvár polgármestere) vezetett. Első feladataim közé tartozott a „balatoni ügyek rendbetétele.” A Horn kormány idején ugyanis egy, a balatoni ügyekkel foglalkozó államtitkárság működött, melyet Nemcsók János vezetett, akit korábban nem ismertem és nem is találkoztam vele. Az Államtitkárság meglehetősen önállósággal szinte mindennel foglalkozott, ami a Balatonnal kapcsolatban felmerült. Önálló könyvtárral, gépkocsival és biológiai kutatásokra alkalmas eszközökkel is rendelkezett. Jelentős volt a balatoni kutatásokkal kapcsolatos tevékenység is. A Balaton Fejlesztési Tanács ekkor már létezett, de nem volt munkaszervezete. A körülmények széleskörű áttekintését követően az a jövőkép körvonalazódott, hogy az eddigi értékek megőrzése mellett az operatív és területi munkát decentralizálni kell, egy európai ország kancelláriájában nem indokolt ”laboratóriumi vizsgálatok menedzselése”, az nem oda való. Felvettem a kapcsolatot dr. Balázs Árpád polgármesterrel, a BFT akkori ügyvezető elnökével, majd

a részletek kidolgozása érdekében dr. Hatvani Miklós ügyvéddel, aki a Tanács mellett dolgozott. Így a teljes eszközállományt könyvtárustul, gépkocsistul, felszereléssel átadtuk a BFT-nek annak rendje módja és leltára szerint, mely még széleskörű társadalmi és politikai figyelmet kapott azzal, hogy a miniszterelnök személyesen adta át Siófokon. Ezzel a gyakorlati decentralizációs lépéssel létrejött a BFT munkaszervezetének működési bázisa.

Az is nyilvánvaló, hogy a BFT, mint fejlesztési szervezet akkor tud működni, ha egy meghatározott összeg felett van döntési joga. A költségvetésben a miniszterelnökségi fejezetben – ha nem is sok – de volt némi összeg a Balatonra. Ennek jelentős hányada különböző (elsősorban MTA) kutatásokra, tanulmányokra, tervezésre került eddig felhasználásra. A költségvetési összeg hatékony, eredményes és társadalmi-gazdasági szempontokat is figyelembe vevő felhasználásának nagyobb az esélye, ha a felhasználásról szóló döntés olyan decentralizált szervben történik ahol a központi (miniszteriális-szakmai), az önkormányzati és civil érdekképviselők egy helyen, egy időben és együttesen döntenek. A BFT pont ilyen szervezet volt. Mivel a Kancellárián én voltam az „operatív” ember, kísérletet tettem arra, hogy olyan működőképes konstrukciót hozzak össze, amelyik ezt lehetővé teszi, tisztességes, korrekt és minden szempontból védhető.

Többszöri nekifutásra és egyeztetéseket követően kialakult egy Együttműködési Megállapodás c. dokumentum, amely a MEH és a BFT közt jött létre és a MEH költségvetésben lévő Balatonra címzett összegek jelentős részének felhasználását a BFT-re telepíti. Természetesen az egyes feladatok megnevezése mellett, a szakmai és pénzügyi ellenőrzés biztosításával (például minden egyes számlát elszámoláskor a MEH-be kellett küldeni). Én nem voltam a BFT tagja, de a „kispadon” mindig ott ültem. Előfordult, hogy a Tanács tagjai nem tudtak megegyezni egy összeg felhasználásáról. A Tanács Elnöke azt javasolta, hogy kérdezzenek meg engem. A válaszom az volt, hogy itt ülnek a szaktarca képviselői, az önkormányzatok polgármesterei és a lakó-és üdülőpolgárok képviselői, ha ti együtt nem tudjátok ezt tisztességesen eldönteni, akkor „húzzuk le a redőnyt”. Persze egyezsége tudtak jutni. Kétsége-

len, hogy a személyi felelősségvállalás és mindekelőtt a bizalom is jelentős szempont volt, a két év alatt esetleg jelentkező sajátos ügyeket egy-egy telefonos kéréssel lehetett rendezni. Abban is szerencsém volt, hogy mind a miniszterem (Stumpf István), mind az államtitkárom (Balsay István, majd Mikes Éva) bizalmát élvezhettem, amihez talán hozzájárult eddigi munkám és esetleg a korom is. 2001-ben Keszthelyen és 2002-ben Füreden a politikai és társadalmi nyilvánosság biztosítása mellett a Kancellária nevében Mikes Éva államtitkár és a BNC nevében Bóka István elnök aláírták az az évre szóló Együttműködési Megállapodást, amely garanciát nyújtott mindenki számára az éves balatoni fejlesztési munka nyugodt elvégzéséhez.

Ez húsz éve történt. Mennyire kísérted figyelemmel a BFT elmúlt két-hároméves történetét?

Nem kísértem figyelemmel, mert most nagyapa vagyok elsősorban.

Milyen inspirációkat adtál volna, ha máshogy alakulna a választások és 2002 után is folytatni tudod a munkát a Balatonnal kapcsolatban?

Rendelkezésekre bocsátok egy „Alapelvek a Balaton és Kis-Balaton állami gazdálkodására” című dokumentumot. Véleményem szerint az összefoglalja azt, amit erre a kérdésre válaszolnék. (Ezt az interjút követően változtatás nélkül közöljük, Loydl Tamás engedélyével – a szerk.)

Volt-e ebben a témában külföldi, de itthon is alkalmazható, működőképes, jó gyakorlat?

Mindenekelőtt arra kell felhívnom a figyelmet, hogy ez az Alapelvek javaslat közel húsz éves, de aktualizálva még most is jó. Ez egy kis-sé talán el is szomorító. Válaszolva a kérdésedre meg kellett nézni, hogy máshol hogy működik egy ilyen modell, pl. Ausztriában. Ezért megkértem egy MEH-nek dolgozó munkatársamat, aki Ausztriában végzett, helyszíni ismeretekkel rendelkezett, hogy készítse elő egy látogatáshoz a terepet. Megbízásom alapján és szempontjaimat figyelembe véve előkészítette a terepet, majd elementünk még egy MEH-es államtitkársági munkatársunkkal Ausztriába. Első tárgyalásunk a Traunsee erdőgazdasága volt Gmundenben. Ez az erdőgazdaság nem hatóság, hanem cég, piaci szereplő. Az erdőgazdaság gyakorolja a tó feletti tulajdonosi jogokat. Az igazgató minden kérdésre válaszolt, bevételek, kiadások, halászati

jog gyakorlása, stb. került szóba. Ausztriában 24 erdőgazdaság van, melyek a 9 osztrák tartományból 7-ben működnek. Itt egy működő modellel találkoztam. Következő nap Klagenfurtba mentem ahol a vízügyhöz volt szervezve a Karinthiai „tógazdasági képviselő”, de éppen átszervezés előtt állt, majd a linzi vízügy következett, aztán a burgenlandi Kismarton, ahol a tulajdonviszonyok vegyesek voltak, mert a tartományi tulajdon mellett nagyon számottevő volt az Esterházyak alapítványba áttentett tulajdoni része. A mi szempontunkból figyelemreméltó volt az itt felbukkanó, még monarchiabeli jogszabályok esetleges felhasználása.

Ezek önálló törvényhozási joggal rendelkező tartományok Ausztriában...

Az erdőgazdaságok államiak. Nem szabad a közigazgatást belekeverni. Az állami tulajdonú erdőgazdaság gyakorolja az tulajdonjog alapján a tulajdonosi jogokat.

Éppen ide akarok kilyukadni. Ausztriában lehet, hogy azt láttátok, hogy ezek a gazdaságok, mint az erdő, a turizmus, nem egy felülről vezérelt központi igazgatási modellben működnek.

Összetett a dolog. Az erdőgazdaság állami tulajdonosi szervezet, nem tartományi, ebbe ne keverjük bele a föderális rendszert. A piacgazdaságban piaci szereplők vannak. Mindegy mit mondunk, magánszemély, erdőgazdaság, valamilyen cégforma, tulajdonosi alapokra kell az egészt tenni. Nálunk a Balaton, maga a tó kié? Mindenekelőtt az ingatlankezelés alapján egyértelműsíteni kell a tómeder (amiben változó módon mozog a víz és a tómeder melletti, esetleg környéki területek) tulajdonjogi helyzetét. Nyúlj bele a kataszteri rendszerbe és akkor kapsz képet a valóságról. A tómeder az állam területe, aki, mint tulajdonos megszabhatja, hogy mindannyiunk érdekében miként gyakorolja a tulajdonosi jogait. Ez lehet, hogy egyes vélt, vagy valós érdekeket sért. Egyes esetekben a medertulajdonos állam tógazdasága olyan partrendezéseket is végrehajthat, ami az állam számára jobb helyzetet teremti.

Ezt a tógazdasági modellt, amit vizsgáltál, a mai napig nem sikerült megcsinálni.

Akkor nem, azt is tudom, hogy miért. Szemben álltak velem a különböző lobbyk érdekei. Mindenekelőtt a halászati érdekek. Mi a Bala-

tonon a halászás teljes megszüntetését tűztük ki célul, csak a horgászatot támogattuk volna, természetesen a halállomány tervszerű gondozása mellett. Ez a halászati lobby érdekeivel szembe ment. Ma már ez történelem, mert a halászat megszűnt. Aztán ott volt a vízügyi lobby. Az egyes részfeladatokra külön tanulmányokat készíttettem, amelyek a Tógazdaság elindításához akkor kellő alapokat nyújtottak volna. Legalább egy tucat szakterületi tanulmányt, szakvéleményt készíttettem el, ezek alapján még 2003-ban is készíttettem előkészítő anyagokat. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy ezt nem lehetett kezdeti támogatás nélkül megcsinálni, de néhány év után a Tógazdaság már „önjáróan” működhetett volna. Igyekeztem a különböző szakterületeken felbukkanó azon szakemberekkel felvenni a kapcsolatot, akik hasonló gondolkodásúak voltak. Ez elég jól sikerült is. A MEH két államtitkára is támogatott, de a kormányciklus végén már nem lehetett ebbe belevágni. 2002-ben jött az új kormány, a Kancelária megszűnt, én bár már nyugdíjas voltam és a MEH egyik utódszervezetéhez kerültem, a kezdeményezést tovább vittem. Az utódszervezet vezetője Nagy Sándor államtitkár a Tógazdasági modellt megértette és mellé állt. Az új kormányzati szervezeti rendszerben a környezetvédelem és a vízügy „frigre lépett”, minisztere Kórodi Mária (SZDSZ) lett. Sem a környezetvédelmi, sem a vízügy lobby nem támogatta egy tölkig független önálló tógazdaság létrejöttét, valószínű ezért az új ágazati miniszter sem állt mellé. Így a következő 8 évben esély sem nyílt a Tógazdaság létrehozására, engem pedig „végleg” nyugdíjaztak.

Most, 2021-ben ez a szemlélet hogyan működhetne a Balatonnál?

Jogosítvánnyal rendelkező, állam nevében eljáró, az állami érdekeket képviselő operatív szervezet nélkül sehogy. Az is valószínűsíthető, hogy számos helyen a szabályozásokat is módosítani kell, de ettől nem kell félni.

Most milyennek látod a Balaton térségének működését? Milyennek látod a Balaton körüli vagyontárgyak üzemeltetését?

Fontos kérdést vetettél fel, amelyet én egész szakmai pályafutásom alatt szem előtt tartottam, vagyis a működést. Hiába van nagyszerű gondolat, program, terv, sőt annak gyakorlati megvalósulása, ha a végén a dolog nem, vagy hibásan

működik. Az élet, a valóság ugyanis ezt kéri, működik a létrehozott mű, vagy sem. Az élet pedig nagyon bonyolult, a különböző érdekek ütköznek sőt mozgásban vannak, a válaszokat mindenre meg kell adni és időben. Ez nem könnyű, de nem lehetetlen. A szakmai életem során itthon és külföldön sok hasonló esettel találkoztam. Gondolatok csak a települések közműrendszerre, a tulajdonosra és a kezelőre, a fogyasztóra, a bérlőre, hogy a hazai privatizációs ügyekről ne is beszéljek.

A BM szakmai főosztályának vezetőjeként (kommunális ügyek) sok mindent megéltem a gyakorlatban. Természetesen nem általában kell beszélni és dolgozni, hanem konkrétan, a jelenlegi hazai valóságban. A piacgazdaságban működő szervezetek legnagyobb részét csak *egy dolog érdekli, a profit*.

Ha tudnánk neked adni egy varázspálcát, vagy a Balatonnal kapcsolatban lehetne három kívánságod, akkor mit kívánnál?

Az első az, hogy a két évtizeddel korábban elindított törekvések szerinti valamilyen tulajdonosi jogokat gyakorló szervezetet kell létrehozni és lépésről lépésre támogatni nemzeti kincsünk, a Balaton jövőjének érdekében.

A résztvevők: vagyongazdálkodó szervezetek, ez lehetne akár az állami és az önkormányzati képviselőket is a soraiban tudó BFT?

Én már húsz évvel ezelőtt azt az álláspontot képviseltem, hogy a BFT egy koordináló szervezet, amire az akkori helyzetben szükség volt és a Balaton érdekében megkerülhetetlenül szükség van rá ma is. Azonban már ekkor megfogalmaztuk a következő lépést, a Balatoni Tógazdaságot. A Balaton törvény létrehozásában én nem vállaltam szerepet. Nem azért, mert egyetértettem, vagy nem értettem egyet az abban foglaltakkal. Csupán azt a kérdést tettem fel magamban, hogy meg lehet-e az abban foglaltakat a meglévő jogszabályokkal és intézményrendszerrel valósítani? Végiggondolta ezt valaki?

Tehát a Balaton Tógazdaság állami vagyongazdálkodó szervezet. Ez az első kívánságod. És ha még két dolgot lehetne kívánni?

A Balatonnal kapcsolatban felhasználható két további kívánságomat csak akkor tenném meg, ha az első teljesült. Abban is szerencsés voltam, hogy három unokámmal élhettem végig a mesék

csodálatos birodalmát, és az itt szerzett tapasztalatok mondatják ezt velem, nem csak a hazai „terepismeret”. Általában azonban fontosnak tartom a következő nemzedék szellemiségének és lelkiiségének megformálását, hiszen az én generációm elmegy és ők képviselik, ti képviselitek a jövőt. Ilyenkor első miniszterem – több, mint 25 évvel ez előtti - szavai csengenek a fülembbe, „Te Tamás, meg kellene már nézi ebben az országban, hogy ki tanít és mit tanít.” A következő kívánságom ebben a felgyorsult világban, hogy legyünk türelmesebbek egymáshoz.

Biztosan tudod, hogy közel 400 milliárdos balatoni fejlesztési program közeledik a végéhez. Részben saját forrásokkal létrejött a Magyar Turisztikai Ügynökség. Gyakorlatilag a végéhez közeledik a jelentős részben általa végrehajtott és koordinált Balaton-program.

Hallottam én is erről, a szepezdi kemping, a több helyen történő építkezések, a részleteket nem tudom, a szervezeteket nem ismerem. Azon az állásponton vagyok, hogy ha egy piacgazdaságban egy szervezet profitérdekelt, akkor azért

fog dolgozni, ha egy szervezet (ha egyáltalán létezik) azért van, hogy az állami tulajdonú Balatont mindannyiunk, a nemzet érdekében védje, akkor az azért fog dolgozni. A két tevékenység azonban összeegyeztethető, ha hozzáértő emberek dolgoznak benne. A profitérdekelt szervezet időhorizontja általában rövidebb, kevésbé érdekli a hosszabb táv, esetleg a környezet.

Hova vezet ez szerinted?

Józan ésszel lehet hatni az emberekre - én így látom. Mögöttem van 50 év szakmai tapasztalat. Most jön egy új generáció, amelyiknek alig van fogalma arról, amiről beszélünk, és nem is tudom őket hibáztatni, mert szinte senki sem beszélt ilyen dolgokról nekik. Én elmondom a saját élettapasztalataimat, meg a hazai múltat, a kérdés, hogy a következő generáció mit vesz ebből figyelembe.

Amikor nyugdíjba vonultál nem szakadt meg a kapcsolatod a Balatonnal? Szoktál beszélgetni a zánkai szomszédaiddal?

Igen szoktam. Főként az önkormányzatok és az üdülők ellentétéről esik szó...

Loydl Tamás: Alapelvek a Balaton és Kis-Balaton állami gazdálkodására

A Balaton és a Kis-Balaton nemzeti tulajdon, vízgyűjtőrendszere zárt, viszonylag nem túl nagy térség. A tóval kapcsolatosan szükséges intézkedések közelebb állnak egy magántulajdonú tóhoz, mintegy országokat átszelő nemzetközi folyóhoz. A Balaton gazdálkodási, igazgatási, fenntartási, működési és fejlesztési feladatainak ellátása napjainkra már nem *szegregált*, hanem olyan *komplex* módon kezelt vízügyi, halászati, idegenforgalmi, hajózási, ökológiai, környezetvédelmi, higiénés, stb. tevékenységet kíván, ahol a komplexitást a koordinációs jellegű közreműködés és a hagyományos értelmű állami igazgatási tevékenység hatékonyan már nem képes biztosítani. Jól reprezentálja a helyzetet, hogy ágazati szintre kell emelni a tóval kapcsolatos olyan ökológiai, vízminőség védelmi, kutatási, nádvágási, stb. ügyeket, amelyeket egy tó valóságos gazdája, vagy azt képviselő szervezete saját feladat körében eljárva értelem szerűen megtesz.

A Balaton Európa egyik legjobban megkutattott tava, rendkívül sok adat és ismeretanyag áll rendelkezésre, amelyek jelentős értéket képviselnek. Az adatok azonban szétszórtak, szervezeti változások alkalmával feledésbe kerülnek, esetenként az adatbirtokosok, vagy adatkezelők szervezeti érdekeit szolgálják.

A tó térségében lévő egyes magán- és csoporttulajdonok nemzeti kincsünk, az állami tulajdonú tóból eredő előnyökből részesülnek, de a Balaton megőrzéséhez, védelméhez, tervszerű fenntartásához nem, vagy nem kellő mértékben járulnak hozzá.

A tó – a meder és az abban lévő víz – a Magyar Állam kizárólagos és elidegeníthetetlen tulajdonát képezi. A tulajdonos nevesítésén túl a helyzet azonban bonyolult, a tényleges tulajdonos nem érhető tetten, nincs nevesített szervezet. A KVM vízügyi igazgatási szervezete kezelő, nem tulajdonosi jogosítványokkal felruházott képviselő, kezelése a tó vizére, vízi létesítményeire terjed ki. A vízminőség védelem a KöM feladata, a halászati jogot az FVM-en keresztül a Balatoni Halászati

Rt gyakorolja és adja tovább a horgászati jogot. Évekig vita tárgyát képezte, ki arassa le a nádat, ki fizesse a szűnyoggyérítést, gyűjtse be a haltetemeket, biztosítsa a viharjelzést, stb. A rendszerből eredően számos esetben a hatósági, a tulajdonosi, az ágazati, sőt a beruházási vagy a kivitelezői érdekek összefonódtak, jelenleg sem letisztultak, és a kormányzati szerveket ért bírálatok, kifogások, vádak nehezen, vagy alig védhetők.

Indokolt lenne eredményesen és hatékonyan rendezni a vitatott területi ügyeket, a jogtalan mederfeltöltéseket, az engedély nélküli stégek helyzetét, a kikötők, nádirtok, orvhorgászok, vízszennyezők, stb. különféle rendezetlen ügyeit. Aligha remélhető, hogy *valódi tulajdonosi* – gazdálkodói, fenntartói, üzemeltetői – képviselő hiányában a tulajdonos állam képes a tó védelmében, állapotmegőrzésében és fejlesztésében jelentős gazdasági veszteségek nélkül részt venni. Egyszerűen azért, mert a több éve megváltozott piacgazdasági rendszerben a tó és a térségének használatában és fejlesztésében a tulajdonosi, vagyoni és anyagi érdekelttség alapján álló szereplők – az állam, az önkormányzatok, a gazdasági társaságok, a magántulajdonosok is – érdekeltek, illetve vesznek részt. Az állam kivételével ezen szereplők saját tulajdonosi érdekeiket mindinkább kitűnően képviselik, csak a legnagyobb értékkel, a tóval rendelkező tulajdonos nem bír olyan megfelelő képviselővel, amelyik alkalmas arra, hogy saját tulajdonosi érdekeit eredményesen védje.

Így nem csupán az állami érdekek szorulnak háttérbe, de mivel a térség meghatározó eleme és gazdasági alapja a tó, az összes többi más tulajdonosi érték is veszélyeztetett helyzetbe kerülhet. A jelenlegi felemás helyzetet az önkormányzatok, a gazdálkodó és civil szervezetek, valamint a térség lakossága és üdülónépessége is mindinkább érzi és az állami kezelők és feladatok felelősei meg-megújuló támadások célpontjaivá válnak. Napjainkban már szinte elkerülhetetlen, hogy egyértelmű válasz és intézkedések szükségesek arra az önkormányzatok és civil szervezetek által tíz év óta feltett kérdésre, hogy „*kié a Balaton*”, ki képviseli és látja el a tulajdonosi feladatokat és rendelkezésre állnak-e az ehhez szükséges feltételek, források és bevételek, megfelelő szervezeti keretek.

Az utóbbi két évben a Balaton térségben megerősödő fejlődési folyamatok – Balaton törvény, fejlesztési forrás beáramlás és ágazati forráskoordináció, közmű- és kerékpárút fejlesztési program, vitorlaskikötők korszerűsödése, „Balaton régió” területfejlesztése, Balaton Fejlesztési Tanács tevékenysége, kutatási koordináció, önkormányzati és civil szervezeti erősödés. Mahart Balatoni Hajózási Rt továbbfejlesztés, stb. – időszerűvé teszik, hogy kialakuljon a *Balatoni állami tulajdonosi egységes képviselő* megteremtésére irányuló kormányzati munka, amelynek célja a Balaton valós és gazdálkodó állami tulajdonosi képviseletének fokozatos megteremtése és működésének biztosítása. Megfelelő politikai támogatás esetén ennek reális szakmai, szervezeti és pénzügyi feltételei a Miniszterelnöki Hivatal keretén belül biztosítottak, illetve biztosíthatók. Ennek során ma már reális esély van a meglévő ágazati, lobby és csoportérdekek - megfelelő sorrendiségben történő – hatástalanítására, ill. kezelésére.

A *Balatoni állami tulajdonlásával* kapcsolatosan munka megkezdése során kiemelten fontos:

- a jogszabályi környezet áttekintése, az ellentmondások, jöghézagok, kimutatása, a feladat és hatásköri jegyzék kialakítása, a feladatkörök telepítése és megfelelőségének értékelése;
- a hatósági és tulajdonosi funkciók szétválasztása;
- költségvetési és gazdálkodó szervezet vagyonkezelési alkalmasságának összehasonlítása;
- a szükséges jogszabályalkotások és módosítások előkészítése;
- a tógazdálkodást – nem vízgazdálkodást – ellátó szervezet létrehozása és folyamatos működésének biztosítása figyelembe véve a létező hazai gyakorlatot (erdőgazdaságok, műemlékvédelem);
- a halászati – Balatoni Halászati Rt – és a horgász – újjászerveződő Balatoni Horgász Szövetség – érdekegyeztetése és a Halászati Rt – ökológiai-, horgász- és turizmus barát átalakítása;
- a tógazdálkodást végző állami tulajdonosi szervezet működésének megkezdése előtt már szükséges feladatok – a tó hajó-, vitorlás- és csónak kikötőinek fejlesztési koncepciója; tó - közeli

jelenlegi és közelmúltbeli állami tulajdonú területek számbavétele, stb. – beindítása.

Megjegyzés: Az alapelvek megfogalmazását a MEH két éves balatoni koordinációs munkája előzte meg, amely során:

- a kutatások az MTA bevonásával koordináltan folynak;
- a MEH-en belüli szakmai bizottság folyamatosan működik;
- a Balaton Fejlesztési Tanács és a Balatoni Szövetség támogatása biztosított;
- a szakértők bevonása megtörtént és a szakmai tanulmányok készítése folyamatos;
- a tógazdaság létrehozásának kidolgozására külső ajánlatok rendelkezésre állnak;
- az osztrák modell megismerésére a kapcsolatfelvétel megtörtént;
- a halászati és horgászati fejlesztési koncepciók rendelkezésre állnak.

Budapest, 2002.

A területfejlesztés alapvető feladata, hogy átlépje a közigazgatási határokat!

Interjú dr. Szegvári Péterrel

Dr. Szegvári Péter, ma már nyugdíjas, jogász.

1979-ben végzett az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán, ahol azóta is másodállásban folyamatosan tanít, az Alkotmányjogi Tanszék tiszteletbeli tanára, címzetes egyetemi docens. Korábban a Regionális Fejlesztési Holding stratégiai igazgatójaként, azt megelőzően az Országos Területfejlesztési Hivatal elnökeként és a Miniszterelnöki Kabinet kormány-főtanácsadójaként a területfejlesztéssel és a közigazgatás-fejlesztéssel foglalkozott. Ezt megelőzően szakmai gyakorlatot szerzett a központi és a helyi közigazgatásban, 1990-1992 között a Fővárosi Önkormányzat főjegyzője, előtte 1988-1990 között a Fővárosi Tanács VB-titkára. 2010-2018 között Budapest Főpolgármesterének főtanácsadója. A Települési Önkormányzatok Országos Szövetségének szakértője és a COMITATUS szerkesztőbizottságának tagja (kisebb megszakítással).

Mivel a Balaton Fejlesztési Tanács létrejött az 1996. évi XXI. sz. törvényhez köthető, kérjük beszélj arról, hogy milyen folyamatok vezettek a területfejlesztési törvény megalkotásáig és elfogadásáig?

Részt vettem a folyamatokban, igen. A Horn-kormány idején Baja Ferencék kezdtek el a PHARE program égisze alatt azért dolgozni, hogy legyen területfejlesztési törvénye Magyarországnak. A PHARE 1989-ben indult, és 1993-ban, amikor elkezdődtek az Unióval a tárgyalások, felmerült, hogy hasonló területfejlesztési intéz-

ményrendszert és jogi szerkezetet tud-e csinálni Magyarország is, mint ami más országokban már működik. A VÁTI vezetésével készült egy tanulmány a PHARE égisze alatt, aminek az eredménye az volt, hogy a tapasztalatok alapján érdemes lenne egy területfejlesztési törvényt csinálni, amiben rögzíteni lehet az Európai Unió regionális politikájában alkalmazott intézményeknek megfelelő területfejlesztési intézményeket, az EU tervezési-statisztikai nomenklatúrájának megfelelő regionális felosztást, amelyek együttesen biztosítják, hogy Magyarország képes legyen a csatlakozás után a Strukturális Alapok kezelésére. Baráth Etele volt ennek a szakmai vezetője, mellette Szaló Péter is részt vett a munkában, de én is beledolgoztam külső szakértőként ebbe.

Így indult a területfejlesztési törvény előkészítése. Az elfogadás után már lehetett arra hivatkozni, hogy Magyarországon van

olyan területfejlesztési intézményrendszer, amelyik képes modellezni az Európai Unió strukturális és kohéziós politikának megfelelő támogatásokat. Sőt 1999-ben a PHARE-t átalakították, oly módon, hogy képes legyen a magyar intézményrendszer kikísérletezni, ha Magyarország az Unió tagja lenne, akkor a meglévő területfejlesztési intézményrendszerrel képes lenne-e a strukturális alapok kezelésére? És mellesleg ekkor vezették be az ISPA, SAPARD programokat is.

Magya az 1996. évi XXI. számú törvény alapvetően két motivációból származott. Az egyik az EU csatlakozáshoz létrehozni azt az intézményi struktúrát, ami képes a regionális politika menedzselésére felhasználva a nemzetközi példákat, elsősorban nyugat-európaiakat. A másik meg az, hogy a korábbi „államvezérlésű központosított tervezés” helyett a „piacgazdaságnak” megfelelő tervezéshez új kereteket hozzanak létre. Ennek előzménye már volt 1971-ben, amikor az Országos Tervhivatal kidolgozta a gazdasági-tervezési régiók rendszerét, de ez gyakorlatilag meghalt 1972, vagyis az új gazdasági mechanizmus lezárása után. A gazdasági tervezésnek, majd a területi tervezésnek hiányoztak ezek a dimenziói és ezért az akkori Horn-kormány „elővette a fiókból” az akkori Országos Tervhivatal által elvégzett tanulmányokat, „leporolta” és felhasználta az új Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK) előkészítések a tervezési-fejlesztési régiók lehatárolásához.

Ha valaki összehasonlítja az 1998-ban elfogadott OTK által meghatározott regionális területi beosztást, akkor nagyon sok eltérést nem talál a régi változathoz képest. Az viszont látszott, hogy vannak ennek a regionális lehatárolásnak gyenge pontjai. Az egyik ilyen gyenge pont éppen az, hogy ezek a területfejlesztési régiók mind megyehatárookra épültek, mint ahogy az EU regionális politikájában célterületnek számító NUTS II regionális egységek az Európai Unió nomenklátúrára rendszere szerint. A területfejlesztési régiókat a közigazgatási határok mentén, de a megyék fölött hozták létre közhatalmi jogosítványok nélkül, tehát közigazgatási szempontból lógtak a levegőben”. Ezért volt arra irányuló törekvés, hogy ne csak tervezési-statisztikai régiók legyenek, hanem valamilyen módon beilleszkedjenek

a közhatalmi rendszerbe is. Ezért indult tulajdonképpen azzal a megoldással a területfejlesztési regionális rendszer, hogy a megyék összeállhattak kvázi területfejlesztési társulássá. Ebből adódott, hogy Zala megye több régióba is tartozott. Ennek egyik érdekes momentuma volt, hogy őket motiválta a Nyugat-Magyarországhoz való csatlakozás, az osztrák-magyar PHARE CBC program miatt. Az osztrákok 1995-ös csatlakozása után elindult egy osztrák-magyar határ-menti program is, ami nagyon jól működött, s ez motiválta végül a Nyugat-magyarországi Régió területi beosztását 1998-ban, s itt található egyedül eltérés a korábbi regionális beosztástól. Tehát a területfejlesztésben társulási elv érvényesült a regionális és a kistérségi szinten is. A területfejlesztési intézményrendszer kiépítésének másik módszere is érvényesült, amit a franciáknál láttak, hogy ők - a ma már regionális önkormányzatként működő régiók létrehozását megelőzően - a központi közigazgatás dekoncentrációja révén, a prefektúrákon építették ki először a területfejlesztési intézményrendszert, és csak később lettek a régiókból is önkormányzatok.

De ebből kilógtak a funkcionális, vagy természetes területi egységek, ami egyébként nem magyar sajátosság. Nálunk is ebből adódott az a felvetés, hogy a Balaton térsége végül is ilyen területként funkcionál. Ezt egyébként alátámasztották azok az identitáskutatások is, amikből mi is sokat merítettünk. Hiszen a területfejlesztési térségek lehatárolásánál - a nemzetközi példák alapján - fontosnak ítéltük meg a területi identitás meglétét. Ezek a kutatások rávilágítottak arra hogy a településeknél még van erőteljes identitás, a megyei identitás már nem annyira erős, regionális pedig egyáltalán nem volt. Viszont meglepő volt, hogy a Balaton térségében elég erőteljes volt a területi identitás, amire a Ti kutatásaitok is rámutattak. S ennek jeleit bizonyos kistérségekben is lehetett látni. Amikor a területfejlesztési törvény a kistérségeket elkezdte favorizálni, akkor első körben a kistérségek területi határait a Központi Statisztikai Hivatalban Kovács Tiborékkal úgy alakítottuk ki, hogy megnéztük, hol vannak a természetes vonzáskörzetek és azokra épültek a területfejlesztési kistérségek. Tehát az egyik funkcionális térség adta magát: a Balaton, a másik a már korábban említett fővá-

ros, mert azt mindenki tudta, hogy Budapest és Pest megye egy szervesen egybeépülő „monocentrikus agglomeráció”, aminek nincs közhatalmi-közigazgatási leképezése.

Az egyik megoldás erre az lehetett volna, ami Baráth Etele javaslatában korábban is felvetődött, hogy egy nagy közép-magyarországi régiót kellene csinálni. Ezt az úgynevezett tágabb agglomerációra, vagy „extenzív agglomerációra” értette, ami Tatabányától, Székesfehérváron át Hevesig tart és még az országhatárokat is átlépi. A politika ezt azért nem szerette, mert ezzel az így is az „egy-központú országban” még inkább felerősítették volna a központi régió szerepét. Emellett az uniós területi nomenklatúra rendszer már akkor is behatárolta a NUTS II-es régiók méreteit, ezt meg bőven átlépte volna ez a megoldás. A másik megoldás a szűk, „intenzív régió” kialakítása volt, ami nyolcvan települést határolt le, és erre jött létre az úgynevezett Budapest és agglomerációja kiemelt térség, ami ugyanúgy nem volt közigazgatási értelemben értelmezhető, mint a Balaton kiemelt üdülő körzete. Ez a két kiemelt funkcionális térség jelent meg ekkor a szabályozásban, s ennek keretei között kellett valamiféle speciális intézményrendszert és fejlesztéspolitikát kialakítani.

Az uniónak mi volt az álláspontja a kiemelt térségek kapcsán? Értették a problematikáját?

Az EU-n belül is állandó vita volt, hogy ez a NUTS rendszer nem jó, mert az úgynevezett funkcionális régiót nem fedi le. Az EU-ban erre születtek történelmi megoldások, létrehoztak közigazgatási határon átnyúló régiókat, és kezelték is ezeket Európai Unió közvetlen források biztosításával. Főleg a természetes egységek – tehát tavak, meg hegységek, vízfolyások – körül alakultak ki ilyenek, s erre épült 2009-ben az ún. Barca-jelentés is, ami alapján felmerült az EU regionális politikájában is a funkcionális térségek célterületként való megjelenése (‘area-based regional policy’). Magyarul ez a javaslat a közigazgatási határok helyett a valódi térségekre, funkcionális térségekre épült volna, s ennek következménye a „város-térségek” külön nevesített elismerése lett a Területi Agenda 2020 című uniós dokumentumban.

A Balaton és térsége fejlesztése szempontjából jó is volt ez, mert az ilyen nagy tavak menti térségi fejlesztésre voltak külön uniós források, illetve az OECD-nél is napirendre került a tavak ügye. Mivel Magyarország akkor már az OECD-nek is a tagja volt, ezért az OECD vizsgálta a Balaton térségét, hogy vajon gazdaságfejlesztési szempontból egy ilyen funkcionális térség mennyire életképes, és hogy lehet-e speciális területi politikát létrehozni egy ilyen térségben. Ezáltal kétfelől is jött megerősítő impulzus: egyfelől az Európai Unió regionális politikájából adódóan, más felől az OECD irányából.

Ilyen értelemben én azt gondolom, hogy maga a kiemelt térség beemelése a területfejlesztési törvénybe sikeres volt, és az sem véletlen, hogy soha nem is merült fel annak a gondolata, hogy ne legyen speciális intézményrendszer a kiemelt térségekre. Bár az érdekes, hogy Budapest és agglomerációja területére ma már nincs ilyen kiemelt térségi intézmény.

A Budapesti Agglomeráció, mint kiemelt térség elképzeléséről mondhatjuk azt, hogy kudarcos? Mondanál róla néhány mondatot?

Én nem tartom kudarcosnak, csak az intézményes megjelenítését hiányolom. Igaz, hogy más kihívások vannak ma már, hiszen Budapest és Pest megye két külön NUTS régiónak számít, de ez éppen az intézményes együttműködés szükségességét támasztja alá, amit nyilvánvalóan a területfejlesztési intézményrendszernek érdemes volna lefednie. Korábban is hasonló okból jött létre a Budapesti Agglomerációs Fejlesztési Tanács (BAFT), és ez teljesen jól is működött, ugyanúgy, mint a Balaton Fejlesztési Tanács. Semmi különbséget nem látok a két szervezet között, mindkettőnek meg volt a speciális funkciója. Az érdekesebb, hogy amikor később az átalakulás történt, a regionális fejlesztési tanácsokat megszüntették és gyakorlatilag a területfejlesztési feladatokat a megyék kapták, elvileg a megyék együttműködésére kellett volna építeni ezt a rendszert, éppen akkor szüntették meg a BAFT intézményét is. Ennek ellensúlyozásaként, Tarlós István főpolgármestere alatt, dolgoztunk a probléma megoldásán, és 2013-ban kötött Budapest és Pest megye egy fejlesztési együttműködési megállapodást, ami kifejezetten a területi együttmű-

ködésről szólt. Függetlenül attól, hogy ma már két önálló tervezési-statisztikai régió Budapest és Pest megye, így együtt terveznek, az országos fejlesztési és területfejlesztési koncepcióba együtt szállítanak be javaslatokat, összehangolják a gazdaságfejlesztési terveket és a befektetések ösztönzését.

Ez mind a mai napig élő együttműködési megállapodás. Már úgy értem, hogy hatályban van, bár az, hogy most nem használják, az egy más történet. Attól, hogy két önálló NUTS II. szintű régióvá vált Budapest és Pest megye, főleg indokolt lenne visszaállítani a kiemelt térségi tanácsot, ami akár a szűkebb, „intenzív agglomerációra”, akár a tágabb, „extenzív régióra” vonatkozik Budapest-Pest megye együttesen fejlesztendő nagyvárosi térségében. A megállapodás alapján történő együttműködés helyette ez a megoldás intézményesebb, hiszen a törvényben meghatározott kiemelt térségnél - amit a törvény erejénél fogva kötelesek létrehozni - jobban garantálható, hogy van együttes gondolkodás a kormányzat és a helyi szereplők között, és hogy szűlesen integrált regionális koncepció és terv, valamint fejlesztési program is.

Kanyarodjunk vissza a Balatonhoz! Folyamatosan változott a Balaton Fejlesztési Tanács személyi összetétele. Megfigyelhető egy olyan tendencia, ami alapvetően arról szól, hogy a helyi és az országos szereplők aránya folyamatosan változott, kezdetben a helyi szereplők voltak többségben, aztán szép lassan megváltozott ez az arány. Ciklusról ciklusra más lett az összetétel.

Ez nem csak a Balaton Fejlesztési Tanácsra vonatkozott, hanem az egész területfejlesztési törvényben volt egy ilyen tendencia. Az 1996-ban elfogadott területfejlesztési törvény még abból az ideáltípusból indult ki, hogy a partnerségi elven kell a területfejlesztési intézményeket felépíteni. Ezért az önkormányzatok mellett a regionális területfejlesztési tanácsokba bekerültek a kormányzat, a gazdasági kamarák és a szakmai kamarák képviselői is. Tehát sokkal szélesebb körű volt a partnerség, mint jelenleg. Igaz, hogy ebben az időszakban még nem olyan nagymértékű forráselosztásban vettek részt, hiszen a funkciójuk elsősorban a tervezésben, programozásban és a monitorozásban való részvétel volt. Kismértékű források elsősorban megyei szinten jelentek meg,

ahol a szereplők állami források elosztásában is részt vettek.

Az igazi probléma szerintem az MSZP-SZDSZ kormányzat létrehozatala idején adódott. Az akkori kormánykoalícióban az MSZP azt képviselte, hogy decentralizálni kell a területfejlesztést, és dominálnia kell a helyi önkormányzatoknak, növelni kell a regionális fejlesztésben a forrásokat, vagyis olyan kapacitást kell kiépíteni, hogy előbb-utóbb a regionális fejlesztési tanácsok jelentős források felett rendelkezzenek. Volt ebben egy hátsó politikai gondolat is, hogy adott esetben a megyei önkormányzatokat majd a regionális önkormányzatok váltják fel. Az SZDSZ viszont azt képviselte, hogy ha a központi forráselosztás helyett átengedik a forrásokat a térségi tanácsoknak, akkor növeljék ott a kormányzati szereplők számát is.

Így persze nagyon jól nézett ki, hogy a regionális fejlesztési tanácsok kapnak jelentős forrásokat, de ezt annak árán, hogy ott túlsúlyba kerültek a kormányzati szereplők. Gyakorlatilag a döntési kompetencia továbbra is központi kézben maradt, s ha ezt megcsinálták a regionális megyei fejlesztési tanácsban, akkor miért ne csinálták volna meg a kiemelt térségi tanácsokban. Ezt én nagyon nagy hibának tartom, mert ezzel nem a decentralizált, hanem a dekoncentrált változata valósult meg a területfejlesztésnek. Persze a világban sokféle modell van. A lengyelek végig vitték, hogy a regionális területfejlesztési intézményrendszerből kinőttek a regionális önkormányzatok. A franciák is létrehozták az állami rendszerből a megyei önkormányzatok felett a regionális önkormányzatokat is. De Magyarországon nem ezt az utat választottuk, mert gyakorlatilag nem engedték át a döntési kompetenciákat, a forrásokat, a menedzsment jogokat, hanem úgy csináltak, mintha helyben születnének a döntések, de végül is központosított döntéshozatali rendszer érvényesült. S ez ma is így van. De láthatóan ez a jelenség nem 2010 után alakult ki.

Közelítsük ezt a modellt a mához. Eredetileg különböző erősségű megyék feladat-hatásköréből került levezetésre a térségi tanácsai kompetencia. 2011-ben változott az önkormányzati törvény. Hogyan ítéled meg azt, hogy mennyire volt szerencsés a Balaton Fejlesztési Tanács mű-

kődése szempontjából a megyei önkormányzatok feladatainak és hatásköreinek jelentős mértékű csökkentése?

Ezt én nem úgy értékelem, hogy jó vagy rossz, hanem úgy, hogy koherens szakmapolitikai döntés volt azzal kapcsolatban, hogy a települési és területi önkormányzatok funkcióit valahogy meghatározzák. Szerintem mind a mai napig nem teljesen tiszta, hogy a magyar közigazgatási, s politikai rendszer mit akar a megyével kezdeni, mert hiányzik egy középszintű valódi önkormányzat. 1992-ben az Európa Tanács országjelentése leírta, hogy miért nem felel meg a megye a regionális önkormányzat funkciójának. Többek közt az egyik érv az volt, hogy nincsenek középszintű önkormányzati kompetenciái, mert ezek nagy részét vagy a dekoncentrált államigazgatási szervekhez telepítették, vagy a megyei jogú városokhoz. A legfontosabb indok az volt, hogy nincs saját forrása. Az a kísérlet, hogy most a gazdasági zónákban az iparüzési adó bevétel a megyéké lesz, ez úgy tűnik, hogy „bolond beszéd, de van benne rendszer”. Hiszen a helyi adóztatási joghoz a helyi önkormányzati charta szerint nem csak az adóbevétel felhasználása tartozik, hanem az a döntési kompetencia is, hogy az önkormányzat bevezet-e adókat, hogy milyen mértékű adókat vezet be, még, ha ezt a törvény keretei közt teszi is, viszont így ezek az adók saját forrásként használhatók fel. Az igaz, hogy az iparüzési adóerő képességben óriási különbségek vannak. Annak idején nem volt véletlen, hogy a fővárosban a helyi iparüzési adó miatt fővárosi bevétel lett, mert ötvenszeres különbségek voltak a kerületek adóerő képessége között, s ez országos szinten is igaz.

Abban van ráció, hogy valahonnan saját gazdasági forrást kellene teremteni a megyei önkormányzatnak - vagy inkább maradjunk annál, hogy a középszintű önkormányzatnak –, s annak a forrása lehet az iparüzési adó is. Bár én ezt nem a jelenlegi megoldással tartanám kivitelezhetőnek, hanem osztott forrásként. Azaz az iparüzési adó bevezetési joga lehetne megyei (középszintű) önkormányzati jogkör, de a felhasználása osztott forrásként történik a település és a területi önkormányzat között úgy, hogy egy bizonyos része annál a településnél marad, ahol ez egyébként terheket képez, és a többi lenne felhasználható a

többiek számára megyei forrásként. Ez ma nem így történik, ez nagy baj, és nem is következetes, mert nem minden megyénél van ez így. A másik nagy probléma, hogy miként érvényesül a megye területfejlesztési szerepköre. Ha területfejlesztési funkciót kap egy önkormányzat, akkor kellene, hogy kapjon menedzsment kapacitásokat, tervezési jogokat és saját forrás is kellene hozzá is. Ha ezek nincsenek, akkor a területfejlesztési funkciót továbbra is csak úgy tudjuk értelmezni, hogy ez egy dekoncentrált, kihelyezett állami feladat, amiben a megye nem mint helyi szereplő, nem egy valódi önkormányzat, hanem a kormány kihelyezett szerve, kinyújtott karja jelenik meg.

Ismerve a '90 utáni megyei önkormányzatok területfejlesztési tevékenységét, ezen belül a regionális fejlesztési tanácsokkal párhuzamosan működő megyei területfejlesztési tanácsok feladat-és hatáskörét, forrásszerkezetét, hogyan hasonlítanád össze az önkormányzati törvény módosítását követően létrehozott megyei önkormányzatok területfejlesztési tevékenységével?

A területi önkormányzatoknak elvileg kéne, hogy legyen területfejlesztési feladata. Már a korábbi területfejlesztési törvényben megjelent, hogy a megyei területfejlesztési tanácsok feladatait a fővárosban a fővárosi közgyűlés látja el, azaz, már akkor volt egy olyan törekvés, hogy a területfejlesztést önkormányzati feladatként definiálják. A megyei területfejlesztési tanácsok összetételében – a korábban felsorolt partnerek mellett – részt vett a megyei jogú város polgármestere is. S így megvalósult a területfejlesztési tanácsok által az is, amit az önkormányzati törvény nem tudott kezelni, jelesül hogy a megyei önkormányzat közgyűlésében hiányzik a megyei jogú város képviselője, ezt a területfejlesztési törvény ezzel a partnerséggel teljes mértékben pótolta. Kezdetben, csak a hazai források kis részét kapta meg a megyei területfejlesztési tanács, aztán, amikor a PHARE program paradigmát váltott, akkor már az előcsatlakozási alapok mintájára érdemi források kerültek a megyei területfejlesztési tanácsokhoz is. Korábban már utaltam arra, hogy a jelentősebb források megjelenésével együtt a területfejlesztési intézményrendszerben nem az önkormányzati szereplők váltak meghatározóvá, hanem a kormányzat.

A mostani rendszerben hiányzik a tényleges forrás, az adminisztratív kapacitás, és a döntéshozatal nem decentralizált. A Kormányzat a Balaton számára is fontosnak ítélt integrált területi beruházások programját sem bízta rá a megyékre, pedig értelme lenne. A probléma továbbra is az, hogy a megyei önkormányzat nem tudja a megyei jogú város és a körzetében lévő nagyobb városok nélkül ezt a funkcióját ellátni. Amíg a megyei jogú városnak nincs megjelenési formája ebben a rendszerben, addig nem is fogja tudni ellátni feladatát egy területi önkormányzat. Az a jó törekvés, hogy a megyei önkormányzatnak legyen területfejlesztési feladata, jogi, pénzügyi és adminisztratív eszköz híján és a valódi partnerségi együttműködés nélkül nem tud megvalósulni. De akkor miért oda telepítették a területfejlesztési feladatokat? Hát azért, mert az látszik, hogy míg a főváros és a megyei jogú városok esetében nem „egyszínű a testület”, addig a megyei önkormányzatok többnyire leképezik az előző évek választási eredményeit, annál fogva is, hogy a megyei önkormányzat testületében elsősorban kistépülések vannak nagyobb mértékben képviselve. Innentől kezdve nem annyira szakpolitikai feladat ez, hanem egy központi elosztásos technika helyben történő megvalósítása, amit a politikai megbízhatóság és kiszámíthatóság vezérel.

Széles körű rálátásod van nemzetközi igazgatási, fejlesztéspolitikai megoldásokra. A balatonihoz hasonló problémája másnak is van. Vannak olyan funkcionális régiók az unióban, amelyeket nem öveznek közigazgatási határok. Mi úgy hívjuk őket, hogy ezek a térségi tanácsok, akik más-honnan átengedett hatáskörök alapján dolgoznak. A BFT és a mi ügynökségünk jó néhány éve törekszik arra, hogy az uniós szakpolitika részévé váljon ezeknek a speciális térségeknek a fejlesztése. Van arról elgondolásod, hogy hogyan lehetne ezt uniós alapon, megnyugtató módon kezelni?

Szerintem pont az a lényeg, hogy a területfejlesztés át tudjon lépni a közigazgatási határokon. Az ilyen típusú intézmények, mint a Balaton, és a kiemelt térségi kategória a törvényben ezt próbálja követni. Úgy gondolom, a térségi tanács az igazi területfejlesztési intézményrendszer egyik megtestesítője, még ha nincs is tökéletesítve a partnerség oldaláról mivel a kormányzati szereplők vannak túlsúlyban és nem annyira a megye

vagy a térség. Ahogyan erről korábban már beszéltünk, az EU-ban is egy időben firtatták azt, hogy a Strukturális Alapok integrált felhasználását ún. funkcionális térségekre kellene fókuszálni. A szubszidiaritás jegyében a határokon átnyúló funkcionális térségek fejlesztését éppen ezért próbálja az Európai Unió a maga kezébe venni. Nem véletlen, hogy ezek a feladatok főként az INTERREG programokban jelentek meg, mert ezek vagy régiók közötti együttműködést kívántak, vagy országok közötti együttműködést, de mindenképpen meghaladták azt a kompetenciát, amit az országok képviseltek.

Ilyen értelemben azt gondolom, hogy fontos eleme a mai területfejlesztésnek, hogy a Balatonra, Tokajra, és Paks környékére is létezik kiemelt térségi tanács, ugyanakkor baj, hogy nincs Budapest és környékére is. És továbbra is baj, hogy ebben nem a decentralizáció elve érvényesül, bár a Balaton esetében megjelennek a tanácsban a települések képviselői, de azzal, hogy még egy társelnököt is kapott a kormányzat részéről, még inkább bővíteni lehetne a kört más partnerekkel. Az a hosszútávú tevékenység, amit az Ügynökség csinál a BFT mellett, nagyon jó irányt mutat. Az ilyen irányú integrált térség-fejlesztési tevékenységet főleg az uniós regionális szakpolitika erősíthetné még meg például az Integrált Területi Beruházás (ITI) szabályozásával. Ahogyan az EU Duna Stratégiája esetében is történt, ennél a szabályozásnál is ugyanúgy lehetne azt mondani, hogy olyan tagállamokban, ahol ilyen funkcionális térségek vannak, ott a tagállam számára biztosított forrásoknak bizonyos százalékát el kell különíteni a térségek számára, és azok felhasználását integrált fejlesztési program alapján kell biztosítani. Lehetne azt is előírni az EU részéről, hogy a tagállamnak odaítélt területfejlesztési források elosztása kapcsán a Partnerségi Megállapodásban kell rögzíteni egy olyan fejezetet is, amelyik utal a funkcionális térségek fejlesztésére és integráltan odaadja a térségbe a források egy részét.

Hogy látod, az unióban van erő, szándék arra vonatkozóan, hogy a területpolitikai innovációkat befogadja és kezelje szemben az ágazati lobbikkal?

Nem feltétlen ágazati lobbikról beszélhetünk. Én ott látom a problémát, hogy Európának az unióhoz korábban csatlakozott felén a decentralizált gondolkodásmód természetes, ott megjelenik a térségi gondolkodás. De a később csatlakozott országok – és ebben Magyarország is benne van – ez elől gyakran elzárkóznak. Igazán a vita az EU-ban arról szól, hogy nacionalizálják-e a források elosztását, vigyék magasabb szintre vagy netán vigyék lejjebb. Az unión belül ezeket a hétéves időszakokra szóló és a források felhasználására vonatkozó szabályozást közösen kell elfogadni. Ráadásul bizonyos szabályozásban nagyon erőteljes az a követelmény, hogy a tagállamok között ehhez konszenzus kell. Addig, amíg ezek a viták zajlanak, Kelet-Közép Európában – Lengyelország kivételével -, nagyon erős az igény arra, hogy a központi kormányzat ossza el és használja fel ezeket a pénzeket. A konszenzus jegyében persze a másik irányzat képviselői inkább engednek ennek. Én tehát nem is az ágazati és a területi lobbik küzdelmét látom ebben, hanem ez inkább kifejezetten politikai, méghozzá kormányzatok közötti politikai és felfogásbeli különbség.

Maradjunk a Kárpát-medencében. Magyarországgal közvetlen érintkező poszt szocialista országokban működnek területi, megyei önkormányzatok valódi feladat- és hatáskörökkel és valódi forrásokkal. Ha megnézzük, akkor van magyar nyelven működő megyei önkormányzat a Kárpát-medencében, széles hatáskörökkel, az egyik Hargita megye, a másik Kovászna megye, a harmadik Maros megye, vagy Nyitra megye...

Az az egyik régi vitánk, hogy hol legyen a középszint. Azt senki nem vitatta korábban sem, hogy kell középszintű önkormányzat. Hogy ez mekkora kiterjedésű, mi ennek a centruma, és mire alapozza az identitását, az más kérdés. Ha megnézzed, akkor látható, hogy olyan megyéket említettél, ahol az etnikai összetétel indokolja azt, hogy legyen hozzá kapcsolódó önkormányzat. Magyarországon homogén a társadalom ilyen szempontból. Etnikai értelemben nincs szükség az etnikai azonosulást, identitást megtestesítő önkormányzatiságra. A Balatonnál volt ilyen kitapintható identitás, még nagyobb is, mint a megyékben, pláne a régiókkal összehasonlítva. Ugyanígy tartom én a városmegyei funkciót. Ha adnék is funkciót a területi önkormányzatnak,

akkor én ezt a városmegyei funkcióban látnám jobban, mert ott is megvan az identitás, másrészt egy megyei jogú város nevéből adódóan is területi funkciókat kell, hogy ellásson. Nem csak a saját településén belül, nem csak a saját közvetlen környezetében, hanem a térségben, ahol valamilyen szerepet betölt. Két hasonló funkcióra felesleges párhuzamos intézményrendszert létesíteni. Azt meg a világon mindenütt látjuk, ha van egy város, és a város körül van tényleges agglomeráció, ellátott térség, akkor lehet azt önkormányzati alapon is úgy működtetni, hogy ebből nem hagyod ki a környező településeket.

Kiépíthető olyan döntési rendszer is, hogy amikor nem csak a város belső ügyeiről beszélünk, hanem a területfejlesztési funkcióról, akkor kibővíthető ez az önkormányzat azokkal a szereplőkkel, akiket ez érint, és akkor a területfejlesztésben szerepet játszó városmegyei önkormányzatba berakható a városi önkormányzat testülete mellé a többi térségi önkormányzati szereplő is. Ezzel átléphető a közigazgatási határ, s mégis valódi önkormányzati funkciót lehet építeni ilyen szerepre. A területfejlesztési intézményrendszerrel az volt a legnagyobb probléma, hogy nem volt identitása, nem volt önkormányzati hatásköre, nem volt közhatalmi szervezet. A területfejlesztés közhatalmi eszközöket igényel és forrást. Ha az elszámoltatás és az átláthatóság oldaláról nézem, akkor mindenképpen kell egy választott testület, aki ezt kontrollálja. Tehát mindenképpen önkormányzati alapra helyeznénk a területfejlesztést.

Egy gondolat erejéig térjünk vissza Bibó István munkásságához! Mennyire tartod alkalmazhatónak azt a modelljét, amelyben az igazgatási szintek (6 szint) váltakozó súlyáról értekezik? Mi a veszélye annak, ha ezt valaki nem tartja be?

Továbbra is úgy gondolom, hogy Bibó elve egy jól használható alapelv egy olyan rendszerben, amelyikben a közigazgatásban két ágat próbálnak meg egyszerre használni. Egyrészt a centralizációra és bürokratikus gondolkodásra épülő államigazgatást, amiben a hierarchia elve és a központi kormányzat érvényesül, ami dekoncentrációt is magában hordozhat. Másrészt az önkormányzati igazgatási modellt, aminek hierarchia mentesnek kell lennie, ez a demokratikus elvére és a differenciált működésre épül. Ezek között kell egyensúlyt kiépíteni, és ha ezt a két

ágát nézzük a közigazgatásnak, akkor érdemes használni a „váltakozó súlypontok elvét”. Vagyis ugyanazon a szinten nem érdemes kiépíteni egymással konkuráló önkormányzati és állami típusú szereplőket ugyanarra a feladatra, mert kioltják egymást. Ugyanez igaz önkormányzati oldalról is, hiszen a megye és a megyei jogú város részben ugyanarra a funkcióra jött létre, de kioltja egymást. Én a fővárosban is az egyszintű önkormányzati és többszintű közigazgatási modell híve vagyok, mert önkormányzati szinten belül sem lehet, nem célszerű létrehozni egymással konkuráló, vetélkedő ágakat, ha csak nem az az alapelvem, hogy: „Oszd meg és uralkodj!” Ilyen értelemben a szubszidiaritás elvéből indulok ki, s nem a devolúció elvéből.

Az 1990-es alkotmánymódosítás és az első önkormányzati törvény (ÖTv.) a szubszidiaritás elvére épült, aminek az volt a logikája, hogy helyi közügy helyben intézendő. Ha erre a település nem képes, akkor ami még önkormányzat által megoldandó feladat, az a megyei önkormányzat területéhez kapcsolódik, ami pedig így sem oldható meg, akkor jön be kivételesen az állami igazgatás, akár annak a dekoncentrált szerve. De, ahogy erről már korábban is szóltunk, a megyei önkormányzatot sem a választás szempontjából, sem politikai összetétele szempontjából, de főként gazdasági értelemben nem ruházták fel az ehhez szükséges eszközökkel. 2011 után az Alaptörvény ezt a logikát megváltoztatta, nem önkormányzati alapjogokról, nem a szubszidiaritásról beszél, hanem önkormányzati hatáskörökről.

A hatáskörök megállapítása szempontjából pedig az a modell érvényesül, amit más országokban is látunk, hogy a központi hatalom eldöntheti, hogy átenged-e hatásköröket az önkormányzatoknak vagy nem. Ha átengedi, akkor azt bármikor vissza is veheti, ezt láttuk az oktatásban, egészségügyben, és most már a források tekintetében is. Ha mondjuk nem a központosítás és a hatáskör elosztás elve vezérelne az Alaptörvényt és az új önkormányzati törvényt (Mötv.), akkor a szubszidiaritás elve alapján szóba jöhetett volna, hogy valóban kétszintű önkormányzatot hozunk létre. Ennek a rendszernek az alapja a települési önkormányzat, de az Alaptörvénybe nem véletlenül került be, hogy törvény kötelezővé is teheti az önkormányzatok számára a társulást.

Lehetett volna azt mondani, hogy vannak olyan feladatok, és funkciók, amelyeket nem az államigazgatási értelemben megszervezett járásban, hanem a kötelező társulásként előírt járási önkormányzathoz telepítenek. Az Alaptörvény elfogadásakor még ez egy reális esély volt. A járást lehetett volna önkormányzati alapon is megszervezni, és mellette lehetett volna egy dekoncentrált alapon megszervezett megye. És így a városmegyei önkormányzatban a megyei jogú városoknak lehetett volna funkciókat adni, figyelemmel a „váltakozó súlypontok elvére”. Mivel a települések 80%-a 10 000 lélekszám alatti, így bizonyos funkciókat nem tudnak ellátni, viszont az Mötv. kötelezővé tehetette volna az önkormányzati társulást ezeknek a feladatoknak az ellátására, ahogy ezt látjuk a világ sok táján, főleg Franciaországban. Korábban csak ösztönzött a törvény ezekre a megoldásokra, elsősorban kistérségi szinten. Erre is lehetett volna építeni, de mivel az Mötv. és az állam felépítésének a logikája nem ilyen, ezért az is egy elfogadható, koherens rendszer, hogy a dekoncentrált hatalmat nem állították meg a területi szinten, hanem lejjebb vitték a járási szintre.

Volt a gondolatmenetében egy olyan pont, amit érdemes lenne tovább szőni. Amikor végig görgettük a településtől a szubszidiaritás elve szerinti feladatát-helyezéseket, akkor megálltunk az országos nemzetállami szinten, ugyanakkor én azt gondolom, hogy az emberiségnek jó ideje és jó oka lenne arra, hogy végig gondolja felfele, egészen globális és kontinentális szintig, gondolkjunk például a pandémiára, vagy a klímaváltoásra. Milyennek látod a nemzetközi intézményrendszer állapotát?

A szubszidiaritás elvének vannak követői, bár a szó maga nincs benne a szótárban. Volt is ilyen mozgalom a „regionalisták” részéről az EU-ban, hogy belekerüljön az angol szótárba ez a kifejezés. A szubszidiaritás nem csak az országokon belül értelmezhető, hanem alapvetően az unión belül a tagállamok és a szupra-nacionális uniós intézmények között értelmezhető, onnan is jött át. Vannak globális kihívások, amelyekre szupra-nacionális szinten lehet csak megoldásokat találni. Az egy más kérdés, hogy amint túllépünk a szakpolitikai kérdéseken, és nem csak a gazdasági ügyekről, nem csak a környezetvédelmi

ügyekről, hanem kifejezetten politikai ügyekről beszélünk, akkor ez már csorbítja a nemzetállamok kormányainak a döntési szuverenitását. Akkor innentől kezdve ez már politikai kérdés lesz. Amikor mindenkinek az egyetértése kell egy döntéshez, az adott esetben nem teszi lehetővé a hatékony működést. Abban a pillanatban, mikor a többség dönteni tud a kisebbség helyett is, akkor ez már szuverenitási kérdéseket is felvet.

Van egy csomó olyan gond, amit nem lehet nemzetállami szinten megoldani. Viszont, hogy ez a jelenlegi EU-s keretek között megoldható-e, nem hiszem. Kísérletek vannak, például ilyen kísérletnek tekintem a makroregionális stratégiák között az EU Duna Stratégiáját. Szerintem Magyarország még mindig nem használja ki, az ebben rejlő sok potenciált. A tagállamok, a régiók és a városok is másfajta módon tudnák kezelni a globális problémákat ennek keretében, de az uniós intézmények is néha ellenállnak. Annak idején úgy kezdődött, hogy elkezdtünk helyi szinten lobbizni a Duna Stratégia mellett, és próbáltuk a Duna menti német önkormányzatokkal elérni, hogy legyen egy ilyen makroregionális stratégia. Megfogalmaztuk azt is, hogy legyen intézménye, amelyik ezzel foglalkozik, legyen cselekvési program is. S persze azt is, hogy az egész semmit nem ér, ha nincsenek hozzá források. Ezek voltak azok a helyi javaslatok, amire először három nemet mondott az unió: nem kell külön intézmény, mert a feladat majd intézményes koordinációval megoldható; Nem kell külön forrás, mert ez csak elveszi a meglévő kompetenciákat; és nem kell semmi külön nevesített politika, ez egyes szakpolitikákon belül kezelhető. Végül eljutottunk a három „igen”-hez, a három erős „nem”-től. Mégis csak van Duna Stratégia, már odáig is eljutottunk, hogy az intézmények évente legalább leülnek és a különféle szakpolitikákat végző európai minisztériumok egy asztalhoz ülnek a nemzetállam koordinátoraival, valamint a régiók és a városok képviselőivel, s a források felhasználásánál létezik „dedikált forrás” a Duna Stratégia megvalósításához.

Nemzetállami koordinátori szinten a Duna Stratégiához kapcsolódóan hasonló humánerőforrás-kapacitás áll rendelkezésre mint Magyarországon?

Nem, sokkal több; például a Baden-Württembergi tartományi minisztérium mellett külön titkárság is van erre a feladatra. Ezek az intézmények most már elkezdtek felépülni és megjelent egy olyan cél is, hogy a nemzetállamok különítsenek el ehhez forrásokat. Mi annak idején próbáltuk a Duna menti városok és régiók szövetségét felhívni arra a szintre, hogy ne csak laza partnerségi megállapodáson alapuló intézmény legyen, hanem legyen ebből egy önálló lobbizó intézmény, ami az EU lobbizó listáján is ott van, akivel kötelező tárgyalni, és legyen ennek külön irodája. Sőt Budapest részéről tettünk olyan javaslatot is, hogy a Dunát áthidaló térségekre, melyek főleg az országhatárok mentén vannak, legyen egy Európai Gazdasági Térségi Csoportosulás (EGTC – ETE) önkormányzati alapon szerveződő társaságokkal. A Balatonra is érvényes lehet ez az analógia. Az olaszoknál, franciáknál, németeknél látni ilyen együttműködések, erre is lehet önálló szakpolitikát alapozni.

Látsz-e a jelenlegi viszonyok közt olyan mozgásteret, amivel valamelyest egy kicsit racionalizálni lehetne a feladatellátást. Most kifejezetten a Balaton térségének a fejlesztése szempontjából kérdezzük ezt. A 2021-2027-es időszak fejlesztési dokumentumainak előkészítése során arra tettünk javaslatokat, hogy kis összegű fejlesztésekkel lehetne „összecementezni” a sok esetben széles mozdulatokkal felhordott infrastrukturális fejlesztéseket, amelyek az eddigiek során még soha nem tapasztalt számos új konfliktust generáltak a térségben.

Az általam megismert felülvizsgált koncepció és az abból levezetett stratégia szerintem jó. Minden olyan kezdeményezést tartalmaz, amivel egyetértek. Egyrészt tartalmazza, hogy hogyan lehetne hatékonyabbá tenni a működést. Egy valódi programozó, tervező intézményrendszer kell csinálni. Az is le van írva ebben, hogy ennek megfelelően integrált fejlesztési program kell, és ehhez odarendel különféle helyeken meglévő, különféle operatív programokban lecsapódó európai és különféle ágazatoknál meglévő hazai forrásokat. Erre akár javasolható lenne, hogy ezt integrált alapként kezelné az ITI mintájára maga a BFT és munkaszervezete. A Tanács megerősített kapacitásokkal és más összetételben képes lehet ezeket megcsinálni. Az odarendelt források-

ból létre lehetne hozni egy kisebb térségi alapot is, ami felhasználható lenne olyan területfejlesztési feladatok finanszírozására, amit régen a területfejlesztési törvény alapján a megyei fejlesztési tanácsok csináltak. Azt, amit a koncepció tartalmaz, mind jó iránynak tartom, eszközeiben is. Ugyanakkor elég szkeptikus vagyok, mert egyrészt csúszott ennek a kormányzati jóváhagyása is, pedig jó lett volna, ha ez megvan az operatív programok elfogadása előtt, vagy azzal egy időben. Ráadásul az RFF elfogadása is csúszik, pedig abból is lehetett volna ilyen típusú rendszert építeni. Sajnos a Kormány nem nagyon szereti sem az integrált alapokat, sem az ITI intézményrendszerét, és az ilyen típusú decentralizált megoldásokat. Bár reményre ad alapot, hogy amikor az RFF készült, akkor annak a tervezetbe beletették, hogy lehet majd ilyen integrált fejlesztési programokat kormányzati jóváhagyással kezelni. A szabályozás tehát erre alkalmas lehetne, majd meglátjuk, hogy kormányzati szándék lesz-e rá.

Elég régóta van rálátásod a területfejlesztési intézményrendszerre és arra a szakmai körre, amelyik ezzel érdemben foglalkozik. Az idő előre haladtával - ami a centralizált megoldások előrehaladását, felszaporodását is magával hozta - látsz-e valami változást arra vonatkozóan, hogy milyen szakmai súllyal rendelkeztek régen és manapság a területfejlesztésben dolgozó munkatársak?

Ha a szakmai minőséget nézem, akkor nagyon jó a szakemberállomány minősége, ami a területfejlesztésben jelen van Magyarországon. Van képzésük, a képzéssel kijöttek jó szakemberek, és már nem csak magyar területfejlesztés van, hanem nemzetközi tapasztalat is van, ezen a téren szerintem sokat fejlődött a szakma. Azzal együtt, hogy az adminisztratív kapacitás kevés, például a megyei önkormányzatoknál sincs megfelelő számú szakember. A piacon lenne, ezzel együtt az intézményrendszerben nincs, sem számát, sem minőségét tekintve. A Balatonnál is kevés a mennyiségi kapacitás. Ha komolyan vennénk, amit a stratégiában leírtatok, és azt meg

kéne csinálni, az ennyi emberrel lehetetlen lenne. Igen, az egy nagyon jó stratégia, de jócskán kell mögé adminisztratív kapacitás.

Véleményed szerint az elfogadott stratégiával elmentünk a falig?

Nem tudnék olyan elemet beletenni, ami nincs benne. Az viszont látható, hogy régen a regionális politika az EU mintájára Magyarországon elég erős volt, úgy hívtuk, hogy területfejlesztés. Pótolt is egy csomó mindent, amit az önkormányzati rendszer nem tudott, és próbálta azt is, amit egyes ágazati politikák sem tudtak, például a területrendezést, amit az építési szakágazat az építési törvénnyel valójában nem kezelte. Az a törvény foglalkozott a várostervezéssel, de nem foglalkozott városfejlesztéssel, foglalkozott az építéssel, de nem foglalkozott az integrált településfejlesztési programokkal, stratégiákkal. Tehát abban az időszakban a területfejlesztés nagyon erős szakpolitika volt, mert azon a határon tudott mozogni, amit az önkormányzati, építésügyi, területrendezési ágazatpolitika nem fedett le. De ma gyenge ez a szakpolitika, nem is jelenik meg önálló intézményrendszerben, holott ez egy integrált politika. Abból a szempontból jó helyen van ennek a koordinációja, hogy ez mindenképpen miniszterelnöki intézményrendszerben, összkormányzati feladat ellátást, funkciót igényel, de abból a szempontból nincs jó helyen, hogy hiányzik az az intézményrendszer, amely korábban volt, hogy valóban országos önálló szabályozó hatóság legyen.

Azt gondolom, hogy igen leértékelődött a területfejlesztési politikának és a regionális politikának a súlya, amiben az is közrejátszik, hogy azok a remények, amik korábbi kormányzati szinten még összekapcsolták az önkormányzatiságot azzal, hogy majd egy decentralizált struktúra lesz, az európai regionális politikában nem valósult meg. Nem a „régioók Európája”, hanem a „nemzetállamok Európája” szlogen uralkodik, s ez már Magyarországon is hallatszik.

Hálózatokról, ökológiai rendszerekről, világjárványról és Balatonról – még a pandémia előtt

Beszélgetés dr. Jordán Ferencsel a Balatoni Limnológiai Intézet igazgatójával (2019 – 2020) és prof. Szathmáry Eörs evolúcióbiológussal az Ökológiai Kutatóközpont főigazgatójával

Ami miatt egy önkormányzati szemle számára interjút kértünk Jordán Ferenc igazgató úrtól, annak az az oka, hogy a különböző tudományterületeken kevés az olyan szakember, aki képes szintézisben látni a természetet, a környezetet, a gazdaságot, a társadalmat, és mindezek problémáit térben is képes összekötni. Egy Jordán Ferencsel készült, 2019-ben a Válasz Online-on megjelent interjú globális léptékben foglalkozott a környezet és a társadalom kölcsönhatásaival, azonban aktuálisnak tartottuk, hogy a Balaton térségére fókuszálva is vizsgáljuk ezeket. Sok szempontból történelmi időket élt meg az elmúlt években a Balaton térsége, de talán a koronavírus járvány miatt érdemes a leginkább megjegyezni, hogy a beszélgetés több mint két éve, 2019. október 30-án zajlott le Tihanyban. Dr. Jordán Ferencet azóta dr. Erős Tibor váltotta a tihanyi Balatoni Limnológiai Intézet igazgatói posztján.

Az interneten elérhető életrajza meglehetősen színes tudományos pályafutásról árulkodik. Melyek voltak tudományos pályájának főbb állomásai? Milyen tapasztalatokat szerzett ezek során, melyeket tudja ezek közül hasznosítani a jelenlegi feladatkörében?

Nagyon jó kérdés, rögtön az elején. Célszerű rá úgy válaszolnom, hogy szétszedem belföldre és külföldre. Az ELTE-n végeztem mint biológus, ott is doktoráltam genetikából. Dolgoztam ezután a Természettudományi Múzeumban, a Vácrátóti Botanikus Kertben, az ELTE tanszékein. A külföldi évek tekintetében pedig hat évet voltam Olaszországban Trentóban, ahol a Microsoftnál dolgoztam, leginkább számítástechnikusként. Aztán egy évig Berlinben, történészekkel, politológusokkal, jogászokkal. Három éve pedig Nápolyban a tengerkutató állomás munkatársa

vagyok. Mindez pontosan azt tükrözi, hogy mindenfelébe szeretek beleszagolni. Semmi olyan nincs, aminek én lennék az egyes számú specialistája, pont az érdekel, hogy miként lehet összekötni a különböző témaköröket, nem csak a biológián belül, hanem biológián kívül is.

Hídverő embernek tartom magam, aki különböző tudású emberek érdeklődését próbálja közös nevezőre hozni. Azt gondolom, hogy a tudományban ma erre nagyon nagy szükség van, mert rengeteg részinformációnk van, de nagyon gyengék vagyunk abban, hogy ezek elemeit együtt értelmezzük. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy ez pokoli nehéz munka, mert az ember folyamatosan butának érzi magát. Akárhova megyek, ott én vagyok az, aki ahhoz a bizonyos dologhoz nem ért, viszont ezer helyre el tudok menni, ahol én vagyok az, aki viszont másokkal szót ért és

tud hozni ötleteket. Például az ökológusoknak elmondhatom a szociometria módszertanát, a politológusnak elmondhatom az ökológia problémáit. Sok helyen dolgoztam, sokféle témában és a munkám lényege, hogy kapcsolatokat keressek jelenségek között. Írtam cikket a londoni metróban történt terrortámadásról, meg az afrikai polgárháborúkról, a tengerek túlhalászásáról, meg a mormotacsapatok szerveződéséről is.

Tehát a kulcsszó a hálózat.

Pontosan. Ha tenger, akkor egy táplálékhálózatot kell megérteni, ha egy állati csapat, akkor egy social networkról van szó, a metróhálózat is egy hálózat és a többi. Mindig a hálózat a lényeg. Viszont arra is ügyelek, hogy bár a hálózatelemzés az most nagyon divatos, rengetegen foglalkoznak vele, de van egy csomó teljesen öncélú kutatás, ahol csak úgy elkezd valaki egy hálózatot vizsgálni, mert az most nagyon divatos. Mindig igyekszem olyan problémákat találni, amiket igazi hálózatkutatás nélkül nem is lehetne megérteni.

Vannak-e balatoni kötődései?

Balatoni kötődések vannak, 1979 óta van egy családi szőlőnk Nemesvítán. Gyerekkoromban évi két-három hónapot meg minden második hétvégét ott töltöttem. Gyűjtöttem pajorokat, lepkeket, imádtam a kertben mászkálni, meg a falubeli kutyákkal felmenni az erdőbe. Szerintem nagyrészt emiatt lettem biológus. Tihany ugyan gyönyörű, de a kedvencem Szigliget és az ottani öböl. Mindig este megyek a strandra, amikor nincs senki, olyankor szeretek messzire beúszni. Borzalmasan irritál a nyári tömeg, amit a mai napig sem bírok elviselni.

A globális éghajlatváltozás milyen ökológiai természetű kihívásokat okozhat a Balaton térségében az elkövetkező mintegy két évtizedben? Léteznek-e Ön szerint ezzel kapcsolatos megalkotottnak tekinthető forgatókönyvek?

Globális problémákról beszélünk, de a megoldások általában lokálisak. Nagy kihívás, hogy megtaláljuk azokat a folyamatokat, amiket tényleg lehet lokálisan kezelni – mert természetesen vannak olyan problémák is, amiket nem tud Vas megye megoldani, mert valóban globális.. Néha a sok kicsi lokális megoldás összeadódik és kijön belőle egy globális megoldás, máskor viszont nagyon nehéz látni, hogy miként köti össze az ember ezt a két skálát. Sokkal többet kellene

a problémák kezelésének az ideális szintjén gondolkodni, hogy ne minden globális problémát akarjunk lokálisan megoldani – néha lehet, néha nem. Például ha az ember a kertjét nem lebetonozza, hanem meghagyja a fűvet, ez is olyan kicsi dolog, amiből ha rengeteg van, akkor az ér valamit. Ha nem irtanánk ki mindenhol az erdőket és a zöldterületeket, hogy házakat építsünk, hanem mondjuk kötelező lenne a régi házakat felújítani, az is rengeteget számítana. Az igazi jó, intelligens megoldás a nevelés, a szemléletformálás lenne, de sajnos az nem elég hatékony, minden generációra újra kell kezdeni, és erre nincs időnk! Muszáj inkább felülről, erővel megoldani a dolgokat, mint ahogy például a kétütemű autók esetében megoldották.

Egy intelligens ember nem szereti, ha így erőből old meg a hatalom problémákat, de ez gyors és hatékony. Nincs arra idő, hogy az összes gyereknek elmagyarázzuk hogy ne szemeteljen, és mire felnő, jön egy újabb generáció, és megint elölről kezdődik minden. Nagyon kemény, drákói törvényeket kellene bevezetni, mert azt látjuk, hogy a természetvédelem sok tekintetben egy helyben topog. Ugyanazokat a kliséket ismételjük, mint a hetvenes években, ez igaz a Földre is, és valószínűleg a Balaton térségére is: Túl sok a turista, túl nagy a zaj. Lényegét tekintve ugyanarról beszélünk 40 éve. Szerintem nagyon kemény, betartható és betartandó törvényekkel kell az ökológiai kihívásokat megoldani. Csak egy példa: ha elmegyek egy boltba, nem akarom végig bogarászni, hogy miben van pálmaolaj, meg miben nincs. Nem kellene az ilyen ügyeket a fogyasztókra hárítani. De ha egy politikus betiltaná, én rá szavaznék.

Balatoni térség? Mindig a nádassal kezdjük, ami iszonyatosan fontos. Tudom, hogy egy ingatlanfejlesztőnek a nádas egy szükséges rossz, ami gusztustalan, tele van szúnyogokkal, de pont ezért is nagyon fontos. Az egész tó szempontjából lényeges a jelenléte, nemcsak önmaga miatt. Bizonyos halak csak ott ívnak, bizonyos madarak csak ott fészkelnek, a vízszintingadozást képes kicsit kiegyenlíteni, kapcsolatot teremt a szárazfölddel. A nádas élőhely, és az egész balatoni ökoszisztémának egy rendkívül fontos része. Ha ezt kiirtjuk és lebetonozzuk, akkor lehet, hogy holnap mindenki boldog, mert ott a hotel és ter-

meli a profitot, viszont lehet, hogy 10 év múlva lesz egy olyan halpusztulás, vagy algavirágzás, amitől mindenki bezárhatja az üdülójét. Fontos tudni, hogy az ökológiai változások üteme jellemzően lassú, egy beavatkozás nyomán lépésről lépésre, kaszkádszerűen változnak a körülmények. Mindebből semmit sem veszünk észre, csak 10 vagy 20 év múlva látjuk, hogy mi fejlődött ki egy beavatkozás nyomán. Nagyon nagy felelősség belenyúlni egy ilyen rendszerbe. Egy tavat el lehet rontani, nem jó dolog például körbebetonozni. Amikor észre fogjuk venni a súlyos ökológiai problémákat, akkor már késő lesz, azt már nem lehet visszacsínálni. Egy nádat nem lehet visszaépíteni pár hónap alatt. Fokozottan oda kéne figyelni arra globálisan és a Balatonon egyaránt, hogy egy-egy beavatkozás, az visszafordítható-e vagy nem. A nagyon nagy felelősséggel járó visszafordíthatatlan folyamatokat okozó beavatkozásokat muszáj lenne sokkal szélesebb körben megtárgyalni és szabályozni kőkemény törvényekkel.

Javarást az emberi beavatkozásokról beszélünk az előbbiekből. Azonban tudunk-e arra vonatkozó balatoni példákat mondani, ahol emberi beavatkozásokról részben vagy egészben független környezeti változások alakultak a tónál?

Tudunk példát mondani. Az elmúlt évtizedekben ha sok volt a szúnyog, az csak zavaró volt, nem lehetett aludni például. Most egyre több trópusi betegség megjelenik már Európában, Magyarországon is. Ezek azért jöhetnek erre, mert vagy maga a kórokozó, vagy a hordozója, a szúnyog, már jobban érzi magát itt. Régebben túl hideg volt, most már nincs neki túl hideg. Eközben egyre több az ember – mindenhol, nem csak Bangladesben, hanem Tihanyban is. Az, hogy egyre nő a populáció sűrűsége és egyre több kórokozó jól érzi magát, annyira veszélyes kombináció, hogy ez egy időzített bomba. Másik irányból is várható támadás. A kiolvadó jépsapka alól előjönnek olyan már kihaltaknak tekintett kórokozók, amelyek ha egyszer lejönnek Európába, akkor mindennek vége. Például a lépfene. Amiket most titkos laborokban őriznek, azok ott vannak a jég alatt és kiolvadóban vannak. Tegyük fel, hogy egyszer valaki Reykjavíkból lerepül Párizsba, és egy héten belül ott a lépfene az egész világon – hála a légiközlekedésnek. Régi kóroko-

zók előjönnek, a meglévők terjednek észak felé, egyre több az ember, ha ezeket a paramétereket összeadjuk, akkor az a csoda, hogy még nem voltak sokkal nagyobb járványok és betegségek. Nem akarok sötét képet festeni, de pokoli jövőt is föl lehet itt vázolni.

Egy XVIII. századi szerző, Thomas Malthus tiszteletes azt mondta, hogy az emberiség túlnépesedését a háborúkkal nagyszerűen lehet orvoslani. Lehetséges, hogy a mostani túlnépesedésre ezek a természet válaszai?

Az ember sikerének titka, hogy egy csomó természetes kontroll-folyamat alól kivettük magunkat, de nem minden alól. A járvány az járvány. Ruhát veszünk, hogy ne fázzunk, rendben. De ha jön egy lépfenajárvány, akkor az jön. Oltás van ahol segít, van ahol nem. Nem tudunk függetlenedni ezektől a körülményektől teljesen. A baktériumok, vírusok nagyon gyorsan evolválhatnak, mindig új változatok jönnek létre. Ha létrejön egy olyan, ami nagyon virulens, halálos és hosszú a lappangási ideje, akkor lehet, hogy úgy fertőzi körbe a Földet, hogy egy hónapig észre se vesszük, hogy egyáltalán létrejött egy ilyen kórokozó. És amikor az első ember meghal, akkor tudjuk, hogy meg fog halni még kétfélmilliárd. Amikor egy kutató ilyet mond, akkor azt mondják, hogy a kutatók kárognak már ötven éve, és mindig csak kárognak. De hogyha valami tényleg történik, számon kérik, hogy miért nem szóltunk előre. Ebbe egy kutató megőrül, hogy 50 évig károg, aztán megkapja, hogy miért nem szólt. Potenciális forgatókönyveket és valószínűségeket mondunk. Rengeteg esettanulmányunk van, és ezek alapján azért nem vagyunk teljesen tájékozatlanok. Nem tudjuk pontosan mi lesz, de tudunk valószínű vagy kevésbé valószínű forgatókönyveket felvázolni. Tehát ha egy tó partján megszüntetjük a nádasokat, akkor körülbelül sejtjük, hogy mi lehet a kimenetele...

Globálisan a túlnépesedés jelent gondot, de regionálisan probléma lehet a népességfogyás. A Balaton térségi népességszám 2062-re 184 ezerre fog csökkenni a jelenlegi 271 ezerről. Modellünk szerint ráadásul drámai mértékben fog elöregedni a népesség. Az eltartottsági ráta addigra már többször is teljesen fenntarthatatlanná teszi a nagy társadalmi ellátó rendszerek működését. A népességcsökkenést, az aktív népességet lehet a

robotika eszköztárával pótolni, azonban egy idegenforgalmi értelemben determinált térségben, mint a Balaton, talán kevésbé van ennek helye.

Nagyon fontos dolog, hogy amikor egy ökológus mondja azt, hogy túl sok az ember, kevesebb kéne, az egy nagyon bonyolult rendszer egyik nézőpontja. A demográfus, a szociológus, a közgazdász, a jogász szempontjait is vizsgálni kell, de nagyon nehezen látszik, hogyan lehetne csökkenteni a túlnépesedést. Van, aki azt mondja, hogy hagyjuk az egészet, mert megoldhatatlan. Én azt mondom: előbb mondjuk ki, hogy csökkenteni kéne a népességet, legyen ebben konszenzus, és utána lehet eldönteni, hogy mindezt hogyan.

Ne hessegezzük el a problémát, csak azért, mert nehéz megoldani. Ez olyan, mintha azt mondanánk, hogy lehetetlen, az hogy a magyar válogatott világbajnokságot nyerjen. Ne ezt mondjuk, hanem azt, hogy megvan a cél, gondolkodjunk el, hogy miként lehetne az elérni. Biztos, hogy a robotikának szerepe lehet a demográfiai kihívások megoldásában és a migrációt is végig kell gondolni. A korfa nem lehet hirtelen piramisalakú, mert összeomlik a gazdaság. De attól még, ha kitaláljuk, hogy mégiscsak a korfa megújítása lenne a cél, akkor le kell ülni az okos embereknek és kitalálni ennek a módját. Az is lehet, hogy lassítani kell az ütemet, hogy mégis egy egészséges mértékben szélesedjen ki a korfa alsóbb rétege, ne pedig túl gyorsan. Vagy pedig ne szélesedjen nagyon nagyra – éppen ezek a kérdések lennének a politikusok dolga, nem az, hogy kigyót-békát kiabáljanak egymásra. Üljön le egy demográfus szakpolitikus más érintett szakpolitikusokkal, akik ezt a problémát globálisan átlátják, és ne az legyen, hogy az egyik veri a mellét, hogy szaporodjunk, másik meg azt kiabálja hogy ne szaporodjunk. Ezt nem lehet fekete-fehérré festeni.

Ökológusként hogy lehet értékelni a kínaiak demográfiai válaszát, az egykézés? A magyar történelemben is van erre példa, mondjuk a Sárközben. Járható út lehet ez?

Nagyon érdekes kérdés, és szerintem járható út. Azonban a helyzet az, hogy az ember tudása korlátozott, amikor egy illet valaki elővezet, azt alaposan meg kell rágni. Ilyen intézkedést nem szabad túl hirtelen bevezetni, mert az általában rosszat okoz. Ez egyébként igaz a társadalomra és

a természetre egyaránt. Átgondoltan, mérsékelt tempóban lehet ilyen intézkedéseket hozni, de ez nemzetközi összefogást igényel. Az egyik ország nem mondhatja azt, hogy én most csökkenteni fogok, míg a szomszéd növekedni fog. Ez nem működik, akkor az történik, mint most, hogy Afrikából jönnek észak felé a migránsok. Egy alkalmas világszervezet kellene, amelyik összefogja a globális problémákat, az okos emberekből megpróbálja kihozni a legjobb megoldást, és utána azt kőkeményen végrehajtatja, eközben koordinál, felügyel. Maga az ENSZ fényévre van attól, hogy ilyen jól működjön, pedig épp erre lenne szükség. Forrásaik, felhatalmazásaik, fegyverük nincs, viszont rengeteg pénzt elégetnek. Naivitás, de a cél az kellene, hogy legyen, hogy a globális érdekek álljanak lobbierdekek, gazdasági érdekek fölött. Persze ilyen soha nem lesz.

A lokális és globális szintekről annyit még, hogy a migráció vagy a túlnépesedés kérdését nem lehet Vas vagy Borsod-Abaúj-Zemplén megyében kezelni, de Magyarországon se. Teljes nonszensz, hogy az egyik országnak van egyféle stratégiája, a másiknak egy teljesen más. Ha van egy globális cél, ami lehet, hogy nagyon nehéz és nagyon rögzös utat jelent, de globális cél, ahhoz minden országnak alkalmazkodnia, igazodnia kellene valamilyen határok mentén. Akár amit a kínaiak csináltak, működhet, csak igazságosan kell mindezt kitalálni. Például Európa és Afrika viszonylatában nem biztos, hogy ugyanolyan szabályokat kell pontról pontra hozni, az eltérő demográfiai helyzet miatt. Valamiféle ráhatás kéne, mert különben az, ami most van, azzal feléljük az egész bolygót és felzabáljuk a forrásainkat.

Jó úton vagyunk efelé...

Az a kifejezés, hogy fenntartható fejlődés is majdnem nonszensz. Valami egyszerre fenntartható és fejlődik – egy véges világban nem lehet folyamatosan növekedni. Persze tudom, hogy a fejlődésnek van egy minőségi aspektusa is. Akkor fejlődünk minőségben, ne mennyiségben. A legtöbb Nyugat-európai család inkább egy gyereket vállal, de azt jólétben neveli föl, egy afrikai család sok gyereket rosszleltben. Ezeket muszáj lenne koordinálnunk. Nagyon rossz, amikor politikusok ezt politikai célra használják, ahelyett, hogy a józan ész és a párbeszéd dominálna. Muszáj, hogy a józan ész és a párbeszéd domináljon.

A politikuszt négy évre választják, míg a társadalmi változások nem négy éves lefolyásúak.

Az előbb már szóba került, hogy az ökológiai folyamatok lassúak, így nagyon sok társadalmi folyamat is lassú, tehát négy év alatt nem lehet megoldani, csak tetézni a bajt.

Lehet, hogy ezeket a problémákat éppen a hosszú ciklusidejű diktatúrák fogják megoldani?

JF: Van, aki ezt mondja. Szerencsésebb országokban, ahol demokrácia van, meg sokpártrendszer, vannak olyan nemzeti minimumok, amikben minden párt egyetért. Így van ez pl. Svájcban vagy Svédországban. Mindig vannak szélsőséges erők, de még azok is egyetértenek néhány dologban. Például a tehenek fontosak Svájcban, meg a fű, ebből senki nem akar engedni. Ilyen nemzeti minimumokat kéne kialakítani, de nálunk nincs nemzeti minimum. Nem is tudom, hogy van-e olyan téma, amiben mindenki egyetért az országban. Ha más nem, akkor csak azért is az ellenkezőjét mondom, mint a szomszéd. Mindenki több pénzt akar, ez a nemzeti minimum, de ez azért nem egy komoly program.

A Balatonnal kapcsolatban még annyit, hogy sikertörténet volt a befolyó szennyvizek koordinálása – ez most már nem probléma. A nád a probléma, az invazív betegségek a probléma, és a zajszennyezés lesz még probléma előbb-utóbb. Vannak, akik szerint még 1000 yachtot elbír a Balaton. Bizonyos szempontból lehet, hogy igen, az elektromos hajók halkabbak is, nem dízzel működnek, de szerintem e tekintetben is túlterheljük a Balatont, nem csak a parton, hanem a közepén is. A jet-ski is probléma. Egy nyári napon kiállok a partra és 60 hajót látok egyszerre. Itt is a fejlődést látom, bizonyos értelemben ez fejlődés, de túlterhelés is. A múltkor beúsztam a bolyáig, hátranéztem és három hajó volt mögöttem – ez egy új érzés, ilyen régen nem volt. Korábban kajak vagy vízi bicikli lehetett ott legfeljebb, most meg nem láttam a hajóktól a strandot. Ennek kockázati tényezője is van. Például, ha egy nádas mellett megy el egy hajó, nagy hullámokat vet, vagy hangos, zavarja az élővilágot. Nem akarok rózsaszín lelkű környezetvédő lenni, hogy a hullámszázad hatással van mindenre, de ezer olyan zavarás van jelen a tóban, aminek nagyon nehéz felmérni a hatásait. Ezek mind összeadódhatnak: zajszennyezés, fényszennyezés, kémiai szennyezés.

Régen az volt, hogy a Balaton Sound idején hangos volt a térség, alig lehetett elviselni, most viszont szinte minden este olyan hangos zene van, hogy valósággal bele lehet pusztulni. Hetekig nem aludtam, mert valamilyen irányból mindig bömbölt a zene. Az ember számára ez olyan, ha akarok, akkor összecsomagolok és megyek Budapestre. Egy madár a nádasban azonban nem tud elmenni, iszonyatos terhelés neki mindez. A tájékozódásukat, fészkelésüket zavarja. A Balaton egy tó, egy természetes rendszer, amibe az ember is belefér, meg a kibetonozott part is belefér, meg a hajó is belefér, de egészséges arányokkal. Ha ezeken nagyon túlmegyünk, az visszahullik a nyakunkba előbb-utóbb.

Az iszap-ügy hol tart ma?

Iszapügyben a Keszthelyi-medence az, ami mindig szóba kerül, ha jól tudom, most viszonylag kezelhető a helyzet. A kotrás hamarosan aktuális lesz. Ahhoz, hogy nagyon okosat mondjak, sokkal többet kéne tudnunk a Kis-Balatontól, hogy ott mi történik, ahonnan jön be a tápanyagterhelés. Elmondtuk több helyen, hogy az Intézetnek sajnos nincs arra pénze, hogy a Kis-Balatont vizsgáljuk, nem tudunk ingyen kutatni. A Kis-Balatont nagyon nem értjük, ott olyan dolgok történnek, amikről fogalmunk sincs. A vízügy többet tud, az adatokat néha megkapjuk, néha nem, néha pénzért, néha nem, de tény az, hogy a Kis-Balatont nem értjük, és amíg nem értjük, addig a Keszthelyi-medencét sem értjük. Az, hogy mennyi iszap van, milyen algavirágzás van, nagyon sokszor nem ott dől el, hanem nagyrészt a Zalán múlik.

Mekkora plusz kapacitások kellenének az intézetben, s mekkora plusz források ahhoz, hogy az esetleges kutatásbéli hiányosságokat rendezni lehessen?

Az ELKH megalakulása nyomán kértek tőlünk egy költségvetést, ami egy álomszerű költségvetést jelentett. Mindent beleírtunk, ami eszünkbe jutott. Körülbelül 4 milliárd forintot kértünk, úgy, hogy ennek kicsit több mint fele egyszeri támogatás, és kicsit kevesebb, mint a fele évről-évre jelent dotációt. Ez azt jelentené – itt most tényleg álmodtunk – hogy olyan Balaton monitoring lenne, amiben úgy érezzük, hogy mindent tudunk. Ahhoz képest ez nem nagy ár, hogy úgy érezzük, hogy a térségi befektetések

jövője mennyire ezen múlik. Az az algavirágzás, ami 2019-ben volt, fogalmunk sincs, hogy miért történt. Kutatóintézet vagyunk, nem ötleteket kell, hogy gyártsunk, hanem tudományos kutatáson alapuló eredmények alapján kell, hogy érveljünk. Ha nincs pénz, nincs kutatás, nincs érvelés, nincs eredmény. Az igényelt támogatásban minden benne van: új hajó, kiterjesztett monitoring hálózat, molekuláris vizsgálatok, laborok, humán erőforrás. Ha ezt a pénzt megkapjuk, nem fog ilyen váratlanul érni bennünket egy-egy történés, sőt, adott esetben még valamiféle kontrollba is bele tudunk szólni, akár teregetni is tudnánk a rendszert azok alapján, hogy az adatok hogy jönnek és mit mutatnak. Ettől most nagyon messze vagyunk. Azok az információmorzsák, amikkel rendelkezünk a Balatonról, teljesen szórványosak. Próbáljuk nézegetni az algákat, próbáljuk nézegetni a halakat, más módszerekkel nem kompatibilis módon. Sokszor az az érzésem, hogy teljesen szedett-vedett monitoring van most a Balaton körül. Különböző egymással nem egyeztető szereplők végeznek részfeladatokat. Messze vagyunk attól, hogy legyen egy kimunkált, sztenđer, koordinált Balaton monitoring. Mi most kértünk sok pénzt amiből mi magunk megcsinálhatjuk. Ez nem azt jelenti, hogy mindenkit ki akarunk ebből zárni, hanem azt jelenti, hogy a költségvetésre kialakításakor a felültervezés volt az iránymutatás. Ha csak a felét kapjuk meg, akkor is egy nagyon jó Balaton-monitoring jöhet létre, de akkor rá fogunk szorulni egy-két partnerre, amiben semmi tragédia nincs. Miért ne szorulhatnánk rá a vízügyre, vagy a Pannon Egyetemre?

Ökológus szemmel, a környezeti realitásokat figyelembe véve milyennek szeretné látni a Balatont 2040-ben?

Először is remélem, hogy megérem a 2040-et. Hogyha megérem a 2040-et, akkor kevésbé zajosnak szeretném látni a Balatont, kevesebb éjszakai zaj-ártalommal. A kevesebb embert nem is mondom, mert az irreális. Hogy ugyanennyi ember jobban viselkedjen, azt talán jobban el lehet érni.

Lehet, hogy térben és időben nem egyenletes módon terül el a Balaton térségében a tömeg, hanem koncentráltan: Füreden, Tihanyban, Siófokon, Keszthelyen, és alapvetően nyáron. Máshol, máskor hatalmas űr van, miközben más-

hol, máskor is vannak vonzerők. Ezért kellene valahogy diverzifikálni...

Ez az egyik dolog, területileg jobb, hogyha homogénebb, és időben is jobb, ha homogénebb. A szezont kell kitolni. Ne az legyen, hogy augusztus első három hetében megőrülünk, aztán a vénasszonyok nyarakor meg már semmi – bár idén jó idő volt. Térben-időben valahogy sokkal egyenletesebben kellene elosztani a forgalmat, és akkor még több embert is elbír a Balaton, csak ne egyszerre jöjjenek.

Korábban az egyik munkatársa azt nyilatkozta, hogy a Balaton számára fontos a nyári főszezonon (július-augusztus) túli időszak, amikor lehetőség van a természetnek a regenerálódásra, megújulásra mintegy 10 hónapig. Hogy reagálna a Balaton ökológiai egyensúlya arra, hogyha a nyári mellett új turisztikai szezonok jönnek létre, és ezek egy része esetleg akár a tómedret is érinti? Veszélyeztetni-e a regenerációs potenciált mindez?

Ha nincs egy ennyire koncentrált turizmus nyáron, akkor nem biztos, hogy egyáltalán regenerálódni kell. Ha egy egészséges terhelést sikerül kialakítani akkor nem biztos, hogy szükséges a regenerációs folyamat, főleg úgy, hogy a főszezonon kívül, még ha van is turizmus, az nem annyira a partra koncentrál, hanem a Balaton-felvidékre, Veszprémre, Keszthelyre, Somogyra. Fürdeni nem lehet télen, akármit is csinálunk. A jelenben a terhelés zöme augusztusra koncentrálódik, de a beton az marad, a kikötő marad egész évben. És itt nem csak az állat- és a növényvilágot sajnáljuk, hanem a helyieket is sokszor. Az, hogy kikötőre szánjuk a forrásokat, pont mind egy a füredi lakosoknak, míg nekik körzeti orvos kéne, vagy iskola, vagy posta. Nem csak a természettel van konfliktus tehát, hanem a nyaralók és a helyiek között is. Sokkal fenntarthatóbb minden, ha a helyiek is jobban érzik magukat. Ezt érdemes szem előtt tartani.

Melyek azok a tématerületek, jelenségek a Balaton térségében, ahol az Ön véleménye szerint hatékonyabb, térségi szintű összehangolt koordinációra volna szükség?

Egy csomó mindenhez nem értek. Ha jól hallom, újra lesz olyan, hogy balatoni főépítész. Nekem, laikusnak ez tetszik, ha jól van a feladat és hatásköre definiálva. A közlekedési hálózatot

tekintve nem értem, hogy miért nincs a kompra olyan bérlet, amit bárki egy gombnyomással megvehet. Szerintem az északi és déli part összeköttetésében rengeteget javítana egy olyan bérlet, amit 5 perc alatt interneten megveszek. Azt gondolom, hogy egyszer vissza fog kerülni a napirendre a horgászok kontra halászok kérdése. Ez most még egy forró dolog, politikailag érzékeny. Egyszer személyesen nagyon szívesen érvelnék a halászat mellett, mivel egy kontrollálhatóbb, tervezhetőbb, a helyi embereknek talán több munkát adó tevékenység. Ökológiai szempontból is jobb, hiszen tudjuk, hogy mit csinálunk – ebből következően stratégiai döntéseket lehet hozni. Mára horgászparadicsom lett a tóból, rengeteg a rabsic, teljesen kontrollálhatatlan, hogy mi kerül ki, miből mennyit fognak. A halászat ezzel szemben tervezhető. Egy ökológusnak is eszköz abban a halászat, hogy a tavat segítse. Előbb utóbb ezt meg kell bolygatni, bár nem tudom, hogy mikor jön el az idő, de nagyon szívesen akár az élére is állnék egy ilyen ügynek.

Ha már a holisztikus problémamegoldásról volt szó: a Balaton térségében időről időre felmerül, hogy nem csupán tématerületeket, szakmai intézményeket kellene reformálni, regionalizálni, hanem adott esetben igazgatási szempontból is érdemes lenne a Balaton köré egy egységes szervezetet létrehozni. A mi munkánk a 2000-es évek elején úgy kezdődött, hogy vizsgáltuk annak az elképzelésnek a támogatottságát, hogy van-e realitása és támogatottsága egy balatoni regionális, ha úgy tetszik megyei közigazgatási, önkormányzati képződménynek. Ennek egyébként körülbelül 80%-os volt a lakossági, civil támogatottsága. Ökológiai szempontból mennyire lenne indokolt egy egységes igazgatási területi szemlélet?

Nagyon. Csomó kutatásunk azt mutatja, akár a Kis-Balaton, akár a halfauna kapcsán, hogy a Balatont és a vízgyűjtő területet, a befolyó vizeket együtt kell megérteni. Az, hogy a Balatonban milyen halak vannak, hogy érzik magukat, nagyon függ attól, hogy a Lesencében, a Tapolcában milyen halak vannak. Nagyon fontos az is, hogy a Berekben lévő halastavakat, főcsatornákat megértsük. Szakmai szempontból teljesen indokolt, hogy ne csak a Balatont, hanem az egész vízgyűjtőt egyben nézzük, és ez önmagában már egy regionális gondolkodást feltételez. Én azt

nem tudom, hogy a megyék hogy jönnek ki egymással, de a józan paraszti ész is azt mondatná, hogy egy ilyen balatoni közigazgatási egységnek volna értelme.

A beszélgetés e pontján kiegészül a társaság prof. Szathmáry Eörrrel, az Ökológiai Kutatóközpont főigazgatójával.

Sajnos ma nagyon kevés forrással, feladat és hatáskörrel, legitimációval rendelkeznek a mai megyei önkormányzatok. Ebből következően akár még jól is kijöhetnének egymással, de korábban egyébként volt a három balatoni megyének – amikor egyenként 30-40 intézményük és forrásaik is voltak – egy összetartása a 90-es években, amiből aztán nagyon kevés dolog valósult meg.

Akár a közlekedés szempontjait tekintve, akár az ökológiai szempontok mentén teljesen indokolt lenne.

Vagy például a vízügyben. Három regionális vízügyi szervezethez tartozik a balatoni vízgyűjtő.

És akkor arról beszélünk, hogy a monitoringhoz szükséges koordináció milyen nehéz. Ilyen feltételek mellett mitől lenne könnyű? Esetleg főigazgató úr is hozzászólhat a témához?

Hogyne, örömmel vesszük.

Szathmáry Eörs: Egy hasonlat jutott eszembe itt hirtelen. Brüsszelben egy csomó terrorista-esemény történt az utóbbi időben. Panaszkodtak az emberek nyilvánvaló okokból, hogy miért nem lehet mindezt megfékezni. És akkor valami brüsszeli illetékes elmagyarázta, hogy New Yorkban az egész város egyetlen egy parancsnok alá van rendelve, ezért lehet rendet tartani. Brüsszel tizenöt, tizenhat parancsnokság alá tagolódik, ezért nem lehet rendet tartani. Ez sajnos ilyen egyszerű. Nem tudom, hogy beszéltek-e róla, de én azt mondanám, bár ez nyilván nagyon radikális, hogy szakítva a hagyományokkal, a cél érdekében egy Balaton megyét kellene létrehozni. A jelenlegi helyzet nyilvánvalóan fenntarthatatlan, olyan értelemben, hogy nem szolgálja a tó, sem a régió érdekeit. Az ember mindig él a gyanúperrel, hogy ez a megosztott helyzet arra is jó, hogy a politika kedve szerint kijátssza az egyes ágenseket egymással szemben. Tehát ha a Balaton nemzeti kincs, akkor nemzeti szinten kellene kezelni, kiemelt, valóban kiemelt módon. Úgy tudom, hogy ez éppen, hogy visszafelé ment az utóbbi időben,

tehát a Balaton törvény talán megszűnt vagy kiüresedett.

Hatályosult az új, országos területrendezési terv, amelynek részét képezi a Balaton törvény is, viszont a hozzá tartozó végrehajtási rendeletek ezidáig nem jöttek ki.

SZE: Ez a változás jó nekünk és a Balatonnak?

A hivatalos indoklásban az volt, hogy egy uniótól elvárt igény az, hogy egyszerűsödjön, számban csökkenjen a nemzeti szintű joganyag. Mivel Magyarországon két területrendezési törvény volt, az egyik az országos, másik pedig a Balaton-törvény, ennek az igénynek eleget tettünk, kettőről egyre csökkent a területrendezési szabályozók száma. De a balatoniak nem nézték ezt jó szemmel.

SZE: Biztos beszéltek a nádasok ügyéről is. Nádügyben nem lehet tréfát ismerni, ha szabad így fogalmaznom. Két dologgal lehet a Balatont tönkretenni. Az egyik, ha effektív szennyezőanyagokat juttatunk bele – például még nem tudjuk, hogy a nyár végi algavirágzás miért történt. Én élek a gyanúperrel, hogy valaki kiürített néhány szennyvíztároló kocsit a Kis-Balatonban. Nem tudjuk, de mindig felmerül egy ilyesminek a lehetősége. A másik dolog pedig a nádasok pusztítása. Érthetetlen, szűklátókörűség van ebben, mert azok a hoteltulajdonosok akik ide ruháznak be, azok lesznek az igazán súlyos károsultjai egy esetleges vízminőség-romlásnak.

JF: Erről beszéltünk, hogy hány év, mire egy ökológiai folyamat visszagyűrűzik

SZE: Igen, és ha egyszer elterjed a romlás híre nemzetközi szinten, akkor tíz évig nem fognak visszajönni a turisták, akkor se, ha megjavul a vízminőség. Tehát ez borzasztóan veszélyes és önvészélyes. Ez az egész úgy történik, mintha nem lenne holnap. Magyarországon a rövidtávú gondolkodásnak nagy hagyományai vannak. Részben a mindenkorai politikai volatilitás miatt. Nagyjából a mohácsi vész után kialakult az emberekben ez a reflexkészség, és gyakorlatilag abból gazdálkodunk. Az ökológiával kapcsolatban egyébként is probléma van a demokráciákkal. A négyéves választási ciklusok nagyon rövidek az ökológiai problémák időhorizontjához képest. Luxemburgi Zsigmond 50 évig ült a trónon. Na most, ha ő elrontott valamit, akkor tudta, hogy

nagy valószínűséggel neki kell majd foglalkozni vele. 5-10 vagy 25-30 év múlva, ameddig él. Ez biztos kordában tartotta az uralkodót.

JF: Indiában a híres nemzeti parkok, ahol a legszebb a természet, mind a maharadszák vadászterületei voltak. Ott nem volt tulajdonosváltás, négyszáz évig egy dinasztiaé volt, egy háborítatlan erdő. Az egyetlen funkciója az volt, hogy ott lehet vadászni. És olyan fantasztikus ökológiai állapotban vannak, hogy azok lettek mind a nemzeti parkok. Tehát ott nem az van, hogy az újjagzad megveszi, másnap kukoricát ültet az erdő helyére és aztán megbánja és eladja – így nincs ökológia, nincs fenntartható gazdálkodás.

SZE: Braziliában is láthatjuk a rablógazdálkodás „áldásos” hatásait az amazóniai tüzek kapcsán. Bocsánat, hogy így belecsöppentem, de nagyon fontos a téma. 60 éves leszek, 55 éve járok a Balatonhoz. Korábban 50 évig Balatonalmádiba, most Csopakra. Januártól én vagyok az Ökológiai Központ főigazgatója is, ez az intézet, meg még négy intézmény együttese. Van a Duna Kutatóintézet a Karolina úton, van a Vácrátóti Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet plusz az arborétum, van az Evolúciótudományi Intézet, amit én alapítottam szintén Budapesten, és még a Duna Kutatóintézetnek van egy Tiszakutató Osztálya, akik Debrecenben vannak. Mindez a tihanyi intézet mellett. Ahogy egy neves kollégának említettem: nagyon nehéz és kellemetlen a mostani helyzet, gondolják meg, hogy a kutatóközpont akkor igazán kutatóközpont, hogyha be tudok menni a másikkal a szobájába, ha az egyik intézet szervez egy szemináriumot, be tudok menni, meg tudom beszélni. Ezt mi nem tudjuk megcsinálni a témáinkból egyenesen következő geográfiai széttagoltság miatt. De ez nem könnyíti a mi helyzetünket kutatói munka és morál szempontjából sem.

A mi feladatunk valójában egy közszolgálati feladat, és akkor is kell csinálni, ha ez valakinek nem tetszik. Mi nem maradhatunk fontos balatoni ügyekben némák, hogyha az legjobb tudásunk szerint mondjuk veszélyt jelent. Ezt sose szerettem semelyik kormány. Nem volt olyan kormány, aki szerette volna ezt a funkciót. El lehet képzelni, hogy miért, mert ez az ő szempontjukból kekeckedés. „Már megint van valami bajotok, milyen bajotok van már megint”. Azt egészen konkrétan tudom, hogy cápák keringenek körü-

löttünk. Ez tagadhatatlan. De azért azt is tessék megmondani, hogy milyen furcsa lenne: ezt az intézetet a Klebelsberg Kuno hozta létre. A mai kurzus egyik ikonikus alakja a múltból. Az intézet az ő munkásságának az egyik koronaékszere

volt. Az hogy fog összejönni, hogy a Klebelsberg Kuno által alapított kutatóintézetben egy szálloda lesz? Ez azért már egy olyan szintet elér, amit szerintem már nagyon nehéz, hogy úgy mondjam, lekommunikálni. Nem biztos, hogy megéri.

Tanulmányok

Hajóhíd

Vázlat a Balaton-térség elmúlt ötven évének konfliktusos folyamatairól és a Balaton Régió turizmusának fejlesztési lehetőségeiről

Mottó:

*„Az igazság olyan mint a meggybefőtt. Vagy van benne mag, vagy nincs.”
(Parti Nagy Lajos)*

A Balaton-térség jellemző konfliktusai az 1960 óta eltelt időszakban sok tekintetben hasonló mintázatot követnek, mint az azt megelőző másfél évszázadban, ám egészen másféle dinamika jellemzi őket, és a tétjük is más. Az őslakosság hagyományos kultúrája és a turizmus lendületével érkező urbanizációs, (illetve sajátos balatoni nyaralói) kultúra kölcsönhatásai és konfliktusai az 1959-1963 között lezajlott téceszervezéssel új szakaszba léptek. A térséget kezdettől fogva jellemző, és az 1930-40-es években kiélesedő kultúrharc eldőlt: az egzisztenciáját az agráriumra építő őslakosság hagyományos kultúrájának alapelemei (szőlőtermesztés állattartás, gabonatermesztés, halászat) úgy kerültek zárójelbe, hogy – néhány gasztronómiai elem és a népi építészet – kivételével esélyük sem volt érdemi, termékeny kölcsönhatásba lépni a turizmussal.

Az 1960-tól kezdődő új balatoni időszámítás a turizmus teljes győzelmét hozta a térségben. Nem csupán számokban, bár tény, hogy a 19-20. sz. fordulóján Eötvös Károlyék fürdőfejlesztő vízióiban megálmodott évi 2 millió nyaraló az 1980-as évek végére valóban „megérkezett” a SZOT és vállalati üdülőkbe, kempingekbe, úttörő- és építőtáborokba, panziókba, nyugatias ambíciójú hotelekbe és sebtiben fizetővendég-szolgálatra felépített falusi családi házakba. A térség gazdasági szerkezetének átalakulása olyan mértékű volt,

hogy egy alapos regionális földrajzi környezetkutatás eredményeit összegző tanulmány 1975-ben a rendkívül tagolt, ökológiai, gazdaságföldrajzi kistérségekből álló balatoni tájat e töredezettség ellenére *komplex földrajzi tájként* látta definiálhatónak, mégpedig mint *önálló idegenforgalmi-üdülő körzetet*. (Marosi-Szilárd 1975)

E lényegi szerkezetváltás ellenére a korábbi időszakokban konzerválódott és az újonnan kialakuló konfliktusok etnográfiaja feltűnően hasonló képet mutat. A térség szereplői nem azonos logikával

tekintenek a közösen használt tájra, nem azonos módon értelmezik a környezet egységét és annak elemeit. A fizikai terek birtoklásáért (hasznáért és ezzel összefüggő értelmezésért) folytatott harc – mint korábban is – kiegészül a szimbolikus terek körül kialakuló konfliktusokkal, a turizmusban ki- és újratermelődő mindenkori hatalmi egyenlőtlenségek logikájának megfelelően. E lokális konfliktusokat az államszocializmus időszakában részben leegyszerűsítette a regionális szemléletű, központosított döntéshozatali rendszer (BIB 1957-től), amely kikapcsolta a lokális autonómiákat a beruházások tervezése és kivitelezése, a közlekedésfejlesztés, az agrárium kérdései vagy a magáningatlanok építési engedélyeztetése területén. A rendszerváltást követően azonban a Balaton térségét kezdettől fogva jellemző bonyolult, átláthatatlan intézményrendszer kezd visszaköszönni, kiegészülve azzal a sok konfliktus forrásává váló illúzióval, hogy az önkormányzatiság és a civil kezdeményezések lehetősége egy minden korábbinál *közvetlenebb* koncepciófejlesztési és döntéshozatali szintet jelent az érintettek – öslakosok, helyi lakosok, nyaralótulajdonosok, turisták – szempontjából.

A bevezetőben vázolt folyamatokra vonatkozóan célzott kutatásokat nem folytattunk. 2002 és 2008 között azonban a Balaton térségében terepmunka keretében számos interjút készítettünk és résztvevő megfigyelést végeztünk fesztiválokon, közösségi eseményeken, horgászklubokban, képviselőtestületi üléseken. Ezekben az években a balato-

ni turizmus válságát élte, vagy kevésbé drámaian fogalmazva: paradigmaváltás közben volt. A korábbi évtizedek családi és közösségi stratégiájának csődje, az e feletti kesergés számos interjúsituációt meghatározott, még ha a beszélgetéseknek nem is ez volt az eredeti témája. Beművészeit, megfigyeléseinket a települések történetére vonatkozó hatalmas szakirodalom 1960-2010 közötti időszakra vonatkozó adatival kiegészítve született ez a vázlatos, problémafeltáró szándékú elemzés. A kurzivált gondolatokat az interjúk archivált írásos változataiból idézzük.

A legfeltűnőbb változás talán a szinte változatlan keretű konfliktusformák érintettjeinek körében, szociokulturális pozíciójában következett be. Ez a változás két olyan traumatikus elemeket is hordozó társadalomtörténeti fordulat révén következett be, amely felbátorít arra, hogy mind a *tévesztés*, mind pedig a *rendszerváltás* időszakát a Balaton-térség korábban vázolt társadalomtörténeti korszakainak folytatásaként, új szakaszként határozzuk meg. Mindkét esemény és időszak fordulatjellegű volt, amelyben megváltoztatta a térség tulajdonviszonyait, új társadalmi csoportokat hozott (elsősorban) a közvetlen vízparti településekre, mennyiségi és minőségi fordulatot eredményezett a turizmusban.

A hatalmi szóval végrehajtott téeszervezés egyszerre eredményezte a helyiek stratégiaváltását (nehéziparba illetve állami-szakszervezeti üdültetési munkahelyekre vándorlás) és egy új, a korábban letelepedőkhöz képest merőben új szociokulturális réteg megjele-

nését. Ők az ún. *téesz-menekültek*, akik elsősorban a déli partra már az 1960-as évek közepétől tömegesen áramlottak, három fő kibocsátó területről: Belső-Somogyból, a Dunántúlról és az Alföldről. Ez utóbbiak végleg áttelepültek, míg a közeli falvak lakói kezdetben csak ingatlantulajdonosként, a téesz elől menekíthető vagyonukat nyaraltatásra alkalmas épületekbe fektetve jelentek meg. (A jelenség az északi parton is létezett, de parcellázható belterületek híján inkább csak szórványosnak volt mondható).

Ez az új mobilitási folyamat újabb tömeges felülrétegződést eredményezett a térségben: csak a fonyódi járásban az 1960-as évek közepétől kezdve *évente* 600-800 építési engedélyt adtak ki! A mennyiségi mellett fontos a folyamat minőségi dimenziója: megjelent egy olyan állandó népesség – kölcsönhatások és konfliktusok új szereplőjeként – amely nem korábbi identitásmodelláló hatások (pl. meghatározó élményt jelentő nyaralások) révén alakította ki kötődését a Balatonhoz, hanem idegenforgalmi befektetőként. Mindez egy olyan időszakban történt, amikor újabb turisztatömegek is érkeztek a Balaton partjára, a korábbi, a közép- és felsőközéposztályhoz képest merőben új nyaralási komfortigényekkel és szokásokkal. A hatvanas évek cseh és lengyel inváziója elsősorban a kempingeket célozta meg, bár igénybe vette az új típusú fizetővendégszolgálatot is. A néhány évvel később megindult NSZK-NDK nyaralóáradat azonban már javarészt erre az új típusú szolgáltatásra tartott igényt, s ezzel az őslakosság számára modellértékűvé emelte a térségben a

lakóház – kiadó apartmannal befektetési formát.

A *rendszerváltás* lokális balatoni társadalmakat átrétegző hatása jelenlegi ismereteink szerint két folyamatra bontható. Ismét tömegessé vált az a jelenség, amely a Balaton térségében már a 19-20. század fordulójától létezett, és amely társadalmi-történelmi fordulatok idején korábban is több ízben fölerősödött: a nyugdíjas nagyvárosi (elsősorban fővárosi) népesség ingatlanszerzése (vagy korábbi ingatlan átépítése) és végleges letelepedése. Relatív idő, de aktív és agilis népességről van szó, amely határozott igényekkel érvel és cselekszik a saját és a térség vélt közös érdekeinek védelmében. A másik, szintén tömeges folyamat az aktív korúak, de nem a térségben dolgozó párok és családok letelepedése elsősorban a Balaton keleti medencéjében. Ennek a folyamatnak a közép-és hosszútávú hatásai még nem ismertek, de tény, hogy a felemás urbanizációjú balatoni városok „nem-város” funkcióit tovább erősíti, s ezáltal óhatatlanul konfliktusokat generál. A lokalitáshoz való kötődés minősége mellett a legfeltűnőbb probléma a sokkal kisebb állandó lakosságra tervezett szolgáltatások elégtelensége (a fogorvostól a postáig), amely főleg a nyári időszakban napi szinten okoz kényelmetlenséget, szóváltást, általános elégedetlenséget, rossz közérzetet.

Mind az államszocializmus évtizedeiben, mind a harmadik köztársaság első két évtizedében lezajlottak kisebb horderejű mobilitási folyamatok is, amelyek azonban, éppen a térségi

konfliktusok szempontjából fontosak lehetnek. Az 1980-as években ilyen jelenség volt az erdélyi értelmiségiek áttelepülése, amely szintén nem előzmény nélküli: Trianon után is érkeztek erdélyi (és felvidéki) magyarok az idegenforgalma következtében már akkor is nyitottnak, befogadónak tételezett térségbe. Az 1990-es évek vége-2000-es évek eleje jól azonosítható folyamata a külföldi ingatlan tulajdonosok megjelenése. Jelenlétük a nagyobb városokban nem okozott feltűnést, de a kisebb parti, illetve háttértelepüléseken az utcánként hirtelen meglepetedő 2-3 holland, osztrák, német „szomszéd” újabb, kulturális fordítási feladatokat jelentő kihívások elé állította a helyieket. Létszámában szintén kisebb csoportot jelentett az 1970-80-as években folyamatos munkaerőhiánnyal küzdő állami gazdaságokba és térszerekbe áramló (elsősorban alföldi és kelet-magyarországi) agrárértelmiség, amelynek a rendszerváltás után a gazdaságok privatizációjában és a napjainkra megerősödött új szőlész-borász vállalkozó réteg kialakulásában volt meghatározó szerepe.

Az állandó lakosság szám emelkedése a nagyobb településeken, de főként térségi szinten olyan bonyolult rétegzettségű, sokféle társadalmi státuszt és kulturális hangot képviselő csoportból álló társadalmi szöveteket eredményezett, amelyben – bár fontos szálként még ott húzódik – szinte láthatatlanná vált az őslakosság-nyaralónépesség alkotta kétpólusú konfliktus és kölcsönhatásrendszer. A multikulturalitás fogalma a többféle etnikum együttélésével jellemezhető

nyugati nagyvárosok értelmezésére született, ennek ellenére nem tűnik hasznosnak a sokféle szociokulturális háttérrel, nyelvezettel, térhasználati, kommunikációs, hitéleti (stb) szokással bíró csoportok és egyének közös balatoni jelenlétének jellemzésére alkalmazni. (Főként a multikulturalizmusból adódó konfliktusok feloldása szempontjából, lásd később).

A balatoni térség konfliktusainak etnográfiaja

Térhasználati konfliktusok

A balatoni turizmus 1950-es évekig tartó időszakában az őslakosság által hagyományosan használt tereknek tulajdonképpen csak jelentéktelen hányada lett a fürdőkultúra áldozata: azok a parti rétek, legelők, homokos partok, amelyeken a fürdőtelepek épültek, illetve azok a vízpartok, nádasok, ahol mederfeltöltéssel, nádirtással új fürdők (strandok) létesültek. A terek átrendeződése a 20. század második felében gyorsult fel, és napjainkig töretlenül folyik, lendülete egy kis időre tört csak meg részben a Balaton-törvény korlátozásainak, részben fejlesztéseket generáló tőke hiánya miatt. Napjainkban is jelentős, sokak aggodalmát kiváltó, térfoglalás és tájátalakítás zajlik.

A leginkább látványos tájátalakulás a vízpartot és a szőlőhegyeket érintette és érinti ma is. Az 1960-as években kevés kivétellel a Balaton-part valamennyi településén tanácsai parcellázások indultak. Kisebb-nagyobb nyaralótelepek nőttek ki a földből, jellemzően kisméretű telkekkel, igénytelen hétvégi házakkal (Ezek voltak korabeli szóhasználatul a *papagájtelepek*.) Ez a parcellázás a Balaton-part utolsó, az idegenforgalomból addig javarészt kimaradt északi-parti településeket is bekapcsolta a nyaralói kultúrába. A déli parton ez a folyamat az *urbs balatonica* kiépülését hozta: a települések határai, a növekvő telepek révén Ali- és Fonyód között gyakorlatilag összeértek, de

hasznos összefüggő településhálózattá rendeződött át az Alsóörs-Balatonfüred közötti térség is.

A korábbi időszakokban viszonylag jól definiálható modellek szerint fejlődő balatoni települések szerkezete és ezáltal társadalma is lényegesen bonyolultabb lett. Az újabb és újabb településrészek integrációja, szervesülése nem mindenütt haladt előre, amit jól mutat, hogy az egyes településrészek konfliktusai még a 2019 októberi önkormányzati választásokon is jellemzőek voltak, sőt helyenként meghatározták a választási kampányokat és eredményeket. Ennek egyik oka talán az, hogy a korábban lazább vagy erősebb, konfliktusosabb vagy harmonikusabb, de tagadhatatlanul létező anyaközség-fürdőtelep identitáskapcsolat relativizálódott. Míg a korábbi településmodellekben a fürdőtelep az anyaközséghez *képest* pozicionálta saját önálló vagy a községével közös identitását, addig ma egyes nyaralótelepek olyan fizikai és eszmei távolságban vannak az „ösközségtől” – amelynek szolgáltatóit: a postára, a boltra, a kocsmára a 21. században mellesleg már egyáltalán nincsenek rászorulva –, hogy érdemes új településmodell(ek) megalkotásán gondolkodni. Ezek egyike lehetne a korábban a déli part egy konkrét szakaszára alkalmazott *urbs balatonica* (Kanyar József kaposvári levéltárigazgató találó kifejezése), amely segít leírni azt a kifejezetten *balatoni*, egyszerre urbanizált és egyszerre természetközeli, központ nélküli régiót, amelynek a településein kívül is van valamiféle balatoni identitása.

A közvetlen vízpart a parcellázások kezdeti szakaszában még többnyire szabadon maradt, ha más nem, egy szervízút lehetővé tette a Balatonhoz való lejutást, illetve a partra futó valamennyi utca végén kis strandok épültek ki. Így a vizet eleinte csak az 1954 óta egyre nagyobb számban kiépülő vízparti kempingek és motelek valamint a fizetős strandok zárták el a lakosság és a nyaralók elől. Ez a helyzet mára drámai mértékben romlott: az 1970-es években máig feltáratlan döntéshozatali rendszerben nagy számban parcelláztak ki vízparti telkeket, amelyeknek megnagyobbítása érdekében illegális mederfeltöltések folytak és folynak a mai napig.

Nem ez azonban az egyetlen, súlyos konfliktusokat kiváltó „vízfoglalás”. Ide kell számítanunk a Balaton 1970-es évekre befejeződött *körülbe-*

tonozását is. A parti védművek az *elhabolástól* és a jég kártételeitől védik a strandokat, parkokat, utakat, sétányokat, vasúti síneket stb. A meneteles déli parti homoksávokat eltüntető, a sáros, homokos vagy köves északi parti szakaszokat egyaránt uniformizáló *nagy össznépi betonlavór* nem csupán esztétikai, de jelentős környezeti probléma is (lásd később).

A vízfelület mint tér használata jelentős átalakuláson ment keresztül, elsősorban a rendszerváltás óta, de az elmúlt években is látványos változások vannak. Drámaian megnövekedett a jachtok – köztük a nem balatoni, hanem tengeri viszonyokra épített nagyméretű, nagy merüléssű hajók – száma, s ezzel együtt a kikötőterületek és téli tárolótelepeké. Számszerűségében is látványos változás a mára százezer főt kitevő balatoni horgászlétszám, akik a vízre és a vízpartra is nagy terhelést rónak. A parton hagyományosan ugyanazokat a tereket használják, mint a fürdőzők és a korzózó, ám e terek száma nem növekszik, hanem folyamatosan csökken a magánkézbe került (és kerülő) vízpart-szakaszok miatt. Ez számos konfliktushoz vezet, vannak strandok, ahol a horgászok alkonyatkor szinte fizikai erőszakkal szorítják ki a kései fürdőzőket, ráadásul állandó viták tárgya, hogy más infrastruktúrát igényelnek, mint a komfortos strandokhoz szokott 21. századi nyaralóközönség.

Új fejezet nyílt 2016-ban a Balaton egyik klasszikus, évtizedes konfliktusában: a *horgász-halász háborúnak* nevezett kilátástalan ellenségeskedésben, amely a 2000-es években valójában már horgász-halász-örvhalász háborúvá fejlődött. A konfliktust sok perspektívából feltáró kutatásunk felületes vádakkal, féligazságokkal találkozott és az álláspontok közelítésével kecsegtető mediálás teljes hiányát azonosította. Bár a részletek kifejtésére e helyütt nincs mód, leszögezhető, hogy a halászat megszüntetése a sporthorgászat javára súlyos következményekkel jár és fog járni: a fenntartható, autentikus, az egykori balatoni megélhetési forma tudáskészletét még nyomokban őrző és legális balatoni halászat és halfogyasztás lehetősége veszett, veszik el. A halászati részvénytársaság szerkezetváltásával, az eszközpark elhanyagolásával ugyanakkor egy lehetséges balatoni örökség-helyszín is veszélybe kerül, amely a hagyományos balatoni kultúra

e fontos elemére vonatkozó képzés-oktatásnak is terepül szolgálhatna. Látni kell azt is, hogy a háborús felek egyikének kiesése nem csökkentette magát konfliktust, amelynek - később részletezendő – ökológiai vonatkozásai is vannak, lehetnek.

A balatoni térfoglalás vadonatúj terepe volt az 1970-es évektől a szőlőhegy. A korábbi időszakokban a pincészer számos település turisztikai szolgáltatásai közé tartozott, autentikus kezek között mutatva fel a hagyományos kultúra e nagyon fontos pillérét. A szőlőhegy e mellett a strandidőn kívüli kirándulások terepe is volt: a sziklákhoz, kilátókhoz vezető dűlőutak sokszor a szőlőhegyen keresztül vezettek. A szőlők hagyományos kultúrtáj-jellegét, építészeti értékeit és magát a szőlőhegyi munka- és életforma szerkesztését azonban mindez sokáig nem érintette. A hetvenes években azonban visszafordíthatatlan folyamatok indultak meg: a kényszerű szövetkezeti művelésbe vont szőlők részben „leköltöztek” a szőlőtermesztés számára kedvezőtlen, de gépesített művelésre alkalmas legelő- és szántóterületekre, a szőlőhegyek pedig elkezdtek nyaralóövezetté alakulni.

A zártkerti beépítettség egyes körzetekben (főként Balatonalmádi-Balatonfüred között) hamarosan elérte a 60-70 %-ot. Sok helyütt az egykori szőlőket belterületbe vonták, az ezzel együtt járó infrastrukturális fejlesztések pedig egyszer, s mindenkorra kivonták ezeket a tereket a hagyományos agrárkultúra életben tartására alkalmas génbank-zárványok köréből. Ezzel együtt rohamosan tűnik el a szemünk elől az a tájra (mint fenntartható kultúrtájra) vonatkozó tudás, amely a szőlőket megtartó háztáji rendszerben még képes volt túlélni a téesszervezést. 50-60 évvel ezelőtt a pincék-présházak értékét abban mérték, hogy mennyire fekszik közel a dűlőúthoz. Az utak melletti pincék voltak azok a nagy presztízsű közösségi és információs központok, ahová a falubeliek be-betértek, ahol a hírek gazdát cseréltek és ahová az idegeneket – a borkereskedőtől a nyaralóig – be lehetett hívni: *Ha jó ember, azér', ha meg nem az, hát meg kell tudni, miben sántikál.* Ma, egy gyökeresen átalakult tájhasználati rendszerben a legértékesebbek az úttól minél távolabb fekvő, még megmaradt kis szőlők, távol a forgalomtól és attól az urbanizált környezettől,

amellyé a nagyvárosokból menekülők a szőlőhegyet változtatták.

A rendszerváltás éveiben nagy reményekkel és erős nosztalgikus felhangokkal alakultak újra sok településen az 1948-ban törvényi úton, hatalmi arroganciával felszámolt helyi fürdőegyesületek, 1992-ben pedig szövetségre is léptek egymással. Amennyire kutatásaink betekintést engedtek, ez a folyamat anélkül ment végbe, hogy az egykori fürdőegyesületek tevékenységének bármiféle kritikái feldolgozása megtörtént volna. Nem artikulálódtak az egykori egyesületi rendszer nagyon sajátos balatoni jellege, sem az ebből fakadó ellentmondások, a kvázi önkormányzati szerepkör, ennek térségfejlesztő és egyúttal kirekesztő hatásai. E miatt sok helyen szinte automatikusan termelődtek újra az egykori konfliktusok is: a Balaton és a nyaralás iránt érdektelen „öslakosság” és a tevékeny villatulajdonosok sematikus ellentéte (főként a retorika szintjén). És a két álláspont közötti mediálás is éppúgy elmaradt, mint 2. világháború előtti időszakban.

Sorra alakultak az egyéb, főként értelmiségi kezdeményezésű civil egyesületek is: gasztronómiai, honismereti, közeleti, faluszépítő, olvasó klubok – ezeknek nagy része a 2000-es évek közepére kiüresedett, működésük megszűnt vagy formálissá vált. Ez ezért nagy veszteség, mert tagsági összetételük révén ezek a körök az elmúlt évszázadban egymásra rétegződött társadalmi csoportok sokféle hangját tudták (volna) értelmes párbeszédbe, kiadványokba, cselekvésbe fordítani.

A központi irányítású Kádár-korszakhoz képest megnőtt az önkormányzati hatáskör, a balatoni lakosoknak még sincs az az érzése, hogy a sajátjuknak érzett ügyek helyben dőlnek el. A regionális intézmények sokasága (Nemzeti Park, BFT, Balatoni Turizmus Szövetség, BHRT, stb.) és a regionális szabályozás (Balaton-törvény) nem teszik könnyen áttekinthetővé a döntéshozatal rendszerét, és ez számos összeesküvéslehetet szül. A lakosok egyrészt azt élik meg, hogy egy horgász csónak-kikötő vagy egy lángossütő bódé engedélyeztetéséhez 12-15-féle hatóság engedélyre szükséges, a laikus szemmel túlméretezettnek és környezetrombolónak megélt beruházások viszont könnyedén jutnak építési engedélyhez. Napi tapasztalat a településeken, hogy az építési

tilalom alá vont területeken épületek nőnek ki a földből, hogy „gyümölcstároló” vagy „présház” néven *kacsalábonforgó villák nőnek ki a hegyoldalban*, amelyek esetében a helyi építési hatósághoz a közfelfogás szerint éppúgy *Pestről hozzák a pecsétés papírt*, mint ahogyan azt a késő Kádárkorban a helyiek ezt megtapasztalták. Egyes vitatott beruházások ellen fellépő civil egyesületek rendre cselekvőképtelen helyi, megyei és regionális főépítési hatáskörökről számolnak be.

Az átláthatatlan, a helyiek számára megemészthetetlen döntések állatorvosi lova a szakszervezeti üdülő-vagyon felszámolása volt. A SZOT szállodák és háttérintézményeik szét hullása (1992-1994) több szempontból konfliktusos helyzetet eredményezett. A szakszervezeti üdültetés több ezer, részben egész éves munkavállalót foglalkoztatott és százezres nagyságrendben üdültetett olyan családokat, amelyek szociális helyzetüknél fogva azóta lényegében távol vannak a Balatontól (Erzsébet tábortok csak a gyermeküdültetést vállalták fel, nagyságrendje nem közelíti meg a SZOT üdültetését). A munkavállalókat három hullámban bocsátották el, részben a visszafoglalkoztatás ígéretével, de a vagyonkezelő Nemzeti Üdülési Vállalat évekig nem vagy csak töredékesen indította újra a szolgáltatást. A konfliktushelyzet legnagyobb kára a feldolgozatlan, a mai napig igazságtalanságérzetet szülő összeesküvéselemlet, amely szerint az állam és a dolgozók pénzéből felépített szociális célú vagyont évek szisztematikusan munkájával, az önkormányzatok kijátszásával követhetetlen tulajdonosi háttérű holdingokba játszották ki, tovább növelve az elzárt parti magánterületek számát, szemben a közvagyonéval. A folyamatnak a környezetre súlyos hatása is volt (van): a területek – talán az értéksökkentés szándékával – évekig paragon hevertek, majd amikor hasznosításuk megkezdődött, a korábbihoz képest sokszorosára növekedett (növekszik- hiszen a folyamat ma is tart) a beépítettség (egy lellei volt SZOT-szálloda esete: ma 3,5 hektáron 19 épület áll, de saját móló is épült a vízbe)

Környezeti konfliktusok

Az „egész nemzet örömét” jelentő Balaton és a balatoni táj használata, túlhasználata és az ebből adódó veszélyeztetettségérzet a saját környezeté-

vel konfliktusba kerülő modern társadalom jellemző állapota, amely a jövőben várhatóan fokozódni fog. A leggyakoribb, időről időre visszatérő téma a vízszint, a vízmennyiség és vízminőség kérdése – egy olyan probléma, amelyben még a bonyolult rendszereket átlátni képes ökológusok sem mindig képesek egyértelműen állást foglalni. Más és más az érdeke a horgásznak, a nádasnak, a hajózásnak, a vándorkagylónak, a strandfenntartó önkormányzatnak, a tüskés hínárnak, a kisgyermekes családoknak, a gátak, sédek, árkok és a Sió mentén élőknek és a fogassüllőnek, a partközeli vegyipari vállalatnak és a szárcsának. A rövid- és hosszútávú, az éves és a szezonális érdekek ütköznek egymással, és az érvelők nem mindig veszik számításba, hogy a Balaton élő rendszer, amelyben minden változtatás következményekkel jár.

Ugyanakkor a partszakaszok tömeges városias ki- és átépülése sem segít megérteni, hogy valóban élő rendszerről van szó, és nem egy betongyűrűbe foglalt mesterséges horgásztóról, amelybe csak a halak bevetése céljából évente tonnányi, ismeretlen hatású szintetikus anyag kerül be, és amelybe korszakanként újabb és újabb tájidegen halfajok lehet betelepíteni, az angolnától a busáig. A természetes víztisztulás hiánya és az ívőhelyek elvesztése két olyan erős érv, amely minduntalan ütközik a turizmus urbanizációs logikájával, noha összehangolásuk talán még a jelenlegi beépítettség mellett sem lenne esélytelen.

Turizmus és környezetvédelem kapcsolata összetett. A turizmus terhelést jelent a környezet számára (mindig és mindenütt a világon), ugyanakkor sajátos gazdasági lobbijereje révén hatékony fellépésre is képes. Ilyen fellépés volt a Badacsony védelméért indított harc, amely több mint három évtizeddel múltán 1965-re érte el a bányá bezárását. De ilyen volt a Nitrokémia vízszennyezése ellen szerveződő civil lobbij vagy a parti települések csatornázását előíró törvények.

A környezettudatosság ma divatos, de ezzel együtt sokak számára őszintén átélt és megélt ideológia. De vajon működik, működhet-e lokális, Balatonra, sőt a Balaton egészére aktualizált változata? És vajon nincs-e természeténél fogva konfliktusban a fenntarthatóság gondolata a nya-

ralás pazarló, a hétköznapi minden normáját felrúgó élethelyzetével?

Balaton emlékezetpolitika

A magyar történelem egyes kibeszéltetlen traumái a turizmus bizonyos hatásainak következtében a Balaton térségében sajátosan felerősödtek. Az egyik ezek közül az 1952-54 közötti államosítás és ezzel összefüggésben a kárpótlás kérdése. A számszerűségében és értékében is jelentős eldobzott és/vagy államosított ingatlanvagyon miatt ez kérdés rendkívül érzékeny. Minden településen élnek még azok a szemtanúk, jóindulatú és kevésbé jóindulatú érintettek, akik az államosított villák és főként azok ingóságainak sorsát, hiteles történetét ismerik. Ezek a történetek azonban nem nyilvánosak, a hivatalos helytörténetírásba (pl. helyi újság történeti rovata, falumonográfia) csak nyomokban kerültek be, a morális igazságtétel nem következett be. A jogi igazságtétel, az 1990-es évek elejének kárpótlása az őslakosság és az egykor államosított villák tulajdonosaiban is reményt keltett, de végül sokak számára jelentett csalódást: a tulajdonviszonyok nem álltak helyre, művelhetetlen és az új törvények miatt beépítésre sem alkalmas parcellák keletkeztek. Az eldobzott ingatlanvagyon értéke egyes vilatelepeken 15-20-szorosa volt a kárpótlási jegy névérétékének, az egykori villákat az utódoknak csak kivételképpen sikerült újra családi tulajdonba venni. Jellemző ugyanakkor, hogy az évtizedekkel korábbi kibeszéltetlen konfliktusok és a párhuzamos narratívák miatt az őslakosság sok helyütt még így is sokallja a rendszerváltás farvizén „visszaszavargó” egykori *kegyelmes és méltóságos* urak utódait (*Jó, nem a saját villájába, de csak itt látom minden nyáron őket...*). A felismerés, hogy a térszbe „bevitt” szőlő és erdő ugyanannak a jogfosztó rendszernek lett az áldozata, mint az államosított nyaraló, még várat magára.

Ráadásul a kárpótlási jegy, mint vagyonnévérték csak a valóban államosított vagyonukat veszített igazságérzetének helyreállításában segített (volna), az államosítás valódi – a magánvagyonná vált, ellopott, „megőrzésre átvett” – ingóságok története még mindig lappang, rejtett lokális tudásként.

A balatoni emlékezetpolitika nagy hiányosságának érezzük a balatoni terek használatáért és értelmezéséért folytatott kultúrharc történetének

elhallgatását, az ebben elszenvedett sérelmek kibeszéletlenségét. A balatoni turizmus 2. világháború előtti időszakában egymásnak feszülő kulturális rendszerek megértését nem érdemes megúszni. Annak ellenére, hogy az egykor egymással kölcsönhatásba és konfliktusba lépő társadalmi csoportok, életformák és életvilágok a szó társadalomtörténeti értelmében már nem léteznek: nincs helyi parasztság, hegyközség, halászbokor és nincs konzervatív keresztény középosztály, amely gazdasági és politikai erejénél fogva kísérelte meg befolyásolni az államot a Balaton turizmustájjá nyilvánítása és részleges kisajátítása érdekében. Jelen vannak viszont a térségben mindenezen társadalmi csoportok kései utódai, akikben gesztusok, indulatok, reflektálatlan ítéletek formájában visszaköszönnék az egykori érdekellentétek. Ráadásul a fentebb vázolt folyamatok eredményeként az el nem évülő *Kié a Balaton?* kérdés megválaszolását az időközben letelepedő és ingatlanszerző újabb és újabb társadalmi csoportok bonyolítják. Az indulatok könnyen fellángolnak, amikor képviselőtestületeknek strandok, beruházások, helyi térhasználati szabályzások kérdéseiről kell döntenie, a sikeres vagy sikertelen érdekegyeztetések, *közös fellépések* balatoni példái pedig nem állnak mintaként a szereplők előtt.

Természetes, hogy a *Kié a Balaton?*-kérdés akkor élesedik ki, amikor a térség funkciójáról nincs egyetértés. Ebből a szempontból is izgalmas kutatási-elemzési téma volna az NDK-NSZK nyaralás időszaka, amikor a balatoni turizmus történetében először a táj használói a legközelebb álltak ahhoz, hogy konszenzuzos módon turisztikai területként tekintsenek a Balatonra. A megnövekedett szálláshelyigények minden korábbinál szélesebbre nyitották a turisztikai szolgáltatások hasznélvezőnek táborát, beleértve az őslakosság legkülönbözőbb társadalmi státuszú csoportjait. Kutatás híján benyomásainkra támaszkodva kockáztatjuk meg az állítást, hogy e turizmus hasznélvezők első sorban presztízs fogyasztási javakra fordították a többletjövedelmet (Trabant, ruházkodás, bútorzat, külföldi nyaralások). Turisztikai befektetésre csak a kisebbség vállalkozott, bár ennek példái így is szép számban gyűjthetők valamennyi településről a rendszerváltást megelőző és azt kö-

vető évekből („maszek” utazási irodák, büfék, vendéglők, ajándékboltok, vízijármű kölcsönzők stb.)

Ez a lendület tört meg, és fordult át csalódásba egyik pillanatról a másikra a 2000-es évek elején, a vendégsereg elmaradásával. A konszenzusos időszak véget ért. Sokan megosztották velünk a felismerésüket, miszerint a nyaralóiigények végleg és végletesen megváltoztak, de bőségesen szembesültünk a felelőst kereső vádaskodásokkal, összeesküvésméletekkel is. Hirtelen éles választóvonal keletkezett a településeken belül: kölcsönösen ítélkeztek egymás felett azok, akik *akár magukat megalázva* is megpróbálták vendéget fogni, és akik méltósággal viselték, hogy *az aranykor, az időszak, amikor egy kutyát is ki lehetett adni*, véget ér. Ez az egzisztenciális szorongásokkal, agresszióval terhes időszak világított rá, hogy a Balatonról való közös és konszenzusra törekvő gondolkodás mennyire ingatag alapokon nyugszik.

Emlékezet és identitás

A Balaton majd kétszáz éves turisztikai múltja, illetve az erről (mint megélhetés alappilléréről) majd félévszázada kialakult helyi társadalmi-politikai-gazdasági közmegegyezés ellenére a Balaton-térség és azon belül az egyes lokalitások identitása zavaros képet mutat. A települési címerekben, település-szlogenekben, turisztikai hívószavakban, köztéri szimbólumokban megmutatkozó kép esetleges, kusza és inkább tükröz valamiféle formális turisztikai elvárást, mint belső igényt, amely közösségi viták és történeti elemzések pokoljárásán keresztül jut el az azonosulásra alkalmas öndefiníciókhoz. Egyes községek esetében több, párhuzamosan élő szlogent is használnak, de van példa arra is, hogy a települést azonosító metaforák, költői képek az elmúlt évek során több ízben is módosultak. Így például 2004-ben még Siófok, Balatonfüred és Keszthely egyaránt a *Balaton fővárosa* volt, ma már csak Keszthely őrizte meg ezt a rangot. Siófok időközben a *nyár fővárosa* lett, Balatonfüred pedig a *kultúra és művészetek városa* szlogen, majd néhány év múlva a *reformkor* mellett kötött ki, radikálisan rádírozva ki minden más, az emlékezet számára érvényes korszakot és eszmét a város hivatalos emlékezetéből (lásd a Városi Mú-

zeum külön elemzésre s érdemes, botrányosan egyoldalú állandó kiállítását)

Ha megpróbáljuk összesíteni, milyen forrásokból táplálkoznak, illetve milyen tartalmakat rejtenek a települési öndefiníciók, a következő képet fogjuk kapni:

A leggyakoribb definíciós elem maga a Balaton – vagyis az önkép legfontosabb összetevője az, hogy a település a Balaton (néha szűkítve: az északi, illetve a déli part) része. Így van a Balatonnak három darab *kapuja* (Balatonederics, Balatonkenese és Balatonvilágos), van két *gyöngyszeme* és egy *ékszerdoboz*a. Van ugyanakkor egy, pontosabban *egyetlen félszigete* (Tihany), egy *szíve* (Zamárdi), illetve – jelen állás szerint – szintén egy fővárosa (Keszthely).

A „főváros” kifejezés tartalma fontos identitásforráshoz mutat rá: az adott települést jellemző urbánus vagy tágabban értve civilizációs erényekhez. Feltétlenül ide tartozik a már idézett balatonfüredi és a siófoki szlogen. Különösen érdekes a *“a nyár fővárosa”* (Siófok) definíció. Bár nyelviileg teljesen elhibázott, hiszen a főváros csak térbeli-földrajzi megközelítésben értelmezhető jelenség, történeti szempontból nézve mégis rendkívül pontos sűrítőmánya ez a kifejezés a település önképének és a Balaton-parti idegenfogalom történetében is egyedi szerepkörének. Az 1968-ban városi rangot szerzett település ugyanis nem csupán az utóbbi években lett Budapest agglomerációjának része, hanem igen korán, már a 19-20. század fordulóján magára vállalta azt a szerepet, hogy – mint a fővároshoz legközelebb fekvő Balaton-parti fürdőhely – szolgáltatásai révén valamiképpen Budapest nyári tükörképe lesz. Ez a szerepkör nem csupán a fővárosi divatot követő étlapok, a reggeli vonattal érkező napilapok, a kabarétréfák és “vigalmi” programok kínálatában merült ki, de együtt járt (és jár ma is) azoknak a társadalmi feszültségeknek a naprakész közvetítésével, amelyek a fővárost jellemzik az ő Budapesti feszítváltól kezdve, a Budapest-Judapest nyelvi játék analógiájára alkotott Siófok-Zsidófok elnevezésig.

A következő szlogen-típus a természeti vonzerő hangsúlyozására épül. Ezt az identitáselemet meglepően kevés Balaton-parti település használja, talán azért, mert a Balaton “részének” lenni már önmagában jelentős természeti értékek

meglétét feltételezi. Külön is hangsúlyozza azonban részletesebben ki nem fejtett értékeit Csopak (*Csopakon szebb*), és Révfülöpről is tudjuk, hogy *a világ egyik legszebb tája*. Ugyanakkor a településeket bemutató hosszabb szövegekből kiderül, hogy a környék és általában a táj szépséget gyakran nem önmagában, hanem analógiás alapon kell értékelnünk. Mint ahogyan a Balaton egésze sem egyszerűen Közép-Európa legnagyobb tava, hanem *édesvízi tenger*, sőt: *a Magyar Természet Örömkönyve*, úgy Révfülöp is elsősorban azért szép, mert a Fülöp-hegyről nézve Rio de Janeirohoz hasonlít. Analógiák hívják fel a figyelmet az akarattai magaspartra is, amely az Adriára, a fonyódi kilátás viszont a nápolyi öbölre kell, emlékeztesse az itt élőket és az ide látogatókat. A Balaton egészének, egyes településeinek, illetve egyes szolgáltatásainak “idegen” minták és fogalmak alapján történő értelmezése nem új jelenség: végigkíséri a tó idegenforgalmának történetét a 19. század végi “lidósítási” programtól kezdve a 2000-es évek közepétől jellemző pálmafa-ültetéseig.

A reklámszlogenek egy további csoportja a sportra és a kikapcsolódásra utaló általános turisztikai érényeket fogalmaz meg: Balatonberény például *a pihenésre vágyók és a naturisták Mekkája*, Balatonboglár (egy 1930-as években keletkezett, ma felújított fürdőegyesületi reklám nyomán ismét) *gyermekparadicsom*, s egyben *a visszatérő családok üdülővárosa*. Ugyanakkor e szabadidő-eltöltéssel kapcsolatos lehetőségeket hangsúlyozó szlogenek is mindössze két esetben emelik ki konkrétan a víz és a tavi fürdőzésben rejlő sajátos vonzerőt: *Szép vízi Szepezd*, Almádi: *a barátságos fürdőváros*.

Végül szintén csupán két esetben hordoznak e települési öndefiníciók valamiféle homályos utalás a tradicionális lokális kultúrára. Így Paloznak hirdeti magát *“a Hild -díjas faluként”*, illetve Boglár esetében találkozunk – a fentebb már említetteken kívül – egy további, igen összetett identitással: *“a sport és a helyi a hagyományok fellegvára”*. Feltűnő, hogy e közvetlen település-definíciók közül teljesen hiányzik a halászat és a szőlészet-borászat, mint a térség hagyományos kultúrájának két legfontosabb eleme.

Annak ellenére, hogy a szlogenekből kimarad a halászatra vagy a szőlőtermesztésre való utalás, a turisztikai kínálatban ezek a “hagyományok” a rendszerváltás óta (ismét) jelen vannak. A szőlészet-borászat témája elsősorban a teljesen művi környezetben, például strandok előtti téren, faluközpontban megvalósított bornapok és borfesztiválok, másodsorban a funkcióváltás útján már évtizedek óta megindult szőlőhegyekre vezető borutak, bortúrák keretében válik programkinálattá. A halászati hagyományok megjelenítése pedig a 2. világháború idején abbamaradt “jeges halászati bemutatók” egykori példáját követve a 2000-es évek óta bukkann fel ismét az idegenforgalmi látványosságok sorában. Nem csak a tihanyi Gardafesztiválra, mint e törekvés legtöbb hiteles információt közvetítő, ám még így is sok torz vonást mutató példájára kell csak gondolnunk, hanem a pár éve divatos látványhalászatokra, a vonyarcvashegyi 40 halász emléknapra, a halászlé főzőversenyekre és természetesen a vendéglátóiparra is.

Látni kell azonban, hogy egy-egy teljes évi Balaton-parti rendezvény- és eseménynaptárban a kínálatnak mindössze elenyésző hányadát teszik ki a fentebb szőlészet-borászat, illetve a halászat-horgászat tematikában meghirdetett események – mint utaltunk rá, sokszor kétes vagy megkérdőjelezhető tartalommal és szinte kivétel nélkül súlyosan kifogásolható vizuális formában.

Ennek ellenére úgy tűnik, hogy a Balatonra látogató közönségben, de a helyi lakosságban is van igény arra, hogy magát a helyi hagyományok örökösének tudhassa. A globális és a helyi értékek együttes jelenlétére és ellentmondásos viszonyára utalnak az egyes létesítmények – szintén identifikációs célú – névadási szokásai. A hotelek, panziók és kempingek például mintegy harmadrészen viseltek-viselnek a Balaton sajátos természeti és épített környezetére utaló neveket (pl. *Magaspart Panzió*, *Sirály Hotel*, *Mólo Hotel*, *Nádas Apartmanház*, *Napfény Kemping*.), kétharmad részben viszont kifejezetten globális jelentéseket hordoztak-hordoznak (*Residence Hotel*, *Piknik Panzió*, *Jade Panzió*, *Villa Rosa Hotel*.). Feltűnő az a – Balaton mint élővíz önálló értékrendszerét tagadó – megoldás, hogy e globális névadási típusba sorolható szálláshelyek jelentős része ugyan vizekre, de a Balatontól me-

rőben eltérő tengerparti vagy folyami környezet-re utaló jelentést hordoz (*Sellő Kemping, Neptun Apartmanház, Delta Kemping, Lido Kemping, Venezia Üdülőház, Azur Hotel, Lorelei Panzió*). Némileg más arányokat mutatnak a strandok névadási tendenciái. A strandok nagy részének neve csupán a fürdő típusára utal (például *sza-bad stand, községi strand*) vagy hagyományos földrajzi neveket őriz (például *Császtai strand, Gödrösi strand*), és mindössze néhány százalékban találunk helyi vagy globális értékeket hangsúlyozó marketing célú mesterséges elnevezéseket (*Beach Party, Lidó stand, Neptun strand, Napfény strand, Vadkacsstrand* stb.)

A névadás gesztusánál értelemszerűen jóval több jelentésárnyalat megfogalmazására adnak lehetőséget a magánszállások és a vendéglátóipari egységek hirdetései és a települést vagy egy-egy programot népszerűsítő hosszabb szövegek. Ezekben a megfogalmazásokban az urbanizáció magas színvonalára utaló önjellemzések mellett (például *„uniós színvonalú játszótér”, „Fonyód zöldövezetében.”*) viszonylag sűrűn találkoznak az érintetlen paraszti kultúra jelenlétére utaló ígéretekkel is. A zamárdi Kocsi csárda például nem kevesebbet ígér vendégeinek, mint egy *19. századi parasztfalu hangulatát*, de gyakori a *néprajzi környezetet* ígérő szálláshely-hirdetés is. A polgármesterek aláírásával hivatalos weboldalakon vagy nyomtatott szóróanyagokban olvasható, települést bemutató szövegek általában kevés konkrét vonzerőt említenek meg, inkább csak homályosan utalnak az épített környezet vagy a hagyományos életforma értékeire. Jellemző példa Balatonörszödé, amely *népi ihletésű lakóházakkal* csalogatja a Fő utcájukat fölkereső turistákat. Vajon nyelvi pongyolaságról van szó? Vagy a valóság, vagyis hogy Őrsöd Fő utcáján még szép számban állnak a 20. század végi modernizációból kimaradt valóban népi-paraszti lakóházak, inkább szégyellni való tény, amelyet jobb elfedni a megnyugtatóbban hangzó *népi ihletésű* jelzővel?

Ha az identitásépítés e nehezen megragadható és sok esetben ösztönös folyamatát meg akarjuk érteni, további kérdéseket is meg kell fogalmaznunk. Mi okozza például, hogy az elmúlt években napvilágot látott izléses és színvonalas turisztikai kiadványok éppen az úgynevezett “ha-

gyományos” vagy “népi” értékek reklámozásában mutatnak hiányosságokat? A Balaton térség turisztikai értékeit négy kategóriába soroló többnyelvű kiadványok hiteles adatokkal és pontos képi illusztrációkkal reklámozzák mind a sport-, mind a kultúrtörténeti-, mind a természeti értékeket, ám felszínes folklorizmusokra támaszkodnak csupán, mihelyst a “népi kultúra”, illetve a “balatoni konyha” bemutatása kerül terítékre?

A turisztikai célpontok és értékek leegyszerűsített információkba, eladható sémákba történő sűrítése természetesen a tömegturizmus logikájából adódó törekvés. Ám a Balaton esetében pontosan ezt a sajátos emblematikus megjelenítést hiányolhatjuk, legalábbis ami a tradicionális lokális kultúrát illeti, hiszen e téren inkább csak valamiféle homályos szándék, zavaros tapogatózás érzékelhető. A Balaton térségének az elmúlt kétszáz évben született emblematikus képei – pl. Tihany látképe, jacht az öbölben, sétány képe, horgász figurája stb. a kivétel nélkül a fürdőkultúrából mint identitásképző forrásból merítenek és teremtik meg a maguk koronként változó, de állandó elemekkel bíró képeit. Ez az állítás még az emblémává váló természeti képekre (pl. öböl, Badacsony hegye, hal) is igaz, amelyet mindig kizárólag a fürdőző és a turista szemével látunk.

Vajon miért nincsen jelen, miért nem látható a hagyományos balatoni kultúra, mint identitásképző erő? Az történt vajon, hogy ez a hagyomány – engedve az idegenforgalom jelenlétével szükségsszerűen együtt járó modernizáció csábításának – egyszerűen feloldódott a fürdőkultúrában, megtalálva benne gazdasági előnyöket, s ezen keresztül a túlélés lehetőségeit?

Mielőtt választ próbálunk adni erre a kérdésre, érdemes megvizsgálni a Balaton-parti településeken működő múzeumokat, helytörténeti gyűjteményeket és kiállításokat abból a szempontból, hogy – mint a „nyilvánosan hozzáférhető tudás és definíciós hatalom hivatalai” (Gottfried Korff) – miként veszik ki a részüket az identitáskonstrukciók megerősítéséből, illetve ezek elidegenítéséből. A muzeális intézmények részletes bemutatására ezúttal nincsen lehetőség, csupán a térségben jelen lévő sokféle szándékot érzékeltetve sorolom, hogy a Balaton-parti múzeumi kínálatban többek között jelenleg hat tájház, két Afrika-múzeum, két babamúzeum, hét

emlékmúzeum, egy “múlház”, öt falumúzeum-helytörténeti kiállítás, két városi múzeum, egy “vízimúzeum”, két strandkiállítás, egy “tojásmúzeum”, valamint egy “kripta-villa”, vagyis “az örök szerelem háza” szerepel.

Eltekintve ezúttal a képzőművészeti tárlatokat rendező galériák és kiállítótermek számbavételétől valamint leszámítva a két volt állami gazdasági (mára bezárt) borászati gyűjteményt, a különböző ásványkiállításokat és katonai járműparkokat, a negyvenhat település kínálatában közel negyven olyan muzeális gyűjtemény szerepel, amelynek témafelvételése kifejezetten történeti, illetve néprajzi jellegű. Mégis azt állíthatjuk, hogy a Balatonnak e pillanatban nincsen múzeuma. Nincsen a térségben olyan gyűjtemény, amely megye- és községhatároktól függetlenül gyűjtené mindazokat a tárgyakat, dokumentumokat és emlékeket, amelyek alapján a térség nagyon egyedi társadalomtörténeti problémáival kapcsolatban egyáltalán kérdéseket lehetne megfogalmazni. Van ugyan egy múzeum – az 1898-ban alapított keszthelyi Balatoni Múzeum –, amely hivatalosan rögzített gyűjtőköre alapján betölthetné ezt a szerepkört, de fennállása több mint száz esztendeje alatt e küldetés beteljesítésére nem volt kapacitása. Természetesen számos értékes és autentikus műtárgyat őriznek Keszthelyen éppen úgy, mint Füreden, Siófokon, Révfülöpön vagy Kenesén. Láthatunk bődönhajókat, csukázó úszókat, képeslapokat, napernyőket és fürdőegyleti alapszabályokat szép számmal a különböző tárlatokban. E tárgyak genetikai és funkcionális kontextusba helyezésére, a sajátos balatoni történet felmutatására azonban többnyire vagy nagyon leegyszerűsített vagy nagyon zavaros kísérleteket tesznek ezek a kiállítások, gyakran helyet adva minden olyan érdekes és érdektelen tárgynak, amelyet az őslakosok, illetve a Dunántúl legkülönbözőbb tájairól származó nyaralótulajdonosok kiselejtezhettek otthonról.

A „kulturális hulladékok példányainak” (Korff) gyűjtésére és a történeti szempontból valóban releváns kérdések megkerülésére a legjobb példa talán a 2000-es évek elején alapított fonyódi városi múzeum. A gyűjtemény és kiállítás a híres bélatelepi villasor első épületében, az ún. Velics-villában kapott helyet, mégsem vállalkozott sem a villasor történetének, tulajdonosainak,

és – a helyben még mindig tabutémának számító – államosításának majd privatizációjának bemutatására. Ugyanígy nem aknázták ki a kiállítás készítői azt – a múzeum sajátos helyzeti energiájából fakadó – lehetőséget sem, hogy értő és értelmező módon mutassák be e villasort a szőlőhegybe álmódó vármegyei és fővárosi elit ambíciót, a természeti és társadalmi környezet átalakítására irányuló törekvéseit. Az Ezerarcú Balaton címet viselő kiállításban e helyett a földszinten a Balaton élővilágát bemutató diorámák láthatók, éppen olyan szépek és informatívak, mint a húsz kilométerre fekvő Kis-Balaton bemutatóházban vagy a harminc kilométerre látható keszthelyi állandó kiállításban. A “helyi társadalom” mint téma a padlástérbe szorult: ezt képviseli Huszka Jenő íróasztala, Bacsák György csákánya és egy nyaralásból itt felejtett fogmosó készlet – s mindez a múzeum vezetőjének szülőfalujából származó baranyai szöttesek “néprajzi környezetében”.

A több tucatnyi kiállítás közül mindössze két olyan példát említhetünk, amely szinkronban mutatja fel az őslakosság hagyományos kultúráját és az ezt szinte minden területen felülíró, illetve módosító nyaralói kultúrát. Az egyik a révfülöpi helytörténeti kiállítás, amely e kettős balatoni történet szálait arányosan és sok részlet bemutatásával fejt fel, s már a tárlat helyszínével felhívja a figyelmet a külterületi szőlőbirtokból fürdőteleppé, majd mára ezer fő feletti állandó lakossággal bíró nagyközséggé váló település sajátos tér- és társadalomszerkezetére. A kiállítás ugyanis közvetlenül a tóparton áll, a volt közösségi házban, amely a kikötő és kaszinó épületével együtt hosszú ideig volt a fürdőegyesület “kultúrateremtő” szándékából fejlődő telep igazi és egyetlen központja. A másik példa a kenesei tájház, a hét hold szántóföldön és jelentős szőlőbirtokon gazdálkodó parasztcsalád 19. századi állapotokat megőrző otthona, amelyben 1900 és 1972 között szobakiadás is folyt. Az első szobát, de néha a hátsót is saját edényekkel és ágyneműjükkel érkező, hónapokra a Balatonra költöző, évente visszatérő fővárosi tisztviselőcsaládok bérelték, a nyári konyhának használt kisházba “kényszerítve” a tulajdonosokat. Bár az egy szobányi történeti kiállítást leszámítva a tájház a hagyományos paraszti életforma és gazdálkodás tárgyi világát mutatja be, készítői fontosnak

tartották megemlékezni a szobakiadás tényéről is. A leszármazottaik képében az 1972-es tájházavató ünnepségen is megjelenő egykori pesti nyaralók világa egy 1920-as évekbeli fürdőruha és egy napernyő formájában idéződik meg az enteriőr-szerűen berendezett hátsó lakószobában.

Még e két problémaérzékeny kiállítás sem tesz utalást azonban azokra a kölcsönhatásokra és konfliktusokra, amelyekkel az őslakosság hagyományos életformájának és az alapvetően más szerkezetű fürdőkultúrának a találkozása együtt járt. Ha meg akarjuk érteni, hogy ezek a konfliktusok miből táplálkoznak, alapvetően két jelenséget kell felvázolnunk. Az első sajátossága e térségnek az, hogy a Balaton környezetében az átlagosnál jóval erősebb a társadalmi mobilitás. A térség történetét, fejlesztési-fejlődési irányait alapvetően négy fő társadalmi csoport határozta és határozza meg: az őslakosság (helyi lakosság), az alkalmi fürdővendégek (turisták), a nyaralótulajdonosok (szezonális lakosok) és a letelepülő lakosok. A „hagyományhoz”, vagyis a lokális tudáshoz, a helyi értékrendhez való viszony alakulását egyrészt befolyásolja az, hogy mely történeti korszakban melyik csoport érdekei kerekednek fölül, és kik kerülnek döntéshozói pozícióba. Másrészt a települések, s egyben az egyének stabil önképének megformálását nehezíti, hogy e csoportok határai, elsősorban különböző típusú válsághelyzetek hatására könnyen átjárhatóvá válnak. Alkalmi fürdővendégek nyaralótulajdonossá, később esetleg állandó lakossá válnak. Ez a tendencia a Balaton történetének három szakaszában erősödött fel, és hozott jelentős átrendeződést a népesség összetételében. A két világháború között az elszegényedett fővárosi középosztály tagjai, 1945 után az otthonukat veszített volt nyaralók ezrei, a 2000-es évek közepén a gazdasági válság hatására a két ingatlant főntartani nem tudó, elsősorban idősebb emberek költöznek le nyaralójukba „állandóra”, ma pedig egyre több aktív, de nem a térségben dolgozó fiatal pár és család. Az 1920-30-as évek gazdasági válsága idején letelepültek utódai ugyanakkor mára sok helyütt az őslakosnak definiálják magukat, míg a valódi őslakosság (vagyis a török kiűzése után itt stabil egzisztenciát kialakító népesség) maradéka folyamatos elvándorlásban van, s már mint csak

fürdővendég vagy hétvégi lakos kötődik a térséghez.

Ez az erős társadalmi mobilitás nem csupán a helyi tudás értékének relativizálódását eredményezi. A feudalizmus kori népességhez képest sok helyütt (elsősorban a déli parton) 700 %-os lakosságnövekedés értelemszerűen igen sokféle hatás érvényesülését teszi lehetővé. Ha megvizsgáljuk, hogy az egyes korszakokban melyek a nagy kibocsátó területek, ahonnan a fürdővendégek, de főként a helyben ingatlant szerző állandó nyaralónépesség a térségbe érkezik, akkor könnyű belátni, hogy elsősorban urbanizációs hatásokról van, amelyek nem mindig illeszthetők be konfliktusmentesen a hagyományos érték- és életrendbe.

Hajóhid – a balatoni dolgok parlamentje

Ha elfogadjuk a turizmusantropológiának azt a tételét, hogy a turizmus jellemző formái valamiképpen gyarmatosítják a helyi életvilágokat, akkor a turizmus-konfliktusok megoldásának kísérletének logikusan a posztkolonializmus elméletére és eszköztárára érdemes támaszkodnia.

Mi lehet ennek a gondolkodásnak a kerete?

Egy olyan „Balaton”, amelyre lakói és döntéshozói egyaránt *multikulturális* régióként tekintenek, s nem csupán lokalitások laza füzéreként, s végképp nem privilegizált csoportok tulajdonaként. Ebben a koncepcióban a Balaton *élő organizmus*: természeti és társadalmi értékek rendszere, amelynek jóléte nem biztosítható a rendszert alkotó elemek harmonikus együttműködése nélkül.

A ma meglévő és várhatóan erősödő környezeti, s az abból óhatatlanul következő társadalmi konfliktusok enyhítésének kísérletében a rendszer elemeinek hierarchia mentes felfogására tennénk kísérletet az *object oriented ontology* filozófiai elvével összhangban. Az OOO szellemében elképzelt Balaton „lapos” – nem pedig hierarchikus struktúrában felépülő világ, amelyben a vándorkagylónak, a nyaralótulajdonosnak, a vincellérnek, a vöröskőnek, a tüskés hínárnak, a lángössütőnek, a szúnyognak és halásznak egyforma joga és lehetősége van, azaz nincsenek a rendszerbe kódolt alá- és fölérendeltségi viszonyok. A rendszer kényes egyensúlyának, véges erőforrásainak felismerése a humán szereplők felelőssége, ők képesek felerősíteni a nem humán szereplők hangját, képviselni érdekeiket,

egyfajta *morális ökonómia* szellemében. Ez a vízió nem utópisztikus: számol azzal, hogy egy ilyen bonyolult rendszerben óhatatlanul vannak sűrűlódások, konfliktusok, súlyos érdeksérelmek. De számol azzal is, hogy ezek a sűrűlódások kezelhetők, az álláspontok közelíthetők valamiféle konszenzusos múlt-, jelen és jövőkép érdekében. Ennek legfőbb feltétele a nyitottság, a sokszólamúság, multiperspektivitás, azaz a lehető legtöbb szubjektív nézőpont érvényesülése.

A multiperspektivikusnak elgondolt Balatonra minden szereplő *örökségként* tekint. Nem a szó ortodox „műemlékvédelmi és „természetvédelmi” értelmében, hanem a posztmodern *heritage* szellemében, amelyen a természeti-társadalmi javak *múlt-jelen-jövő* központú használatát és fenntartását értjük. Ehhez az út az *örökségképzés* munkáján keresztül vezet, amely nehéz – mondjuk ki: keserves – és időigényes feladat, legfőképpen talán azért, mert a térségben kevés mintával, sikerrel kecsegtető előképpel rendelkezik.

Hogyan kezdhető el az *örökségképzés*? A jó hír, hogy minden bizonnyal elkezdődött már. Számos önzetlen kezdeményezés, felismerés, cikk, tudományos tanulmány, helytörténeti és helyismereti kezdeményezés, közösségi munka, zöld gondolkodás formájában. Talán csak a fórum hiányzik, amely ezeket a mozaikokat egy térbe rendezi, lendületet és keretet ad ezeknek a kezdeményezéseknek.

Ez a fórum lehetne a *Hajóhíd* program: a balatoni dolgok parlamentje. Egy olyan hajót vízionálunk, amely hídként szolgál az Balaton-örökség szereplői között, *részvételi* alapon működő *közösségi múzeumként*. A közösségi múzeum némely vonásában klasszikus múzeumként viselkedik, amennyiben vállalja, hogy gyűjti azokat a szubjektív emlékeket, képeket és tárgyakat, amelyeknek dialógusa a Balaton történetének megértéséhez vezethet. Másfelől közösségi tér, ahol a jelen tapasztalatok és a jövőre vonatkozó elképzelések találkoznak, ütköznek, formát öltenek. Alkalmas arra, hogy a térség *forrásközösségei* (a hagyományos és a fürdőkultúra képviselői, csoportjai) párbeszédbe lépjenek az *alkotó közösségekkel* (mindazokkal, akik a térség jövője érdekében mozgósítják energiáikat).

A hajó ugyanakkor szimbolikus hely: formálisan nincs kikötője, nem kötődik kitüntetett módon egyetlen balatoni lokalitáshoz sem. Egyszerre képviseli a tavat és annak élő és élettelen világát és a társadalmat, amely a partokat lakja és látogatja. A tervezett, de soha meg nem épített híd szerepét tölti be északi és déli part, múlt, jelen és jövő, nyaralók és helyiek, társadalom és természet között. És a legszebb: a hajóhídon nem áll „kapitány”, csak kapitányok, kormányosok matrózok, hajósínások, utasok.

A Balaton, mint turisztikai lehetőség – úton önmaga felé (Semsei Sándor)?

A Balaton turizmusa nem válságba, hanem (ismét) csapdába került.

Ugyanazon ördögi kör ismétlődésének jelei mutatkoznak, mint eleddig számtalanszor. Mondhatnánk úgy is, a térség turizmusa képtelen túllépni saját árnyékán. Most éppen a munkaerőhiány és az ebből (is) fakadó szolgáltatás-minőség-problémák húzzák erősen hátra/lefelé. Márpedig a munkaerőhiánynak egyetlen egyszerű oka van: a térség kínálata – egy-egy lokális kivételtől eltekintve - képtelen olyan fizetőképes keresletet megszólítani, amely képes lenne megfizetni az egyre dráguló munkaerőt. De ez csak az egyik probléma. A vendégek összetétele, a szezonálitás, a környezeti problémák, a közlekedés, a dráguló ingatlanárak... Sorolhatnánk a végtelenségig.

Egyre inkább úgy látjuk, hogy mindaddig, amíg a Balaton turizmusát mint egymást kirekesztő, egymással szögesen ellentétes érdekek állandó(sult) harcát és háborúját szemléljük, amely igazából nem szól másról, mint a térségben fellelhető értékek (természeti, kulturális és emberi értelemben egyaránt történő) kifosztásáról és kizsákmányolásáról, mindig a szerint és azok által, akiknek a makrokörnyezet hatalmi- és erőforrás-elosztása azt megengedi, a térség (turizmusa) képtelen lesz előre lépni. Addig a kérdés csak és kizárólag az lesz, mikor kerül újra minden végveszélybe, mikor fogy el a víz, mikor töltik fel a part menti ingatlanokért folytatott hajszában a teljes Balatont, mikor vásárolja fel valamilyen befektető-csoport a teljes vízpartot, vagy éppen mikor lepi el az alga a felszínt és teszi lehetetlenné a fürdözést. Szerencsére persze a kizsákmányolásnak mindaddig megvoltak a saját határai, hiszen a

vicces a Balaton (turizmusának) történetében épp az, hogy minden feltételezéssel ellentétben *nem a Balaton van kiszolgáltatva a turizmusnak, hanem épp fordítva: a turizmus van kiszolgáltatva a Balatonnak, mint ökoszisztémának*. Más szavakkal: amikor a kapzsiság, a (lelki és fizikai szegénységből fakadó) egyoldalú nyereségvágy és mohóság épp tönkretenné saját (gazdasági, környezeti és társadalmi) alapjait, épp azok, akik addig mindent megtettek azért, hogy az ökoszisztéma felboruljon, megkondítják a vészharangokat, és nagy sietve igyekeznek megtenni mindent, hogy a veszély elmúltával előlről kezdhessék ugyanazt, amit addig (esetleg mások) csináltak.

Nem a turizmus „gyarmatosító” jellegével van a baj. Az van. Azon nincs mit bánkódni. Nem azzal van a baj, hogy a Balaton térsége az utóbbi 150 évben teljesen megváltozott: az addig meglehetősen szegény és értéktelen teret a turizmus tehénfürdető pocsoltyából (a legtöbbször szemében) fejőstehénnek értékelte fel és át. A baj azzal van, hogy a környéken megletezőpül (és történelmi időszakonként a társadalmi és politikai széljárásnak vagy kényszereknek megfelelően kicserélődött) kulturális és érdekcsoportok mindegyike kizárólag a saját érték-képzetét és érdekeit volt képes szem előtt tartani, ezzel beszűkítette saját perspektíváját, amivel eleve kizárta annak még a lehetőségét is, hogy megértse, miért jó neki az, hogy mások is léteznek (a vándorkagylótól a vöröskövnőn át egészen mondjuk az üdülőtulajdonosokig vagy a helyi lakosságig). Márpedig enélkül egy olyan összetett ökoszisztéma, mint a „turizmus által modernizált” Balaton-térség hosszú távon nem lesz képes fenntarthatóan létezni, illetve képtelen lesz meghaladni saját árnyékát és ismétlődő körökben, más-más formában ugyan, de folyamatosan ugyanazokkal a válságjelenségekkel lesz kénytelen szembenézni – ahelyett, hogy előre lépne.

A tanulmány előző része ugyanerről beszél, amikor azt mondja:

„Az OOO szellemében elképzelt Balaton „lapos” – nem pedig hierarchikus struktúrában felépülő világ, amelyben a vándorkagylónak, a nyaralótulajdonosnak, a vincellérnek, a vöröskőnek, a tüskés hinárnak, a lángossütőnek, a szúnyognak és halásznak egyforma joga és lehetősége van, azaz nincsenek a rendszerbe kódolt alá- és fölé-

rendeltségi viszonyok. A rendszer kényes egyensúlyának, véges erőforrásainak felismerése a humán szereplők felelőssége, ők képesek felerősíteni a nem humán szereplők hangját, képviselni érdekeiket, egyfajta morális ökonómia szellemében.

Ez a vízió nem utópisztikus: számol azzal, hogy egy ilyen bonyolult rendszerben óhatatlanul vannak sűrűlódások, konfliktusok, súlyos érdeksérelmek. De számol azzal is, hogy ezek a sűrűlódások kezelhetők, az álláspontok közelíthetők valamiféle konszenzusos múlt-, jelen és jövőképek érdekében. Ennek legfőbb feltétele a nyitottság, a sokszólamúság, multiperspektivitás, azaz a lehető legtöbb szubjektív nézőpont érvényesülése.”

Sietve tesszük hozzá: ezeket a nézőpontokat ütköztetni *kell* vagy még inkább: *ezeket a nézőpontokat kell ütköztetni*. Hiszen – ellentétben a politikai utópiák gyártóival – nem gondoljuk, hogy az emberek jószántukból megváltoznak. Azt viszont hisszük, hogy az érdekek és érték-képzetek feltárása és ütköztetése igenis képes megváltoztatni a rendszer egységét, és azon belül (többé-kevésbé) „szelíden”, saját érdekeik artikulálásával és képviselésével rákényszeríteni az egyes szereplőket egymás perspektívájának elfogadására, feltéve persze, hogy a feltáró munkában egyetlen perspektíváról sem gondoljuk azt, hogy „jogosabban létezik”, mint a másik. Egyszerűen elfogadjuk csak, hogy van, és a lehető legkisebb elfogultsággal megvizsgáljuk, mely pontokon fenyegeti majd éppen támogatja, például az ökológiai látásmód vagy a helyi hagyományos élettereket védelmező perspektíva a gazdasági szempontokat és megfordítva. A lényeg, hogy mindezt az érdek- és értékrendszerek egymásra vonatkoztatásában tegyük, illetve ne állapotot igyekezzünk leírni, hanem folyamatokat, trendeket és tendenciákat próbáljunk megragadni.

Talán nem túlzás azt állítani, hogy ez a helyzet nem egyedülálló Kelet-Európának abban az országában, amely minden ízében – úgymond – átmenetet képez Nyugat és Kelet között, ahol egyes elszigetelt csoportok nagyszerűen képesek (demokratikus berögződéseiket előtérbe helyezve, nyugati, európai értelemben) érdekeiket érvényesíteni, egyszersmind ugyanebben a lépésben (kifejezetten bizánci hagyományokra építve) kiszorítanak mindenki mást az érdekérvényesítés lehetőségéből, ami evolúciós szempontból persze

teljesen természetesnek tűnhet, csak az vele a baj, hogy ezzel pont önmagukat fosztják meg attól a lehetőségtől, hogy kiderüljön, mennyire hasznos számukra az, ha rendszerben gondolkoznak, és felismerjék, hogy arról, ami első lépésben lát-szólag veszélyezteteti őket, a fennmaradásukat és érvényesülésüket: *a másik (érdekcsoport) létéről*, nagyon könnyen kiderülhet, hogy a rendszer többi szereplőjét is bevonva az érdekek és értékek hálózatának vizsgálatába, nemhogy jó nekik a többi érték-képzet és -rend vagy perspektíva léte-zése, hanem egyenesen *elengedhetetlen*.

S hogy mindennek mi köze a Balaton turiz-musához? Meggyőződésünk, hogy mindaddig, amíg a jelenleg a Balaton körül megjelenő vagy éppen itt élő, gazdálkodó érdekcsoportokat nem sikerül a lehető legnagyobb mélységükben és kiterjedésükben megragadni, leírni és a köztük lévő (vagy lehető) hálózati kapcsolatok formájában azonosítani, esély nincs arra, hogy a Balaton egésze, mint egységes turisztikai desztináció jelenjen meg akár a kínálat, akár a kereslet oldalán.

Ahhoz, hogy a fentiek értelmében (a későbbi-ekben) bárki meghatározza a Balaton térségének turisztikai lehetőségeit, és a realitásokból kiin-dulva felvázolhassa a térség lehetséges turisztikai jövőképét, illetve az annak megvalósításához vezető utat, első lépésben azonosítanunk kell a Balatonból és/vagy a Balatonon jelenleg élő, a turizmusban közvetve vagy közvetlenül érintett, alapvető társadalmi rétegeket/csoportokat – méghozzá kultúrájuk, világlátásuk, érték- és éretekrendszerük, egyéni, közösségi, gazdasági motivációjuk meghatározó elemei alapján. Ha *rétegekről*, vagy a „*lapos régió*” értelmében még inkább *csoportokról* beszélünk, természetesen be kell, hogy ismerjük ennek a beszédmódnak a gyengeségeit és határait, azaz számolnunk kell azzal, hogy a megállapítások számos részletet figyelmen kívül kell, hogy hagyjanak, így némi-képp sematikus ábra fog kirajzolódni a felmérés végén, jöllehet az egyes beazonosított csoporto-kon belül minél szofisztikáltabb megkülönbözte-tésekre kell törekedni. Mindezt azonban vállalni kell annak érdekében, hogy láthassuk a régió turisztikai (humán) magkompetenciáit, ezek egy-máshoz való viszonyát/kapcsolódásait és a ben-nük rejlő lehetőségeket, illetve a folyamatok di-namikáját.

Mindez azt jelenti, hogy látnunk kell *mind a kínálat, mind pedig a kereslet oldalán* azokat a (többnyire a régió határain túlmutató) társadalmi, környezeti és gazdasági folyamatokat, amelyek az elmúlt 30, de különösen az elmúlt 10 évben alapvetően meghatározzák/meghatározták azokat a történéseket/tendenciákat, amelyek a jelenlegi (jórészt képlékeny vagy még alakulófélben lévő) helyzet kialakulásához vezettek. Együttal meg kell kísérelnünk felmutatni azt a közös nevezőt/ szervező erőt, amelyhez képest a beazonosított csoportok (jelenleg egymástól jórészt függetle-nül) együtt létezhetnek, amiben „*balatoniként*” határozhatják meg önmagukat belülről, hogy az-tán ennek alapján – de legalábbis ezt nem szem elől tévesztve – megfogalmazhassuk, miként határozhatná meg a Balaton, ez a sokat megélt (megszenvedett) térség, önmagát mint turisztikai desztinációt a turizmus piacán.

Amennyiben sikerül a csoportokat, mint sa-játos, rájuk jellemző értékek és érdekek hordozóit azonosítani, leírni és (a hálózatelemzés módsze-reivel) élő rendszerként, a maga dinamikájában megjeleníteni, a folyamat végeredményeként *a Balaton mint értékek összessége (rendszere)* vál-na leírhatóvá. A kérdés tehát nem az lenne többé, hogy kinek a tulajdona a Balaton, hanem helye-sen: önmagában, illetve a körülötte és belőle élők számára milyen érték(ke)t hordoz/jelent, illetve ezek az érték-képzetek mely pontokon képesek egymáshoz kapcsolódni, hol vannak lehetséges kapcsolódási pontjaik.

Sőt, a végén még az is kiderülhet (mondjuk, az SGDM®1 értelmében), hogy nem csupán „*egy Balaton*” létezik, hanem annak függvényé-ben, ki milyen motivációval rendelkezik, él itt vagy érkezik ide, *számtalan Balaton van*. Kicsit úgy, mintha érték- és érdek-rétegeket vetítenénk és vonatkoztatnánk egymásra, miközben kijelöl-nénk kognitív vagy valós térképeken a térhaszná-lat során bejárt érték- vagy éppen élmény-útvona-lakat. Mindez – úgy sejtjük – alapjaiban forgatná fel eddigi elképzeléseinket a térségben rejlő lehe-tőségekről.

Egy valami azonban egészen biztos:

Csak ha képesek vagyunk minél több szereplő bevonásával leírni a Balatont, mint értékek és ér-dekek sokrétű és összetett rendszerét vagy éppen rendszereit, leszünk képesek ezeket az értékeket

transzformálni a turizmus rendszerébe. Márpedig ott kifejezetten, kizárólag és csakis a megélhető érték az, ami – csúnya szóval – „eladható”.

A kínálati és a keresleti oldalon elvégzendő kutatások

A *kínálat* oldalán, turisztikai szempontból a következő rétegek beazonosítását, illetve további rétegződésének vizsgálatát javasoljuk:

1. Professzionális turisztikai szolgáltatók csoportja, aki ebből él – szálláshelyek, gasztronómiai szolgáltatók, egyéb szolgáltatók;

2. Üdülő- és/vagy egyéb itt-tartózkodásra alkalmas ingósággal rendelkező (pl. vitorlášhajóval, állandó bérleménnyel kempingekben, stb.) tulajdonosok, akik nem adják ki ingatlanjaikat vagy egyéb, tartózkodásra alkalmas ingóságaikat; azokat csak és kizárólag saját rekreációs igényeik kielégítésére használják;

3. Üdülő- és/vagy egyéb itt-tartózkodásra alkalmas ingósággal rendelkező (pl. vitorlášhajóval, állandó bérleménnyel kempingekben, stb.) tulajdonosok, akik kiadják ingatlanjaikat vagy egyéb, tartózkodásra alkalmas ingóságaikat, de nem ebből élnek, csak kiegészítő jövedelemforrásként használják azokat;

4. Helyi lakosok, akik egyáltalán nem, vagy csak közvetve érintettek a turizmus működésében;

5. A térségben ideiglenesen, nem turisztikai motivációval tartózkodó lakosok (itt dolgozó vendégmunkások, itt tanuló diákok, stb.)

6. Turisták - mint ideiglenesen a térségben tartózkodó „ideiglenes helyi lakosok”

A *kereslet* oldalán le kell írni azokat, az utóbbi 20 évben végbement (részben globális - de legalábbis Európában lezajlott, részben pedig hazai) folyamatokat, amelyek a jelenlegi állapotot eredményezték a Balaton Régióban, illetve legalább ekkora (ha nem nagyobb) hangsúllyal meg kell vizsgálni magát a jelenlegi állapotot is. Azaz választ kell találnunk legalább a következő kérdésekre: kik, milyen kultúrával, milyen költséi hajlandósággal, milyen motivációval, mely érték- és élményelvárásokkal választják a térséget úti célul, érkeznek ide, milyen (élmény)utakat (a customer journey vagy méginkább a SVF¹ értelmében) járnak be és (élmény)elvárásaik mennyiben teljesülnek.

Mindezt ráadásul úgy kell megtenni, hogy a kínálati és a keresleti oldal változásainak folyamatos egymásra hatását végig szem előtt kell tartani.

Javasolt kutatási módszertanok

A *kínálati oldallal kapcsolatos kutatások* módszertanul elsősorban a *turizmusantropológia, illetve a turizmuszociológia* kutatási módszertanait javasoljuk alkalmazni, hiszen e kutatás célja - meggyőződésünk szerint - nem a térség vonzerőinek feltérképezése, hanem a térségben élő, a térséget valahogyan használó csoportok beazonosítása, leírása és egymáshoz való viszonyának megismerése. Jelen tanulmány első része erre tett kísérletet *társadalmi és antropológiai szempontból*, véleményünk szerint az általunk javasolt kutatásnak az ott felvázolt helyzet és folyamatok turisztikai vetületének vizsgálatára kell kiterjednie. Más szóval, a jelen tanulmány első részében társadalmi és környezeti fókusszal bemutatott folyamatokat kell kifejezetten a turizmus szempontrendszerére alkalmazva felmérni.

A *keresleti* oldal kutatásához az általunk javasolt módszer a 2013-ban publikált, és 2016-ban felülvizsgált ún. „*St. Galler Modell für Destinationsmanagement®*” (röviden: SGDM®)-ben leírt kutatási módszer, amelyet *Pietro Beritelli* dolgozott ki munkatársaival azon a *St. Galleni Egyetemen*, melynek rektora ma is az a *Thomas Bieger*, akinek munkássága (a dél-tiroli *Harald Pechlaneré* mellett) máig meghatározza az európai, azon belül elsősorban a (turisztikailag meglehetősen sikeres) alpesi térség (Ausztria, Dél-Tirol, Svájc) turizmusáról való gondolkodást és turizmusának mindennapjait.

Az SGDM®, amit kidolgozói *desztináció menedzsment 3.0*-nak is szoktak nevezni, a desztinációk menedzsmentjében alapvető perspektívaváltásra tesz javaslatot, amennyiben azt tételezi, hogy a modern (poszt-posztmodern) viszonyok között is versenyképes desztinációk stratégia-alkotásában és stratégiai menedzsmentjében át kell helyezni az eddigi – elsősorban – a kínálati oldal átalakítására és megvalósíthatatlan, a valóságon következményszerűen hajótörést szenvedő, álomittas víziók gyártásáról az általuk SVF (Strategic Visitor Flows) feltérképezésére, és az ezáltal szerzett ismeretek konzekvens al-

kalmazására a stratégia-alkotásban és turisztikai térségmenedzsmentben.

Az SGDM® által javasolt kutatási és stratégiai menedzsment módszertan nemcsak újszerűségénél fogva alkalmazható a Balaton térségére, hanem mert lényegét tekintve is azonos szemléletet tükröz, mint a jelen tanulmány első részében megfogalmazott konklúzió: a turizmust és a turizmus menedzsmentjét többé nem, mint statikus entitások összegét, hanem mint az állandóan változó adottságok és elvárások eredőjét szemléli. Nem az állandóság, nem a statikus és hierarchikus rendszerbe szervezhető entitások és azoknak a piacra gyakorolt hatása foglalkoztatja és megfordítva: *fókuszában a folyamatos változás áll, a múlt és a jelen egyfajta permanens transzformációja a mindenkori jövővé.* Ennek megfelelően nem a vertikálitás, hanem épp ellenkezőleg, az a „*lapos valami*” érdekli, ami – akár egy amőba – a belső és a külső környezeti adottságoknak megfelelően folyamatosan és intelligensen változtatja alakját és kiterjedését a többi organizmussal szemben vagy mellett való életben (versenyben) maradás érdekében. Amennyiben sikerül elvégezni a fent leírt kutatásokat, még az is előfordulhat, hogy (legalábbis a (rendszer)szemlélet és a menedzsment-módszerek területén) valami hasonló koncepció szülessen, mint amelyet Bécs városa 2019. októberében hozott nyilvánosságra, és amely a turizmus területén – saját bevallása szerint is – paradigmaváltásnak számít.²

Ha sikerül a fentiek mentén a Balaton Régió turizmusának meghatározni önmagát, még az sem kizárt, hogy 8-10 éves távlatban felzárkózon azoknak a térségeknek a sorába, amelyek jelen pillanatban – valóságukat és lehetőségeiket tekintve - fényévnnyi távolságra vannak tőle.

Feladatmeghatározás

Fentiek alapján a következő feladatok elvégzését tartjuk szükségesnek a jelenlegi Balaton Fejlesztési Koncepció turizmusra vonatkozó részeinek teljeskörű újragondolásához:

A kínálatot érintően:

- A térség (humán) magkompetenciáinak részletes kutatása, melynek célja a turizmusban közvetlenül és közvetetten érintett csoportok (gazdasági, társadalmi és környezeti) kultúrájának, világlátásának, érték- és érdekrendszerének, egyéni, közösségi és gazdasági motivációnak kutatása; ennek alapján a fentiek szerint létrehozott csoportokon belüli, meghatározó rész-halmazok azonosítása;
- Azon (ma is) ható folyamatok leírása, melyek a jelenlegi állapot kialakulásához vezettek;
- Az egyes csoportok érdek-, érték- és viszonyrendszerének, és ennek a térség egészére gyakorolt hatásainak vizsgálata;
- Kísérlet a (turisztikai) „közös nevező”, azaz egyfajta „turisztikai balatoni identitás” megteremtésére.

- A balatoni turizmus szervezeti- és intézményrendszerének vizsgálata

A keresletet érintően

- Azon (globális, európai, belföldi) folyamatok vizsgálata, melyek a jelen állapothoz vezettek;
- Trendvizsgálat;
- A jelen állapot vizsgálata az SGDM® módszertanával.

A koncepció újragondolását illetően:

- A Visitor Economy-paradigma adaptációs lehetőségeinek vizsgálata.

SCHLEICHER VERA - SEMSEI SÁNDOR Jegyzetek

1. Strategic Visitor Flow
2. Az eredeti tanulmány mellékleteit képező anyagok (St. Galler Modell für Destinationsmanagement és Shaping Vienna – Wiener Visitor Economy Strategie) elérhetőek a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség archívumában.

Az egyes helyi adóbevételek alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet települési önkormányzatainál

A koronavírus legújabb mutációja 2019 utolsó hónapjaiban jelent meg Kína közép-keleti térségében, ahol komoly humanitárius és gazdasági krízishelyzetet okozott. A kór 2020 első hónapjaiban Európában, március elején pedig Magyarországon is megjelent. A koronavírus eddig soha nem látott feladatok elé állította az egyes országokat – így Magyarország Kormányát is. Egyebek mellett Magyarország Kormányának is meg kellett hozni olyan döntéseket, melyek azt szolgálták, hogy az ország egészségügyileg felkészüljön a járvánnyal szembeni minél nagyobb védekezési fokozatra.

A Kormány által meghozott intézkedések egyik csoportja a települési önkormányzatokat érintette. Ennek keretében többek között az eddig a településeknél maradt gépjárműadó része került átirányításra a központi költségvetésbe (ez az intézkedés várhatóan 2024-ig fennmarad, valamint december 31-ig felfüggesztésre került az idegenforgalmi adó beszedésének joga. Az elvonások mellett a gazdasági visszaesés miatt a helyhatóságoknak számolniuk kell a helyi iparüzési adó bevételeinek csökkenésével is.

Ez tette szükségessé, hogy megvizsgáljuk, hogy a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet tagtelepüléseit hogyan érintik a 2020 tavaszán hatályba lépett központi intézkedések által elrendelt forráselvonások a helyhatóságokat. A vizsgálat során megvizsgáltuk 10 évre visszamenőleg, az egy főre jutó összes helyi adóbevételek valamint az egyes adónemek települési értékeinek alakulását.

A vizsgálat alapján elmondható, hogy a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet 180 településén, a 2011 és 2020 kö-

zötti éveiben nagy értékszórásokkal, de átlagosan az egy főre jutó gépjárműadó 3 975 Ft, a helyi iparüzési adó 22 329 Ft, az idegenforgalmi adó 5 337 Ft volt, az ingatlanokhoz kapcsolódó adók pedig 26 161 Ft-ot tettek ki.

A vizsgálat második részében azt elemeztük, hogy a költségvetési bevételekhez viszonyítva az előbb felsorolt forráselvonások az egyes önkormányzatok költségvetéseinek bevételi oldalán mekkora mértékű kiesést okoz. A mutatókat kiértékelve kijelenthető, hogy a 180 településen a vizsgált évek átlagai (a gépjárműadó esetében a 2020-as tényadat) alapján idén a költségvetési bevételeknél a kiesett gépjárműadó 1,37 %-t, a helyi iparüzési adó 1,55 %-t, az idegenforgalmi adó 0,98 %-t tesz ki forrás oldalon. Az említett értékek alapján átlagosan a felsorolt közhatalmi bevételek kiesése a helyi büdzsékben 3,9 százalékos kiesést jelent.

Ha a százalékos adatokat forintosítjuk, akkor elmondható, hogy számításaink szerint a 180 település halmozott forráskiesése a gépjárműadónál 1 387

504 000 Ft, az idegenforgalmi adónál 3 313 542 000 Ft, a helyi iparüzési adó 25 %-s csökkenése pedig 2 738 508 000 Ft-ot jelent idén, vagyis összesen a térségben 7 439 555 000 Ft közhatalmi bevételekből származó kiesésre lehet számítani 2020-ban.

Anyag és módszer

A tanulmányban szereplő elemzések a 2020. május 15-én elérhető adatok alapján készültek. A kutatás keretében történő adatgyűjtés a 2011 és 2020 közötti évekre terjedt ki. A vizsgálati időszakra vonatkozó adatok több adatbázisból kerültek begyűjtésre. A 2011 és 2020 közötti időszakra vonatkozó adatok a TEIR „Interaktív elemző” alkalmazásában találhatóak meg. A 2016 utánra vonatkozó adatok a NJT, önkormányzati rendeletek rendszerében található helyi jogszabályokon alapulnak. A fenti adatbázisok által közölt adatok kiegészítésre került a település weboldala-in megtalálható dokumentumokkal.

A 2016 utáni időszak adatai a helyi rendeletekből kerültek összefűzésre. A 2017-es és 2018-as év gazdálkodás számai az adott önkormányzatok zárszámadási rendeleteiből kerültek kiolvasásra. A 2019-re és 2020-ra vonatkozó adatok pedig a költségvetési rendeletek tervadatain alapulnak.

A fenti adatbázisokon túl további adatokat a Lechner Tudásközponttól kaptunk és a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) területi statisztikai adatbázisából is vettünk át tartalmat.

A kutatás a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet valamennyi településére kiterjedt. Az egyes évek adatainak elemzésekor mindig az adott év január 1-i közigazgatási beosztását vettük figyelembe, mely több alkalommal módosításra került. A települések adatai több területi dimenzióban – így településtípus, BKÜ besorolás, valamint megyei és járási elhelyezkedés - kerültek feldolgozásra. Jelen cikkben terjedelmi okok miatt csak az első kettő dimezió eredményeit ismertetjük.

Vizsgált adatok

A vizsgálat során kigyűjtésre, és elemzésre kerültek a települési önkormányzatok költségvetéseinek bevételi, és kiadási főösszegei, közhatalmi bevételek teljes összege valamint az egyes adónemek, így a gépjárműadó, idegenfor-

galmi adó, helyi iparüzési adó és az ingatlanokhoz kapcsolódó (építmény- és telekadó valamint magánszemélyek kommunális adója) is.

Vizsgálati módszerek

A tanulmány elkészítéséhez kettő vizsgálati módszert alkalmaztunk. Elsőként az egy főre jutó adóerő-képesség értékeket elemeztük. Ennél a módszernél a közhatalmi terhek, és az egyes adónemek egy főre eső értékeinek kiszámítása történt meg, 10 éves visszatekintéssel. Az éves adatok kiátlagolása után a lakónépesség átlagértékével történő elosztása után kaptuk meg az egy főre eső értékeket.

Második körben a közhatalmi elvonások mértékét számoltuk ki az az idei év költségvetési bevételeihez viszonyítva. A vizsgálati módszernél alapul vettük a rendelkezésre álló évekre vonatkozó költségvetési bevételi főösszegeit, az összes közhatalmi bevételt, valamint ezen belül az egyes helyi és átengedett adónemekből származó bevételeket. Az egyes évek értékeiből vizsgált időszakra vonatkozó százalékos középértékeket határoztunk meg. Az arányok kiszámítása után a 2020-ra tervezett bevételi tervadatokat vettük alapul, és az előző fázisban kapott arányszámok alapján határoztunk meg a várható közhatalmi bevételek, és az egyes adónemek várható összegeit. Ezt követően a központi intézkedések nyomán elvont és felfüggesztett adónemek valamint a több balatoni település polgármestere által feltételezett, átlagosan 25%-os iparüzési adóbevétel csökkenéséből származó összegek arányát határoztuk meg a 2020-as bevételekhez mérten.

VIZSGÁLATI EREDMÉNYEK

Adóerő-képesség

Az alábbiakban bemutatjuk, hogy az egy főre jutó adóbevételek összege, vagyis az adóerőfizetési képesség hogyan alakult a Balaton Kiemelt Üdülőkörzeten belül 2011 és 2020 közötti években.

Az egy főre eső helyi adók összbevételét tekintve először a településtípusok szerinti megoszlás alapján vizsgáltuk. Az egyes településtípusok közötti megoszlás jelentős mértékű. A vizsgált időszakban a községek (48 868 Ft/fő) 46,28%-át, a nagyközségek (67 443 Ft/fő) 63,93%-át tudták realizálni a városi rangú települések közhatalmi bevételeinek (108 020 Ft).

A községek tekintetében elmondható, hogy a legalacsonyabb tíz értékkel bíró község 1 főre jutó közhatalmi bevétele 8 206 Ft, ami a községi átlag 16,79 %-a, a tíz legjobban teljesítő község átlagának (255 869 Ft/fő) pedig 3,21 %-a. A magas mutatóval rendelkező községek hetven százaléka Veszprém megyében található. A községek közül a legnagyobb egy főre jutó adóbevételt, Kékkút érte el, ahol az egy lakosra jutó helyi adó a 2011 és 2020 közötti években átlagosan 847 137 Ft., amely a településen működő ásványvíz palackozó üzemnek (Szentkirályi Magyarország Kft.) köszönhető.

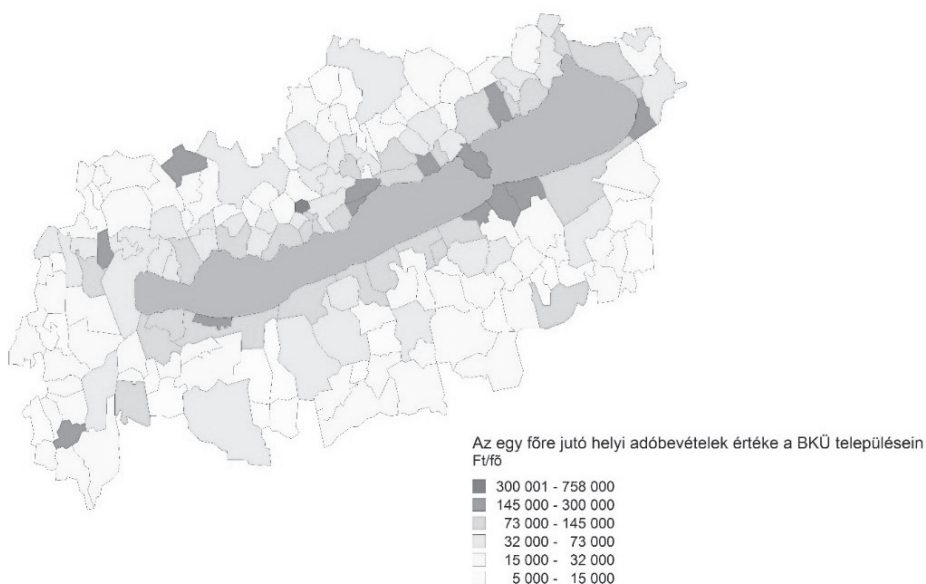
A 6 nagyközségi ranggal büszkélkedő település, átlagosan egy főre 68 912 Ft adót tudott beszélni a vizsgált években. A nagyobb eltérések

a nagyközségek esetében a Balatontól való távolsággal, valamint a település lakosságának társadalmi helyzetével, ingatlanpiaci folyamataival, és a vendégforgalom eltérő mértékével hozható összefüggésbe.

A városi jogállású települések az utolsó 10 évben 1 főre vetítve átlagban 108 020 Ft helyi adót tudtak beszélni. Az egyes évek közötti különbségek, eltérések mértéke jelentős. Ezen belül is kiemelkedik a 2017 és 2018, amikor az egymást követő években a növekedés 6,92 %-os volt.

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzeten belüli elhelyezkedés szerint is elemeztük a helyi adók tekintetében az adófizetési erősséget. A települések közötti értékek eltérése a parttól mért távolságuk

1. térkép Az egy főre eső, átlag helyi adóbevételek a BKÜ településein (2011 – 2020)

Adatok forrása: TEIR, önkormányzati rendeletek, Szerkesztés: Fekete K.

szerinti dimenzióban mutatja a legnagyobb különbséget.

A legmagasabb értékkel a partközeli települések rendelkeznek. Ebben a kategóriában átlagosan 111 476 Ft az egy főre jutó közhatalmi bevétel az elmúlt tíz évben. A part közeli települések értékének 56,77 %-át (63 284 Ft/fő), a háttér tele-

pülések pedig 32,62 %-át (36 361 Ft/fő) tudhatják magukénak.

A parti települések közül a tíz leggyengébben teljesítő önkormányzatainak egy lakosra jutó helyi adóbevételei átlaga 53 895 Ft. Ez az érték a tíz legjobb értéket nyújtó parti településen 191 398 Ft/fő, vagyis az alacsony értékkel rendelkező

települések a jobb értékkel bíró parti települések 29,89 százalékát érték el.

Hasonló jelentőségű különbségeket tapasztaltunk a partközeli településeknél is. Az alacsonyabb értékeket elérő településeken egy lakosra 25 820 Ft közhatalmi bevétel jut. A gyenge értékeket elérő településekben leginkább az a közös, hogy nem rendelkeznek vízparttal és nem áll rendelkezésükre nagyobb turisztikai attrakció sem, melynek adógeneráló hatása lenne. Az érték a 3 legjobban teljesítő partközeli település értékének (111 708 Ft/fő) 23,24 százaléka.

A háttér besorolású települések tekintetében elmondható, hogy a legrosszabb adóerő-képességgel rendelkező települések halmaza, az egy főre jutó adóbevétel tekintetében megegyezik a leggyengébb teljesítményt hozó községek listájával. Ezen települések értéke 8 206 Ft/fő, amely a legjobb értékeket elérő háttér települések értékének (178 607 Ft/fő) 4,59 százaléka. A jól teljesítő háttér települések értékét nagyban befolyásolja, hogy, a hat legjobban teljesítő település (Zalakaros, Kékkút) értéke 200 000 Ft/fő felett mozog.

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzetet tekintve összességében elmondható, hogy az egy főre jutó helyi adóbevétel a vizsgált időszakban, kettő évtől eltekintve folyamatosan növekvő tendenciát mutat. A 180 településen átlagosan 55 011 Ft helyi közhatalmi bevételt voltak képesek az önkormányzatok beszedni egy főre vetítve a 2011 és 2020 közötti években. A településeket vizsgálva a tíz legalacsonyabb, 1 főre eső adóbevétellel rendelkező helyhatóság mindegyike községi rangú háttértelepülés a vizsgált érték átlagosan 7 941 Ft volt, ami a 180 település átlagának csupán 14,43 százaléka. A lista elején lévő tíz legnagyobb értékű bevétellel rendelkező települések átlaga 266 500 Ft, amely a települések átlagának 484,45 %-át teszi ki.

Gépjárműadó

Az egy főre jutó gépjárműadó bevétel a vizsgálat során kiemelt szerepet kapott, miután ez az egyik adónem, amivel - a helyi önkormányzatokat megillető részével - a helyhatóságok a 2020-as évben nem számolhatnak a költségvetés bevételi oldalán. Ennek kiesése a kisebb településeket érinti jobban az átlagosnál, hiszen ezeken a településeken ez az egyik olyan adónem, mely

állandó, garantált bevételt jelentett a szűkös önkormányzati büdzsékben.

A legalacsonyabb átlagbevételt, az adónem tekintetében, a településtípusok közül, minden évben a községi jogállású települések hozták. A községekben egy főre vetítve az adónemből 3 843 Ft bevétel folyt be a költségvetésekbe, ami a legmagasabb átlagbevétellel rendelkező, városi rangú települések értékének (4 791 Ft/fő) 80,21 százaléka. A nagyközségek területén az érték 4 298 Ft/fő, mely értéke a városi átlag mutatószám 89,71 százaléka.

A községek kategóriáján belüli eltérések nagyon jelentősek. A tíz legkisebb értékkel rendelkező község egy lakostól átlagosan 1 663 Ft-t tudott beszedni ebben az adónemben. Ezen települések többsége a Fonyód és a Marcali járásokban fekvő háttér települések. A lista első tíz helyén álló községek nagyrésze a Balatonfüredi és Tapolca járásban találhatóak. A felsorolt községek átlagosan egy lakostól a vizsgált években 9 324 Ft gépjármű adót voltak képesek beszedni.

A nagyközségi jogállású települések a gépjárműadóból egy főre számolva átlagosan 4 298 Ft-t tudtak beszedni. A települések között itt is nagy eltérések vannak és kiemelkedően jól teljesítenek ennél a mutatónál a parti önkormányzatok.

A városok gépjárműadóból egy lakosra vetítve átlagosan 4 791 Ft közhatalmi bevételt tudtak beszedni 2011 és 2020 között. A városi ranggal büszkélkedő települések között is nagy eltérés tapasztalható. Az öt legalacsonyabb értéket elérő város átlagosan 3 767 Ft értéket produkáltak, mely érték az öt legjobb eredményt hozó város mindösszesen 64,12 százaléka.

Az egy főre jutó gépjárműadó bevételről látható, hogy a települések BKÜ térségében történő besorolás alapján közepes mértékű eltérések tapasztalhatók. Míg a parti és partközeli települési átlagok viszonylag közelítenek egymáshoz, addig a háttér helységek nagyobb mértékben lemaradnak a mutató tekintetében. A parti települések tudták elérni a legnagyobb értékeket, itt tíz évre visszamenőleg az egy főre vetített „súlyadó” bevétel elérte az 5 064 forintos értéket. A lista utolsó tíz helyén álló település átlagban 3 676 Ft bevételt szedhetett be egy főtől, addig a ranglétra elején álló tíz település, ennek a 198,86 %-át, 7 310 Ft-os értéket produkált. A partközeli települések

esetében is vannak nagyságrendi eltérések. Igaz, hogy a parti településekhez viszonyítva kisebb mértékűek a települések értékeinek különbségei. A legalacsonyabb értéket (3 300 Ft/fő) elérő Balatonszabadi, a legmagasabb, egy főre számolt gépjárműadó bevételt elérő Lovas (4 824 Ft) bevételi összegének 68,41 %-át tudta elérni. A háttértelepülések átlagosan 3 552 Ft-os értéket mutattak. A tíz legrosszabb adóbevételt elérő települések átlagosan 1 663 Ft adót szedtek be egy lakostól, ami a tíz legjobban teljesítő település átlagának 20,70 százaléka. A legjobban teljesítő tíz település gépjárműadóból egy főre 2011 és 2020 között átlagosan 8 032 Ft-t szedtek be.

Az egy főre számított gépjárműadó az elmúlt 10 évben összességében a vizsgált térségben kisebb eltéréseket kivéve növekvő tendenciát mutat. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet települései átlagosan egy lakostól ebben az adónemben 3 954 Ft-t tudtak beszédni. A települések között, mint az egyes területi dimenzióknál is láthattuk, jelentős eltérések vannak az összesített listában is. A BKÜ 10 leggyengébb egy főre jutó gépjárműadó bevétellel rendelkező településén átlagosan 1 663 Ft-t szedtek be, melyek jellemzően Somogy megyei háttér települések. A legjobban teljesítő tíz település 8 032 Ft-os értéket tudhat a magáénak. A legjobban teljesítő települések nagyobb mértékben a Balaton északi partján és környékén fekszik. A települések közül kiemelkedik Dörgicse, ahol egy lakos gépjárműadóra átlagosan 17 873 Ft-ot fizetett az elmúlt években.

Idegenforgalmi adó

A gépjárműadó mellett az idegenforgalmi adó a másik adónem, melynek bevételével a települések idén nem kalkulálhatnak, mivel a Kormány március 31-ig felfüggesztette az IFA beszedési jogát a település önkormányzatok számára. A leghátrányosabban ez az intézkedés az idegenforgalom tekintetében meghatározó térségek településeit érinti, így a balatoni önkormányzatokat is.

Az elmúlt tíz év átlag adatait tekintve, a BKÜ területén a településtípusokat tekintve, a legnagyobb értékeket a városok hozták, ahol egy főre 22 500 Ft kurtaxát tudtak beszédni. A városi érték 66,55 %-át, az az 14 975 Ft-os értéket érték el a nagyközségek. A községi jogállású települések a városi átlag 21,46 százalékat voltak képesek produkálni, itt az egy főre jutó IFA értéke 5 943 Ft.

Az települések közül, ahol az évek során idegenforgalmi adó befizetésre került, 37 olyan község van, ahol az adónem értéke egy főre vetítve nem érte el az 1 000 Ft-t. Az ezer forintot meghaladó értékek felett az első tíz település átlagos bevétele egy fő tekintetében 1 479 Ft, ami a tíz legjobban teljesítő község átlag értékének 5,31 %-a. A települések többségére igaz, hogy kevés idegenforgalmi potenciállal rendelkezik. A tíz legjobban teljesítő község átlag bevétele e mutató tekintetében, 27 846 Ft. A települések mindegyike part menti település, vagyis nagy idegenforgalmi potenciállal rendelkeznek.

A nagyközségek az idegenforgalmi adóerősség tekintetében is nagy különbséget mutatnak. A hatból, öt nagyközség szed IFA-t, melynek átlaga ennél a mutatónál 14 975 Ft. A nagyközségek közötti értékeknek területi megoszlása irreleváns, egyedül Gyenesdiás értéke (6 173 Ft/fő) marad el a többi település értékétől.

A városi rangon működő települések egy főre eső idegenforgalmi adó bevétele átlagosan meghaladta a 22 500 Ft-t, de nagy eltérésekkel. Az öt legrosszabb mutatóval rendelkező város átlaga 1 490 Ft. Ezzel szemben az öt legjobban teljesítő város értéke a vizsgált mutatónál meghaladta az 59 779 forintot.

Az egy főre jutó idegenforgalmi adó értéke jelentős eltéréseket mutat, a BKÜ partiközei-háttér besorolás szerinti területi dimenziót vizsgálva. A legmagasabb értékeket a parti települések (21 362 Ft/fő) érték el. A parti települések értékének 66,30 százalékat (14 163 Ft/fő) a partközeli, a háttér települések pedig 17,65 százalékat (3 771 Ft) érték el. A parti települések tekintetében is nagy eltérések mutatkoznak. A kettő leggyengébb értéket mutató település értéke nem éri el az ezer forintot.

Az 10 legrosszabb értéket hozó part menti település átlagos, egy főre jutó idegenforgalmi adó bevétele az elmúlt tíz évben 2 207 Ft-ra tehető, amely érték a legjobban teljesítő 10 település értékének 69,44 százaléka. A gyenge értékeket elérő önkormányzatok, ugyan rendelkeznek balatoni partszakasszal, de mérsékelt idegenforgalmi teljesítménnyel bírnak. Ezzel szemben, a tíz legnagyobb értéket felmutatni képes parti település átlagos értéke 31 783 Ft.

A partközeli településeken az elmúlt 10 évben az egy főre jutó idegenforgalmi adó elérte a 15 431 forintot. A települések közötti megoszlás viszont itt is jelentős. A kisebb idegenforgalmi vonzerővel és kapacitással bíró part közeli települések értéke nem haladja meg az ezer forintot. A lista legelején azonban Hévíz áll, ahol egy lakosra átlagosan az évek során 100 084 Ft jutott.

A háttértelepülések 59 százalékán nem elkezdett a vizsgált időszakban idegenforgalmi adó bevétel, a fennmaradó helységek 64 százalékában pedig az IFA bevétel egy főre nézve ezer Ft alatt mozgott. Az ezer forintos átlagot meghaladó, öt legalacsonyabb mutatóval bíró település értéke is csupán 1 389 Forint. A lista elején lévő öt település egy főre eső idegenforgalmi adó bevételé átlagosan az elmúlt években 20 152 Ft, de ezt az értéket nagyban befolyásolja Zalakaros, ahol a mutatóhoz rendelt érték meghaladta a 101 318 Ft-t.

Az idegenforgalmi adó vizsgálatánál el kell mondani, hogy az értékeket jelentősen befolyásolja az, hogy a 180 település közül 75 településen egy évben sem volt idegenforgalmi adó bevétel és további 40 településen az adónem egy főre eső átlagbevétel nem érte el az 1 000 forintot. Az ezer forintot meghaladó érték felett teljesítő települések 10 legalacsonyabban teljesítő önkormányzatai átlagosan 1 410 Ft-ot szedhettek be egy lakostól. A tíz legjobban teljesítő település 90 százaléka partmenti, erős turisztikai potenciállal bíró helység, ahol a mutató átlagos értéke elérte a 46 900 forintot.

Helyi iparüzési adó

A koronavírus járvány miatt kialakult helyzetre való tekintettel a települések vezetői az idei évre tervezett HIPA 75%-os összegével számolnak az év további részét illetően. Azonban felhívnánk a figyelmet, hogy az egyes települések közötti eltérés jelentős lehet.

A településtípusok tekintetében elmondható, hogy a városok által adott értékekhez képest a községek (21 074 Ft/fő) 45,18%-ot a nagyközségek pedig (19 704 Ft/fő) 40,89 %-ot tudtak teljesíteni, vagyis ezen mutatónál a községek jobb eredménnyel rendelkeznek mint a nagyközségek.

A községek esetében 5 önkormányzatnak nem volt a vizsgált időszakban bevétel a HIPA-ból. Az öt községet leszámítva a legrosszabb tíz mutatóval rendelkező község átlagértéke az egy főre jutó iparüzési adót vizsgálva 3 486 Ft/fő volt, ami a legjobban teljesítő tíz település értékének 2,95 %-a (118 241 Ft/fő).

A mutatónál a nagyközségeket vizsgálva közepes méretű eltérések vannak, a 6 település átlaga 19 704 Ft/fő. A legrosszabban teljesítő Zalakomár a legjobban teljesítő Révfülöp értékének 61,64 százalékát volt képes teljesíteni a vizsgált években. A legjobban teljesítő községek Somogy és Veszprém megyében találhatók.

A városok egy főre vetítve átlagosan 46 457 Ft iparüzési adót szedtek be, azonban a legrosszabbul teljesítő öt város értéke (26 026 Ft/fő) a lista elején helyet foglaló öt város átlagának (75 819 Ft/fő) mindössze 34,33 százaléka.

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzeten belül, a települések elhelyezkedése nagyban befolyásolja az iparüzési adó bevételének nagyságát. Az átlagos adatokat tekintve a legmagasabb mutatókkal a parti települések (29 711 Ft/fő) rendelkeznek, melyekhez képest a partközeli települések (28 761 Ft/fő) 96,80 százalékát, a háttér települések (20 925 Ft/fő) 70,43 százalékát tudtak elérni.

A parti települések körén belül az értékek között nagy szórás mutatkozik. A legalacsonyabb értékeket elérő 10 település mindössze 13 604 Ft iparüzési adót tudott beszédni egy lakostól, ami a legjobban teljesítő tíz település értékének 25,28 %-a.

A partközeli települések között is hatalmas eltérések mutatkoznak. A legalacsonyabb mutatószámmal rendelkező Balatonszabadi (9 213 Ft/fő) például a legnagyobb értékkel rendelkező Hévíz (92 036 Ft/fő) mutatójának 10,01 százalékát érte el.

A háttér besorolású településeknél is jelentős eltérések vannak az egy főre eső iparüzési adó értékében. A legrosszabbul teljesítő tíz háttértelepülés értéke (3 486 Ft/fő) a legjobban teljesítő települések értékének (153 716 Ft/fő) csak 22,67 százalékát tudhatják magukénak. A legrosszabbul teljesítő háttér település listája megegyezik a fentiekben tárgyalt leggyengébb eredményeket nyújtó községek halmazával. A legjobban teljesítő háttér

települések többségén nagyobb méretű ipari tevékenységet folytató vállalatok is jelen vannak.

Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben az egy főre jutó helyi iparüzési adó bevétele 2011 és 2020 közötti években átlagban 23 163 Ft volt. Az adónem tekintetében az egy főre vetített értéket produkáló 10 leggyengébb település átlagos értéke 2 050 Ft. Ezen önkormányzatok mindegyike községi jogállású, háttér települések, melyek többsége a Tábí járásban található. A legjobb értékekkel rendelkező települések átlaga 134 085 Ft, amely a leggyengébb települések átlag mutatójának több mint hatvanötszöröse. A magas értékkel rendelkező települések hatvan százaléka a Balatonfüred-i, és Siófoki járásokban található.

Ingatlanokhoz kapcsolódó adók

Az ingatlanadók egy főre jutó átlagbevétel a 2011 és 2020 közötti években településtípusonként nagyon eltérőek. A legmagasabb értékkel a városi ranggal rendelkező önkormányzatok rendelkeznek, ahol az egy főre eső érték eléri a 39 238 forintot. A városi értékekhez viszonyítva a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén fekvő nagyközségek (35 422 Ft/fő) 90,27 százalékot, a községek (23 015 Ft/fő) pedig 58,65 százalékot teljesítettek.

A községi rangú önkormányzatok teljesítménye nagyon nagy szórást mutat. A legalacsonyabb értékeket hozó községek átlaga az adónem tekintetében 2 050 Ft/fő, amely a legjobban teljesítő községek értékének csupán 1,62 százaléka. A gyenge értékeket produkáló községek közül kétharmada a Tábí járásban helyezkedik el.

A nagyközségek esetében az egy főre eső, az ingatlanokhoz kapcsolódó adóbevételek a községekhez hasonló arányú eltéréseket mutatnak. Például a legrosszabb értéket felmutató Zalakomár (7 248 Ft/fő) a legjobban teljesítő nagyközség, Balatonszárszó értékének (84 008 Ft/fő) csupán 8,63 százalékát teljesítette a vizsgált években.

A városok tekintetében többnyire a part menti önkormányzatok érik el a magasabb értékeket. A legalacsonyabb értékekkel rendelkező városok értéke (9 694 Ft/fő) 13,31 százaléka az öt legjobban teljesítő városi rangú település mutatójának (72 841 Ft/fő).

A településeket, a BKÜ elhelyezkedés szerint a besorolás alapján vizsgálva elmondható hogy a legmagasabb értékeket a partközeli települések érték el. Az ő esetükben az ingatlan adó egy főre

jutó értéke az utolsó tíz év átlagában 68 102 Ft/ fő. Ehhez viszonyítva a parti települések (25 214 Ft/fő) 37,02 százalékot, a háttér települések (27 822 Ft/fő) pedig 40,85 százalékot hoztak eredményül.

A parti településeken belül is jelentős értékkülönbséggel találkozhatunk. A kisebb értékeket főleg azok a települések hozzák, amelyek ugyan meghatározó idegenforgalommal rendelkeznek, de az ideiglenes használatra alkalmas ingatlanok, aránya alacsony. Ezzel szemben a legjobb értékeket felmutatni képes települések nagy arányban rendelkeznek nyaraló ingatlan állománnyal. A 10 legalacsonyabb egy főre eső, ingatlanokhoz kapcsolódó adóbevételt elérő parti település 25 389 Ft-t tudtak elérni, mely a 10 legjobb értékkel rendelkező település értékének (128 039 Ft/fő) 19,82 százaléka.

A partközeli csoportba tartozó települések is óriási mértékben eltérő eredményeket tudhatnak magukénak. Elsősorban itt is a nyaralóingatlan-állomány befolyásolja az eredményeket, mivel a három gyengébb értékekkel rendelkező település alacsonyabb turisztikai vonzerővel rendelkeznek, mint a jobb eredményeket elérő települések. A nyolc település közül a négy legalacsonyabb mutatóval rendelkező település értéke (14 186 Ft/fő) 45,03 százaléka a 4 legmagasabb, egy főre vetített ingatlan adó bevétellel rendelkező település értékéhez (31 506 Ft/fő) viszonyítva.

A háttértelepülések esetében is jelentős mértékű különbségek vannak. Ennek oka, hogy a háttértelepülések között vannak olyan kiemelkedő nyaralóingatlan állománnyal rendelkező települések, mint Zalakaros, melynek értéke nagyban befolyásolja a települések közti összegeket.

A legalacsonyabb értékkel rendelkező települések halmaza megegyezik a községeknél bemutatott 10 leggyengébb értékkel rendelkező község felsorolásával, ahol az átlagérték 2 050 Ft/fő, ami a 10 legjobb település értékének (57 049 Ft/fő) csak 3,59 százaléka.

Az egy főre jutó ingatlanokhoz kapcsolódó adók átlagbevétele a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben belül 2011-től a 2020-ig terjedő időszakban folyamatosan növekedett. Az évekre vetített átlag érték egy főre nézve elérte a 25 145 forintot.

Az átlag mellett ugyanakkor látni kell, hogy a 180 település között jelentős különbségek adódnak, amelyek az egyes települések ingatlan-állománybeli különbségére, illetve azok adópo-

litikájára vezethetők vissza. A települések közti különbséget jól szemlélteti, hogy a tíz legrosszabb mutatóval rendelkező település átlagértéke 2050 Ft, ami a tíz legjobban teljesítő település értékének (127 660 Ft/fő) 16,05 százaléka.

A várható közhatalmi bevételek kiesésének mértéke az önkormányzati költségvetésekben

Mint már a bevezetőben tárgyaltuk a koronavírus miatt kialakult gazdasági helyzetre való tekintettel, Magyarország kormánya egy gazdasági akcióterv keretében több, az önkormányzatokat érintő forráselvonást eredményező intézkedést hozott meg.

Ezek közül az egyik legjelentősebb a gépjárműadó - eddig a települési önkormányzatoknál maradt részének - átirányítása a központi költségvetésbe (2020-ban és 2021-ben is), vagy az idegenforgalmi adó beszedésének felfüggesztése december 31-ig. A helyi adóbevételek tekintetében az önkormányzatoknak továbbá számolniuk kell az iparüzési adó csökkenésével is, ami egyes, a balatoni térségben található településvezető szerint (VALENTIN, 2020), éves szinten elérheti az idei évre tervezet HIPA összegének 25 százalékát.

A fentiekre való tekintettel a következőkben ismertetjük azoknak a számításoknak az eredményét, amelyek arra irányultak, hogy megállapítsuk, az egyes településeknél mekkora helyi adó kiesésre lehet számítani.

A dolgozat terjedelmének korlátai miatt a következőkben szövegesen, csak a kiesett adóbevételek mértékét prezentáljuk a költségvetési főösszegekhez képest.

Gépjárműadó

A gépjárműadó kiesésének mértékét először az egyes településrangok mentén vizsgáltuk. A legnagyobb mértékben, az adó nem költségvetési részesedése, a községeknél volt jelen a vizsgálati években, itt a bevételek 1,40 %-t tettek ki. A községekhez viszonyítva a nagyközségek 0,18 százalékponttal, a városok pedig 0,33 százalékponttal kevesebb bevételt szedtek be átlagosan a költségvetési inputokhoz arányosítva az adónemből.

A községeket részletesebben vizsgálva láthatjuk, hogy a tíz legalacsonyabb mutatóval rendelkező önkormányzat a településtípus átlagához mérten a költségvetési bevételeknek 0,98 százalékkal kevesebb részét teszi ki a gépjárműadó. A települések mindegyike háttértelepülés és öt

helység Zala megyében, három Somogy megyében, kettő pedig Veszprém megyében található.

A legjobb értékeket elérő községek a költségvetéseiknek közel 1,61 százalékát teszi ki a gépjárműadó a 2011 és 2020 közötti években. A községek közül kiemelkedik Csopak, melynek arányosított bevétele az adónemből országos szinten is magas, itt a települési bevételek csaknem 3 százalékát adja a gépjárműadó.

A nagyközségeknél a - régi nevén - súlyadó beszedett összege a helyi bevételek 1,22 százalékát biztosítja. A hat nagyközség közül a három leggyengébb értékkel rendelkező települések bevételeinek 0,93 százaléka származik az adónemből az elmúlt tíz évben átlagosan, ez az érték 0,59 százalékkal kevesebb, mint a mutató tekintetében jól teljesítő nagyközségek eredménye, ahol az adó nem aránya a helyi büdzsékben 1,52 %.

A településhierarchia magasabb fokán álló városok bevételeinek 1,07 százaléka realizálódik az adónemből. Az egyes városok különböző mértékben érintettek a gépjárműadó elvonásában. Az évek átlagát tekintve jelen mutatónál, a gyengébben teljesítő városok bevételeinek 0,87 százaléka esik ki, míg a magasabb aránnyal rendelkező városok tekintetében a kiesések mértéke 1,39 százalék.

Második körben a 2018. évi CXXXIX. törvény által besorolt kiemelt üdülőkörzeti településtípusok szerint elemeztük a gépjárműadó kiesésének alakulását. A legmagasabb mértékben a parkközi településeket érinti az adó nem elvonása, itt a bevételek 1,63 százaléka folyt be a vizsgált adónemből 2011 és 2020 között. A parkközi településekhez viszonyítva, arányaiban nézve, 0,19 százalékkal kevesebbet értek el a háttértelepülések. A legcsekélyebb mértékkel a gépjárműadó a parti településeknél esik latba, ezeknek az önkormányzatoknak a bevétele 1,10 százalékból származik az adónemből.

A parti településeknél az átlagokat tekintve, közepes mértékű eltérések figyelhetők meg. A rosszabb eredményt prezentáló parti települések bevételeinek 1,11 százaléka volt a gépjárműadó összege az utolsó években. Ezzel szemben a legjobb eredményű parti települések 0,30 százalékponttal nagyobb arányban részesültek költségvetésileg az adónemből, itt az azonosítható érték 1,41 százalék volt.

A partközeli települések esetében, ahol a BKÜ szerinti besorolás szerint a vizsgált mutató értéke a legmagasabb, de figyelembe kel venni, hogy az egyes települések között jelentős eltérések találhatók. A négy legalacsonyabb gépjárműadó összeget beszedő partközeli település esetében az önkormányzati költségvetések összes bevételeihez mérten magasabb arányban járul hozzá a gépjármű adó (1,92%), mint a legmagasabb összegű gépjármű adóbevételt hozó partközeli települése, ahol az adó nem aránya a büdzsében 1,32 százalék volt az elmúlt tíz évben.

A vizsgált területi dimenziókban arányaiban a legnagyobb mértékben a gépjárműadó a költségvetések bevételeihez mérten a háttér településeken jelent meg, ahol az arányszám 1,44 százalékra tehető. A tíz legalacsonyabb gépjárműadó bevételt hozó háttér településen az adó nem a bevételek 0,49 százalékát adta, amely nagyban elmarad a legjobb tíz adó nem bevételt produkáló háttér település értékétől, ahol az adó nem aránya a 2011 és 2020 években 1,56 százalék volt.

A településtípusok és BKÜ besorolás szerinti elemzés után BKÜ 180 települését egyben vizsgáltuk. A települések átlagosan a helyi büdzsék 1,57 százalékát szedték be gépjárműadóból az utolsó tíz évben.

A legalacsonyabb arányszámokkal rendelkező települések 0,42 százalékos arányt értek el, szemben a legjobb 10 értékkel rendelkező település adataihoz mérten, ahol a gépjármű adó költségvetési részesedése átlag 1,49 százalék volt.

Idegenforgalmi adó

Az előző adó nemhez hasonlóan ennél az adó nemnél is először a településtípusok szerinti elemzést végeztük el. A különböző települési jogállással rendelkező önkormányzatok közül a legnagyobb mértékben a nagyközségeknél volt jelen az adó nem, itt a költségvetési bevételek 3,95 százaléka származott az elmúlt években az idegenforgalmi adóból. A nagyközségekhez hasonlóan a városoknak 0,50, a községeknek 2,77 százalékponttal kevesebb a mutató értéke. A községeket részletesen vizsgálva megállapítható, hogy a leggyengébb, és legerősebb értékeket elérő önkormányzatok között jelentős szakadék tapasztalható.

A 10 leggyengébb esetében a bevételek mindössze 0,04 százalékát jelentette az IFA értéke az utolsó tíz évben. Valamennyi gyenge értéket elérő község a felsoroltak közül háttértelepülés, ahol az idegenforgalom alacsony, szinte láthatatlan mértékben jelenik meg. Ezzel szemben a legjobb értéket hozó a bevételeik 4,46 százalékát tudják fedezni az adó nemből. Fontos, hogy a községek mindegyike parti település, vagyis a települések földrajzi fekvéséből kifolyólag is jelentős idegenforgalmi ingatlanállomány van jelen a településeken.

A nagyközségeket vizsgálva elmondható, hogy az adó nem részesedése a költségvetési bevételi főösszegből 3,95 százalék. A hat nagyközség közül van olyan település (Zalakomár), ahol a település vezetése nem számolhatott a turisztikai ágazatból érkező adóbevétellel a vizsgált években, mely körülmény nyilván rontja ezt az átlagot. A további öt nagyközség jelentős idegenforgalmat bonyolít le. Az öt település közül négy parti, és egy part közeli település. A három leggyengébben teljesítő település költségvetéseinek 3,11 százaléka keletkezik az idegenforgalmi adóból, a legjobb eredményeket elérő nagyközségek ezen értékei pedig átlagosan 5,21 százalékot tesznek ki.

A városoknál a költségvetésben az idegenforgalmi adó mértéke 3,45 százalék, azonban mint az előbbi településtípusoknál, úgy itt is nagymértékű eltérések vannak. Az alacsony értékkel rendelkező öt város költségvetésének összesen 0,88 százaléka keletkezik az idegenforgalmi adóból. Ezzel szemben a legjobban prosperáló városok a teljes bevételi összeg 7,75 százalékát szerzik a kurtaxából. Az értéket nagyban befolyásolja Zalakaros és Hévíz jelenléte, ezen városoknál az arányszám a vizsgált mutatónál 11 százalék felett rendeződik.

A településtípusok után a parttól mért távolság szerinti besorolások alapján osztályoztuk az önkormányzatokat. A legmagasabb értékben, 3,25 százalékból a partközeli települések költségvetéseiben jelenik meg az IFA. Ezután 0,56 százalékponttal lemaradva a parti községek következnek, és a part közeli települések értékeihez viszonyítva 2,67 százalékponttal maradnak le a háttér települések.

A parti településeknél az idegenforgalmi adó részesedése a költségvetésben 2,69 %, de az egyes Balaton part mellett fekvő önkormányzatok átlagos eredményei eltérőek. A 10 legalacsonyabb part menti település tekintetében a vizsgált mutató 0,65 százaléka, ezzel szemben a legjobb arányokat elérő parti települések büdzséi 3,87 százalékban részesedtek az idegenforgalmi adóból.

A partközeli településeknél, ahol a BKÜ település osztályzása szerint a legmagasabb az átlag, szintén nagyfokú eltérések vannak, melyek egy-egy település alacsony, vagy éppen kiugróan magas értékeire vezethetők vissza. A leggyengébb értékekkel bíró partközeli települések tekintetében a kurtaxa aránya a költségvetésnek mindössze 0,15 százaléka, addig a legjobb négy part közeli település tekintetében ez az érték 6,36 százaléka. A magas arányt egyértelműen Hévíz értéke okozza, ahol a költségvetésnek több mint egytizedét adja az idegenforgalmi adó.

A háttértelepülések többsége idegenforgalmi adót nem szed be. Ahol az IFA létező adónem, és az önkormányzatnak ebből bevétele származik, ott a 10 leggyengébb település esetében a költségvetésnek csupán 0,04 százalékát adja az adónem, ami jelentéktelen bevételnek tekinthető egy település életében. Ezzel szemben a vizsgált mutató tekintetében a 10 legjobb értéket felmutató háttér település, átlagos értéke 1,80 százalék.

Megjegyzendő, hogy az arány nagyon csúszka lehet, mert az átlagot lefelé mozgató

háttértelepülések mellett láthatjuk Zalakaros értékeit. A városban, mint már korábban említettük, a költségvetésben az idegenforgalmi adó aránya 11 százalék feletti.

Utolsó lépésként vizsgáltuk a 180 település átlagát. Az elemzés során azt az eredményt kaptuk, hogy a településeknek átlagosan 1,56 százalékát teszi ki az idegenforgalmi adó, de jelentős eltérésekkel.

Helyi iparűzési adó

Mint a tanulmány elején említettük, a forrás-elvonásokon kívül a helyhatóságoknak számolniuk kell azzal is, hogy a gazdasági teljesítmény visszaesésének következtében a helyi iparűzési adó is jelentős mértékben csökkenhet, amely első sorban majd a 2021-es költségvetési sorokat befolyásolja. Az általunk, Gyenesdiáson áprilisban

végzett kutatás kapcsán, a nagyközség költségvetési módosításait figyelembe véve (VALENTIN 2020), azzal a feltételezéssel élünk, hogy a térségben átlagosan a HIPA 25 %-os csökkenése várható a településeken. A feltételezett szám alapján az alábbiakban bemutatjuk, hogy az adónem 25 százaléka összehasonlítva mekkora volument képvisel a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet önkormányzati költségvetéseiben.

A helységek típusa szerinti megoszlásnál az adónem kieső része a legnagyobb mértékben a városoknál jelenik meg, itt a költségvetés bevételi oldalán 2,55 százalékos kiesést eredményez, ez az arány a községeknél 1,49 %, a nagyközségeknél pedig 1,42 %.

A részletes elemzés során láthatjuk, hogy a községeknél nagy szórás mutatkozik a kiesett összegek, és azoknak a költségvetésben megjelenő arányai között. A vizsgált kistérségeknél 5 községnél jelent meg HIPA bevétel a vizsgált időszakban. Az adónem tekintetében, bevétellel rendelkező önkormányzatok között a tíz legkevesebb iparűzési adót beszedő község esetében a kiesés összege negyedmillió forint alatt mozgott, ezek az összegek a büdzséknek 0,27 százalékát képezték. Valamennyi község kis lakosságszámú, háttértelepülés. A lista másik végén, a legjobb HIPA átlagokat elérő községek esetében az iparűzési tevékenység után fizetett adóból a helyi költségvetések 3,28 százaléka realizálódott 2011 és 2020 között.

A nagyközségek tekintetében a várhatóan elmaradó HIPA összegek aránya jelentősen nem tér el, de az összegek között nagyfokú különbségek vannak. A nagyközségek várhatóan az adónemből kieső összeg miatt a 2021-es bevételeik 1,42 százalékát bukhatják el. Ez az arány az alacsonyabb összegű HIPA bevétellel rendelkező önkormányzatoknál 1,39 százalék, ezzel szemben a mutatószám a legmagasabb összegeket az adónemből beszedő nagyközségeknél 1,76 százalékra tehető.

A vizsgált városoknál az iparűzési adó 25 százaléka a helyi büdzséknek 2,55 százalékát teszi ki. Az alacsonyabb, és magasabb arányokkal rendelkező települések között lényegi eltérés nem mutatható ki. Az alacsonyabb összegeket iparűzési adóból beszedő városok a költségvetéseik 2,34 százalékát teszik ki a kieső összegek, ez az arány

a vállalkozásoktól befolyó nagyobb adóösszeeggel rendelkező városoknál 3,41 %.

A településtípusok után ennél a mutató elemzésénél is a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet szerinti, parti-partközeli-háttér települési besorolás alapján vizsgáltuk az önkormányzatokat. Az iparüzési adó részleges elmaradása legnagyobb mértékben a partközeli településeket sújtja, ahol a költségvetésekben ez 1,92 százalékos kiesést jelent. Ez az érték a parti településeknél 1,58 %, a háttér településeknél pedig 1,52 százalékos.

A parti településeket vizsgálva megállapítható, hogy az iparüzési adó kieső része a költségvetési bevételek 1,58 %-át teszik majd ki. Azonban a parti települések értékarányai között a szórás jelentős.

A tíz, ennél az adónemnél legkisebb összeget elvesztő településnél, a kiesés a helyi büdzsékben mindössze 0,89 százalékos. A fentiekkel szemben, a magasabb összegeket beszedő települések a bevételeik közel 2,52 százalékat veszítik el várhatóan. A legalacsonyabb kieséseket elszenvedő parti települések kisebb méretűek, ahol az idegenforgalom, és egyéb gazdasági tevékenységek csak korlátozottan jelennek meg. Ezzel ellentétben, az átlag feletti kieséseket elszenvedő tóparti települések gazdasági ereje nagyobb, és jellemzően az idegenforgalmon kívül más szegmensben is rendelkeznek ipari értéktermelő kapacitásokkal.

Jelen területi dimenzióknál a legmagasabb értéket (1,92 %) elérő partközeli települések a kiesendő HIPA összeg várhatóan a költségvetés 1,92 százalékat teszi majd ki. Az említett aránynál csak 0,04 százalékponttal magasabb a kiesés mértéke a magasabb összegeket beszedő partközeli településeknél, ahol az önkormányzat költségvetési forráselmaradása 1,96 százalékos lehet. A települési arányoktól függetlenül érdekes tény, hogy a partközeli települések közül a legalacsonyabb kieséssel Kőröshegy számolhat, ahol előreláthatólag a kiesés valamivel több, mint 2 053 000 forint lesz, addig ez az összeg a legnagyobb HIPA bevétellel rendelkező partközeli település, Hévíz esetében több mint 163 millió forintot jelent.

A területi dimenziókon belül a legnagyobb különbségek a háttér települések között adódtak, itt átlagosan az iparüzési adókiesés a költségvetési bevételek 1,59 százaléka lehet. Az arány te-

kintetben a legcsekélyebb mértékben érintett háttértelepülések tekintetében 0,34 százalékos lehet, addig ez az arány a nagyobb HIPA összegekkel rendelkező települések, esetében meghaladja a 4,17 százalékos mértéket.

Utolsó vizsgálati szakaszban egybevetettük a 180 település iparüzési adó kiesésének összegeit. Az adatok alapján azokon a településeken, ahol az utolsó tíz évben volt fizetendő iparüzési adó, ott átlagosan 1,54 százalékos költségvetési kiesés várható, de a települések mértéke között nagy szórás mutatkozik. A legalacsonyabb iparüzési adó összeggel rendelkező tíz település (a 10 legalacsonyabb összegű községek listájával megegyező településhalmaz) tekintetében a várható költségvetési kiesés 0,27 százalékos. Ezzel szemben a tíz legnagyobb összegű HIPA bevétellel érintett településen, az elmaradó adónem a költségvetési bevételek 3,16 százalékat teszi ki. Azonban még ezeken a településeken is igen eltérő mutatószámok vannak. A tíz település közül a legalacsonyabb bevétellel rendelkező Balatonfüzfő, a legnagyobb mértékű bevétellel rendelkező Siófok kieső összegének mindösszesen 12 százalékat veszti el.

Helyi adóbevételek kiesése összesen

A második kutatási modul utolsó fejezetében összesítettük a településeknél várhatóan kieső helyi közhatalmi bevételeket, amelybe beleszámítottuk a gépjárműadó, az idegenforgalmi adó teljes, és az iparüzési adó 25 százalékos részleges kiesését is.

Először az összesített mutatónál a településtípusok szerinti megoszlásokat mutatjuk be. Legnagyobb mértékben a városi rangú települések szenvedik el a károkat, ahol a költségvetési bevételeknek átlagosan 6,38 százalékanak kiesése várható. Ez az arány a nagyközségeknél elérheti az 5,93 százalékos mértéket, a községeknél pedig a 3,49 százalékos mértéket is.

A településtípusok közül ugyan a községeknél várható arányaiban a legkisebb költségvetési kiesés, de ezen a településcsoporton belül jelentős mértékű értékelődésekkel találkozunk.

A legkisebb adóösszegeket beszedő 10 község esetében az átlagos forráskiesés a települési bevételek 0,91 százalékat érinthetik. Ezzel szemben a legmagasabb közhatalmi bevételi összeget beszedő községek jelentősen megérezhetik

az egyes adónemek elmaradását, a költségvetéseiknek csaknem 7 százalékát kell más forrásból pótolniuk. A többségében partmenti települések elsősorban az idegenforgalmi adó, és az iparüzési adó csökkenését fogják elszenvedni, mivel ezeken a településeken jelentős idegenforgalmi, és másfajta gazdasági tevékenység zajlik. Három községnél a forráskiesések 10 százalékon felüli értékre tehetők. Ha az összegeket nézzük, akkor a községek sorában a legnagyobb vesztes, Tihany, ahol, több mint 176 millió forintot kell pótolni a költségvetésben.

A nagyközségek tekintetében a kiesések mértéke átlagosan a költségvetésekben 5,93 százalék lehet, de jelentős eltérésekkel. A legkisebb összegeket beszedő nagyközségek esetében a kiesések értéke 4,34 százalék, ezzel szemben a magasabb adóösszegeket beszedő, azonos rangú települések esetében a kiesés 7,53 százalékra várható. A százalékokat forintosítva elmondhatjuk, hogy a legalacsonyabb összeget Zalakomár (11 783 000 Ft), addig a legnagyobb kiesést Csersztomaj (104 637 000 Ft) könyvelheti majd el.

A kieső adóbevételek a városoknál átlagosan a költségvetési bevételeknek 6,38 százalékát adják, ami azt jelenti, hogy ebben a településkategóriában a legnagyobb az átlagos kiesés mértékbe. Azonban itt is nagy különbségek tapasztalhatók az egyes városok között. Az öt legalacsonyabb kiesést elszenvedő város a bevételeik 3,14 százalékát bukhatják, addig a magasabb adóbevétel kieséssel rendelkező városok 9,99 százalékos forráskiesésre számolhatnak. Itt az összegszerű kiesések igen magasak. Hévíz és Siófok tekintetében pl. meghaladják a 900 millió forintot. A magasabb kieséssel számoló városok elsősorban az idegenforgalmi adó csökkenését érezhetik meg, így van ez pl. Hévíz esetében.

A településtípusok vizsgálata után a partiközüeli-háttér településcsoportjainak átlagadatait elemeztük. Itt a legnagyobb mértékben a közhatalmi bevételek kiesését a partiközüeli települések érezhetik meg, ahol az elvonások és adóösszeg csökkenések, a bevételi forrás oldal 6,80 százalékát érhetik el. Az érték a parti településeken 5,44 százalék, a háttér településeken pedig 3,19 százalék lehet.

A parti települések kapcsán a szórás elég nagy a bevételkiesés vonatkozásában. A legalacsonyabb kieső adóbevételrel rendelkező települések esetében a költségvetési bevételek 3,52 százalékos elmaradásával lehet számolni, szemben a tíz legnagyobb adóbevételrel rendelkező parti településen, ahol a forráselvonások, és adóösszeg csökkenések a bevételek 6,65 százalékát érintik.

A partiközüeli települések esetében legnagyobb a források kiesésének mértéke, itt az adóelvonás mértéke a költségvetések közel 6,80 százalékára tehető. A legalacsonyabb összegeket elbukó partiközüeli települések jellemzően a források 4,39 százalékos kiesésével számolhatnak. Ezzel szemben a magasabb összegű kiesésekre számító településeknél, a kiesések mértéke a költségvetéshez viszonyítva 9,21 % körül lehet.

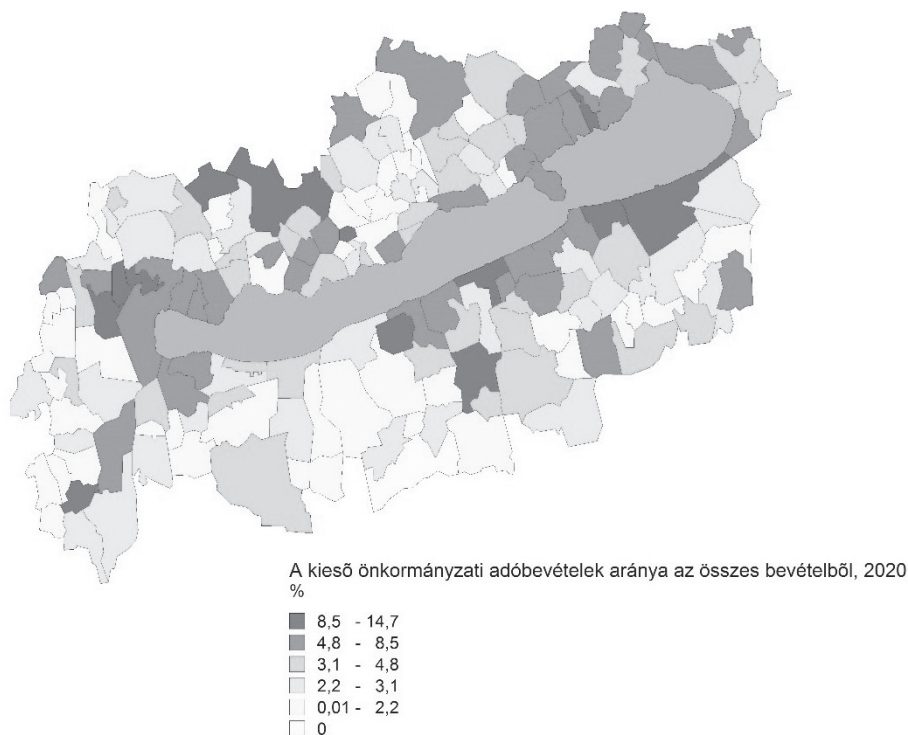
Utolsóként a háttértelepüléseket tekintettük át, a településcsoportok közül itt a legalacsonyabb az adónemekből származó bevételek kiesésének aránya költségvetés bevételeihez viszonyítva. A legalacsonyabb adóösszeg kiesésre számító háttér települések átlagosan a bevételeik 1,13 százalékát veszíthetik el, addig a legmagasabb összegű kiesésekkel kalkuláló önkormányzatok a bevételeik 5,49 százalékát veszíthetik el.

Utolsó lépésként a 180 település egészének átlagadatait szeretnénk bemutatni. A település költségvetési kiesésének összegszerű, és aránysított értékei között nagyon nagy mértékű eltérések állnak fenn. A települések átlagosan a kieső adóbevételek miatt a költségvetési forrásaik 3,88 százalékát veszítik el.

Az összegeket nézve a legkisebb mértékű adóbevételrel rendelkező önkormányzatoknál a kiesések várható mértéke 0,91 százalék a költségvetési bevételekhez mérten. Valamennyi település háttér besorolású, alacsony gazdasági erővel rendelkező község. Az említett települések tekintetében a forráselvonások egy millió forint alatti kiesést jelentenek.

A legnagyobb mértékben értelemszerűen azok a települések szenvedik el a károkat, ahol a legmagasabb adóösszegek kerülnek elvonásra. Ezen települések esetében a költségvetési bevételeknek várhatóan 8,41 százaléka kerül elvételre. A legnagyobb forráskiesést Zamárdi (236 074 000 Ft), Zalakaros (403 379 Ft), és Hévíz (912 452 000 Ft) szenved el.

2. térkép A várható helyi adóbevétel kiesés várható aránya költségvetésben a BKÜ településein (2011-2020)

Forrás: TEIR, önkormányzati rendeletek, Szerkesztés: Fekete K.

Összefoglalás

Tanulmányunkban arra kerestük a választ, hogy a hazánkban 2020 március elején megjelent COVID-19 járvány hatására Magyarország Kormánya által meghozott gazdasági intézkedések hogyan érintették és érintik a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben található 180 települési önkormányzat költségvetési gazdálkodását az idei és a következő években.

A vizsgálat során elemeztük, hogy a meghozott forráselvonásra irányuló intézkedések hogyan érintik a BKÜ tag-

településeinek gazdálkodási, pénzügyi stabilitását.

Első lépésként a településeken az egy főre eső adófizetési képességet vizsgáltuk meg az egyes helyi adónemek tekintetében. Második körben a mostani időszak intézkedéseinek várható mértékű forráselvonásait és közhatalmi bevétel kiesésének összegeit viszonyítottuk a települések költségvetési bevételi oldalához mérten.

A vizsgálatok alapján megállapítható, hogy legkisebb mértékben azok a gyenge adófizetési erővel rendelkező települések szenvedik el a károkat, ahol

a lokális gazdaság mértéke alacsony, csak az adott település mindennapi életéhez szükséges vállalkozások vannak jelen. Az említett települések többségében háttér települések, és jellemzően a Balaton partjától 15 km-nél távolabbra esnek. A 10 legalacsonyabb mértékben érintett önkormányzat estében a források kiesésének mértéke a költségvetési bevételekhez mérve 0,55 százalékre tehető.

A legnagyobb mértékben viszont azok a helyhatóságok érintettek ahol regionális szinten kiemelkedő gazdasági élet van jelen, ami elsősorban az idegenforgalom, valamint egy-egy településen specifikusan jelenlévő gazdasági ágazatban tevékenykedő vállalat vagy vállalatok jelenlétére vezethető vissza.

Az érintett önkormányzatok többsége parti és partközeli település, ahol természetesen a gazdasági szektorok közül az idegenforgalom valamint az erre ráépülő szolgáltatási ágazatok vannak jelen. Az érintett településeknél a kiesés mértéke átlagosan 5,62 százalék, de az értékek között nagyon nagy szórások mutatkoznak. Példának okáért vannak olyan parti települések (Paloznak, Zamárdi, Hévíz, Zalakaros) ahol a kiesések meghaladják a 10-15 százalékot a helyi bevételekhez mérve.

De nagy vesztesek azok a háttértelepülések is, ahol nem az idegenforgalom, hanem a gazdaság más ágazatai jelentik az értéktermelés fő forrását.

Összeségében vizsgálva a BKÜ települések költségvetéseinek átlagosan 3,9 százaléka esik ki a közhatalmi bevételekből. A kiesések mértéke természetesen

egy-egy adónemnél több független változótól függhet, és az egyes településeket más és más mértékben érinthetik a meghozott gazdasági intézkedések. A legnagyobb mértékben meglátásunk szerint azok a parti települések vannak kitéve kockázatnak ahol, a hamarosan megkezdődő idegenforgalmi főszezon sikeressége vagy éppen ellenkezője nagymértékben befolyásolhatja a települések pénzügyi helyzetének alakulását.

VALENTIN SZILVESZTER

Felhasznált források

Valentin Sz. (2020): A koronavírus okozta gazdasági válság várható hatásai Gyenesdiáson (kézirat)

Internetes források

INTERNET1: Helyzetelemzés, akcióterv, jó gyakorlatok – MTÜ podcast 1. rész Guller Zoltánnal Link: <https://audioboom.com/posts/7546353-helyzetelemzes-akcioterv-jo-gyakorlatok>, Letöltés ideje: 2020. május 30.

INTERNET 2: Ezek a települések szedik a legtöbb idegenforgalmi adót (szerző Probáld Ákos), Link: <https://turizmus.com/szabalyozas-oroszmarketing/telepulesi-ifa-toplistak-2018-1168043> Letöltés ideje: 2020. június 12.

INTERNET 3: Kiderült: örökre velünk marad az idén bevezetett új különadó, és az önkormányzatok sarcolása is tartós lesz (szerző: Csíki Gergely), Link: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20200606/kiderult-orokre-velunk-marad-az-iden-bevezetett-uj-kulon>

ado-es-az-onkormanyzatok-sarcolasa-is-tartos-lesz-435770, Letöltés ideje: 2020. június 12.

INTERNET 4: A TÖOSZ felmérésében résztvevő önkormányzatok többségénél likviditási problémát okoz a gépjárműadó elvonása, Link: <http://xn--tosz-5qa.hu/news/567/73/A-ToOSZ-felmereseben-resztvevo-onkormanyzatok-tobbsegenel-likviditasi-problemat-okoz-a-gepjarmuado-elvonasa/>, Letöltés ideje: 2020. június 12.

Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer – Interaktív elemző – Magyar Államkincstár (MÁK) – Önkormányzati gazdálkodási adatok (2010 – 2016), Letöltési ideje: 2020. május)

A BKÜ 180 települési önkormányzatának zárszámadási rendeletei 2017-2018, Forrás: njt.hu, települési weboldalak, Letöltés ideje: 2020. május

A BKÜ 180 települési önkormányzatának költségvetési rendeletei 2019-2020, Forrás: njt.hu, települési weboldalak, Letöltés ideje: 2020. május

Központi Statisztikai Hivatal

A koronavírus járvány a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben – különös tekintettel az önkormányzatokra

A vizsgálat indokoltsága és céljai

Egy olyan, a jelenkori európai társadalmi-gazdasági berendezkedés számára ismeretlen válsághelyzet, mint a 2020 tavaszára Magyarországra is begyűrűző koronavírus-járvány a világ minden táján azonos gyökerekre visszavezethető, azonban lokális és regionális specifikumokkal fűszerezett kihívások elé állította a társadalmakat és a döntéshozókat. Egy társadalmi-gazdasági funkcióit és környezeti adottságait tekintve többé-kevésbé természetes régióban ezek a regionális specifikumok különösen jól kutathatóvá és modellezhetővé válnak egy ilyen helyzetben. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet, mint Magyarország kiemelt térsége ilyen funkcionális régióként kellett, hogy átvészelje a járvány magyarországi első hullámát. A térség egészét és a településeket érintő hatásokról statisztikai adataink csak nagyon korlátozott mértékben lehetnek, ezért a járvány szerteágazó hatásainak megismerése érdekében feltáró jellegű terepi kutatásra volt szükség.

A kialakult helyzetben különös szerep hárult az önkormányzatokra, hiszen a helyi társadalmi válság elhárításáért végzett többletfeladataikon túl költségvetési elvonások sújtották őket. Ezért, mint a helyi szintű válságkezelés kiemelt szereplőit, a kiemelt üdülőkörzeti

települések polgármestereit kértük fel egy kérdőív, a két tömeges megbetegedési hullám közti lehetőségeket (rendkívüli állapot szüneteltetése) kihasználva személyes beszélgetésen alapuló kitöltésére, melynek főbb eredményeit az alábbiakban ismertetjük. A vizsgálat kiemelt jelentősége a térségi specifikumok feltárásán túl abban adható meg, hogy ilyen válsághelyzet kezelésének részletes ismerete és az azokból levonható tanulságok megfogalmazása a jövőben potenciálisan bekövetkező ökológiai gyökerű válságok menedzselésében fontos munícióként szolgálhatnak.

Az alábbiakban egy 2020. július 1. – október 7. között a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet (BKÜ) településein, településvezetők megkérdezésével lezajlott kérdőíves felmérés eredményeit mutatjuk be. E publikáció a Területi Statisztika 2021. évi 3. számában megjelent tanulmány másodközlése (DOI: 10.15196/TS610304).

A vizsgálat területi keretét jelentő Balaton-központi, három megye metropoliszpontjában elhelyezkedő térséget eredetileg 164 településsel a 2000. évi CXII. törvény, közismert nevén a Balaton törvény hívta életre. A kiemelt üdülőkörzet területrendezési tervét és szabályzatát rögzítő jogszabály számos módosuláson esett át, többek közt 2008-ban 180 településre bővítve a ba-

latoni területrendezési terv hatálya alá eső önkormányzatok körét. 2018-ban a jogszabály integrálódott a Magyarország és kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi CXXXIX. törvénybe, mely módosulás a területi kiterjedését nem érintette. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet képezi a Balaton Fejlesztési Tanács, mint a 1996. évi XXI. törvényben rögzített kiemelt térségi tanács programterületét. A Balaton Fejlesztési Tanács a térség fejlesztésének koordinációjáért felelős szervezetként számos regionális intézményi előképpel rendelkezik. Az 1930-as években létrehozott Balatoni Intéző Bizottság (és 1992-ig működő utódszervezetei) a Balaton-fejlesztési Tárcaközi Bizottság (1971-1979) múltbeli tevékenysége, a különböző regionális kihívások kezelésére alapított érdekérvényesítő szervezetek (Balatoni Szövetség, Balatoni Fürdőegyesületek Szövetsége, Balatoni Turizmus Szövetség, Balatoni Civil Szervezetek Szövetsége) működése igazolja, hogy a funkcionálisan egyveretű térség erőteljes társadalmi kohézióval, kiterjedt társadalmi tőkével és érdekérvényesítő képességgel rendelkezik. Annak ellenére is igaz ez, hogy az igazgatási fragmentáltság kérdései, a belső területi fejlettségi különbségek nem oldódtak fel mára sem (Kabai 2014). A jogszabályi lehatárolás, a speciális funkció, a regionális intézményesültség, a térség társadalmi kohéziója és tőkéje, az ugyanakkor meglévő belső területi differenciáltság kifejezetten alkalmassá teszi a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetet

arra, hogy egy krízishelyzet hatásait e területi keretben vizsgáljuk.

Jelen tanulmány elsősorban a felmérés során birtokunkba jutott információk közül a koronavírus-járvány első hulláma által generált társadalmi kihívások és gazdaságpolitikai döntések önkormányzatokra gyakorolt hatásait, területi differenciáit kívánja bemutatni. Mindezt egy a törvény által lehatárolt sajátos funkciókkal bíró, turisztikailag frekventált, a jelenlegi fejlesztéspolitikai ciklusban kiemelten kezelt, jelentős belső területi különbségektől terhelt térség területi metszetében. Prekonceptióként feltételezhető volt, hogy a régió ismert demográfiai szerkezete, az országos átlagot jóval meghaladó mértékű elöregedése és az üdülőtulajdonosokkal kiegészülő speciális helyi társadalma a máshol megfigyelhető hatásokhoz képest önmagában is érzékenyebbé teheti a térséget a pandémia hatásainak elviselésékor (Kabai 2014, Obádovics 2020).

Az önkormányzatok koronavírus-veszélyhelyzet idején jelentkező többfeladataival, gazdálkodási anomáliáival, a helyi önkormányzatok erőn felül történő helytállásával számos szerző, tanulmány foglalkozott az utóbbi hónapokban (Kolin 2020, Kovács 2020, Oláh 2020, Pálné et al. 2020). A Települési Önkormányzatok Szövetsége égisze alatt készült, Kolin-Lüttmerdingné szerzők által jegyzett több fázisban online formában lefolytatott felmérés az önkormányzatok bevételekieséseire és azok működési hatásaira fókuszált. Kovács (2020) a Központ Statisztikai Hivatal önkormányzati gazdálkodásra

vonatkozó adatainak elemzésével megállapította, az önkormányzatokat érintő bevételekiesések nem társultak kevesebb ellátandó feladattal, sőt, a járványhelyzet új kihívások elé állította az önkormányzatokat. A szerző szerint a bevételekiesések oly mértékűek voltak, hogy egy esetleges állami kárpótlás sem lenne képes ellensúlyozni a gazdálkodásban keletkezett anomáliákat (Kovács 2020). Oláh (2020) tanulmányában a pandémia idejére elrendelt önkormányzati feladatok és hatáskörök igazgatásméleti vonatkozásaival foglalkozott, összegzésében megpendítve a pandémia centralizált igazgatási berendezkedésre értelmezhető tanulságait (Oláh 2020).

A KRTK Regionális Kutatások Intézete által jegyzett kutatási zárótanulmány (Pálné et al 2020) egy 44 településre kiterjedő, 2020. április-május folyamán lezajlott telefonos adatfelvétel eredményeit közli. Az elméleti megalapozás során megállapításra kerül, hogy a válságkezelés és reziliencia nemzetközi irodalma a nyitott, kooperatív döntési mechanizmusokat részesíti előnyben a nem várt helyzetek kezelésében. A tanulmány összegzése szerint a különböző krízishelyzetek növelik a területi igazgatási szintek közötti együttműködés jelentőségét, azonban sem a megyei szint, sem a kormányzati szint részéről nem voltak erőteljes instrukciók a válságkezelés kapcsán – sőt, a települések közti együttműködés, kommunikáció sem volt jellemző (Pálné et al 2020). A helyi innovációs képesség jelentőségére és a polgármester alkalmasságának és aktivitásának szerepére hívja fel a fi-

gyelmet tanulmányában Zongor (2020), mely peremfeltételek a krízishelyzetekre történő reakciókészség, proaktivitás kultúráját jelentik.

A jelen tanulmánynál jóval korábban napvilágot látott, kurrens és aktuális problémákat tudományos eszközökkel ismertető, fontos, jövőben hasznosítható ajánlásokat is megfogalmazó publikációktól munkánk részben eltérő módon és céllal készült el. A meghatározott programterületen egyszerre kívántunk a koronavírus-járványhoz szorosan köthető, minél teljesebb körű információkhoz (pl. gazdálkodási hatások), adatokhoz jutni az adatközlők segítségével, ugyanakkor a kialakult helyzetet igyekeztünk tágabb kontextusban, a regionális gazdaság, a kapcsolati hálók és döntéshozatali mechanizmusok, valamint a térségi fejlesztési szükségletek alakulása szempontjából is megvizsgálni.

A kérdőíves felmérés tematikus kiterjesztése a vizsgálat lefolytatásának többes céljából eredeztethető. Egyrészt a Balaton Fejlesztési Tanácsnak, mint a kiemelt térség fejlesztési koordinációs feladataiért felelős szervnek elemi érdeke minél pontosabban ismerni a programterületén jelentkező válságjegyeket a fennálló helyzet kezelésére vonatkozó javaslatok, valamint a válságból történő kilábalást elősegítő, megalapozott terület- és szakpolitikai ajánlások megtétele érdekében. Emellett a hazai, nyilvánosan elérhető járványügyi adatközlés nem tartalmaz településsoros adatokat. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet ugyanakkor három, a koronavírus-járvány során alkalmazott területi adatközlés

legalacsonyabb szintjét képező megye metszéspontjában helyezkedik el, tehát a járvány balatoni jelenlétéről, közvetlen egészségügyi hatásairól nem voltak részletes ismereteink. Ezért szükségesnek láttuk, hogy a koronavírus-járvány ún. első hullámának térségi intenzitását (pl. fertőzöttek, áldozatok, hatósági karanténban lévők településenként száma) alternatív, de kellő ismeretekkel rendelkező forrásokból szerezzük be. E feladatra a járványügyi védekezés kapcsán kiemelt szereppel felruházott önkormányzatokat és polgármestereket alkalmasnak véltük, tekintettel beágyazottságukra, helyismeretükre, aktivitásukra, a rájuk ruházott feladatokra a térség településeinek méretére, lakosságszámára.

Ismert körülmény, hogy a járvány első hulláma idején a települési önkormányzatok gazdálkodását érzékenyen érintették a helyi és átengedett adókra vonatkozó jogszabályok vészhelyzetre való hivatkozással történt átalakítása. A rendelkezések értelmében a Kormány a 2020-es és 2021-es évekre vonatkozóan a központi költségvetésbe irányította át az eddig a gépjárműadó 40 %-át (2013-tól az adóból befolyó összeg 60 %-a központi költségvetést illeti meg), valamint 2020. december 31-ig felfüggesztették az idegenforgalmi adó beszedésének jogát, emellett a közterületi parkolóknál sem lehetett várakozási díjat szedni. A központi intézkedések mellett a helyhatóságoknak számolnia kell a kialakult gazdasági helyzet miatt a helyi iparüzési adóból befolyó összegek csökkenésével is (Valentin 2020). A kérdőíves felmérés előkészítése során a Balatoni Integrációs

Kft. megbízásából megalapozó vizsgálat készült a témában¹, a kiemelt üdülőkörzet önkormányzatok Magyar Államkincstárhoz beadott zárszámadásainak és 2020. évre elfogadott költségvetéseinek elemzésével. A megalapozó vizsgálat elsősorban az önkormányzatokat érintő elvonások mértékét és gazdálkodásukra gyakorolt súlyát volt hivatott feltárni. A 2020. májusában kéziratban rögzített eredmények a szintén az ügynökség kezdeményezésére és megvalósításában elvégzett terepi kutatás során feltárt önkormányzati gazdálkodási adatokkal összevethetővé váltak.

Az önkormányzati költségvetést nem csak az elvonások érintették – és érintik – a pandémia idején. A település zavartalan működése, a lakosság szolgáltatásokkal történő ellátása érdekében az önkormányzatok sok esetben feladataik átszervezésére valamint új, eseti jellegű feladatok ellátására kényszerültek, amelyeknek szükségszerű költségvonzata is jelentkezett. A vis maior jelleggel ellátandó önkormányzati feladatok típusainak feltárását valamint ezek költségeit is fel kívántuk tární. Szintén vizsgálandó volt, milyen önkormányzati döntéshozatali mechanizmusok és a döntéshozatal kapcsán működtetett kapcsolati hálók tárhatók fel a vis maior intézkedések meghozatala során. Emellett a helyben, sok esetben az üdülőkörzeti jellegből adódó konfliktusok típusaira és azok kezelési módjaira vonatkozóan, illetve a nem vagy nehezen kvantifikálható térségi jelenségek megismeréséhez is információkat próbáltunk feltárni.

További indokot szolgáltatott az önkormányzatok személyes felkeresésére a 2021-2027 közötti Európai Unió programozási időszakra történő felkészülés, illetve a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény 17. § (7) bekezdése, mely a Balaton Fejlesztési Tanács hatáskörébe utalja a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területfejlesztési Konceptiójának és Programjának elkészítését. A kiemelt térség településeinek felmerülő, a térségi fejlesztési dokumentumokba integrálható fejlesztési igények megismerésére jó alkalmat nyújtott a bemutatásra kerülő vizsgálat lebonyolítása.

Kérdőív és módszertan

A vizsgálat a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet 1996. évi XXI. törvény által lehatárolt területén, a kiemelt térség 180 településén zajlott le. A vizsgálat kezdeményezője és lebonyolítója a Balaton Fejlesztési Tanács munkaszervezeteként működő Balatoni Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft. volt. A munka logisztikájának tervezését, a kérdőív összeállítását, az eredmények rögzítését és elemzését a Kft. Balatonfüreden működő Társadalomtudományi Kutatócsoportja végezte, míg a kérdezőbiztosi teendőket a Kutatócsoport tagjai mellett a munkaszervezet összesen 10 munkatársa látta el.² A pandémia által teremtett, távolságtartást követelő körülmények miatt a kérdőíves vizsgálatot eredetileg online formában terveztük végrehajtani. Azonban a járvány nyáron tapasztalható enyhülése, valamint az interjúalanyok nyitottsága lehetővé tette a személyes lekérdezésen alapuló adatfelvételt. E feltétel teljesülése nagyban hozzájárulhatott ahhoz, hogy végül mind a 180 üdülőkörzeti település részt vett a felmérésben. Véltetően egy online felületen elérhető kérdőív esetében meg sem lett volna közzétehető a személyes interjúk során elért teljes, 100%-os adatközlési aktivitás.

Az adatgyűjtési teendőket ellátó kollégák a munka megkezdése előtt kérdezőbiztosi eligazításon vettek részt. A kérdőívek személyes lekérdezése a kérdezőbiztosok által rögzített időbelye-

gek szerint jellemzően 60-90 percet vett igénybe, ugyanakkor voltak olyan válaszadók, akiknél esetenként akár 150-180 percet is eltöltöttek a munkatársak. A tapasztalatok azt mutatták, hogy a településvezetők kifejezetten közlékenynek mutatkoztak a felvetett kérdésekkel kapcsolatban. Az eredmények értékelése szempontjából fontos körülmény, hogy a lefolytatott 180 kérdőíves felmérés közel kétharmada július hónapban lezajlott, augusztus hónapban az interjúk további 30%-a teljesült. Szeptember-október hónapokra összesen 12 kérdőív maradt. Értelemszerűen a személyes lekérdezés miatt egyes esetekben nehézségekbe ütközött az időpontok egyeztetése. Főként emiatt tolódtak ki szeptember-októberre az utolsó interjúk, azonban ekkor a járvány összefoglaló második, erőteljesebb hulláma már megindulni látszott.

A kérdőíves felmérés kapcsán mutatott adatközlői aktivitás a már korábban jelzett teljeskörűsége túl abban is megnyilvánul, hogy az esetek 96%-ában a polgármester egyedül, vagy alpolgármesterrel, jegyzővel, hivatali dolgozóval együtt vett részt a beszélgetéseken. Mindössze 7 település esetében nem volt jelen a település első embere az interjú során (Balatonszemes, Galambok, Nemesbük, Siófok, Vállus, Zalaszabár, Zalaújlak). Ezen településeken is a folyamatokat ismerő, azokban tevékenyen résztvevő helyi szereplők voltak a válaszadók (alpolgármester, jegyző, falugondnok). A vizsgálat során alkalmazott kérdőív összesen 63, alkérdésekkel együtt 95 számozott kérdést tartalmazott, az alábbi tematikus bontásban:

1. A járvány általános hatásai a településen
2. Önkormányzati költségvetést befolyásoló tényezők és feladatellátás
3. Lakossági attitűdök
4. Munkaerőpiaci hatások
5. Intézményrendszer, kapcsolati háló, bizalom
6. Fejlesztési elképzelések, jövőképek
7. „Koronavírus – statisztika” helyben

Az adatok rögzítését követően az elemzési munka IBM SPSS for Windows statisztikai szoftver segítségével készült el, míg a térképi megjelenítéshez MapInfo Professional 16.0 térinformatikai alkalmazást használtuk. A következő fejezetben az eredményeket az egyes témakörök

összevonásával és a kérdőívtől eltérő sorrendben ismertetjük.

Eredmények

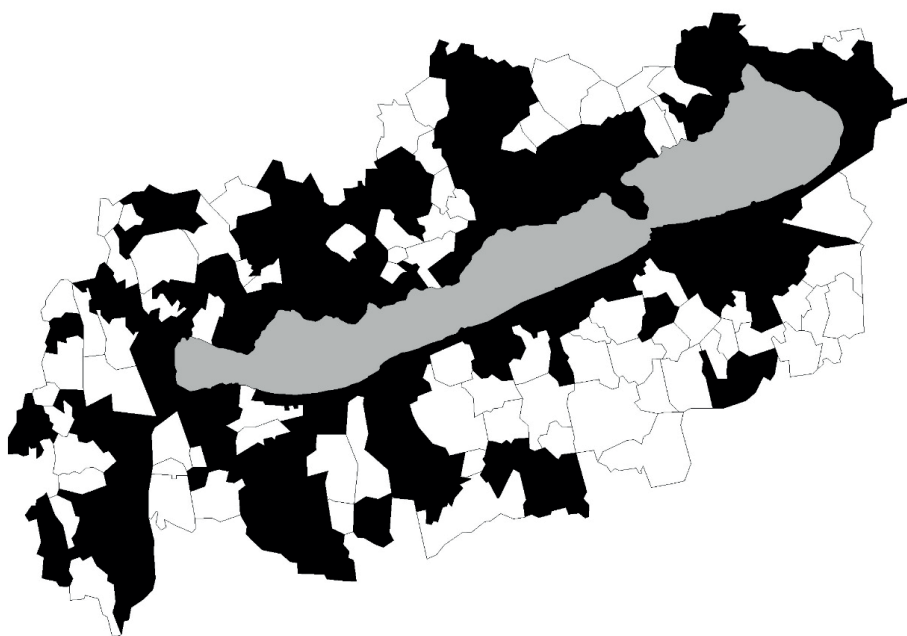
Helyi hatások, korlátozó intézkedések

A koronavírus első hulláma idején megmutatózó önkormányzati aktivitások egyik fokmérője, hogy a vizsgált településkör nagyobb részén (55%) vezettek be valamilyen egyedi, a központi rendelkezéseken túlmutató **helyi korlátozó intézkedést**. A városok esetében volt ez igazán hangsúlyos (94%), az üdülőkörzet 18 városából egyedül a 3100 fős, városi funkciók tekintetében hiányokkal küzdő Lengyeltótni nem hozott a település vezetése egyedi korlátozó intézkedést. A községek esetében ez az arányszám 50%, a nagyközségek tekintetében éppen kétharmados. Vélhetően turisztikai frekvenciájukból adódóan a parti és partközeli települések (n=52) szintén

erőteljesen felülreprezentáltak ebben a körben, 80%-uk esetében sor került valamilyen települési szintű egyedi korlátozó szabály kihirdetésére.

Ezek az intézkedések jellemzően a parti sétányok, strandok, egyéb látogatott közterületek és infrastruktúrák (játsszóterek, parkolók) időszakos lezárását, szabadidős tevékenységek közterületi korlátozását (pl. horgászat korlátozása bizonyos partszakaszokon), a kötelező közterületi maszkviselést írták elő. Egy esetben rögzíthettünk olyan intézkedést, mely szerint igyekeztek távol tartani a március-áprilisban a településről a nem helyi lakcímkártyával rendelkező látogatókat vagy akár üdülőtulajdonosokat. A települési szintű korlátozó intézkedéseket hozó önkormányzatok aránya a háttértelepüléseken (n=128) nem érte el a települések egyharmadát (31%).

1. térkép: Az egyedi korlátozó intézkedéseket bevezető települések elhelyezkedése a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben

Egyedi, településre alkalmazott korlátozó intézkedéseket bevezető önkormányzatok
A BKÜ térségében

- Önkormányzati hatáskörben nem korlátozó települések (81)
- Egyedi korlátozó rendelkezéseket alkotó települések (99)

Adatok forrása: Települési adatközlés, saját gyűjtés 2020.

A személyes adatfelvétel során a válaszadók értékelhették, hogy általánosan mely területek működését, tevékenységek ellátását milyen mértékben határozta meg a koronavírus-járvány első hulláma az adott településen. Az adatközlők véleménye szerint az oktatást (digitális oktatás), óvodai-bölcsődei szolgáltatások fenntartását, az egészségügyi védekezéshez szükséges eszközök beszerzését (pl. maszkok) valamint az egészségügyi ellátás működtetését befolyásolta leginkább a pandémia első, tavaszi-korányári időszaka. A foglalkoztatási helyzet romlását csak kismértékűnek érzékelték a válaszadók, bár a kérdőív egy későbbi pontján feltártuk, hogy a települési összesített becslés szerint a térség mintegy 5000 munkavállalója veszítette el tartósan munkáját, melynek mintegy harmada a turizmus-vendéglátás területén dolgozik. Ezzel részben átfed, hogy a válaszadók 2000 főnyi külföldről hazatérő idegenforgalmi szektorban foglalkoztatotról számoltak be, akik ideiglenesen vagy tartósan veszítették el állásukat. A foglalkoztatás „kismértékű” romlása tehát relatív, volt olyan ágazat, amit érzékenyen érintett a pandémia. Szerencsés körülmény, hogy köz- és vagyonbiztonsági problémák sem merültek fel a kijárási korlátozások idején. A szociális ellátórendszer működtetése, a lakossággal való kapcsolattartás, a lakossági közérzet romlása és a korlátozások érvényesítésével kapcsolatos feladatok megítélése településként nagyon változó volt. Összességében inkább kismértékben határozták meg a vizsgált időszakot ezek a problémák, de bizonyos településeken (főleg parti, vagy egyéb turisztikailag frekvenciált településeken) okozott problémákat és konfliktusokat a korlátozások érvényesítése, vagy éppen a lakosság fogyatkozó türelme.

1. táblázat: A helyi adók, bevételek veszélyhelyzetre való hivatkozással történt elvonásának lakosságarányhoz viszonyított különbségei a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet településein a COVID-19 első hullámában

Település jogállása	Települések száma	Állandó népesség	Állandó népesség aránya (%)	Bevételkedés összesített becsült összege (Ft)	Elvonások aránya (%)
Község	156	120 674	44,5	1 683 491 505	23,6
Nagyközség	6	10 121	3,7	439 000 000	6,2
Város	18	140 487	51,8	4 997 000 000	70,2
Összesen	180	271 282	100	7 119 491 505	100

Adatok forrása: Települési adatközlés, saját gyűjtés 2020.

Költségvetési hatások

A kérdőív egyik érzékeny, ám tartalmilag kiemelt pontja volt a pandémiával kapcsolatos kormányzati rendelkezésekből következő, önkormányzati költségvetést érintő minél részletesebb felmérése. A vizsgált településkörben 160 település (89%) jelezte, hogy a tervezett és elfogadott 2020. évi költségvetéshez képest bizonyos összeg hiányként jelentkezik a *helyi adók, bevételek veszélyhelyzetre való hivatkozással történt elvonásával*. A megkérdezettek összesen 7,12 milliárd forint kiesését jelezték az önkormányzati büdzsékből. Ez az eredmény közel megegyezik a bevezetőben jelzett, megalapozó tanulmányban

feltárt, az előző tíz év tényadatainak átlaga alapján becsült értékekkel (Valentin 2020). Ugyanakkor a települések jogállása szerinti különbségek erőteljesek, különösen egy lakosra vetítve.

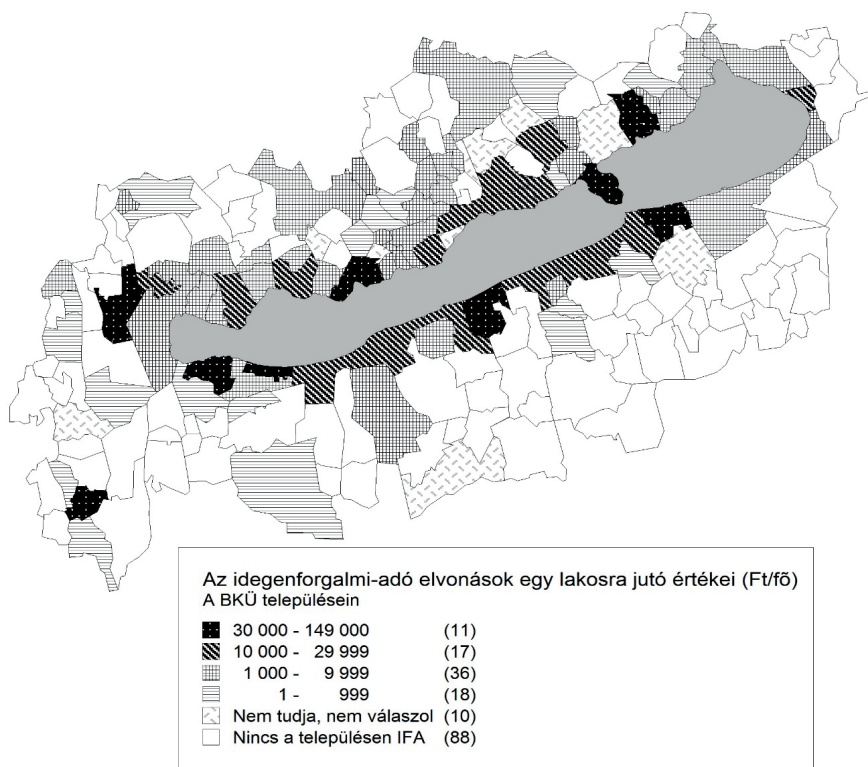
Az elvonások elszenvedői lakosságarányosan egyértelműen a városok voltak, különösen azok, melyek gazdasága turizmusorientált, és az önkormányzatok bevételeinek jelentős hányadát adja az idegenforgalmi adó. A Kormányzat a 140/2020. (IV.21.) rendeletben rögzítette az idegenforgalmi adó 2020. december 31-ig tartó felfüggesztéséről szóló részletszabályokat, Az összes válaszadó közül 83 fő, a településvezető 46,1%-a nevesített az idegenforgalmi adóra vonatkozó, a ter-

vezett költségvetéshez képest kalkulált hiányt. A térség 86 településén nincs idegenforgalmi adó fizetési kötelezettség, 9 település esetén pedig a „nem tudja, nem válaszol” válaszopció került megjelölésre. Az említett összegek szórása igen jelentős, hiszen a jócskán százmilliós nagyságrendtől a néhány tízezer forintos összegig terjed. Nominálisan a legnagyobb vesztesek (százmilliós nagyságrendű bevételkiesést könyvelhettek el) sorrendben: Hévíz (700 MFt), Zamárdi (340 MFt), Balatonlelle (180 MFt), Siófok (150 MFt), Tihany (125 MFt), Zalakaros (100 MFt).

A kiemelt üdülőkörzet városi jogállású települései ez esetben is kimutathatóan kárvallottjai voltak az intézkedésnek, a kieső idegenforgalmi adóbevételek 72%-a hozzájuk köthető. A jelentős vendégforgalmat bonyolító, jellemzően Balaton-

parti települések kedvezőtlen helyzete abban is tetten érhető, hogy ezeken a településeken az összes becsült elvonás nagyobbik hányadát az idegenforgalmi adó adja. Az adatközlők becslésén alapuló számítások szerint a kieső bevételek több mint kétharmadát a felfüggesztett idegenforgalmi adó teszi ki 12, Hévíz és Alsópáhok kivételével Balaton-parti településen. Az idegenforgalmi adó bevételek kiesésének egy főre vetített értéke alapján pedig szintén Hévíz, valamint Zamárdi és Tihany kapcsán rögzíthető a legsúlyosabb deficit. Hévíz és Zamárdi esetében ez jócskán 100 ezer Ft-ot meghaladó mértékű, Tihanyban azt megközelítő. A kiugró értékeket jól jelzi, hogy a negyedik és ötödik legsúlyosabb fajlagos kiesést elszenvedett Pálozsnak és Alsópáhok értékei nem érik el az 50 ezer Ft/főt.

2. térkép: A kieső idegenforgalmi adóbevételek egy főre eső értékei a BKÜ településein az adatközlők közlése nyomán (Ft/fő) a COVID-19 járvány első hullámában

Adatok forrása: Települési adatközlés, saját gyűjtés 2020.

A településhálózat minden települését érzékenyen érintette a *gépjármű-adókra vonatkozó elvonás*, azonban az érintettség mértéke településenként, településtípusonként nagyon eltérőnek mutatkozik. Ez az adó nem jellemzően nem képez jelentős bevételi hányadot az önkormányzatok költségvetésében (bevételeik 1-1,5%-át teszi ki), azonban a települések méretétől, gazdasági erejétől függően ez az arányszám nagyban változhat. Erre a tényre utal, hogy vizsgálatunk eredménye szerint a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben 52 település, vagyis a települések közel 30%-a esetében a települést érintő elvonás összege megegyezik a gépjárművek után megfizetésre kerülő adó önkormányzati részarányával. Ezek közül mindössze egy település, Balatonfőkajár számít de jure parti településnek, a többi e halmazba tartozó település mind a Balaton-parttól távolabb eső községi jogállású háttértelepülés, melyek közül csupán Ádánd és Szentkirályszabadja népességszáma haladja meg a 2000 főt. Fontos tanulsága volt az adatfelvételnek, hogy főként azon települések ahol korlátozottak az adóbevéleti források, éppen e kisebb összegben rögzíthető elvonás korlátozta le teljesen a kistelepülések amúgy sem tág költségvetési mozgásterét.

Ez főként a tervezett fejlesztésekhez szükséges önerő kiesésekor jelent érzékeny veszteséget. A terepi tapasztalatok azt mutatják, hogy az üdülőkörzet kistelepüléseinek fejlesztési igényei, tervezett projektjei jellemzően alacsony költségvetésű (1-5 millió forint), kisebb léptékű infrastruktúra-fejlesztéseket takarnak, amelyekhez szükséges önerő biztosíthatósága éppen az adózás szabályainak járványhelyzethez köthető átalakításával került veszélybe. Ugyanakkor talákoztunk olyan véleménnyel is e településkörben, mely szerint összességében olyan csekély bevételt jelent a falu számára a gépjárműadó (a példában ez 100 ezer Ft), hogy érdemi hatással nem volt az elvonás a település gazdálkodására, de örültek volna, ha ezzel az összeggel a járvány elleni védekezéshez hozzá tudott volna járulni a falu. Törvényszerű, hogy az üdülőkörzet nagyobb városai esetében voltak rögzíthetők nominálisan a legnagyobb összegű gépjárműadó-elvonások. 100 millió forint feletti elvonás érintette Tapolcát és Siófokot az adó nem kapcsán, rajtuk kívül Keszthely, Balatonfüred, Marcali, Balatonalmádi, Csopak, Balatonboglár, Balatonlelle és Fonyód található az első tízben.

Ugyanakkor ezeken a településeken az elvont gépjárműadó az összes elvonás-bevételkiesés csupán átlagosan 20%-át tette ki.

A 87/2020. (IV.5) Kormányrendelet a ki-hirdetését követő naptól a humánjárvány meg-fékezésére való hivatkozással megszüntette a *közterületi parkolásra vonatkozó várakozási díj* beszedésének lehetőségét. A járvány első hullá-mának idején e rendelkezés 2020. június 18-ig volt hatályban. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet-ben „békeidőben” 11 településen van olyan köz-terület, ahol várakozási díjat kell fizetni. Ezek javarészt városi jogállású parti települések, azon-ban olyan, egyedi, nagy látogatólétszámot vonzó turisztikai attrakcióval rendelkező háttértelepülé-sek, mint pl. Hévíz, Vörs (Betlehem), Zalasántó (sztúpa) vagy Tapolca is ebbe a körbe sorolható. Zalasántó esetében nem ismerünk becslést értéket sem a költségvetésbe végül be nem folyó ösz-szegre, Vörs esetében 2 millió forintos kieséssel kalkulált a polgármester. Ez az összeg nem tűnik drámainak, azonban egy 518 fős, idegenforgal-mat meghatározott időszakhoz kötötten bonyo-lító, alacsony vállalkozássűrűségű kistelepülés esetében jelentős tétel a költségvetésben. A vá-rakozási díjak beszedésének tilalma nominálisan a központi funkciókkal rendelkező, a Balaton-térség léptékéhez mérten is kiemelt turisztikai potenciállal rendelkező településeket (Siófok, Balatonfüred, Tihany, Zamárdi, Balatonboglár) érintette a leginkább, ahol 25–40 millió forint ki-esésével számoltak a polgármesterek.

Egyik kiinduló hipotézisünk szerint az elvoná-sok mellett azonban bizonyos el nem látott felada-tok, tervezett kiadások (pl. közösségi programok, rendezvények, lezárt intézmények fenntartási költségei) nem realizálódhattak a járványhelyzet-ben, így azok a település büdzséjében megtakarí-tásként jelentkeztek. A *megtakarítások* tényét vizsgálatunk igazolta, azonban a 180 településen mindösszesen 228 millió forintnyi összeget azono-síthattunk ebben a vonatkozásban, ami az egyedi-leg felmerülő kiadások és bevételkiesések mellett elenyésző összeg, azok mindössze 4 %-a.

Többletfeladatok és költségek

A pandémia hatásai nem csak a költségvetés vonatkozásában, hanem az önkormányzat által ellátott feladatok dimenziójában is érzékelhe-tők voltak. Az önkormányzatok feladatterheinek

átalakulása, bővülése volt megfigyelhető ebben az időszakban, mely szükségszerűen költségvonzatokkal is járt. Az ellátott feladatok jellegének vizsgálata és ezek bekerülési költségeinek monitorozása szintén megtörtént az adatfelvétel során. A lakosság fogyasztási cikkeivel, gyógyszerekkel történő ellátása érdekében a programterületen működő 180 települési önkormányzat 88%-a szervezett valamilyen programot, intézkedést, közel kétharmaduk pedig az alapvető lakossági szolgáltatások elérését (pl. posta, egészségügyi alapellátás) is segítette. Az ellátások legjellemzőbb, és jogszabály által is előírt formája az általában telefonos bejelentésen alapuló étel-miszer és gyógyszer beszerzés, melegétel-kiszállítás elsősorban az idősek és karanténban lévők számára, de voltak egyes települések, ahol rászorultságra való tekintet nélkül is teljesítettek ilyen kéréseket (bizonyos esetekben például üdülőtulajdonosoknak is).

E feladatellátás tekintetében különösen nagy munkát végeztek a perifériákon fekvő kistérségek falugondnoki, azonban azon községekben, ahol falugondnoki szolgálat nem működik, több esetben a településvezetők, vagy önkéntesek saját járművekkel maguk oldották meg a rászorultok ellátását. A válaszadók becslése szerint közel 20 000 fő ellátásáról gondoskodtak rendszeresen az önkormányzatok a járvány első hulláma alatt, ami mintegy 7%-os arányt jelent az üdülőkörzet 271 ezres állandó népességéhez viszonyítva. A előbbi feladatellátások költségigényére vonatkozóan az adatközlők 104 érvényes válasszal összesen 175 millió forintos költséget jelöltek meg, mely településtípusonként és a lakosság-szám függvényében nagyon erőteljesen szóródik. Különösen a Balaton-partján fekvő városokban fordítottak ilyen intézkedésekre súlyos összegeket: Balatonföldváron, Balatonkenesén, Balatonbogláron, Balatonfüreden, Keszthelyen és a nagyközségi jogállású Gyenesdiáson egyaránt elérte, vagy meghaladta a 10 millió forintot az ilyen típusú intézkedések költsége a válaszadók közlése szerint. Az egy lakosra vetített átlagok szerint a községi és nagyközségi jogállású települések 1077, a városi jogállású települések pedig 964 Ft-ot költöttek a lakosok étel-miszerrel, egyéb fogyasztási cikkeivel és gyógyszerrel történő ellátására – amely értékek különbsége nem drá-

mai, ennél erőteljesebben differenciál a parti és háttértelepülések köre közötti különbség: a parti, turisztikailag frekvenciátalabb települések körében 1149 Ft, míg a háttértelepüléseken 793 Ft volt az lakosság ellátására vonatkozó intézkedések fajlagos költsége.

A koronavírus terjedése elleni védekezés egyik kiemelt területe az egészségügyi védőfelszerelések, maszkok, kesztyűk és fertőtlenítőszer alkalmazása. Az önkormányzatok a lakosság védőeszközökkel való ellátásában is tevékeny részt vállaltak, mi sem mutatja ezt jobban, mint hogy az önkormányzatok 93%-a szervezett kezek között juttatott maszkot a lakosoknak, és 54%-uk a helyben lakók fertőtlenítőszerrel történő ellátása kapcsán is aktivizálta magát, míg kesztyűket a települések 42%-a bocsátott a lakók rendelkezésére. A vizsgált időszakot illetően területi döntéshozatali jogkörökkel is felruházott polgármester rendelkezésére álló anyagi keret és eszközellátottság függvénye volt jellemzően az, hogy igénylés alapján, rászorultsági alapon, vagy alanyi jogon osztották ki a rendelkezésre álló védőeszközöket. Az intézkedések kapcsán 153 település nevesített bekerülési költséget, összesen 253 millió forintos értékben. A városok felülreprezentáltsága e téren is megemlíthető, amit az egy főre jutó értékek is alátámasztanak: a városokban 1195 Ft/fő volt az egészségügyi védőeszközökre költött összeg, míg a községi és nagyközségi jogállású településeken 904 Ft/fő értéket mérhettünk. Ha a parti és háttértelepülések válaszait vetjük össze, akkor élesebb különbségeket látunk: míg a parti településeken 1380 Ft-ot költöttek az önkormányzatok egy lakosra vetítve egészségügyi védőeszközökre, a háttértelepüléseken ennek kevesebb, mint a felét (648 Ft/fő).

A fentiekben túl további, lényegében vis maior, és költségvonzattal járó feladatként merülhetett fel az önkormányzatok számára a digitális oktatás feltételrendszerének megteremtéséhez való hozzájárulás (75 település esetében fordult elő, pl. rászoruló tanulók eszközellátása, helyszíni biztosítása). Emellett számos egyéb, kifejezetten a járvány kapcsán keletkező, és jelentős költségekkel járó feladat ellátása vált szükségessé (pl. közterületek, közintézmények fertőtlenítése, biztonságos közétkeztetéshez kapcsolódó eszközbeszerzés, tájékoztató kampányok lefolytatása,

vészhelyzeti segélyek folyósítása, polgárőrség eseti támogatása a megnövekedett feladatok ellátására stb.).

Ha minden, a feladatok bővüléséhez köthető, összesen 166 településvezető által említett felmerülő költséget egybevetünk (571 millió Ft), és azokat a költségvonzatot említő települések lakosságszámához viszonyítjuk, megállapítható, hogy a járvány első hullámának időszakának kárvallottjai településgazdálkodási szempontból elsősorban az üdülőkörzet Balaton-parton elhelyezkedő városai voltak. A háttértelepülések ugyanakkor a térségi átlagnál jóval csekélyebb fajlagos költségekkel tudták átvészelni ezt az időszakot.

2. táblázat: A koronavírus-járvány első hulláma idején az összes önkormányzatnál jelentkező pluszfeladat, adatközlők által jelzett egy lakosra jutó költsége a különböző településcsoportokban

Costs of surplus assignments assumed by local governments during the first surge of Covid-19 (HUF/capita)

Településcsoport	Parti települések	Háttértelepülések	Egy főre jutó átlagos költség
Községek	2346,63	1522,37	1809,92
Nagyközségek	2612,55	753,17	2282,60
Városok	2983,76	1029,30	2465,92
Egy főre jutó átlagos költség	2798,44	1332,80	2190,99

Adatok forrása: Települési adatközlés, saját gyűjtés 2020.

A fenti megállapítások szorosan kapcsolódhatnak ahhoz a körülményhez, hogy pandémia idején az üdülőtulajdonosok körében felértékelődik a biztonságosabb, kevesebb kontaktussal járó mindennapokat kínáló vidéki (ez esetben balatoni, Balaton-környéki) üdülőingatlanba történő költözés lehetősége. Ezzel az opcióval vizsgálataink szerint nagy számban és arányban éltek is az ingatlantulajdonosok. A településvezetők becslése szerint az üdülőkörzet egésze tekintetében átlagosan az üdülőtulajdonosok 26%-a költözött

huzamosabb időre a Balaton térségébe a kijárási korlátozások ideje alatt. Ez az arány a parti települések körében jóval magasabb, 35%-os, ebből a körből mindössze Kőröshegy és Felsőpáhok adatközlője nem jelzett tartósan a településen tartózkodó nyaralótulajdonost.

Az üdülőkörzet önkormányzatainak 70%-a jelezte, hogy a korlátozásokkal terhelt időszakban megnövekedett a helyben tartózkodó népesség száma. A becsült népességnövekmény meghaladta a 30 ezer főt, ennek 85%-a 26 ezer fő a közvetlen parti településre összpontosult. Bizonyos települések (Balatonkenese, Balatonfüred, Balatonfenyves) esetében a válaszadók 2-3 ezer fős népességnövekményt is reálisnak tartottak. A háttértelepülések esetén elsősorban a kiterjedt külterületi lakott részekkel (szőlőhegyekkel) rendelkező településeken volt jellemző az üdülőingatlanokba történő tömeges leköltözés (Dörgicse, Pécsely, Szentbékáll). Az üdülő- és zártkert tulajdonosok tömeges megjelenése sok esetben bizalmatlanságot váltott ki az állandó lakosokból, amely kapcsán kialakuló konfliktusok kezelése szintén az önkormányzat feladatáént jelentkezett.

Kapcsolatrendszer

A térségi kapcsolati hálók feltárása, az önkormányzatok válsághelyzeti működése, döntéshozatali mechanizmusainak megismerése, a hivatalok, kinevezett és választott tisztviselők válságkezelésben betöltött szerepének vizsgálata érdekében felkértük a válaszadókat, hogy nevezzék meg azokat a személyeket, intézményeket, akikkel, amelyekkel a polgármester járványhelyzet miatt helyi intézkedések meghozatala kapcsán egyeztetett. Különösen annak fényében volt fontos ezt vizsgálni, hogy a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXCVIII. törvény 46. § értelmében veszélyhelyzetben a települési önkormányzat képviselő-testületének, feladat- és hatáskörét a polgármester gyakorolja. Ez a felhatalmazás akár okot adhatott volna egyes polgármestereknek arra, hogy számukra fontos, ám a képviselőtestület által nem támogatott döntéseket hozzanak. A kérdőívben kifejezetten a koronavírus-járvánnyal összefüggő vis maior intézkedések egyeztetését, kommunikációját monitoroztuk.

Eredményeink szerint mindössze két polgármester nem említett olyan személyt, intézményt, akikkel felvette volna a kapcsolatot – sőt, még a saját képviselőtestületével való együttműködést sem jelezte. Az összes megkérdezett 88%-a viszont rögzítette, hogy a képviselőtestülettel és a jegyzővel egyaránt egyeztetette a döntéseit. A vá-

laszok tanúsága szerint tehát az elsőpró többség nem élt vissza a kínálkozó helyzettel, és a demokratikus önkormányzatiság alapelveit érvényesítve hozott döntéseket.

3. táblázat: A válaszadók által tett említések megoszlása a „A koronavírussal kapcsolatos vis maior helyi intézkedések meghozatala során kívül, kikkel egyeztetett a polgármester” kérdés vonatkozásában

Involved actors in vis maior local decision-making

Polgármesterrel egyeztető személyek, intézmények	Említések gyakorisága	Említések aránya az összes megkérdezett (n=180) között
Helyi képviselőtestület	168	93,33%
Jegyző	168	93,33%
Alpolgármester	148	82,22%
Helyi orvosok, egészségügyi szakdolgozók	146	81,11%
Helyi rendőrség	134	74,44%
Szomszéd település polgármestere	118	65,56%
Térségi országgyűlési képviselő	101	56,11%
Járási Hivatal	78	43,33%
Helyi civil szervezetek	78	43,33%
Helyi egyházi vezető	66	36,67%
Helyi vállalkozók	56	31,11%
Megyei Kormányhivatal	43	23,89%
Nemzeti Népegészségügyi Központ	37	20,56%
Megyei Önkormányzat	24	13,33%
Kormányzati tisztviselő (miniszter, államtitkár, helyettes államtitkár)	20	11,11%
Helyi szellemi elit	15	8,33%
Megyei rendőr főkapitányság	12	6,67%
Balaton Fejlesztési Tanács elnöke	9	5,00%
Balaton Szövetség elnöke	9	5,00%
Egyéb szereplővel zajlott egyeztetés	18	10,00%

Adatok forrása: Települési adatközlés, saját gyűjtés 2020.

Az interjú egy pontján a válaszadók kifejtették, milyen önkormányzati és **térsgéi léptékű feladat- és hatásköri változtatásokat** tartanak indokoltnak annak érdekében, hogy a jövőben, a pandémiához hasonló krízishelyzetek kezelése eredményes lehessen. A települési önkormányzatok vonatkozásában a többség (62%) nem nevesít feladat- és hatásköri változtatási javaslatot, hiszen jellemzően elégedettek voltak a rájuk ruházott veszélyhelyzeti hatáskörökkel. Ezzel szemben térségi léptékben a relatív többség változtatásokat tart szükségesnek (44%), a járványos helyzethez hasonló krízisek térségi léptékű kezelésében látnak fejlődési lehetőséget. A szöveges kiegészítések meglehetősen szerteágazóak, azonban a legnagyobb súllyal felmerülő probléma az döntések meghozatalához szükséges információk és az ezeket azonos időben biztosító hivatalos információs csatornák hiánya. Ennek fényében fontos megemlíteni a 3. számú táblázat kapcsán, hogy több válaszadó külön is kiemelte az érintett országos egyéni választókerület országgyűlési képviselőjét, mint a védekezéssel kapcsolatos információáramlás és eszközbeszerzés (pl. maszkok, fertőtlenítőszer) kulcsszereplőjét. Számos, a helyi döntéshozatalhoz szükséges háttérismeret rajtuk keresztül jutott el a polgármesterekhez, jóval korábban, mint ahogy azokat az illetékes hivatalok kommunikálták feléjük. A 3. táblázatból azonban látszik, hogy ennek ellenére a településvezetők csak valamivel több, mint fele állt aktív kapcsolatban a parlamenti képviselővel, tehát az információk e csatornán keresztül történő megszerzésének lehetőségével messze nem kihasználított mértékben éltek az adatközlők. A kormányzati tisztségviselőkkel való kapcsolati tőke szempontjából a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet helyzete speciális. A térség helyzetét nem feltétlenül az teszi kiváltságossá, hogy a térség egyik országgyűlési képviselője kormányzati tisztségviselő, hanem az, hogy az üdülőkörzeti jelleg miatt számos vezető tisztségviselőnek vannak térségi kötődései. Azon településeken, ahol valamely miniszternek, államtitkárnak van helyi kötődése, jellemzően előnyösebb helyzetben vannak, hiszen a polgármester érthető módon igyekszik ezt a kapcsolati tőkét hasznosítani – a pandémiával kapcsolatos döntéshozatal tekintetében is. Hozzá kell tenni, hogy a 20 említés ennek tükrében nem

kifejezetten tűnik magas számnak, ugyanakkor tény, hogy erre a körülményre a településvezetők több esetben felhívták a kérdezőbiztosok figyelmét.

A fentiekől függetlenül fontos tanulság, hogy adataink szerint a helyi döntések meghozatalában a legfontosabb szerepet a helyben meglévő tudás és kapcsolatrendszer játszotta. A területi közép-szint intézményei, valamint az üdülőkörzet koordinációs és érdekképviselői szervei – a feladatok és hatáskörök törvényben rögzített elosztásából következően – jóval kisebb befolyással voltak a helyben megszervezett járványügyi védekezésre, mint a település helyi erőforrásai és a központi kormányzathoz a legrövidebb utat megtestesítő országgyűlési képviselő.

A Balaton Fejlesztési Tanácsot szerepe és jogszabályi felhatalmazásai fejlesztési koordinációs testületként nyilván nem a pandémiás krízishelyzetek kezelésére teszik alkalmassá, ugyanakkor a térségi érdekegyeztetésben, vagy éppen a tapasztalatok összegyűjtésében szerepe lehet, ugyanúgy, ahogy a térségi önkormányzatok érdekképviselőtét ellátni hivatott Balatoni Szövetségnek is. A hiteles információk áramoltatásán túl a válaszadók egy része éppen abban látta a balatoni térségi szintű intézmények jövőbeni ideális kríziskezelő szerepét, hogy a települési érdekeket összehangolva, közös, minden önkormányzat számára elfogadható és alkalmazható térségi direktívákat határoz meg veszélyhelyzetben (pl. turisztikai vonzerők látogathatóságának egységes veszélyhelyzeti szabályozása). Ehhez azonban megfelelő jogszabályi felhatalmazások is szükségesek.

A válaszadó polgármesterek, jegyzők, alpolgármesterek településükre lebontott hivatalos járványügyi statisztikákkal nem rendelkeztek, azok elemei csak eseti jelleggel jutottak el hozzájuk (pl. a járási hivatal, háziorvos, rendőr, polgárőr, vagy a lakosok nem dokumentált közlése alapján). Ugyanakkor helyismeretüknek, kapcsolatrendszerüknek, és bizalmi tőkéjüknek köszönhetően a leglényegesebb információkhoz hivatalos tájékoztatástól függetlenül a legtöbb esetben hozzá tudtak jutni. Mindennek következtében az alábbi adatokat kellő óvatossággal kell értelmeznünk, azonban a közlések a járvány első hullámának meglehetősen alacsony szintű kiterjedtségére

utalnak az üdülőkörzetben. A betegség gyors terjedésének megfékezését vélhetően nagyban segítették az Operatív Törzs által időben meghozott korlátozó intézkedések, a válaszadók 94,5%-a ezeket eredményesnek, hatásosnak tartotta.

A térség nem hivatalos, alternatív, településvezetői *adatközlésen alapuló koronavírus-statisztikája* az alábbiak szerint alakult az adatfelvétel időpontjáig. A kiemelt térség 19 érintett településén mindössze 66 pozitív eset volt ismert az adatközlők előtt. Ez 16 esetben 1-3, lényegében elszigetelt fertőzöttet jelent. Siófokon és Tapolcán 5 illetve 9 volt a fertőzöttek száma, az egyedüli kiugró érték Keszthelyhez köthető, ahol 29 fertőzött helyi lakosról tudott a polgármester 2020. október elején. Az első hullámban tapasztalható adatokhoz képest kiugró esetszám egy, a médiában is kommunikált helyi góc eredménye, melyről a polgármester is 2020. április 9-én azonnal tájékoztatta a közvéleményt a közösségi médiában.³ Sajnálatos tény, hogy a 66 koronavírusos esetből 4 a beteg halálával végződött.

Az önkormányzati hivatalok és önkormányzati intézmények működését, feladatellátását a vizsgált időszakban lényegében nem érintette a járvány. Mindössze egy önkormányzati hivatali dolgozó, valamint három egyéb intézményi munkatárs betegedett meg a válaszadók közlése szerint. Bár a hatósági karanténok elrendeléséről ugyancsak nem volt egységes a településvezetők tájékoztatása, azonban a pontosan megadott, illetve becsült adatok alapján megállapítható hogy mintegy 3100 fő (pontosan 1021 és körülbelül becslés gyanánt 2100 karantén-elrendelést említettek a válaszadók) volt a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben hatósági házi karanténban. Mindössze 10 kistélepülést kerülte el a járvány ilyen hatása. A karanténban lévők ellátása és bizonyos helyzetekben elhelyezésük is, az önkormányzat beavatkozását, közreműködését tette szükségesé, e téren is bővítve ellátandó feladataik listáját.

IDAIG APRÓ!!!

Összegzés

Kérdőíves felmérésünk eredményei nyomán elmondható, hogy a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet településeit a Covid-19 járvány első hullámának közvetlen, elsősorban egészségügyi hatásai csekély mértékben érintették, azonban szerteágazó közvetett hatásai a térség működésének

számos szegmensét alakították át. Tekintettel a kérdőíves adatfelvétel célcsoportjára, tanulmányunkban elsősorban az önkormányzatokat érintő költségvetési, működési hatásokat, feladatellátásban jelentkező terheket, az ebből származtatott költségeket, mindezek területi és települési különbségeit vizsgáltuk. A települési önkormányzatokat érintő bevételekiesések és elvonások elsősorban az üdülőkörzet városait és parti településeit érintették érzékenyen. Főként azok a települések küzdhetnek súlyos deficittel, ahol a turisztikai ágazat gazdasági hegemoniája figyelhető meg. Ugyanakkor a csekélyebb gazdasági potenciállal rendelkező településeken, főként kistélepüléseken az összecsúszás nem jelentős bevételek kiesése, elvonása is rendkívül érzékenyen érintheti egy település gazdálkodását, hiszen a terepi információk szerint sok esetben éppen jövőbeni a fejlesztések kerültek veszélybe, vagy váltak megvalósíthatatlanná.

A vizsgálat az önkormányzatok válságmenedzselése szempontjából számos tanulsággal szolgált. A gazdasági nehézségekkel szembeesülő települések számos felületen aktívan részt vettek a krízishelyzet kezelésében, enyhítésében, a helyi járványügyi védekezés megszervezésében, amelyek esetenként igen jelentős költségvonzattal is jártak. A térség egészének helyzetét bonyolította az üdülőkörzeti jelleg, hiszen az üdülőtulajdonosok turisztikai szezonon kívüli nagy számú jelenléte a szolgáltatások igénybevételében, illetve néha azok szükségében is megmutakozott. Ugyanakkor a térség önkormányzatai különösen a parti településeken szezonálisan idomulni képesek a megnövekedett forgalomból adódó igényekhez, többletfeladatokhoz. Tapasztalható volt, hogy a helyben meglévő információk és kapcsolati tőke mellett a tapasztalatok szerint különösen a központi kormányzati kapcsolatok bizonyultak értékesnek a válságkezelési intézkedések végrehajtása során. Területpolitikai vita tárgya lehet, hogy szükséges-e a térségi szintű válságkezelés érdekében megerősíteni a funkcionális térségek intézményrendszerének forrásait, feladat- és hatásköreit illetve a területi önkormányzati közép-szint intézményeinek jogosultságait, erőforrásait.

Tekintettel arra, hogy a járvány első hulláma főként a megbetegedések és azok egészségügyi következményei vonatkozásában a Balaton Ki-

emelt Üdülőkörzetben enyhe volt, fontos lenne a vizsgálat megismétlése a járvány elmúltát követően. Okkal feltételezhető, hogy a 2020. őszen kezdődő közösségi terjedésű járvány jóval súlyosabb következményekkel járt az üdülőkörzet területén, mint a tavaszi időszakban. Emellett egy jövőbeni vizsgálat alapkérdése lehet, hogy az elhúzódozó válsághelyzetet hosszan tartó költségvetési mozgáster-csökkenést, a feladatok újbóli átstrukturálását, a védekezés második, esetleg harmadik elhúzódozó szakaszát miként voltak, lesznek képesek menedzselni az üdülőkörzet önkormányzatai, és milyen társadalmi-gazdasági bázisról kezdődhet meg a gazdasági újjáépítés.

**FEKETE KÁROLY – DOMBI GÁBOR
– OLÁH MIKLÓS**

Felhasznált irodalom

1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és területrendezésről

2000. évi CXII. törvény a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területrendezési tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról

2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról

2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és kiemelt térségeinek területrendezési tervéről

46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében

elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről

87/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet a várakozási díj megfizetésének a veszélyhelyzet során alkalmazandó eltérő szabályairól

92/2020. (IV. 6.) Korm. rendelet Magyarország 2020. évi központi költségvetésének a veszélyhelyzettel összefüggő eltérő szabályairól

140/2020. (IV. 21.) Korm. rendelet a Gazdaságvédelmi Akcióterv keretében a koronavírus - járvány gazdasági hatásainak mérséklése érdekében szükséges adózási könnyítésekről

Kabai Gergely (2014): A balatoni társadalom kohéziójának kérdései. Területi Statisztika 54/4, pp. 376-392.

Kolin Péter – Lüttmerdingné Balla Mónika (2020): Önkormányzati összefogás koronavírus-járvány idején. Önkormányzat, 2020/ 2. negyed-év. pp. 9-18.

Kovács Sándor Zsolt (2020): Települési önkormányzatokat érintő bevételekiesések a járványhelyzetben. Tér és Társadalom, 34. évf. 2. sz. pp. 189-194

Obádovics Csilla (2020): A Balaton régió népességdinamikája 2017-2062 között. Földrajzi Közlemények, 144:1, pp. 27-42.

Oláh Miklós (2020): Autonómia, ambíció, alkalmasság, avagy kik irányítják közügyeinket helyben? In: Veszprém Megyei Önkormányzati Almanach (szerk.: Zongor Gábor) Comitatus Könyvek Veszprém, 2020.

Pálné Kovács Ilona (szerk. 2020): Önkormányzati szerepek a koronavírus-járvány kezelésében – Műhelytanulmány. MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete. Pécs, 2020.

http://www.docs.rkk.hu/rkkweb/Palnea_et_al_onkormanyzati_szerpek.pdf
Valentin Szilveszter (2020): Az egyes helyi adóbevételek alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet települési önkormányzatainál, kézirat. Keszthely, 2020

Zongor Gábor (2020): Egyedül nem megy (még az önkormányzatoknak sem). Comitatus. 30 (236) pp. 42-53. 2020.

Jegyzetek

1. Valentin Szilveszter: Az egyes helyi adóbevételek alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet települési önkormányzatainál, kézirat. Keszthely, 2020.

2. Kérdőbiztosok: dr. Csákváriné Joó Zsuzsanna, Dombi Gábor, Fekete Károly, Fekete-Páris Judit, dr. Horváthné Labát Márta, Lukács Zsófia, Kulics Beatrix, Magyarfalvi Attila, dr. Némethyné Péterffy Ilona, Oláh Miklós.

3. https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=631239107433047&id=344967909393503

Fenntarthatóság és körforgásos gazdaság szemlélete a Balaton Turisztikai Térségben

A jelenlegi gazdasági rendszert a fogyasztás és a termelés lineáris szemlélete határozza meg. A nyersanyagokat kitermelik a természetből és termékeket állítanak elő belőle. A termékek - használatát követően - egy részéből nagy mennyiségű hulladék jön létre, egy másik része lerakásra kerül. Az elmúlt évtizedekben a körforgásos gazdaság egyre jelentősebb és népszerűbb fogalomává vált, mert a gazdasági élet szereplői és a döntéshozók a jelenlegi gazdasági rendszer helyett új alternatívákat keresnek. A turizmus hozzájárul a foglalkoztatáshoz, a gazdasági növekedéshez, a turisztikai célokra létrehozott infrastruktúra és a létrehozott vagy fenntartott munkahelyek segítik a helyi, vidéki vagy kevésbé fejlett területek fejlesztését (Turisztikai Világszervezet (WTO) (2017)) A turizmus meghatározó jellemzője az utazás. A nemzetközi turisztikai trend szerint egyre több ember utazik, többször utaznak. Ez többek között egy gyorsan növekvő, olcsó nemzetközi légitársasági szektornak és az úti célok növekvő számának köszönhető. Ezek a trendek komoly veszélyt jelentenek a turizmus környezeti fenntarthatóságára a széndioxid kibocsátás csökkentését célzó intézkedések ellenére. A „körforgásos gazdaság” fogalma a fenntarthatóság egy új perspektívája, mely egyre szélesebb körben terjed a turisztikai ágazatban is a fenntartható fejlődés és a nagyobb jövedelmezőség elérése érdekében

főként a különböző (szállodai-, élelmiszer- és szabadidős) ágazatokban történő szolgáltatások nyújtása, valamint az építkezésekhez kapcsolódó anyagok áramlása terén (energia, élelmiszer, víz stb.)

Bevezetés

A Balaton turisztikai térség hazánk *legkedveltebb turisztikai desztinációja*. Közép-Európa legnagyobb tava egész évben várja az ide érkezőket. A Balaton turisztikai termékkínálata erőteljes változást mutat az elmúlt 10, de akár 20 évet tekintve, turisztikai kínálatában mennyiségi és minőségi fejlődés ment végbe, a kínálat diverzifikálódott. Az elmúlt évek, évtizedek tudatos fejlesztések eredményeként ma már egész éven át élvezhető, egyedülálló természeti- és élménydús szabadidős programkínálatot nyújtó desztinációvá érett. A fő vonzerő ma is a Balaton, Közép-Európa legnagyobb tava, valamint a Balaton-felvidéki tanúhegyek, azonban egyéb szabadidős, és turisztikai aktivitások is színesítik a kínálatot, a 2000-es évekbeli egyprofilú, a vízparti nyári üdülésre alapozott tömegturisztikai jellegéhez képest. A belföldi turisták közül a visszatérő vendégek aránya jelentős, akik leginkább a természeti vonzerők, a táj szépsége, a látványpanoráma, a csendes és nyugodt, biztonságos nyaralás és kikapcsolódás, a

fürdőzés, a vitorlázás, a horgászat, a túrázás, és a rekreáció miatt térnek vissza.

A tartósan versenyképes és fenntartható Balaton térség megteremtéséhez alapvető feladat, hogy a környezeti és kulturális értékeket megőrizzük, a turisztikai kínálatot bővítsük és elősegítsük az ebben érdekelt szereplők és intézmények kooperációját.

A szakirodalom szerint a fenntarthatóságot három dimenzióban értelmezhetjük: a gazdaság, a természet és a társadalom összefüggésében, amelyeknek harmóniában kell lennie. Ezt úgy érhetjük el, ha takarékosan hasznosítjuk az erőforrásainkat, megőrizzük a környezet értékeit. Az innovációnak minőségi változást kell tartalmaznia, a fenntartható termelés és fejlődés koncepciója is csak szemléletváltás következtében valósulhat meg.

Jelen tanulmány célja hogy, a kereskedelmi szálláshelyeken realizálódó vendégforgalom tükrében vizsgálja az elmúlt 10 évben történt változásokat, turisztikai trendeket. Ezen adatok ismerete fontos input lehet ahhoz, hogy a Fenntarthatóság és Körforgásos Gazdaság keretrendszere a Balaton turizmusába is egyre tudatosabban beépüljön. Az elemzéshez a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) kereskedelmi szálláshelyi vendégforgalmi adatait vettük alapul. *Itt jegyezzük meg, hogy a KSH kereslet-felmérési adatköre szolgáltat turizmusra vonatkozó adatokat, illetve a Balatonnál is egyre nagyobb volumenben jelenik meg a „láthatatlan” turizmus – második otthonnal rendelkezők, vagy egynapos kirándulók.*

A koronavírus járvány miatti hiányos adatszolgáltatás következtében az adatok összehasonlíthatósága 2020. március tárgyhónaptól korlátozott, így jelen cikkben a 2020-as adatokat nem vizsgáljuk.

A körforgásos gazdaság elméleti háttere

Napjaink gazdasági modelljében a lineáris megközelítés a meghatározó a termelés és a fogyasztás terén. A termék felhasználása után hulladék képződik, és ez lerakásra kerül. A jelenleg használt gazdasági modell helyettesítésére az üzleti élet szereplői számára a körforgásos gazdaság lehet a legmegfelelőbb, mely az elmúlt évtizedekben egyre népszerűbbé vált. A modell egyik elve a gazdasági növekedés és az erőforrás felhasználás szétválasztása, ami az erőforrás-termelékenység hatékonyságának javításához vezethet. A körforgásos gazdaság alkalmazása a környezeti és társadalmi haszon mellett új gazdasági, valamint foglalkoztatási potenciált foglal magában. Az Európai Unió, illetve tágabb értelemben a fejlett országok jelentős szerepet játszanak a körforgásos gazdaság modelljének megalkotásában és kivitelezésében. (KIRCHHERR et al. 2017)

A körforgásos gazdaság (Circular Economy, CE) fenntartható gazdasági paradigma (GEISSDOERFER ET AL. 2017), amelyet új üzleti modellek (LEWANDOWSKI 2016) és felelős fogyasztók (BORRELLO ET AL. 2017) tesznek lehetővé. Azt mondhatjuk, hogy a CE legfőbb célja a fenntartható fejlődés előmozdítása a környezeti nyomásnak a gazdasági növekedésből való szétválasztása révén (BRUEL ET AL. 2019). A CE koncepció meghatározza a termelés és fogyasztás alapelveit, ami radikálisan különbözik a mai piacgazdaságban uralkodó lineáris „take-make-use-dispose” „vedd el-csináld-használd-dobd el” rendszertől, ami folyamatos növekedésen és növekvő erőforrás-átvitelen alapul.

A szakirodalom szerint a CE egy új gazdasági rendszer, amelynek célja az erőforrás-felhasználás hatékonyságának növelése, a gazdaság, a környezet és a társadalom közötti meglévő egyensúly javítása érdekében. Ebben a sorban a CE koncepcióját nemrégiben új fejlesztési stratégiának javasolták, amelynek célja a gyors gazdasági

növekedés, valamint a nyersanyag- és energiahiány közötti ellentmondás enyhítése (CHRISTIS ET AL. 2019). Noha a CE-nek eddig nincs általánosan elfogadott meghatározása, a CE magja az anyagok zárt áramlása, valamint a nyersanyagok és az energia több fázisban történő felhasználása (GAN ET AL. 2013). A „3R” alapelveket - az anyagok és az energia redukcióját, újrahasznosítását és újra feldolgozását - gyakran idézik a három lehetséges gyakorlati megközelítés leírására (a hulladék csökkentésének, újrafelhasználásának és különösen az újrafeldolgozásnak a célja a hulladék ártalmatlanításának egyetlen elfogadható módja lett (AHMADI 2017, HUANG ET AL. 2018). Ezt a koncepciót sok ország környezetvédelmi politikája követi a meglévő környezeti problémák megoldásának lehetséges stratégiájaként (PRESTON AND CARR 2018).

A kormányok fő célja a gazdaság és a társadalom fenntartható fejlődésének és környezetvédelmének előmozdítása.¹

A körforgásos gazdaság KIRCHHERR ET AL (2017) szerint egy olyan gazdasági rendszer, amelyben a termelési, disztribúciós és fogyasztási folyamatokban hulladéktermelés helyett az anyagok újrahasználatára, újrahasznosítására kerül sor. Mikro szinten, mint termékek, cégek, fogyasztók; mezo szinten, mint ökoipari parkok és makro szinten, mint város, régió, nemzet és nemzetek feletti szinten azzal a céllal működik, hogy garantálja a fenntartható fejlesztést, a fenntartható fejlődést. (KIRCHHERR ET AL., 2017) Változásoknak kell történni az értékláncok teljes hosszában a termék tervezésétől az új üzleti modellekig, valamint a hulladék újrahasznosítása, új erőforrássá történő alakításától a felelős fogyasztói hozzáállásig. Ezek a technológia, a szervezés, a finanszírozási módszerek, a társadalom és a szabályozások megújulását is követelik.

Az Ellen MacArthur Alapítvány (2015) a körkörös gazdaságot helyreállító gazdasági rendszerként írja le, amelynek célja a termékek, alkatrészek és anyagok hasznosságának fenntartása, és ezért értékük megőrzése. A koncepció azon az elképzelésen alapul, hogy az anyagokat a zárt hálózatban használják fel. Ezért magában foglalja, de nem korlátozódik a fenntartható öko-tervezési-, energia- és anyaghatékonysági intézkedésekre, valamint az úgynevezett 3R hulladékhierarchi-

ájában meghatározott stratégiákra: csökkenés, újrafelhasználás, újrahasznosítás (Európai Környezetvédelmi Ügynökség, 2016). Az Ellen McArthur Alapítvány a CE megvalósításának négy fő elemét határozta meg. Az első a körkörösség és az életciklus-alapú szemlélet megjelenítése már a gazdasági tervezés folyamata során (Circular Economy Design). A második feltétel az új, innovatív üzleti modellek kifejlesztése és alkalmazása (kölsönösen előnyös, akár ágazatközi üzleti megállapodások, platformok révén); harmadik elemként említi a tanulmány a termékek életciklusának lehető legnagyobb mértékű meghosszabbítását (együttal a hulladékok keletkezésének visszaszorítását); s végül negyedik szempontként jelenik meg a rendszerszintű ösztönzők és a kedvező gazdasági (üzlet) környezet megteremtése. Ez utóbbi területen a kormányzati szereplők felelőssége és jelentősége óriási.

A körforgásos gazdaságot regeneráló gazdaságként jellemzik, amelynek célja, hogy a termékeket, alkatrészeket és anyagokat a legmagasabb szintű hasznosságon és értéken tartsa (PAMFILIE ET AL., 2018). CORONA ET AL. (2019) a körforgásos gazdaságot fenntartható gazdasági rendszernek tekinti, ahol a gazdasági növekedést elválasztják az erőforrások kiaknázásától, a természeti erőforrások csökkentésén és újrakeringetésén keresztül.

Több alternatív gazdaságfejlesztési koncepció is megjelent a lineáris gazdaság leváltására, mint a kék gazdaság, az ipari ökológia, a megosztáson alapuló gazdaság, funkcionális gazdaság, digitális gazdaság és a körforgásos gazdaság. Ezek közül a koncepciók közül a funkcionális, a megosztáson alapuló, a digitális és a körforgásos gazdaság általánosan a legismertebb. Ezek az újonnan megjelenő modellek különböző módon viszonyulnak a fenntarthatósághoz. A körforgásos gazdaság törekszik a különböző koncepciókat, törekvéseket, új üzleti megközelítéseket magába foglalni, integrálni és ezt egy egységes gazdaságfejlesztési koncepcióként szemléltetni, bár a stratégiát még nem lehet összefüggőnek tekinteni és alakulóban is van, mégis az *Európai Unió gazdaságfejlesztési koncepciójává* vált.

A körforgásos gazdaság fontos szempontja, hogy minél tovább *meg akarja őrizni a termelési-gazdasági tevékenységek során a terméke,*

az anyagba fektetett munkát és energiát, tehát jelentős célja a struktúra és az anyag megmentése. Ahhoz, hogy ezt a célt meg tudja valósítani olyan értékmegőrző, értékelújító, újra feldolgozó rendszereket hoz létre és egyben működtet is, amelyben a gazdaság szereplői fontos szerepet kapnak. A tervezőtől a gyártón át, a felhasználóig bevonja a gazdaság szereplőit. Ennek segítségével meghosszabbítja az anyag, és a gazdasági folyamatokban már strukturált anyag, azaz a termék idejét a gazdasági folyamatokban.

A körforgásos gazdaság jellemzője és előnye is egyben, hogy új anyaggazdálkodási és üzleti modelleket vezet be az erőforrás-hatékonyságot kihangsúlyozva, miközben véges és kimeríthető erőforrásokra épít. Ezekkel a modellekkel redukálja a gazdaság erőforrásigényét és egyben biztosítja a vállalkozások jövedelmezőségét. Tudatos tervezéssel azonosítja és megszünteti a hulladékokat, kibocsátásokat, mint az üvegházhatású gázok, levegő-, talaj-, vízszennyezés a gazdasági tevékenységekben, folyamatokban. Ezeket elpazarolt anyagokként, energiaként, erőforrásként tekinti.

Fontos kiemelni, hogy az egészségre, a környezetre veszélyt jelentő káros anyagok felhasználását felszámolja, mivel ezek olyan anyagok, amelyeket nem lehet a gazdaságba visszaforgatni vagy kibocsátani a környezetbe. A természeti rendszerek regenerálódását kiméli azzal, hogy mérsékli az elsődleges nyersanyagok felhasználását, a káros kibocsátásokat, ezzel ösztönzi a másodlagos nyersanyagok felhasználását és hozzájárul a talajok szerves anyag tartalmának, széntartalmának növekedéséhez. Az új technológiák, az innováció, a környezettudatos tervezés, a javítás és karbantartás szintén kiemelt helyet foglal el a körforgásos gazdaságban, mivel így tudja az anyagokat, termékeket, alkatrészeket a legmagasabb értéken tartani, vagyis a beléjük fektetett energiát és munkát minél tovább megtartani. Itt nem cél a tulajdonlás a hangsúly egy felhasználói típusú fogyasztói magatartáson van.

A Balaton turisztikai térség vendégforgalmi adatainak értékelése

A Balaton turisztikai térség szerepe Magyarország turizmusában

A Balaton turisztikai régió kiemelt jelentőséggel bír a magyar turizmusban: Budapest után a második legvonzóbb (legtöbb kereskedelmi szálláshelyi vendégéjszakát realizáló) turisztikai desztináció Magyarországon. A belföldi vendégforgalmat alapul véve pedig a legnépszerűbb, vagyis legtöbb vendégéjszakát regisztráló turisztikai térség.

A KSH vendégforgalmi adatok alapján megállapítható, hogy az elmúlt 10 évben a desztináció turizmusa számottevően bővült: mind a külföldi, mind pedig a belföldi vendég- és vendégéjszaka-szám adatsorában jelentős növekedés figyelhető meg.

2019-ben 2 millió vendég mintegy 6,2 millió vendégéjszakát generált, ami az országos adatok 20%-át jelenti. 2010-ben 1,3 millió vendég kereszte fel a Balaton térséget, 4,3 millió vendégéjszakát töltve a térségben, amely adat a teljes magyarországi vendégéjszakák 22%-át adta.

Az átlagos tartózkodási idő a vizsgált időszakban kismértékben csökkent: 2019-ben 3,1 napot, 2010-ben 3,4 napot töltöttek a térségben a vendégek. Ez azonban továbbra is jelentősen meghaladja az országos átlagot (2019: 2,4 nap, 2010: 2,6 nap).

Az országosan a kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégéjszakák számából a Balaton részesedése a vizsgált időszakban (2010–2019) az összes vendégéjszaka szám tekintetében 20-22% körül alakult. A külföldi vendégforgalom esetében ez az arány 13-17% között mozgott, és csökkenő tendenciát mutatott az elmúlt időszakban. Ennek hátterében szerepet játszott, hogy Budapest az elmúlt években a külföldiek körében nagyon sikeresen pozícionálta magát. A belföldi turizmus stabilan tartja a 27-28%-os részesedését. Kijelenthetjük, hogy a Balaton népszerűsége a vizsgált időszakban töretlen maradt, a belföldi vendégforgalom alapján mindvégig megtartotta vezető szerepét.

A Balaton vendégforgalmának alakulása a 2010–2019. közötti időszakban

A 2010–2019 időszak adatait vizsgálva a Balaton térségben elmondható, hogy az egyes évek teljesítménye is pozitív, stabil növekedés figyelhető meg szinte valamennyi szegmens (belföld, külföld) esetében. A vizsgált időszakon belül, 2013-ban a kereskedelmi szálláshelyi vendégéj-

szakák száma ismét meghaladta a 2009-2010-es válság előtti adatait, 2014-ben pedig már több, mint 5 millió vendégéjszaka generálódott a kereskedelmi szálláshelyeken a desztinációban. A vendégéjszakák száma 2017-ben lépte át a 6 milliót.

A belföldi adatokat vizsgálva, szintén markáns növekedés tapasztalható: a 2010-ben regisztrált 960 ezer vendégérkezéssel szemben a vendégek száma 2019-ben meghaladta a 1,5 milliót, ami 62%-os bővülést jelent. A belföldi vendégéjszakák száma szintén nagymértékű, 54%-os emelkedést mutatott az elmúlt években: 2019-ben 4,2 millió vendégéjszaka keletkezett a Balaton térségben a 2010-es 2,7 millió éjszakával összevetve. A bűvös 4 milliós határt már 2017-ben megközelítette, 2018-ban pedig meg is haladta a régió.

A belföldi és külföldi vendégéjszakák aránya átrendeződött az elmúlt évtizedben. Míg 2010-ben 62% volt a belföldi vendégéjszakák aránya, 2019-ben folyamatos emelkedés mellett elérte a 68%-ot, amely átrendeződés eredményeként 2019-ben 10-ből csaknem 7 vendégéjszakát a hazai vendégek töltöttek el a Balatonnál.

A külföldi vendégek száma 2019-re 39%-kal növekedett 2010 adataihoz viszonyítva, ez abszolút számokban kifejezve: 2019-ben 467 ezer,

2010-ben 337 ezer vendéget jelent. A külföldi vendégéjszakák száma 1,6 millió éjről (2010) megközelíti 2019-re a 2 millió éjszakát a kereskedelmi szálláshelyeken, ami 21%-os növekedést mutat. Megjegyezzük, hogy az előző két évben (2017-ben és 2018-ban) meg is haladta a 2 millió vendégéjszakát, vagyis látható, hogy a külföldiek körében is sikerült a Balatont népszerűbbé tenni.

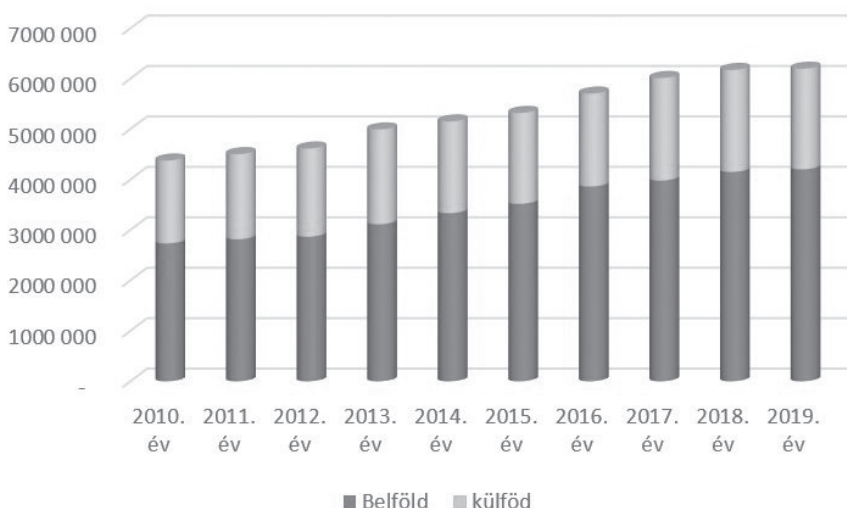
Az átlagos tartózkodási idő 3,4 napról 3,1 napra csökkent, ez jellemzően a külföldi vendégek utazási szokásainak változásával, a küldőországok átstrukturálódásával magyarázható, amely a 10 év során jelentősen megváltozott. A külföldi vendégek átlagos tartózkodási ideje 4,9 napról 4,3 napra esett vissza, ezzel egyidejűleg a belföldi utazók átlagos tartózkodási ideje kismértékben csökkent (2,8 napról 2,7 napra).

A Balaton térség küldőpiacai

A küldőországok rangsorát – ezt az adatkört a rendelkezésre álló információkat figyelembe véve a 2011–2019-es időszak esetében vizsgálva lett – a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák alapján állítjuk fel.

A fő küldő területek rangsorában jelentős átrendeződés tapasztalható az elmúlt évtizedben: a külföldi vendégek által eltöltött vendégéjszaka szám alapján Németország, Oroszország, Cseh-

1. ábra: Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken 2010-2019.

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

ország és Ausztria állnak a TOP 4 helyen 2019-ben. Németország ugyan a csökkenő forgalmával (-15%) stabilan őrzi első helyét, a további három küldőpiac évről évre versenyez az 2-4. helyezéért. Csehországnak az elmúlt hat évben sikerült Hollandiát kiszorítani a TOP 4-ből, és 2019-ben pedig megelőzte Ausztriát is. A desztináció legdinamikusabban fejlődő beutazó piaca Szlovákia (+189%), Lengyelország (+141%), valamint Csehország (+139%) növekedést realizált a vizsgált kilenc évben.

A beutazó vendégforgalmi adatok aránya a küldőpiacokról az elmúlt kilenc évben átalakult, a TOP 10 küldőországból érkező vendégek által

eltöltött vendégéjszakák együttes részesedése 85-87% között mozgott, de a piacok dominanciájának aránya (vagyis az egyes országok részesedése a TOP 10 piacból) kiegyenlítődt.

Területi koncentráció

A Balaton térség turizmusára erős területi koncentráció jellemző, ami a kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmi adataiban is megmutatkozik.

A desztinációban a kisebb földrajzi egységek, ún. mikrotérségek természeti, kulturális, közlekedési infrastrukturális adottságai eltérőek. A turizmus fejlődése során a turisztikai kínálat erős térbeli koncentrációja alakult ki (például a szálláshelyek

1. táblázat: A desztináció TOP 10 küldőpiaca 2011- 2019 között (vendégéjszaka szám alapján)

Külföldi vendégéjszaka szám (ő)	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Helyezés 2011
Külföld összesen	1 688 040	1 747 837	1 879 501	1 819 539	1 803 319	1 843 545	2 033 498	2 022 793	1 975 219	
TOP1 Németország	713 026	699 461	660 039	635 461	645 121	607 729	656 222	652 954	609 300	1.
TOP2 Oroszország	153 278	223 468	306 019	276 768	191 369	185 465	239 727	219 845	215 929	3.
TOP3 Csehország	86 897	88 645	93 210	113 576	128 475	164 227	190 776	207 008	207 926	4.
TOP4 Ausztria	210 082	211 285	247 699	194 212	208 082	209 388	212 779	207 411	197 962	2.
TOP5 Lengyelország	55 861	54 247	63 393	94 823	97 156	105 445	134 650	139 334	134 640	7.
TOP6 Szlovákia	43 306	46 959	50 143	56 854	70 241	91 826	105 925	115 173	125 095	8.
TOP7 Hollandia	81 185	96 240	118 861	98 197	104 603	86 506	93 047	78 148	69 996	5.
TOP8 Ukrajna	26 049	34 802	26 664	22 280	19 833	32 355	28 005	30 184	42 935	10.
TOP9 Dánia	70 000	56 484	55 108	53 537	51 322	51 425	55 421	51 858	42 518	6.
TOP10 Belgium	27 242	26 446	44 891	56 102	51 482	51 782	43 310	41 393	36 163	9.

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

több mint 85 százaléka a part menti sávban található, part mentén „csomópontok” kialakulása stb.)

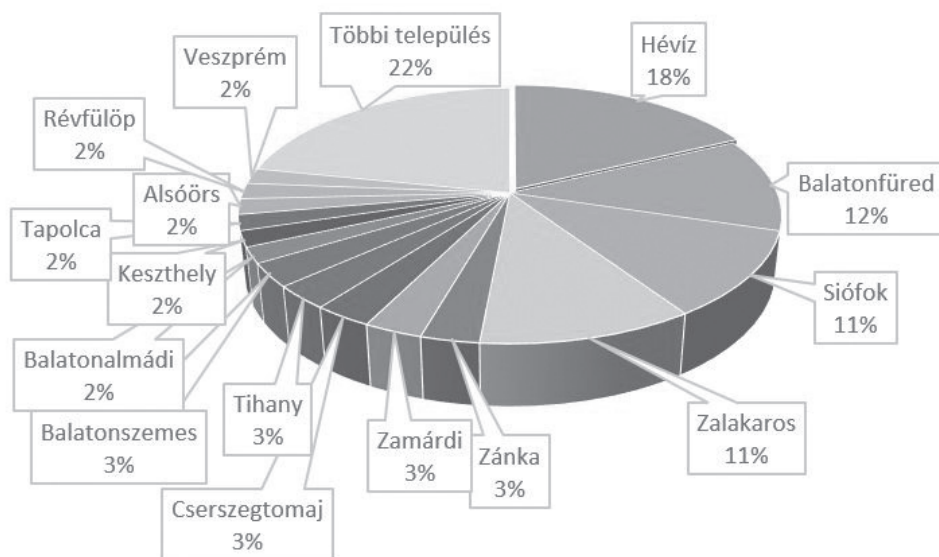
A térség 15 legtöbb kereskedelmi szálláshelyi vendégéjszakát regisztráló települése adja a régió vendégforgalmának több mint háromnegyedét (78%). A 15 úti cél közül 10 partmenti település. A TOP4 település (amelyek közül kettő helyezkedik el a parton) vendégforgalma pedig a desztináció forgalmának felét (52%) adja. Az elmúlt 10 évet vizsgálva elmondható, hogy a vendégforgalom erős területi koncentrációt mutat, ennek csekély mértékű oldódása figyelhető meg 2010 óta. A TOP4 település mindössze sorrendjében változott, a vendégforgalmuk 55%-át adta a teljes desztináció forgalmának 2010-ben, 2019-ben pedig ez arány 52%. A vendégszámot elemezve megállapítható, hogy Siófok őrzi elsőségét, a vendégéjszaka számot tekintve azon-

ban Hévíz regisztrálta a legtöbb éjszakát, utóbbi esetben ez egyértelműen a jellemzően hosszabb átlagos tartózkodási idővel jellemezhető egészségturizmusnak köszönhető. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy Balatonfüred megelőzte Siófok vendégéjszaka adatait 2018-ban. Az átlagos tartózkodási idő Hévízen és Zalakaroson a legmagasabb, 4,3, illetve 3,1 nap, Hévíz megőrizte elsőségét az elmúlt 10 évben.

Időbeni koncentráció, szezonális

A területi koncentráció mellett a vendégforgalom időbeni egyenlőtlensége is megfigyelhető a Balatonnál. A vendégforgalom jelentős növekedése mellett a vendégforgalom erős időbeni koncentrációja alig változott a 10 év során. 2019-ben az összes vendégéjszaka 56%-a generálódott a főszezonban (június-augusztus hónapokban), (külföldi esetben 54%, belföldi esetben 56%),

2. ábra: A kereskedelmi vendégéjszakák számának megoszlása a települések között a Balaton desztinációban (2019)

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

2. táblázat: A kereskedelmi szálláshelyi vendégéjszakák számának alakulása a Balaton desztináció TOP4 leglátogatottabb településén

	Külföld vendégéjszaka					Belföld vendégéjszaka				
	2010. év	2019. év	Résarány 2010.	Résarány 2019.	Változás % 2019/2010	2010. év	2019. év	Résarány 2010.	Résarány 2019.	Változás % 2019/2010
Balaton térség összesen	1 643 993	1 995 852	100%	100%		2 732 723	4 202 002	100%	100%	
Balatonfüred	211 995	255 563	13%	13%	21%	246802	478124	9%	11%	94%
Hévíz	600 056	675 270	36%	34%	13%	334329	468871	12%	23%	40%
Zalakaros	94 242	161 021	6%	8%	71%	319352	508137	12%	25%	59%
Siófok	224 127	232 699	14%	12%	4%	358977	462030	13%	23%	29%
TOP4 összesen	1 130 420	1 324 553	69%	66%	17%	1259460	1917162	46%	96%	52%

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

2010-ben ezek az arányok rendre 59%, 57% és 61% voltak.

A turisztikailag legfrekvenciáltabb települések közül Hévíz és Zalakaros (egészségturisztikai úti célok) vendégforgalma kiegyenlítettebb, a vendégérkezések, és a vendégéjszakák eloszlása,

vagyis a szezonális enyhébb: a kereskedelmi vendégéjszakák egyharmada jelenik meg a csúcs-szezonban vagyis a nyári hónapokban, jelentős százaléka pedig az azon kívüli időszakban. Balatonfüred és Siófok turizmusában egyértelműen javult és kiegyenlítettebbé vált a fődínyen kívüli

turisztikai vendégforgalom – köszönhetően a turisztikai szolgáltatások, és infrastruktúra fejlődésének – azonban a főidényi vendégforgalom erős koncentrációja továbbra is problémát jelent.

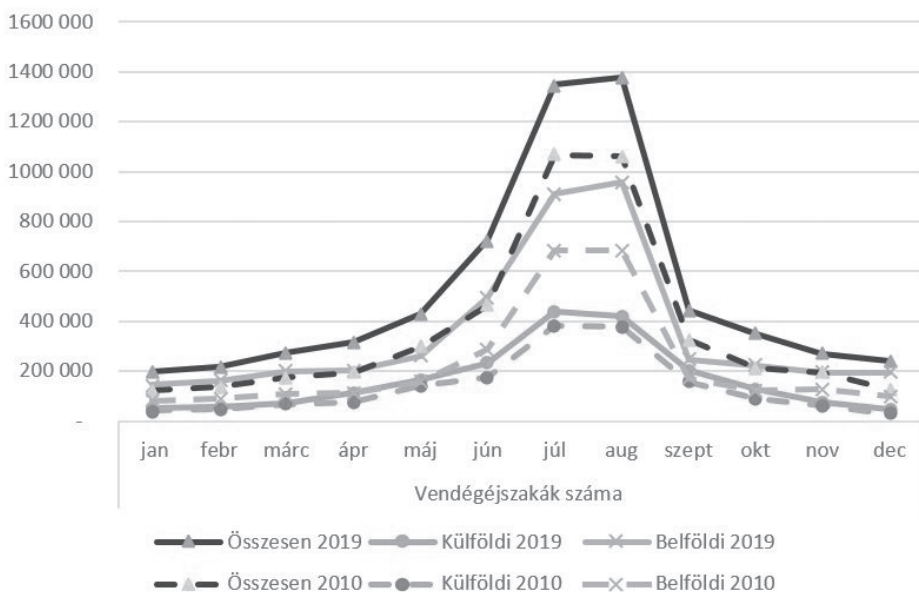
Megállapítható, hogy azokban a térségekben (Hévíz, Zalakaros, Balatonfüred, Siófok, Kálmencede, Badacsony, stb.) ahol tavasszal, ősszel és télen is adottak a vendégfogadás feltételei, szezonon kívül is nyitva tartó attrakciók várják a vendégeket, egyenletesebb a vendégéjszakák eloszlása, fenntarthatóbb, kiszámíthatóbb a turizmus. A nem part menti, egész éven át vonzó attrakciók népszerűsége nagymértékben oldja, kiegyenlítőbbé teszi a térbeli és időbeni koncent-

rációt, ezáltal a mikrotérségek, települések egyre sikeresebben képesek pozicionálni magukat és a desztinációt a nyári időszakon kívül is.

Összefoglalás

A körforgásos gazdaság elveinek alkalmazásával a vendéglátás és az idegenforgalmi társaságok hozzájárulhatnak a fenntartható turizmushoz. A körforgásos turizmus kulcsszavai a

3. ábra: A kereskedelmi vendégéjszakák számának megoszlása havonta a Balaton desztináció TOP4 településén (2019.)

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

3. táblázat: Kereskedelmi vendégéjszakák száma a főszezoni hónapokban a Balaton desztinációban (2019)

	2010. (jún - aug)	2019. (jún - aug)	Résarány % 2019	Változás % 2019/2010	Változás éj 2019-2010
Összesen	2 590 583	3 449 131	56%	+33%	+ 858 548
Külföldi	933 876	1 086 833	54%	+16%	+152 957
Belföldi	1 656 707	2 362 298	56%	+43%	+705 591

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

helyreállítás, újrafelhasználás, átalakítás. A körforgásos gazdaság bevezetése nem a kész univerzális megoldások kínálatának elterjedésétől függ, hanem elsősorban a vállalkozás tulajdonosok, vezetők, képzett személyzet, beszállítók, ügyfelek és más érdekelt felek ötleteitől és kezdeményezéseitől, speciális lehetőségekről és igényekről.

Jelen tanulmányban vizsgált kereskedelmi szálláshely vendégforgalmi adatok nem kizárólagos, de nagyon fontos alapját képezi a térség turisztikai teljesítmény értékelésének, megismerésének, ezáltal a jövőbeni fejlesztési döntések előkészítésének.

Az elmúlt 10 évben tapasztalható tendenciák pozitív és negatív irányban befolyásolják a körforgásos gazdaság szemléletének meghonosodását a desztinációban.

A Balaton turizmusa az elmúlt 20 évben teljesen átalakult: A Balaton fő turisztikai terméke ugyan továbbra is a vízparti, családi üdülés, emellett mind az aktív turizmus, mind pedig az egészségturizmus területén gazdag kínálattal rendelkezik. Az országos és nemzetközi vonzerővel rendelkező fesztiválok, a minőségi balatoni bor- és gasztronómia önálló utazási motivációvá váltak. A Balaton régió a diverzifikálódó termékínálat, a minőségi termék- és szolgáltatásfejlesztésnek, valamint a példamutató szolgáltatói összefogásnak köszönhetően tavasszal és ősszel is minőségi kínálatot nyújt, ezzel is enyhítve a szezonaritást, nem utolsósorban hozzájárul a térség fenntartható turizmusához, és

fenntartható, élhető gazdasági környezethez.

A fentiek eredményeképpen lehetővé vált az egyik oldalon a főszezonon kívüli vendégfogadás feltétele, ezzel egyidejűleg nőtt a főidényen kívüli kereslet a térség iránt. A belföldi vendégforgalom markáns növekedésével, kiszámítható, stabil - ahogy ezt a 2020-as év is mutatja - célcsoport van jelen a desztinációban. Előremutató az is, hogy a külföldi küldőterületek esetében az egy piactól való függés enyhült, az új piacok belépésével, a közeli országokban is sikeresen pozicionálja magát a Balaton desztináció, az év teljes időszakában.

Egyre népszerűbbek, a nem partmenti települések, illetve az általuk kínált turisztikai vonzerők és szálláshelyek, azonban továbbra is létezik a forgalom egyenlőtlensége. A területi koncentráció kihívást jelent a térségi szereplőknek, hogy a főbb csomópontokhoz hogy találják meg a csatlakozási lehetőségeket. (pl. fenntartható közlekedési infrastruktúra, helyi termelők beszállítóként való bekapcsolódása, közös termékfejlesztés, tudatos közös kommunikáció, látogatófolyam irányítása, nyitva tartások összehangolása, stb.)

A régió a nyári főszezon alatt kiemelt vendégforgalmat generál, ami fokozott környezeti terhelést jelent. (Erre megoldás lehet a körforgásos gazdaság alapelvei között szereplő alternatív energiák alkalmazása, napelem, szürkevíz felhasználása, szállítási távolságok csökkentése, élelmiszerpazarlás minimalizálása, elektromobilitás, „zöld utak” kialakítása, stb). A kiszélesedett turisztikai

kínálat és a minőségi szolgáltatások új szezonok kialakítását teszik lehetővé tavasszal és ősszel, melynek elengedhetetlen feltétele a szemléletformálás, a társadalmi felelősségvállalás a térség szereplői, lakosai, és vendégei számára egyaránt: A Balaton mára nem egyszemélyes, nyári úti cél.

A körforgásos gazdaság szemléletének meghonosodásához nagyon fontosnak tartjuk a Balaton, mint turisztikai úti cél egységes vizsgálatát. Ehhez szorosan hozzá tartozik a turizmushoz kapcsolódó aktivitások – ide értve a regisztrált és nem regisztrált látogatófolyamokat – nyomon követése. Ez adhatja az alapot ahhoz, hogy a térség egész évben pozitív eredményekkel gazdagodjon.

**NEUMANNÉ VIRÁG ILDIKÓ –
VARGA-DANI BARBARA**

A szerzők:

Neumanné Virág Ildikó PhD, egyetemi docens, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar

Közgazdasági Intézet, Nemzetközi Gazdaságtan Intézeti Tanszék

e-mail: virag.ildiko@gtk.uni-pannon.hu

Varga-Dani Barbara, Turisztikai szakértő, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar

e-mail: varga-dani.barbara@gtk.uni-pannon.hu

Köszönetnyilvánítás:

Jelen publikáció a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal által biztosított forrásból a 2019-1.3.1-KK-2019-00015 azonosító számú, „Körforgásos gazdasági alapokon nyugvó fenntarthatósági kompetencia

központ létrehozása a Pannon Egyetemen” című projekt keretében jött létre.

Irodalomjegyzék

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Hosszú Távú Területfejlesztési Koncepció 2020-ig (2008): Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Kht. Balatonfüred-Siófok

A Bizottság Közleménye Az Európai Parlamentnek, A Tanácsnak, Az Európai Gazdasági És Szociális Bizottságnak és A Régiók Bizottságának Úton a körkörös gazdaság felé: „zéró hulladék” program Európa számára/* COM/2014/0398 final/2 */

Ahmadi M. (2017): Evaluating the performance of 3Rs waste practices: case study-region one municipality of Tehran. *Adv Recycling Waste Manag* 2(130):2. <https://doi.org/10.4172/2475-7675.10001>

Baum, T. – Hagen, L. (1999): Responses to Seasonality: the Experiences of Peripheral Destinations. – *International Journal of Tourism Research* vol. 1. 299–312.

Baum, T. – Lundtorp, S. (2001): Seasonality in Tourism. Pergamon, Oxford, UK.

Barbudo A. – Ayuso J. – Lozano A. – Cabrera M. – López-Uceda A. (2019): Recommendations for the management of construction and demolition waste in treatment plants. *Environ Sci Pollut Res*.

Baron, R. V. (1975): Seasonality in Tourism. A Guide to the Analysis of Seasonality and Trends for Policy Making. – London: The Economist Intelligence Unit Ltd., Technical Series N. 2.

Bigovic, M. (2011): Quantifying seasonality in tourism: a case study of Montenegro. *Academica Turistica* 4. 2. 15–32.

Borrello M. – Caracciolo F. – Lombardi A. – Pascucci S. – Cembalo L. (2017): Consumers' perspective on circular economy strategy for reducing food waste. *Sustainability* 9(1):141

Bruel A. – Kronenberg J. – Troussier N. – Guillaume (2019): Linking industrial ecology and ecological economics: a theoretical and empirical foundation for the circular economy. *J Ind Ecol* 23(1):12–21.

Buckley, R. (2012): Sustainable Tourism: Research and Reality. *Annals of Tourism Research*, Vol. 39, No. 2.

Butler, R. W. (1994): Seasonality in tourism: Issues and implications. – *The Tourist Review*. International Association of Scientific Experts in Tourism 3.

Butler, R. W. (1998): Seasonality in tourism: Issues and problems. – In: Seaton, A. V. (ed.) *Tourism: State of the Art*. Chichester, UK: Wiley. 334–339.

Butler, R. W. (2001): Seasonality in Tourism: Issues and Implications. – In: Baum, T. – Lundtorp, S. 2001: *Seasonality in Tourism*. Pergamon. Oxford, UK. 5–23.

Cannas, R. (2012): An Overview of Tourism Seasonality: Key Concepts and Policies. – *EU 5*. 40–58.

Castellani, V. – Sala, S. – Mirabella, N. (2015): Beyond the throwaway society: A life cycle-based assessment of the environmental benefit of reuse. *Integrated Environmental Assessment and Management*, 11(3), 373–382.

Christis M. – Athanassiadis A. – Vercalsteren (2019): A: Implementation at a city level of circular economy strategies and climate change mitigation—the case of Brussels. *J Clean Prod* 218:511–520.

COM Circular economy: closing the loop. European Commission. (2015): Available at: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/circular-economy-factsheet-general_en.pdf.

COM Circular economy research and innovation. Connecting Economic & Environmental Gains. (2017): Available at: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020>

COM (2018): Circular Economy: Implementation of the Circular Economy Action Plan. Available at: http://ec.europa.eu/environment/circular-economy/index_en.html (2018)

COM (2019): Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0190>

Daddi, T. – Nucci, B. – Iraldo, F. (2017): Using Life Cycle Assessment (LCA) to measure the environmental benefits of industrial symbiosis in an industrial cluster of SMEs. *Journal of Cleaner Production* 147, 157–164.

Deutsch N. (2015): A Kék Gazdaság innovációs megfontolásai és a Kék Innovációk egy lehetséges vizsgálati modellje. *Marketing és Menedzsment*, 3, 3–19.

Donatos, G. – Zairis P. (1991): Seasonality of foreign tourism on the Greek Island of Crete. – *Annals of Tourism Research* 18. 3. 515–519.

Ellen MacArthur Foundation Circular Economy Overview (2013) <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/circular-economy/overview/concept>

Ellen MacArthur Foundation Towards the circular economy *J. Ind. Ecol.*, 1 (1) (2015), 4–8.

Ellen MacArthur Foundation Towards the Circular Economy: Accelerating the Scale-up Across Global Supply Chains (2014) http://www3.weforum.or/docs/WEF_ENV_TowardsCircularEconomy_Report_2014.pdf

Ellen MacArthur Foundation Priority Research Agenda (2017) https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/higher-education/EMF_Priority

EURÓPAI PARLAMENT (2017): Élelmiszer-pazarlás az EU-ban: a számok. <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20170505STO73528/elelmiszer-pazarlas-az-eu-ban-a-szamok>

Europa (2018): új jogszabály a körforgásos gazdaságról http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6203_hu.htm és <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-573936-Circular-economypackage-FINAL.pdf>

European Commission: Circular economy: http://ec.europa.eu/environment/circular-economy/index_en.htm

Gan Y. – Zhang T. – Liang S. – Zhao Z. – Li N. (2013): How to Deal with resource productivity. *J Ind Ecol* 17:440–451.

Geissdoerfer M. – Savaget P. – Bocken N. – Hultink, E. J. (2017): The Circular Economy - A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*, 143, 757–768. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.048>

Gössling S. – Peeters P. (2015): Assessing tourism's global environmental impact 1900-2050. *Journal of Sustainable Tourism* 23:5.

Hartmann, R. (1986): Tourism, seasonality and social change. *Leisure Studies* 5. 1. 25–33.

Herman S. (1987): A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmában mutatkozó szezonális tendenciáinak területi elemzése. *Területi Statisztika*: 1987/4–5–6. szám. KSH Budapest, 173–185.

Huang B. – Wang X. – Kua H. – Geng Y. – Bleischwitz R. – Ren J. (2018): Construction and demolition waste management in China through the 3R principle. *Resour Conserv Recycl* 129:36–44. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.029>

Kirchherr J. – Reike D. – Hekkert M. (2017): Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions, Resources, Conservation and Recycling, Volume 127, 221–232.

Lewandowski M. (2016): Designing the business models for circular economy. *Towards the conceptual framework. Sustainability* 8(1):43

Lozano-Lunar A. – Barbudo A. – Fernández J. – Jiménez Jr. (2019): Promotion of circular economy: steelwork dusts as secondary raw material in conventional mortars. *Environ Sci Pollut Res*

Lee C. – Bergin-Seers S. – Galloway G. – O'marhony B. – McMurray A. (2008): Seasonality in the Tourism Industry: Impacts and Strategies. – CRC Sustainable Tourism Pty Ltd. Australia.

McCarthy A. – Dellink R. – Bibas R. (2018): The Macroeconomics of the Circular Economy Transition: A Critical Review of Modelling Approaches, OECD Environment Working Papers, 130, OECD Publishing, Paris, <http://dx.doi.org/10.1787/af983f9a-en>

Preston C. – Carr W. (2018): Recognition justice, climate engineering, and the care approach. *Ethics Pol Environ* 21:308–323.

Rodríguez-Robles D. – García-González J. – Juan-Valdés A. – Morán-Del Pozo JM. – Guerra-Romero MI. (2015): Overview regarding cons.

Snepenger D. – Houser B. – Snepenger M. (1990): Seasonality of demand. – *Annals of Tourism Research* 17. 4. 628–630.

Sulyok J. – Mester T. (2014): A magyarországi turizmus szezonálitása A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma. *Turizmus bulletin XVI. évfolyam* 3–4. szám, 85–92.

Sutcliffe C. M. S. – Sinclair, T. (1980): The measurement of seasonality within the tourist industry: An application to tourism arrivals in Spain. – *Applied Economics* 12. 4. 429–441.

Terry, W (2016): Solving seasonality in tourism? Labour shortages and guest worker programmes in the USA. – *Area* 48. 1. 111–118.

KSH Tájékoztatósi adatbázis: <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/index.jsp>

- Kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma:<http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>

- Kereskedelmi szálláshelyek külföldi vendégforgalma:<http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haDetails.jsp?query=kshquery&lang=hu>

- Kereskedelmi szálláshelyek kapacitása

<http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>

- Kereskedelmi szálláshelyek kapacitás-kihasználtsága

<http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haDetails.jsp?query=kshquery&lang=hu>

<https://www.hosz.org/korforgas>

Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 www.mtu.gov.hu/cikkek/strategia

Balaton Fejlesztési Tanács www.balatonregion.hu

Jegyzetek

1. A fogalmak meghatározásával, jellemzőik bemutatásával számos szerző foglalkozott, a teljesség igénye nélkül például Kovács et al., 2015; Kirchherr et al., 2017; Geissdoerfer et al., 2017; Ellen Macarthur Foundation, (körkörös gazdaság témakörben); Aguilar et al., 2018; Bell et al., 2018; D'Amato et al., 2017; Dupont-Inggris et al., 2018; Efken et al., 2016; Golden et al., 2018; Patermanna et al., 2018; Philp, 2018; Ronzon et al., 2017; Ronzon et al., 2018; Scarlat et al., 2015; Bugge et al., 2016; Pavone et al., 2017; Lewandowski, 2017; Filho et al., 2018; Schütte, 2018; Thorenz et al., 2018;

2. A körkörös gazdasági modell az európai uniós szakpolitikákban, stratégiákban és célkitűzésekben, napjainkban egyre gyakrabban felbukkanó fogalom, gondolhatunk itt elsősorban a 2015-ben elfogadott Körkörös Gazdasági

Az Európai Unió és a körforgásos gazdaság koncepciója

A fejlett országok csoportja, ezen belül is az Európai Unió fontos szerepet játszik a körforgásos gazdaság modelljének kialakításában és megvalósításában. Az Európa 2020 stratégia hét kiemelt kezdeményezése közül az egyik az erőforrás hatékony Európa megteremtésére irányul (European Commission, 2011), és hosszú távú cselekvési keretet biztosít a környezetvédelemre és az éghajlatváltozásra, az energiaügyre, a szállításra, az iparra, a mezőgazdaságra, a halászatra és a regionális fejlesztésre vonatkozó politikai menetrendek megvalósításához. A cél az, hogy az egyes érintett szakpolitikai területeket összehangolva az erőforrás-hatékonyság érdekében kiszámíthatóbb környezetet biztosítson a beruházások és az innováció számára, és ezáltal megteremtse a fenntartható gazdasági növekedés lehetőségét.

ENSZ 2015-ben elfogadta a Fenntartható Fejlődési Célokat ((Sustainable Development Goals – SDG), amelyet az Európai Unió is átvett és ezzel a körforgásos gazdaság megvalósítása az egyik legfontosabb megvalósítandó feladat lett. Kiemelt cél a folyamat felgyorsítása a körforgásos gazdaságra, ezzel is mérsékelni az ökológiai lábnyomát és a gazdaságának versenyképességét egyaránt. Az uniós politikában integrálásra kerül a körforgásosság és a fenntarthatóság elvei (szociális, gazdasági, környezeti elemét). A körforgásosság elveit követő hulladékgyűjtés elérése érdekében egy jogszabálycsomag lett kiadva, amelynek az egyik legfontosabb része a megújított hulladék keretirányelv.²

Az Európai Unióban 2015-ben jóváhagyták a körkörös gazdaságcsoomag néven ismert politikai intézkedésrendszert, amelyet később felváltottak a CE záró hurok-cselekvési tervével (COM2015). Jelenleg a CE prioritás Európa számára. A Horizont 2020 végleges munkaprogramjából (2018–2020) közel egy milliárdos forrást fektetnek be az európai CE törekvéseket támogató projektek és kezdeményezések kutatásába, innovációjába és finanszírozásába (COM 2017). Az Európai Bizottság 2018-ban ambiciózus CE csomagot fogadott el, amely lefedi a teljes ciklust: termelés, fogyasztás, hulladékgyűjtés és másodlagos nyersanyagok (COM 2018). 2019. március 4-én a CE teljes mértékben befejeződött, és az Európai Bizottság átfogó jelentést fogadott el a CE cselekvési terv végrehajtásáról (COM 2019). Az uniós gazdasági termelés körkörösé alakítása éves szinten akár 600 milliárd eurós hasznot is jelenthetne a tagállamok számára.

Akcióterv. Az EU intézményei mellett számos nemzeti kormány (többek között Kína, Japán, Kanada, az Egyesült Királyság, Franciaország,

Hollandia) is zászlajára tűzte a körforgásos gazdaságot, mint a fenntartható fejlődés egyik kulcsát.

N A G Y O N
BALATON

Önkormányzati múlt

A balatonalmádi fürdőélet 1897-ben

A magyar társadalomtörténeti, néprajzi kutatás a polgári fürdőkultúrának a múlt század második felében szentelt nagyobb figyelmet, felismerve, hogy a rekreációt szolgáló nyaralás, fürdőzés elterjedése a polgárosodás egyik fokmérője. A kapitalizálódással együtt járó urbanizáció ugyanis társadalmi szükségletként vetette fel a munkában megfáradt ember pihenését, feltöltődését, amelynek sokféle formája alakult ki a turizmustól kezdve a sportoláson át a fürdőzésig.

A balatoni fürdőkultúra bölcsőjének Balatonfüred tekinthető, amely 1702-től gyógyforrásait hasznosítva vált kedvelt fürdőhellyé. A gyógyfürdő a reformkorban újabb funkcióval bővült: divatba jött a balatoni fürdőzés, amelyet akkoriban hideg fürdőknek neveztek. A hideg fürdőzés megkedveltetését a fürdőorvosok hagyományos módszerekkel végezték. A propaganda a Balaton vizének, iszapjának gyógyhatását hangsúlyozta; a fürdés, úszás, csónakázás, vitorlázás, mint szórakozás, alárendelt jelentőségűnek számított. Az állandó fürdővendégek körében megnőtt a hidegfürdő használata.¹

Balatonfüred példáját szem előtt tartva a 19. század második felében – különösen utolsó harmadában – egyre-másra jöttek létre a Balaton északi és déli partvidékén a fürdőtelepek, amelyek a polgárosodó Magyarország elitjének, középosztályainak biztosították a kapcsolódást, felüdülést és szórakozást.

A Balaton északi partján Balatonfüred, déli partján az 1860-as évektől versenytársként jelentkező Siófok számított mintának.²

Az 1890-es évek derekára a Balaton északi partján Alsóörs, Balatonalmádi, Badacsony, Fülöp (Révfülöp), Kenese (Balatonkenese), Keszthely, Meszesgyörök (Balatongyörök), Szepezd (Balatonszepezd), a délin Balatonberény, Boglár (Balatonboglár), Fonyód, Földvár (Balatonföldvár), Lelle (Balatonlelle), Siófok, Szemes (Balatonszemes) tartozott a kiépült fürdőhelyek közé.

A fürdőtelepek létrejöttéhez több érdek találkozására volt szükség: a part menti magánbirtokosok elhatározására, hogy eladják „haszontalan” part menti ingatlanait; a vállalkozóknak, hogy jó üzletet lássanak a homokos, nádas-vizenyős területek megvételében, lecsapolásában és üdülőtelepek építésében. A szőlőbirtokosok is gyakran összefogtak és fürdő részvénytársaságot alakítottak a fürdőhely kiépítése érdekében. Mindehhez lökést adott a kialakuló polgári társadalom egyes csoportjainak igénye a pihenésre, felüdülésre.

A nyári szabadság élménydús eltöltése csakis úgy vált lehetővé, hogy az arisztokraták, a jómódú földbirtokosok, városi polgárok, tisztviselők a balatoni régió teljes kínálatát igénybe vették: a fürdéstől a közlekedésen át (vasúton

való utazás, társaskocsizás, csónakázás, gőzhajózás, vitorlázás, kirándulás) a színházi előadásokig, bálókig bezárólag.³

A modernizáció hatalmas felhajtó erejét Balatonalmádi példáján is megismerhetjük.⁴ A külterületi szőlőhegy egy-két évtized leforgása alatt országosan ismert fürdőhellyé vált, amely közigazgatási-jogi szempontból is önállósodott: községgé (1869), majd nagyközséggé (1908) alakult, amelynek fejlődését a vidéki üdülő-tulajdonosok, az állandó helyi lakosok és az építési vállalkozók együttesen határozták meg.

A fürdő alapítási évének a helytörténeti irodalom általában 1877-et szokta tekinteni: ekkor építette meg Brenner Lőrinc almádi szőlőbirtokos, veszprémi építőmester a 8 kabinból álló fürdőházát, melyet a partról hidon át lehetett megközelíteni. A fürdőházhoz szükséges területet a földbirtokos veszprémi káptalantól bérelte évi 2 forintért.⁵ Maga Brenner azonban 1874-et tartotta az alapítás évének. (Ekkor állíthatta fel az első fürdőkabint). Az 1884. június 22-i évadnyitón a következőket mondta: „Almádinak mint fürdőhelynek neve 1874. évtől kezdődik; most éppen tíz éve s így a tizedik fürdőévad megnyitásán vagyok szerencsés jelen lenni.”⁶

Nagyobb lendületet ekkoriban vett a fürdőtelep fejlődése, melyről az üdülő-tulajdonosokból 1883-ban alakult Almádi Fürdő Rt. gondoskodott. 1883–1895 között korszerű infrastruktúra épült ki: Szent Margit tiszteletére kápolnát emeltek, hajó kikötőt építettek, posta- és távirdaállomást szerveztek, Veszprém-

mel telefon-összeköttetést létesítettek. A nyaralók, vendégek ellátásáról boltok, vendéglők gondoskodtak. A 10 kilométerre lévő megyeszékhellyel, a vasúttal bíró Veszprémmel társaskocsijárat kötötte össze Almádit. A Budapest felől vasúton érkezők Veszprémből bér- vagy társaskocsival viszonylag gyorsan elérték Almádit, ahol elfoglalhatták az előre kibérelt villák, nyaralók, prэшázak valamelyikét.

A két település közti kapcsolat nem a véletlen műve: az almádi szőlőbirtokosok hétharmada veszprémi volt, így Almádi Veszprém balatoni fürdőjeként élte első virágkorát. A fürdőtelep létrejöttében három vezéregyéniség játszott meghatározó szerepet: Brenner Lőrinc veszprémi építési vállalkozó⁷, Vég hely Dezső (1840–1897) Veszprém vármegyei alispán és dr. Óvári Ferenc (1858–1938) ügyvéd, országgyűlési képviselő. Tevékenységük részletes feltárása egy-egy önálló tanulmány tárgya lehetne.

A közönség-szervezésnek fontos eszköze volt a sajtó, amely jelen esetben elsősorban a veszprémi hetilapokat jelentette.⁸ Közülük is kiemelkedett a Veszprémi Független Hírlap (1881–1897), amely minden fontos eseményről beszámolt. A fürdőéletéről a fürdőlevelekből, tudósításokból, apróhírekből, reklám-hirdetésekből egyaránt tudomást szerezhetett az olvasó. A tengerésztisztból lett vállalkozó, Kompolthy Tivadar (1852–1907) szerkesztő, nyomda- és laptulajdonos a fürdőélet minden mozzanatát megörökítette.

Az 1897. év több szempontból is fordulópontot jelentett: a fürdővendégek száma átlépte a bűvös 1000-es határt, ugyanakkor a fürdő részvénytársaság vezetőségének összetétele is megváltozott. Véghely Dezső alispán, aki tüdőbajára Abbáziában keresett gyógyírt; ott hunyt el április 23-án délelőtt fél tízkor.⁹ Ebben az évben adta el lapját és nyomdáját Kompolthy Tivadar, így 1898-tól kezdve a legszorgalmasabb újságíróját veszítette el Almádi – aki azonban üdülőtulajdonosként továbbra is jelen maradt a község életében. A Veszprémi Független Hírlap szerkesztőjeként az utolsó évben még pontosan nyomon követte a nyári fürdőévad eseményeit. Emellett egy fürdőleírásban is népszerűsítette Almádit.¹⁰ Rajta kívül még egy krónikás szemtanút is meg kell említenünk: ifjabb Véghely Dezsőt (1882–1955), az alispán fiát, aki gyermekként részese volt az almádi fürdőéletnek. 1944–1945-ben megírt visszaemlékezéseiben nem csak rajongásig szeretett édesapjának állított örök emléket, hanem az almádi fürdőéletnek is.¹¹

Az évad kezdete és eseményei

A fürdőévadot 1897. június 5-én, pünkösdvasárnap kellemes meleg időben a szokásos programmal nyitották meg. Délelőtt szentmisén vettek részt, délután 4 órakor népnépzés volt a vendéglő téren, este pedig táncmulatság. A gőzhajón június 1-től egyre-másra érkeztek a vendégek, akik a Horváth Vendéglőben már havi étkezésre is előfizethettek.¹² Június 6-án, pünkösdhétfőn a fürdőházat is kinyitották. A tömeg a

nagyvendéglő előtt gyülekezett, ahonnan Jónás Elek cigányzenekara indulója kíséretében levonult a fürdőházhoz. Az élen Ebert úszómester haladt, kezében a fürdőház zászlajával. Az uszoda előtti dobogón Brenner Lőrinc részvénytársasági elnök tartott megnyitó beszédet, melyben ecsetelte a Balaton-kultusz jelentőségét és Almádi két évtizedes fejlődését, „további dologra serkentvén a birtokosságot”. Ezután a nagyvendéglő parkjában közel ezer ember mulatott, este pedig az úri közönség táncmulatsággal következett, amely másnap hajnalig tartott. A megnyitón két előkelő vendég vett részt: Wlassics Gyula közoktatási miniszter (Cseöörgeő nevű államtitkárával) és Szabó Imre országgyűlési képviselő. Kompolthy arról is beszámol, hogy Bécsből, Budapestről „már számos vendég nyaral itt”.¹³

A balatoni gőzhajózási társaság június 1. és augusztus 31. között naponta szállította vendégeit a Siófok, Balatonfüred, Almádi, Kenese útvonalon és vissza. Július 1-től szerdától szombatig a Kenese, Almádi, Siófok, Balatonfüred, Balatonföldvár, Révfülöp, Keszthely útvonalon oda-vissza megfordultak járatai.¹⁴ Június 15-én megnyitották a postahivatalt, a szezon végéig lehetőség nyílt levelek és csomagok feladására, táviratok küldésére, telefonbeszélgetések lebonyolítására.¹⁵ A Veszprémi Független Hírlap szezonális előfizetést is lehetővé tett: Kompolthy azt ígérte, hogy egy forintért bárki előfizethet a lap július-augusztusi számaira, melyeket a megadott címre bárhova megküldenek.¹⁶ Az előfizetők a lapból a balatoni fürdő-

élet minden fontos eseményéről tájékoztatást kaptak.

Az Almádiban nyaralók naponta fűrődhettek, ha kedvük tartotta, gőzhajóval kirándulhattak, és egyéb más programon is részt vehettek, ha ahhoz kedvük és pénzük volt. A szervezők arra törekedtek, hogy hetenként legyenek emlékeztető rendezvények. Fekete Istvánné szombathelyi majolikafestő a lányok és asszonyok számára ebben az évadban 12 forint 70 krajcár egységáron majolikafestő-tanfolyamot indított, azt ígérve, hogy néhány hét alatt megtanulnak festeni.¹⁷

A szezon a jó időnek köszönhetően kedvezően indult. Június végén naponta 300-an is fűrődtek a 96 kabinos fűrődházban, melyben elkülönítették a férfiakat és a nőket.¹⁸ Ifj. Véghely szerint azonban ez a nemi elkülönítés nem volt tökéletes, mert a férfiak megfűrődtek a kabinokat és izgatottan leskelődtek a női oldal felé, ahol a napozó lányokat és asszonyokat is megbámulhatták...

Az igazi szezon július 1-én kezdődött, amikor a fűrődorvos, a veszprémi dr. Halasy Vilmos is megérkezett és a fűrőd részvénytársaság székházában (bérházában) megkezdte a rendelést.¹⁹ Ő nem csak a betegeket gyógyította, hanem a fűrőd használatához is tanácsokat adott. Azt ígérte, hogy a „nagyvárosi romlott levegőben” tartózkodók, az „ülő szellemi munkában kimerültek”, nagyobb betegségben következtében elgyengültek, a vérszegények, ideggyengék, sápkórosok, görvélyesek itt új erőre kapnak. Bár a fűrőd reggel 8-tól este

8-ig nyitva volt, csak a rövid ideig tartó fűrődést tartotta egészségesnek.²⁰

A nyári eseményeket a július 5-én, hétfőn a fűrődvendégekől dr. Óvári Ferenc ügyvéd elnökletével alakult Vigalmi Bizottság szervezte, amely szeptember közepéig működött. A vissza-visszatérő rendezvények közé tartozott a Pinkóczi csárdához szervezett kirándulás, amely vacsorával és bállal végződött. Még az egyházi eseményeket is mulatsággal köttették össze. Július 7-én szentelték fel a Szalay kanonok által állított pinkóczi kőkeresztet, melyet este táncmulatság követett.²¹ A részvénytársasági vendéglőben és Zsák József vendéglőjében szintén rendszeresen tartottak halászlé vacsorákat és bálokat. Almádi kedvező áraival is vonzotta a nyaralni vágyókat.²²

Kompolthy szerint Veszprém július elejére szinte kihalt: a diákok a tanév végén „elszéledtek”, a tanárok, tisztviselők szabadságra mentek. „Bolond is, ki itt marad a kánikulás városban, ha nem muszáj neki.”²³ De nem mindenki a Balaton felé vette az irányt. A főurak inkább a külföldet választották. Gr. Esterházy Móric, Veszprém megye főispánja Fenyvessy Ferenc országgyűlési képviselővel együtt néhány hétre a monarchia legelőkelőbb fűrődjébe, a csehországi Karlsbadba utazott, míg báró Hornig Károly veszprémi püspök szokás szerint az alsó-ausztriai Hinterbrühlben keresett felüdülést.²⁴

Almádi bérházai, villái, prэшázai július elejére megteltek. A fűrődvendégek száma július közepére meghaladta az ezret.

Július kiemelkedő rendezvényei közé tartozott a hónap második hétvégén, 10–11-én megrendezett országos hírví siófoki lóverseny, amelyre külön hajójáratokat indítottak Almádiból is.²⁵ Július 18-án, vasárnap Margit-búcsút tartottak nagymisével, délutáni néptünnepéssel, esti bállal.²⁶ Július 20-án megérkezett Somogyi Károly balatonfüredi szintársulata, amely megkezdte bérletes előadásait. A szezon csúcspontjának az Anna-bál számított, amely július 24-én fényesen sikerült; a füredinél 16 méterrel nagyobb kúrszalón (gyógyterem) ez alkalommal zsúfolásig megtelt.²⁷

Augusztusban balatoni hajókirándulások, pinkóczi és malomvölgyi kirándulások, gyermekbál, hivatásos és műkedvelő színielőadások színesítették a fürdőéletet. Augusztus 11-én Hegedűs Ferenc hegedűművész, a budapesti konzervatórium növendéke adott hangversenyt. A Somogyi-féle szintársulat az augusztus 15-i búcsúelőadás után Újvidékre utazott. Augusztus 19-én a fürdővendégekből álló műkedvelő színjátszók Edvi Illés Károly írta Ipi-apacs c. darabját adták elő szerző rendezésében. Az előadást – melyre hetekig készültek – sokan megnézték a gyógyteremben. (A tiszta bevételt, 150 forintot ezúttal is a fürdő fejlesztésére fordították.) Ezekben a napokban sokan átmentek Balatonfüredre, hogy Kurzweil Frigyes országos hírví fényképész műtermében fényképezkedjenek, aki csupán két hetet töltött a fürdőhelyen.²⁸

Augusztus vége felé a gyerekes családok hazautaztak, hogy felkészüljenek a következő tanévre. A szezont a Vigal-

mi Bizottság szeptember 7-i ülése zárta, melyen számba vették a bevételeket és kiadásokat, hogy a tényleges pénzügyi helyzet ismeretében határozhassák meg a fejlesztés további lehetőségeit és irányait.

HUDI JÓZSEF

Jegyzetek

1. A város történetéről: Zákonyi Ferenc: Balatonfüred. Adalékok Balatonfüred történetéhez a kezdetektől 1945-ig. Szerk.: Varga Béla. Veszprém, 1988. A fürdőről készült első monográfia: Lichtneckert András: A balatonfüredi savanyúvízi gyógyfürdő története az alapítástól az államosításig 1702–1949. Balatonfüred Városért Közalapítvány, Balatonfüred, 2013. – A régió társadalmi átalakulásának előzményeiről lásd: Schleicher Vera: Kultúrfürdő. Kulturális kölcsönhatások a Balaton térségében 1821–1860 között. L'Harmattan, Budapest, 2018.

2. Siófokról: Kanyar József (szerk.): Siófok. Várostitörténeti tanulmányok. Kaposvár, 1989.

3. Eddig egyetlen balatoni fürdőhely színháztörténetét tárta fel a kutatás önálló monográfiában: HUDI József: A balatonfüredi színházak és színészet története (1831–1861). Balatonfüred, 2008. (Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai, 42.) A fürdőn megforduló szintársulatok gyakran felléptek a veszprémi megyeszékhelyen, ahogy a veszprémi székesegyházi kórusmuzsikások is a füredi színházi előadásokon. Vö. HUDI József: A veszprémi színészet kezdetei 1723–1879). Kiadja a Veszprémi Petőfi Színház, Veszprém, 2009.

4. Kredics László – Lichtneckert András (szerk.): Balatonalmádi és Vörösberény története. Tanulmányok. Kiadja az Almádiért Alapítvány. Balatonalmádi, 1995. A polgárosodás időszakát feldolgozta: Schildmayer Ferenc: Balatonalmádi története a polgári korban. = Uo. 415–602. A gyógyfürdőről, az újításokról (a Kneipp- és Rickli-kúráról) külön is: Schildmayer Ferenc: Balatonalmádi gyógyfürdő. Balatonalmádi, 2003. (Almádi Füzetek, II.)

5. Schildmayer: i. m. (2003) 4.

6. Schildmayer: i. m. (1995) 499.

7. Életrajza nem ismert, feldolgozásra vár. V.ö. Varga Béla: Veszprém megyei életrajzi lexikon. Veszprém, 2014.

8. NAGY László: A Veszprém megyei folyóiratok és hírlapok bibliográfiája 1820–1956. Veszprém, 1957. (Veszprémi Könyvek, 2.)

9. Véghely Dezső. = Veszprém vármegyei naptár az 1898. évre. Veszprém, 1897. 31–36.

10. Kompolthy Tivadar: Balaton Almádi balatoni nyaraló s fürdőtelep a Balaton partján (Veszprémmegyében). = Veszprémi Független Hírlap (VFH) 1897. február 13. [1–2.] A hírlap nem oldalszámozott, ezért itt és a következőkben az oldalszámot zárójelben adtam meg. – Kompolthy 1897-ben azzal a kikötéssel adta el a lapját és nyomdáját, hogy 10 évig „Veszprémbe nem szerkeszt, lapba nem ír.” Ennek érdekében almádi birtokára 4000 korona vinculumot (bánatpénzt) is betábláztak. A szerződéses kötelezettsége halála évében szűnt meg. 1908-ban új lap kiadását és szerkesztését tervezte, de tervét már nem tudta megvalósítani. – Kompolthy Tivadar. = Veszprémi Ellenőr 1907. december 7. 2–3.

11. Véghely Dezső visszaemlékezései. Sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta: Hudi József. Kiadja a Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei. Pápa, 2020.

12. Fürdőélet a Balatonon. = VFH 1897. június 5. [2.], Almádi megnyitása. Uo. [2.]

13. Balaton Almádi megnyitása... = VHF 1897. június 12. [3.]

14. Balatontavi Gőzhajózási Részvénytársaság menetrendje. = VFH 1897. június 12. [4.]

15. Az almádi posta és távirda és telefon... = VFH 1897. június 12. [3.]

16. Fürdőre utazó előfizetőink... = VHF 1897. június 19. [3.]

17. Majolikafestő-iskola Almádiban... = VFH 1897. június 19. [3.]

18. Balaton-Almádiban... = VHF 1897. június 26. [3.]

19. Dr. Halasy Vilmos... = VHF 1897. július 17. [3.]

20. Kompolthy: i. m. (1897. február 13.) [1–2.]

21. Fürdőélet a Balatonon. = VHF 1897. július 3. [2.]

22. Kihalt város. = VHF 1897. július 10. [3.] Kompolthy szerint: „Szóval csak egy Balaton van a világon! S annak ára Almádiban csak 15 krajczár!”

23. Városunk kihalt... = VHF 1897. július 3. [2.]

24. Személyi hírek. = VHF 1897. július 3. [2.], B. Hornig Károly. = Uo. július 24. [3.]

25. Külön hajók Siófokra. = VHF 1897. július 10. [3.]

26. Holnap lesz a Margit-bucu... = VHF 1897. július 17. [3.]

27. Fürdőélet a Balatonon. = VHF 1897. július 31. [2.]

28. Fürdőélet a Balatonon. = VHF 1897. augusztus 14. [3.]

JEGYZŐKÖNYV

Balaton Fejlesztési Tanács alakuló ülése (1997. június 30.)

Helyszín: Füred Katamarán Hajó

Jelen vannak:

Szavazati joggal rendelkezők:

Dr. Baja Ferenc miniszter, dr. Szegvári Péter, az Országos Területfejlesztési Központ főigazgatója, Farkas Károly régió igazgató (OTK), László László főosztályvezető (BM), dr. Horváth Jenő főtanácsos (FM), dr. Mérey Kádár Éva főtanácsos (PGM), Biermann Margit főosztályvezető (MÜM), Koloszar Miklós osztályvezető (PM), dr. Zongor Gábor elnök (Veszprém MTT), Ebele Ferenc elnök (Veszprém megyei Agrárkamara),

dr. Molnár Ferenc főosztályvezető (Veszprém megyei Kereskedelmi Kamara), dr. Szalay László polgármester (Eszak-balatoni Társulás), dr. Kulcsár Péter polgármester (Keszthely-Hévíz Társulás), Francsics Zoltán polgármester (Dél- Nyugat Balatoni Kistérség Társulás, Berkes László elnök (Társulás Siófok), Kálóczi Kálmán polgármester (Balatonfelvidéki Kistérségi Társulás), dr. Kovács Miklós (SKIK),

Meghívtottak:

Nagy Jenő o.gy. képviselő, Házas József o.gy. képviselő, Véér Miklós o.gy. képviselő, Sebők János o.gy. képviselő, Szilágyi Péter főtanácsos (Magyar Agrárkamara), Kompaktor Emilía igazgató (Magyar Kereskedelmi és Iparkamara), Maróti Rezső titkár (Veszprém MTT), Szendrőné dr. Font Erzsébet főosztályvezető (KTM), Kerényi László elnök (Kelet-balatoni FT.), dr. Lázár János titkár (Balatoni Szövetség), Bors István elnök (Észak-balatoni Területfejlesztési Társulás), Rosta Sándor üv.elnök (Balaton Alapítvány), dr. Balázs Árpád elnök (Balatoni Szövetség), Sencz Lajosné elnök (Balatonfelvidéki Térségfejlesztési Társulás), Eke Ferenc elnök (Lesencétől a Balatonig Kistérségi Fejlesztési Társulás), Jordán Ferencné vezérigazgató (Balatoni Regionális Fejlesztési Társaság), Szalóky Jenő elnök (Keszthely-Hévíz Kistérségi Társulás), Puskás Endre főmunkatárs (HM), Csima György főtitkár (Bffi titkárság).

Az ülés levezető elnöke : dr. Baja Ferenc

környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter

Dr. Szegvári Péter

A megjelentek köszöntése, a program ismertetése után bejelentem, hogy a törvény alapján a kormány 10 képviselője mellett 6 kamarai és 9 önkormányzati képviselő részvétele kötelező, illetve előírt. A tanácskozási joggal résztvevőket a Tanácsnak kell eldöntenie az Alapszabály elfogadásakor. Mi meghívtuk az országgyűlési képviselőket tanácskozási joggal egyenlőre megfigyelőként, és meghívtuk a Balaton Fejlesztési Társaság képviselőjét, a Balatoni Szövetség képviselője pedig automatikusan képviseleti joggal van jelen. A KHVM, az MKM és a Népjóléti Minisztérium képviselője még nem érkezett meg, de mivel 25 tagú a regionális fejlesztési tanács, így is határozatképes a tanács és nincs akadálya annak, hogy az alakuló ülés megkezdődjék.

Dr. Baja Ferenc

Köszöntöm a megjelenteket. Javasolom, hogy a munkát folytassuk az alapszabály vitájával. Borzasztóan fontosnak tartom a mai napot, mert a Balaton Fejlesztési Tanács megalakulásával létrejöhet egy olyan intézmény, egy olyan testület, amely elkezdheti végre azt a valódi koordinációs munkát, amelyre nagyon hosszú időn keresztül nem volt semmilyen szerv, intézmény. Meglehetősen sok jó szándékú testületi együttműködés, intézmény létrejött már az elmúlt időszakban, nem az érintetteken múlt az, hogy nem tudta a valódi koordinációt megteremteni, sőt a jövőendő fejlesztési tanács számára is nagy kihívás lesz az, hogy valóban ez a testület képes lesz-e azt a feladat jellegű koordinációt ellátni, amelyre a Balatonnak olyan jelentős és nagy szüksége van. Részemről az együttműködésemet és a támogatásomat tudom hangsúlyozni, de szeretném felhívni a figyelmet, hogy eddig is voltak viták és konfliktusok és ezek nem fognak megszűnni, sőt növekedni fognak. A Balaton Fejlesztési Tanács feladatrendszerében elsősorban a kormányzati

oldaltól kell, hogy átvegyen egyeztetési kötelezettségeket, fejlesztési kötelezettségeket, ebben a partnerítésben tudja megtalálni a maga feladatát. Rátérnénk a Balaton Fejlesztési Tanács alapszabályának a vitájára.

Dr. Zongor Gábor

Az alapszabállyal kapcsolatban lenne néhány felvetésem. II. fejezet: a tanács a működési területén mit csinál? Javasolom, hogy a korábbi tervezetben szereplő feladat még kerüljön be. Részt vesz a külföldi hitel és segélyprogramok előkészítésében és lebonyolításában. Ez a korábbi tervezetben benne volt, jelen pillanatban is van a balatoni régióknak nemzetközi kapcsolata, úgy gondolom, hogy a fejlesztési tanács erre partner lehet a nemzetközi kapcsolatokban, különféle pénzszerzési ügyekben. Javasolom tehát, hogy ezt tegyük bele. A következő a tanács szervezetiéről az V./1-es, az elnökről szól, javasolom, hogy az elnököt ne 4 évre bizzuk meg, hiszen az alapszabály-tervezet arról szól, hogy az elnököt a kormány jelöli. A mindenkori kormánynak adassék meg a lehetőség, hogy jelölje az elnököt. Tehát ne 4 évre szóljon, mert ez gondot okozhat a későbbiek során. Ami a többi illeti jórészt azonos a korábbi tervezettel. A tanácskozási joggal rendelkezőknél nem értem, hogy miért a Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány elnökét kell meghívni tanácskozási joggal, miért nem lehet a 3 érintett megyei vállalkozásfejlesztési alapítvány? Döntsék el, hogy rotációs elv alapján ki képviseli a térségnek a vállalkozóit, kisvállalkozóit. Ugyanez mondható el a Magyar Fejlesztési Bank Rt-nél, javasolom, hogy itt a térségben működő részvénytársasága képviselje a befektető oldalt. Van egy kérdésem, ez az 5. fejezet 2. pont, a működési költségviselésnél, hogy arányosan biztosítják a résztvevő felek. Ez azt jelenti, hogy 25-en vagyunk, ebből 10 a kormányzat és így ez az arány fejeződik ki. 10/25-öd a kormányzat. Ez lett volna a kérdésem. Nem alapszabályt érintő ügy, de szorosan összefügg, hogy nem tudtam kiolvasni az 1059/97. kormányhatározatból a 62/1995. kormányrendelet sorsát. Ha összevetjük az alapszabályt a balatoni kormánybiztosi funkciókkal akkor azt láthatjuk, hogy a Balatoni Fejlesztési Tanács feladatainak jelentős része azonos a kormánybiztosi feladatkörrel. Úgy vélem, hogy ezt a kettőt tisztába kell tenni, mert más egy ta-

nácsnak a testületi feladata és hatásköre és más egy egyszemélyes kormányzati képviselőnek a feladata és hatásköre. Mindenképpen én a testületi prioritás híve lennék e tekintetben is.

Dr. Balázs Árpád

Az önkormányzatok egyeztetett álláspontjait szeretném előadni. A székhely kérdésében el tudjuk fogadni Balatonfüredet, de a saját szervezet használati joggal működjön a Blaha Lujza utca 2. sz. alatt vagy máshol. Az a javaslatunk, hogy amíg az IKIM-mel ennek a tisztázása folyik, addig ahogy az apparátusnál is ideiglenes megjelölés van, addig a székhelynél is legyen. Alternatív javaslatot természetesen nem terjesztünk elő, bízva abban, hogy az IKIM-mel a megegyezés létrejön. A 3. fejezetben az 1. pontnál a tanács szervezeténél a képviseletre jogosult személynek a képviseleti igazolást a tanács elnökének kell átadni, vagy alelnökének, az elnök akadályoztatása esetén. Szeretnék egy kiegészítő pontot betenni: „A kamarák, az önkormányzatok és a kormány is megválasztásuktól számított 3 hónapon belül kötelesek a tisztújításról az értesítést eljuttatnia a tanács részére”. Nem szeretnénk ha olyan helyzet állna elő, mint a regionális tanácsnál. Zongor Gáborhoz szeretnék csatlakozni, az 5/1. ponttal kapcsolatosan. Az elnök megbízatása parlamenti választási ciklusra szóljon. Nyilván a kormány nevezi ki, és úgy gondoljuk, hogy a politikai államtitkár erre a feladatra alkalmas.

Dr. Szegvári Péter

Úgy gondolom, hogy amit Zongor Gábor felvetett az teljesen összhangban áll azzal, amiért többek között a regionális fejlesztési tanács is létrejön. Mint régiós tanács forrásképző lehet nemcsak a hazai források, hanem a nemzetközi források elérése tekintetében is. Beleértve az interregionális programokat, bilaterális programokat, amelyek folyamatban vannak. Nagyon örülnék, ha a kormányzati oldal is megszavazná ezt, hiszen ennek nagyon racionális magyarázata van. Az 1.3-as pontnál a II. fejezetben csak az maradjon, hogy kidolgozza a koncepciót és a programokat és az elfogadás tekintetében vegyük alapul, hogy van már egy kormányrendelet amely a programok, koncepciók elfogadásával, jóváhagyásával kapcsolatban másképpen rendelkezik. Ezt a pontosítást szeretném kérni. Ami azt jelenti, hogy a programgazda gyakorlatilag a regionális

tanács, a kormányhoz be kell terjeszteni, a regionális rendezési tervet pedig az országgyűlés elé. A III. fejezet 1. pontjánál az elnök mellett az alelnök is feltüntethető. Az elnök megbízatásával kapcsolatban szeretnénk ha benne maradna ez a 4 év. Viszont mivel itt delegációs szisztémáról van szó, és a két felszólaló ezt kérte, hogy mind az önkormányzatoknál, mind a kamaráknál, mind a kormányzatnál tulajdonképpen a választások megváltoztathatják a személyeket. Elfogadtunk a Budapesti Agglomeráció Fejlesztési Tanácsnál egy ilyen kiegészítő pontot, és ezzel szeretném áthidalatni ezt a problémát. Az elnökök és alelnökök visszahívására, tehát tisztségének megszűnésére ugyanazok a szabályok érvényesek mint a választásra, amiből az következik, hogy a jelölésben történt változásról a Tanácsot 3 hónapon belül a delegált szervezetnek értesíteni kell. Ez nem választási, hanem delegációs szisztéma, tehát a visszahívás lehetősége benne van. Ha viszont ezt egyértelművé tesszük az alapszabályban, akkor mindazokat a gondokat, amelyeket felvetettek át lehet hidalni, mert egyértelművé válik. Akinek jelölési joga van, az a jelölt esetében visszavonhatja ezt a jelölést természetesen ezt a tanács a konszenzus elve alapján akceptálja. Itt kell a tisztség megszűnéséről is döntenie, de ez mindenképpen így van, hogy a jelölés esetében ez megszűnik. Hiszen a választás az mindenképpen a tisztségviselők esetében a törvény szerint a szervezet joga. Tehát azt gondolom, hogy a 4 évet mindenképpen hagyjuk benne, a visszahívás jogánál és a jelölés jogánál kell a delegációs elv alapján ezt tisztázni. Azt elfogadom, hogy az mindenképpen pontosításra kerüljön, hogy a delegációnál legyen 3 hónapon belüli bejelentés, még le is rövidíteném 30 napra, de a regionális fejlesztési tanácsnál ezt mindenképp be kell jelenteni. Javasolták, hogy az első tisztségviselők mandátuma az országgyűlési képviselői, a helyi önkormányzati illetve a kamarai választások időpontjáig tartson. Ez is egy lehetséges megoldás, mind a kettőt elfogadhatónak tartom. El kell döntenie a Tanácsnak hogy melyik technikával él, de itt mindenképpen konszenzusra kell jutnunk. Mind a kettő egyébként, akár egymással kiegészítve is élhet. A 4. oldalon a 6. pontnál javasolom betoldani a 15. szakasz 5. bekezdését is, utalás-képpen hiszen együtt szabályozza a törvény a két

dolgot. Nem történt átvezetés az egyeztetés után a 8. pontnál ahol a minősített többséget az 5. és 9. pontál is megköveteli az alapszabály. A tanácskozási joggal résztvevők esetében pedig javasolom, hogy a tagsággal nem rendelkező kistérségi társulások mellett a tagsággal nem rendelkező megyei gazdasági kamarák képviselői is tanácskozási joggal vegyenek részt. Az alapítványnál és a fejlesztési banknál Zongor Gábor javaslatát úgy gondolom el lehet fogadni, tehát lehet a helyi képviseletre bízni a tanácskozási jog megjelenését. Az 5./2. pontnál pedig a kormány részéről a kormányhatározat megjelöli a 3,6 mFt-ot, a többi arányosan úgy jelenik meg, hogy a 9 és a 6-hoz képesti arányt kell figyelembe venni a működési költségvetésben.

Házás József

A 4. fejezetben a tanács működésével kapcsolatban a 11. pont tartalmazza a tanácskozási joggal meghívott képviselőket. Egy szervezet minél nagyobb, annál hatásképtelenebb. Nem szaporítani szeretnénk a létszámot, csak a logika azt követeli, hogy ha az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottságának Elnöke az országos tanácsban meghívottként szerepel, akkor nem volna baj, ha legalább az ad- hoc bizottság valamilyen képviselete az információ áramlás meggyorsítása miatt részt kaphatna ebben a sorban.

Dr. Baja Ferenc

Ezt teljességgel el tudjuk fogadni a mi oldalunkról, természetesen szavazni kell róla.

Kompaktor Emília

Szintén a tanácskozási joggal résztvevőkhöz szeretném javasolni, hogy az országos kamarák képviseletében is egy-egy fő vegyen részt, ha erre mód van. Tekintve, hogy az országos kamarák véleményezik a területfejlesztési koncepciókat nagymértékben segítené a munkát, ha a regionális tanácsok munkájában részt vennének és konkrétan a Balaton Fejlesztési Tanács munkájában is.

Dr. Baja Ferenc

A delegálás tekintetében látok egy olyan problémát, hogy vannak javaslatok, amelyek arra irányulnak, hogy a tanácskozási jog esetében a decentralizálás érvényesüljön, tehát, akár az MVA, akár az egyebek az itt érintettek vehessenek részt a munkában, és van ennek egy ellentétes iránya, hogy ezen kívül a központ is jelen legyen. Ez egy elvi kérdés, amelyben döntenie kell, mert

ellenkező esetben inkoherens a rendszer. Utánna dönthetünk arról, hogy a tanácskozási jogúak esetében mit csinálunk. A kiegészítéseket megsza-
vazza a testület. A másik kérdés, hogyha ezt olyan dolognak tekintjük amiben most nem tudunk megállapodni, akkor azt fogom javasolni, hogy az ügyrend kérdései között tisztázzuk a tanács-
kozási jogot, ugyanis két probléma fordulhat elő, és emiatt az ad-hoc döntésekre figyelni kell. Az egyik az, hogy mindneki akinek köze kell, hogy legyen a tanács munkájához, jelen kell, hogy leg-
yen - ez az egyik érdek. A másik érdek azonban az, hogy itt egy határt kell szabni a jelenlétnek. Ha ezt most nem tudjuk mérlegelni akkor ezt az ügyrend keretében érdemes tisztázni azzal a kité-
telrel, hogy a tanácsnak mindig van arra lehetősé-
ge, hogy adott téma megtárgyalásához érintett, tanácskozási joggal meghívjon, amikor az őket közvetlenül érintő kérdést tárgyaljuk. A kérdéses tehát az, hogy melyik irányba menjünk? Ebben én egy szimpátia szavazást szeretnék kérni, hogy a tanácskozási jog tekintetében a meghívásban az itt érintett szervezetek legyenek a meghívottak, vagy pedig a központi szervezet. Kérem, hogy aki a decentralizációra szavaz, emelje fel a kezét. Aki ezzel nem ért egyet? Ilyen nincs.

3 tartózkodással azt az alapelvet rögzítette a tanács, hogy a tanácskozási jogosultság esetében ott, ahol a tanácskozási jogú meghívottnak van regionális vagy helyi intézménye, ott a regionális illetve helyi intézmény vezetője illetve képviselő-
je kerül meghívásra.

Úgy értékelem, hogy még egy elvi döntést kell hozni a vita alapján, ez pedig a következő: abban semmiképpen sem tudnék partner lenni, hogy a Kormány meg legyen különböztetve a többi tagtól. Azért nem, mert ez egy társulási viszony. Nem arról van szó, hogy itt a Kormány egy kiemeltebb szerephe kerülne. Ezt a kérdést nem szabályozzuk, hanem azt mondjuk, hogy a küldő felelőssége, ha a Kormány „beküldi”, akkor ott tartja, ez vonatkozik az önkormányzatra és vonatkozik a kamarai oldalra is. Az is nyilván-
való, hogyha változás következik be, akkor maga a személy is elveszíti a mandátumát, mert ez a delegáláshoz kötődik. Arra figyelnie kell a tanács vezetésének, hogy kamarai, önkormányzati illetve kormányzati oldalon mikor van választás. Én mindkét dolgot el tudom fogadni, nem okoz

problémát. Azt nem tudom elfogadni, hogy a Kormány képviselőjét megkülönböztessük a többi szereplőtől. Én először a módosító javaslatot teszem fel szavazásra.

Dr. Zongor Gábor

Azzal teljesen egyetértek, hogy az elnök megbízatása nem 4 évre szól. Az alapszabály tervezetéről szól, hogy az elnökre a Kormány tesz javaslatot, tehát a kormányzat képviselőjét választja meg a tanács, minősített többséggel. Itt egy kormányzati ciklus közepén vagyunk, ebből adódóan, 4 évre semmiképpen sem szólhat a megbízatás. Aki delegálja a tagokat, annak a felelőssége az, hogy meddig van benne a bizalom. Mert semmiképpen sem lenne szerencsés, ha az alapszabály kötné a kormányzatot, vagy bármely delegáló szervet. Javaslom, hogy töröljük ezt a mondatot a szabályzatból és a továbbiakban ezzel a kérdéssel nem kell foglalkozni.

Dr. Baja Ferenc

Kérdésem, hogy ha töröljük azt a mondatot az 5./1-ből, hogy az elnök megbízatása 4 évre szól, akkor az jó javaslat-e?

Dr. Balázs Árpád

A problémakör kapcsolódik, de más a javaslat. A három különböző oldal, aki alkotja a tanácsot, eltérő időszakban választja újra képviselőit. A tanács működése hosszú távon folyamatos lenne, ha a tagjainak választása nem egyszerre történne meg. Az elnökök megbízatása is választási ciklusra szóljon, arra a választási ciklusra, amelyre az adott szervezet, tehát a kamarai testületek, az önkormányzati képviselő testületek, illetve a kormány megbízatása szól.

Dr. Baja Ferenc

Ez két javaslat lényegét tekintve. Ebből az egyik az, amelyik arról szól, hogy az elnök megbízatása 4 évre szól, mondatot töröljük, ezt a javaslatot én előterjesztőként el tudom fogadni. Tehát ebben az értelemben szavazásra nincs szükség, a módosító javaslat beépül. A másik kérdés azonban egy pozitív kérdés nevezetesen, hogy óhajtja-e a tanács szabályozni, mert amit Balázs Árpád polgármester úr mond, az számomra automatizmus, ugyanis a küldő szervezet ha megváltoztatja a pozícióját, akkor ez automatikusan is életbe lép, azonban • előállhat az a helyzet, hogy mégsem történik változás. Igazából nem nagyon látom a különbséget, de azt el tudom fogadni,

hogy elvi szinten ezt a javaslatot szavazzuk meg. Nevezetesen ha a tisztségviselőkről van szó ekkor.

Dr. Balázs Árpád

Ismétlem a javaslatot: A kamarák, az önkormányzatok és a Kormány - ebben az esetben fordított sorrendet is el tudunk fogadni a felsorolásban - megválasztásuktól számított 3 hónapon belül kötelesek a tisztújításról az értesítést eljuttatni a tanács elnökének (alelnökének). A képviselők és azon belül a jelölt alelnök a kormány esetében az elnökről ezt eljuttatni. A választási ciklus után 3 hónappal minden oldal tartson tisztújítást, ami nem zárja ki, hogy ugyanaz a társaság működjön tovább, ha korábban is megfelelt a bizalomnak.

Dr. Baja Ferenc

Én úgy értettem, hogy csak a tisztségviselőkre vonatkozik a javaslat. Ez a mi számunkra gondot nem jelent. Megkérdezem, hogy van-e valakinek kifogása az ellen, hogy a polgármester úr által elmondottak beépüljenek az alapszabályba. Nevezetesen, hogy a megválasztástól 3 hónapon belül meg kell erősíteni a delegáltat, vagy új delegáltat kell küldeni és ezt hivatalosan be kell jelenteni. Nincs ellenvélemény, ezt a javaslatot beépítjük az alapszabályba, a 3.6. pont lesz. Az 5-ösnél pedig kikerült, hogy az elnök megbízása 4 évre szól, és bekerül a visszahívás lehetőségére való utalás. Ami azt jelenti, hogy ha az alelnököt visszahívja a kamara, akkor az alelnöksége is megszűnik. A tanács székhelye a megalakuláskor - egyenlőre ez szerepel a szövegben, ez kifejezi azt, hogy van egy lehetőség arra, hogy ez így is marad, és ugyanakkor nem zárja ki azt, hogy ha nem sikerül az IKEM-nél ezt érvényesíteni, akkor abban látom a javaslat logikáját, ahol a székhely - az a vagyon is tartozzon ide. Én remélem sikerül érvényesíteni.

Mérey Kádár Éva

Nem tudok nyilatkozni. Ez egyeztetést igénylő kérdés.

Dr. Baja Ferenc

Ha a Tanács felhatalmazását bírom ebben az ügyben, akkor a gyorsabb lezárás érdekében azt a mandátumot a Tanácstól megkapom nevezetesen, a miniszter úrral egyeztetem ezt az álláspontot, hogy a székhely esetében végleges helyzet alakulhasson ki. Ez egy vagyoni kérdés, amelyről nincs

jelen pillanatban kormánydöntés. A Kormány ezt elfogadta, lényegét tekintve, elvi alapon. Ez a helyzet állt elő. Azonban a fejlesztési tanács azt óhajtja, hogy ez vagyoni jogilag is rendeződjön. Ez egy plusz igény, amely most megjelent. A kormány döntése egyértelművé tette azt, hogy mi a székhely, mi a munkaszervezet, de itt az az igény merült fel, hogy azon túl, hogy helyet kapnak, tulajdonjogot is szeretnének. Tehát ezt nem zárnam le, erről fogok a miniszter úrral egyeztetni.

Kálóczi Kálmán

A 2. oldal 3. fejezet 1. pontjával lenne problémám. A képviselőre jogosult személy megbízásáról, felmentéséről, visszahívásáról az igazolást az elnöknek kell átadni. Javasolnám, hogy a 2. pontban is egy hasonló fogalmazzunk meg, ugyanis itt az van írva, hogy a képviselőre jogosult szerv által delegált személyt, akadályoztatása esetén, a meghatalmazással igazolt helyettes szavazati joggal képviselheti. A probléma számomra az, hogy a delegált személy nincs pontosan körülírva. Előállhat az a helyzet, hogy a delegált személy változik folyamatában, és a tanács előző munkáival nincs tisztában, pontosan nem tudja képviselni a saját szervezetét sem. Javasolnám, hogy ezt pontosabban fogalmazzuk meg.

Azt javasolnám, hogy az alapszabály mellékletében a delegált személyek nevesítetten legyenek felsorolva, és ha a delegált személy helyett valaki más jön, akkor a meghatalmazási igazolást, a titkárságot képviselő szervnél vagy annak vezetőjénél a tanácskozás megkezdése előtt adja le.

Dr. Baja Ferenc

Ez elfogadható, ez tehát beépül.

Dr. Balázs Árpád

A megyei területfejlesztési tanácsoknál azt a gyakorlatot követjük, hogy állandó helyettest lehet bejelenteni. Nem mindig van alkalom megírni ezt a szöveget. Tehát lehessen alkalom állandó helyettes bejelentésére.

Dr. Baja Ferenc

Én ezt nem fogadnám el. A Balaton Fejlesztési Tanács azt gondolom, hogy egy komolyabb szervezet. Azt szeretném kérni, hogy maradjon így, mert a lényeg az, hogy a koordináció meglegyen. Hírvivő lehet más is, de elvész az egyeztetési lehetőség.

Szemző Gáborné

Ez a Dél-Dunántúli és a Nyugat-Dunántúli Tanács esetében működik, mert mindkét helyen állandó helyettese van a kamara elnökének. Mindenhol megkerestük azt a pontot ahol a csatlakozás megvan észak, illetve dél felé. Visszatérnék az 5. oldal 5. pont 2. kérdésére, a működési költségekre. Tudomásom szerint más regionális tanácsokban a kormány legalább ebben az évben finanszíroz, nem tudom, hogy ezt a variációt nem kellene-e meggondolni.

Dr. Baja Ferenc

Erre a válaszon az, hogy ez a tanácscon múlik. 3,6 mFt-ot beterveztünk, ezt oda tudjuk adni. Két lehetőség van. Vagy itt is az első év ebből a pénzből megy, vagy pedig hozzájárulással. Első esetben kevesebb pénze lesz a tanácsnak, de ha hozzájárulással akkor több. Mi nem fogjuk lecsökkenteni a pénzt attól, hogy a többi oldal ezt beteszi. Ezzel együtt is olyannak látom a helyzetet, hogy elvileg jó lenne, ha a tanács már ebben az évben is azzal indulna, hogy az oldalak kiegészítik ezt a pénzt, de ezt a tanácsnak kell eldöntenie. Mi a pénzt rendelkezésre fogjuk bocsátani, az ez évi keretet, ugyanúgy ahogy a megyeieknek. Erről szavaznia kell a tanácsnak. A kormányzat odaadja a 3,6 mFt-ot és aki emellett úgy gondolja, hogy a felek hozzájárulásával kiegészíti a regionális fejlesztési tanács 1997. évi költségvetését azért, hogy anyagilag megalapozottabb legyen a munkája, kérem kézfelemeléssel jelezze. Kérem a kormányzati oldalt, hogy természetesen az én javaslatommal szavazzon, ami azt jelenti, hogy mi azt szeretnénk, hogy kiegészítsen. Aki azaz ért egyet, hogy a kiegészítés megtörténjen, az szavazzon.

Rögzítem, hogy erősen le vagyunk szavazva.

Ki az, aki egyetért azzal, hogy ebben az évben csak a kormányzati oldal fizessen hozzájárulást? Erős többségben van ez a döntés.

Dr. Zongor Gábor

El tudtam volna fogadni a Balatoni Szövetség javaslatát, mert egy élő gyakorlat, hogy van a jogszabály szerinti tag és annak van egy állandó helyettese. De hogy konszenzus legyen én javasolom azt, hogy az alapszabály melléklete tüntesse fel név szerint, pontosan, hogy mely szervezetnek ki a képviselője. A kormányzatnál tartom kifejezetten fontosnak, hogy ne jöjjön olyan képviselő, aki nem tud nyilatkozni.

Dr. Baja Ferenc

Ezt én természetesen tartom abban az esetben, ha szabályszerűen működünk. Azt teljesen el tudom fogadni, hogy kiküldött napirend esetén a kormányzati oldalnak a különböző tárcái felhatalmazással jönnek arra vonatkozóan, hogy mi a véleményük. Ez nem vonatkozik arra az esetre, ha olyan kérdés merül fel a vitában, amelyik egy új elem, egy teljesen új javaslat. Ott, ilyen kényszerrel nem lehet beépíteni, de azt, hogy előre kiküldött javaslat esetében a kormányzati oldal minden szereplőjének a saját területéről kell, hogy legyen álláspontja - ezt abszolút elfogadhatónak tartom, Kálóczi Kálmán javaslata ezt jelenti.

Házás József

Azt szeretném kérni, hogy erősítendő a decentralizálást úgy kerüljön be a képviselet, hogy az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottsága által javasolt országgyűlési képviselő, tekintettel, hogy itt a balatoni egyéni képviselők között is lehet bárkit megbízni aki esetleg nem tagja a bizottságnak, és így nagyobb lehetőséget adunk az országgyűlésnek.

Dr. Baja Ferenc

Részemről el tudom fogadni. Eljutottunk oda, hogy szavazhatunk az alapszabályról. Úgy tenném fel a kérdést, hogy a módosító javaslatokkal, az általam összegzettekkel elfogadják-e az alapszabályt. Aki igen, kérem, hogy kézfelemeléssel jelezze.

(Egyhangú szavazás történt.)•

A Balaton Fejlesztési Tanács eleget tett azon kötelezettségének, miszerint az alapszabályt csak egyhangú konszenzussal fogadja el az első alkalommal, s az, hogy ez sikerült, ez reményt ad arra, hogy végülis az intézmény egy érdekegyeztető döntő fórumként működni fog.

2. napirendi pont: Tisztségviselők megválasztása

Dr. Baja Ferenc

Mivel az alapszabályunk a szavazási metódusokról nem rendelkezik, ez majd később az ügyrend számára lesz feladat. Ezért a szavazási részletekről is természetesen plenárisan fogunk dönteni. Először ezekről a technikákról szeretnénk dönteni, és utána tennénk személyi javaslatokat, mert ezt tartom megfelelő mód-

szernek. Nyilvánvalóan egyeztetések előzték meg a •személyi javaslatokat. Megerősíteném a személyi javaslatokat, amelyek jelen pillanatban az előterjesztés oldaláról a következők: az elnök személyére a kormányzat oldaláról, - kormányhatározattal megerősítve - dr. Nemcsók János urat javasoljuk. Az általános alelnök esetében dr. Kulcsár Péter, Keszthely város polgármestere a személyi javaslat, az alelnök személyére pedig Dr. Kovács Miklós, Somogy Megyei Iparkamara alelnöke a személyi javaslat. Természetesen bármely tisztségre lehet javaslatot tenni, itt a helyszínen, hiszen most fogunk erre vonatkozóan döntést hozni. Ez azt jelenti, hogy arról is döntenünk kell, hogy nyíltan, vagy titkosan szavazunk a tisztségviselőkről.

Én úgy gondolom, hogy abban az esetben, ha a Balaton Fejlesztési Tanács kifejezetten jól működik, ha arról lehet majd beszámolni, hogy az érdekegyeztetés mechanizmusai olajozottak, hogy ez a testület a Kormánnyal együtt képes együttműködni, akkor úgy gondolom, hogy a kormányzat mérlegeli azt, hogy ezek után van-e szüksége kormánybiztosra. A kettő szerintem csak erősíti egymást, mert egy kormánybiztos jelen pillanatban a kormányzati oldal pozícióját jobban tudja integrálni, van erre egy lehetősége, sokkal előbb lehet ezzel a kapcsolata. Abban én partner vagyok, hogy 1 év múlva tekintse át a Balatoni Fejlesztési Tanács azt, hogy milyen módon, milyen feladatrendszerben tudja a munkáját a leghatékonyabban elvégezni. Vállalom, hogy ezek után a Balaton Fejlesztési Tanáccsal egyeztetetten teszek arra javaslatot a Kormánynak, hogy melyik területet ki, hogyan és miként lássa el. Ma ezt a vitát én előrehozottnak látom. Nem világos még, hogy mi fog történni, hogyan fogjuk a területfejlesztés intézményrendszerét működtetni. Tehát én ma a feladatok ilyen értelmű szétosztását korainak tartom, ezért nem is tettünk erre javaslatot. De hosszú távon ez a két intézmény egymás mellett nem marad meg, hiszen éppen azért hoztuk ezt létre, hogy ez tudjon átvállalni olyan típusú kormányzati érdekegyeztető mechanizmusokat, amelyek jelen pillanatban még összeérnek az államtitkár úr feladatkörével. Az egyik oka éppen az, hogy a kormányzat a regionális fejlesztési tanács elnöki posztjára Nemcsók Jánost javasolja, hogy ezek a problémák, amelyek

szervezeti oldalon ma még jelen vannak, ezek a legkevesebb konfliktust okozzák. 1 év múlva, ha értékeljük azt, hogy ki, hogyan végzte feladatát, akkor úgy gondolom, hogy vissza lehet térni arra, hogy mik az azonosságok és különbségek. Ma ezt egy érvényes kormányzati előterjesztés rögzíti. Ma még nem érzem olyan erősnek a Budapesti Agglomerációs Tanácsot sem, és a Balaton Fejlesztési Tanácsot sem, hogy képes legyen ágazati érdekekkel szembeszállni. Még messze nem tudunk minden ilyen típusú érdeket felülírni, ehhez egy nagyon komoly összefogásra van szükség, ellenkező esetben olyan típusú regionális érdekmegjelenítés, amely önmagában hatékony, nem jöhet létre. Ez nem ellentétes az én álláspontommal, csak most egyenlőre korainak érzem.

Először a nyilvános és titkos szavazást teszem fel. Kérem, hogy aki egyetért azzal, hogy titkosan válasszuk meg a tisztségviselőket, kézfelemeléssel jelezze.

Aki azzal ért egyet, hogy nyilvánosan válasszuk meg a tisztségviselőket, jelezze.

Megállapítom, hogy a Tanács a mostani alkalommal a döntéseit a személyi kérdésekben nyilvános szavazással fogja meghozni.

Aki egyetért azzal, hogy Dr. Nemcsók János legyen a Balaton Fejlesztési Tanács elnöke, kézfelemeléssel szavazzon. (2 ellenszavazat, 2 tartózkodással megállapítom, hogy a Fejlesztési Tanács dr. Nemcsók János urat elnökének megválasztotta.)

Aki dr. Kulcsár Péter általános alelnökké való választásával egyetért, kérem jelezze. (1 tartózkodással elfogadva).

Aki dr. Kovács Miklós alelnökké való választásával egyetért, kérem jelezze. (1 tartózkodással elfogadva.)

Szeretném előre jelezni azt, hogy a kormányzati oldal szempontjából mindent meg fogok tenni azért, hogy a Balaton Fejlesztési Tanács jól működjék.

Dr. Nemcsók János

Megköszöni a bizalmat. A cél az, hogy a polgármesterek és a civil szervezetek véleményének a kormányzati képviselőkkel összhangban, minél nagyobb támogatást szerezzünk meg a Balaton regionális térségének fejlesztésére. Egy újabb pénzügyi lehetőséget látok abban, hogy nem a megyék és a városok költségvetésének rovására,

hanem olyan jellegű nagy volumenű beruházásokat tudunk csinálni, amelynek az alapelve az, hogy a Balaton vízminősége javuljon. A Balaton vízminősége nemcsak kutatást, hanem csatornázást és infrastruktúrát is jelent. Tehát ilyen jellegű munkákra, amelyekre az önkormányzatoknak és a megyéknek nincs pénzük, ezeket a beruházásokat fogjuk tovább vinni. Kormánybiztosi feladatom lévén vétőjogom van a minisztériumoknál az elkülönített fejezetek felhasználásában véleményt mondani, ezzel pedig lehetőségünk van, hogy a plusz pénzek felett a helyi civil szervezetek és polgármesterek véleménye alapján, konszenzus alapján dönthessünk.

Dr. Kulcsár Péter

Megköszönöm a bizalmat. Ténylegesen igen nehéz feladatunk lesz. Mi, akik a Balaton partján élünk, mert nincs más választásunk tennünk kell a Balatonért. Úgy gondolom, hogy egy nagyon fontos döntést hoztunk, mikor végre sikerült ezt a fejlesztési tanácsot létrehozni és bízom abban, hogy azért minden vonatkozásban nem lesz teljes jogutódja a Balatoni Regionális Tanácsnak, mert az nem lenne a legszerencsésebb. A jövőben is szeretném kérni támogatásukat ehhez a nehéz munkához.

Kovács Miklós

Szeretném megköszönni azt a bizalmat, amely önök részéről személyemet illette. Sorsdöntőnek érzem azt a változást, ami ma történt, hiszen a regionális területfejlesztési tanácsban a korábbi formációknál sokkal lényegesebb, a súlyának megfelelő képviselőket kapnak a gazdálkodó szervezetek és a kamarák. Előre is köszönöm az együttműködést és a segítséget, és úgy gondolom, hogy a munkám során erre igencsak szükségem lesz.

Dr. Baja Ferenc

Szeretném még egyszer megerősíteni az együttműködési készséget és szeretnék köszönetet mondani azért, mert úgy hiszem, hogy a Balaton érdekét szolgálták a döntéseink a fejlesztési tanács megalakítása is, és a döntések is. Szeretném külön megköszönni mindazoknak, akik jelen pillanatban kételyekkel viseltetnek a mostani felállás iránt és ezen kételyeiket kulturáltan és tisztességesen a demokrácia keretei között fejtették ki. Tisztában vagyok azzal, hogy eddig is voltak és ezután is lesznek konfliktusok ezekben az

ügyekben, mégis úgy gondolom, hogy a mostani állapot elsősorban a balatoni fejlesztés érdekét szolgálja. Információkban, javaslatok fogadásában én abszolút nyitott vagyok, de azt kérem a Tanácstól, hogy a vezetést, amelyet közösen választottunk a nyilvánosság előtt lehetőség szerint egységesen támogassák. Nem a magam érdekét fogalmazom meg, a Balaton egységes érdekét. Még egyszer gratulálok a tisztségviselőknek, és az egyebek témájában megadom a szót Dr. Szegvári Péternek.

Dr. Szegvári Péter

Javasolom, hogy ne álljon meg a munka, és a késlekedés után, ami a megalakulással kapcsolatban volt, gyorsuljon fel a munka. Javasolom azt is, hogy mivel itt az alapszabály tárgyalása kapcsán volt néhány olyan kérdés, amelyet az ügyrendben kell rendezni, - és az alapszabály elfogadásakor döntött úgy a tanács, hogy az ügyrendben szabályozza a szavazással, meghívással, tanácskozási joggal, az előkészítéssel kapcsolatos kérdéseket, - hogy annak érdekében, hogy ez előkészülhessen legkésőbb augusztus végéig - szeptember közepéig, én javasolom, hogy a három tisztségviselőből, valamint az önkormányzati és a kamarai oldal egy- egy delegátusából álljon fel egy előkészítő munkabizottság, amelyik az ügyrend előkészítésében segít, valamint segít abban, hogy a tanács a következő ülésén munkaterv alapján tudjon dolgozni, tehát a fontosabb kérdéseket meg tudja vitatni. Javasolom továbbá, hogy ennek megfelelően ez az előkészítő bizottság a Tanács felhatalmazása alapján dolgozza ki azt a pályázatot is, amellyel a központi területfejlesztési céllelőirányzatra pályázik abban a tekintetben, hogy meg lesz hirdetve pályázat a központi területfejlesztési céllelőirányzatban arra, hogy regionális fejlesztési koncepció programok és tervek kidolgozását a központi céllelőirányzattól lehessen pályázni. Ennek a feltételeiről július 2-án dönt ugyan az Országos Tanács, de tekintettel arra, hogy egyáltalán a pályázatokat be lehessen nyújtani a Tanácsot még egyszer összehívni nem lehet, de azt mindannyian fontosnak tartjuk, hogy ahhoz, hogy maga a Tanács is forrásképző legyen, ahhoz a fejlesztési program, vagy koncepció elkészítéséhez további forrás is szükséges, hiszen az a 3,6 mFt a működéshez ebben az évben még elég, de ahhoz, hogy ténylegesen dolgozni

tudjunk, kevés. Tehát ebben a három dologban én javasolom, hogy a Tanács értsen egyet, hogy három tisztségviselőből és két delegált tagból álljon fel egy előkészítő bizottság és ezzel a mandátummal legkésőbb szeptember 15-ig dolgozza ki a munkaterv-tervezetét az ügyrend-tervezetet, pályázzon be és szükség szerint hívja össze a tanács következő ülését.

Kerényi László

Az imént elfogadtunk egy alapszabályt, amelynek a II. fejezet 1.6 pontja azt mondja ki, hogy ez a tanács dönt a hatáskörébe utalt pénzeszközök felhasználásáról. Ilyen eszközök azonban jelen pillanatban nincsenek. Mégis szeretném megkérdezni azt, hogy mi indokolja azt a megkülönböztetést, amit a megyei területfejlesztési tanácsok és a regionális tanács vonatkozásában kell tapasztalunk. Néhány 100 millió Ft-tal a súlyát is lehetne demonstrálni azon túlmenően, hogy nem kellene azon vitatkozni, hogy hogyan osztjuk meg a közös költségeket. Előre látom, hogy az egyes testületek kezdik megsokallni azt, hogy nagyon sokfelé kell fizetnünk tagdíjat és nagyon nehéz átvinni egy önkormányzati testületen, hogy megint kell valamilyen működési költséget fizetni, holott nagyon kis pénzről van szó. 5-6 millióból ez biztos hogy megvan, de arra nem elég, hogy koncepciót lehessen kidolgozni. Miért van ez a diszkrimináció, amely nincs összhangban azzal a kijelentéssel amit a miniszter úr az előbb tett, hogy nagyon fontosnak tartja a regionális tanácsot. Azt hiszem, egy kicsit keverednek a dolgok, mert a törvény értelmében bármelyik megyei területfejlesztési tanács létrehozhat egy regionálist, de akkor neki kell ellátni azt pénzeszközökkel. Ugyanakkor ezt a kettőt, a budapestit, meg a balatonit a törvény hozta létre, és nem értem, hogy miért nem kapott néhány százmillió forintot.

Dr. Baja Ferenc

Csak úgy lehet hiteles a területfejlesztés, ha valóban alulról épül. Ebben az országban nagyon sok mindent elkezdtek már felülről építeni, és szilárd meggyőződésem, hogy mindegyik azért bukott meg, mert nem voltak meg az alapjai. A területfejlesztés intézményrendszere egy nagyon gyorsított ütemben fejlődő intézményrendszer, egy picit a fejlődésében generált intézményrendszer, nem annyira szerves együttműködésre épül,

van benne egy úgynevezett katalizátor, és ennek az az oka, hogy az EU csatlakozás idejére ennek az intézményrendszernek teljesen fel kell állnia. Tehát együtt van jelen az, hogy szervezzük felülről és közben együtt van jelen az, hogy közben alulról építjük. S ebben az értelemben az első számú feladvány az, hogy a kistérségi fejlesztési tanácsok forrásokhoz jussanak, mert ugyanis itt az az alapegység. Utána a megyei fejlesztési tanácsok és pénz a regionális fejlesztési tanácsokhoz érkezik utoljára. Ez célszerűen így van, mert így áll elő az a helyzet, hogy az alulról építkezésnek a hátterében a forrás megteremtése is meglegyen. Nem a nagyságrend amin vitatkozunk - ebben egyetértünk, azonban addig ameddig ez nincsen, addig nem vagyok hajlandó tervezni egy fillért sem. Ennek pedig az az oka, hogy pénzért Magyarországon minden megalakul. A regionális fejlesztési tanácsoknak is rendelkezni kell minimum annyi forrással, hogy egy regionális fejlesztési tervet tudjon csinálni. Legyen egy olyan lehetősége, hogy értelme legyen a szervezeti működésének. Alapvetően a regionális fejlesztési tanácsot mint intézményt nem olyannak gondolom én, aki közvetlenül források felett rendelkezik. Ebben kistérségi fejlesztési tanács, megyei fejlesztési tanács, regionális fejlesztési tanácsnak már a kormány felé kell nyúlania a harmonizációért. Sokkal fontosabbnak tartom azt, hogy ennek a fejlesztési tanácsnak véleményezési joga kell, hogy legyen arra vonatkozóan, hogy a központi forrásokból mit, hová költünk a Balatonra. Az ágazati munkákat kell, hogy összehangolja.

Ezzel együtt is a következő évben nyilvánvalóan nagyságrenddel több pénzzel kell, hogy rendelkezzen, ezért Szegvári úr javaslata alapján szeretném megszavaztatni a bizottság felállítását. A központi keretből azokat a forrásokat, amelyek a regionális terv elkészítéséhez szükségesek nem a megyei fejlesztési tanácsokkal akarom pályáztatni, hanem a regionális tanácsokkal. Itt szülessen meg az a koncepció. Teljesen egyetértek, hogy ehhez központi támogatást adjunk, mert ezt 5 millió Ft. -ból nem fogja tudni a regionális fejlesztési tanács megteremteni. Tehát azt a választ tudom adni, hogy nagyságrendileg növekednie kell a regionális fejlesztési tanácsban a saját forrásnak is, de ezzel együtt is a kiemelt beruházások és a nemzetközi források bevoná-

sának eldöntésében kell hogy részt vegyen egy ilyen regionális fejlesztési tanács. így a tanács nagyon jelentős források felett fog dönteni. Ugyan nem fog vele gazdálkodni, de dönteni fog felette. Ugy gondolom, hogy akkor amikor például a Központi Környezetvédelmi Alapban külön forrás állt eddig rendelkezésre - eddig is és az elkövetkező időszakban is nagyon jelentős nagyságrendben - és ha azt mondom, hogy ebben én a miniszteri felelősségemből ügödöntő szerephez hozom a regionális fejlesztési tanácsot és azt mondom, hogy az itteni véleményezési jogot komolyan fogom venni, az sokkal többet jelent a tanácsnak egyébként, mintha még 50 - 100 millió Ft -val a saját költségvetése növekedne. Ezt kell elérnünk a többi minisztérium esetében is. Vannak erre vonatkozó javaslatok már a jövő évi költségvetés tervezésére vonatkozóan is., Éppen a PM -vei való egyetértésben és nagyon jelentős PM támogatással tudtuk keresztül venni a jövő évi költségvetés tervezésénél, hogy egy sokkal jelentősebb aspektus kell hogy legyen a regionális szervezés és együttműködés megteremtése érdekében, ahol pl. már a véleményezés jogát az ilyen tanácsnak elérhetővé lehet tenni. A forrás tekintetében nyilvánvaló, hogy a két kiemelt regionális fejlesztési tanácsnak tudomásul kell vennie azt, hogy közben az ország más helyein önkéntes szerveződéssel megalakultak a regionális fejlesztési tanácsok Ezeket sem lehet hátrányosan megkülönböztetni, ezek sem rendelkeznek jelen pillanatban forrásokkal, de ezek partnerei a már két meglévő tanácsnak és lobijai annak, hogy az 1998 -as költségvetésben már esetleg elkülönítetten is szerepeljen ilyen forrás. Az ideai költségvetésbe pedig a központi alapon lévő pályázati lehetőség biztosítja azt, hogy érdemi tervező munkát végezhesse a regionális fejlesztési tanácsok.

Megkérem a tanácsot, hogy a Szegvári Péter által javasolt koordinációs bizottság és a három feladattal kapcsolatban hozzunk döntést.

Dr. Balázs Árpád

Az önkormányzatok egyeztetett álláspontja az, hogy egyetért a bizottság felállításával, Kulcsár Péter alelnök úr mellé Szalay László füredi polgármester urat jelöljük a bizottságba.

Dr. Baja Ferenc

Kérem, hogy aki egyetért azzal, hogy a Szegvári Péter által javasolt bizottság és a három feladat jegyzőkönyvileg határozatként rögzítésre kerüljön az emelje föl a kezét.

(egyhangúlag elfogadva)

Dr. Baja Ferenc

Felkéri Szegvári Pétert, hogy tájékoztatást adjon az OTT júl. 2-i ülésének napirendjeiről.

Dr. Szegvári Péter

Az OTT alapszabálya szerint a regionális fejlesztési tanácsok is képviseltetik magukat az OTT - -ben. így a napirendi pontok kapcsán legalább arról tájékoztatást kapnak, hogy van -e érdeklődésre számot tartó tétel, amelynek az írásos anyagát természetesen rendelkezésre tudjuk bocsájtani. Júl. 2 -án egyrészt a már említett területfejlesztési központi célelőirányzat keretfelosztásáról foglal állást az OTT, hiszen a KTM területfejlesztési célelőirányzata kétfelé bomlik. Az egyik a megyei területfejlesztési tanácsokhoz, másik része pedig a KTM miniszterének elosztási kerete, azzal a céllal, hogy a kormányrendelet szerint a keret tartalmi kérdéseiben az OTT -nek kell állást foglalnia, a pályázatokról pedig majd az OTT által összeállított bizottság véleménye alapján döntenek. Ennek megfelelően én két dologra hívnám fel a figyelmet.

Az egyik a már említett tétel, hogy elmaradt tartozásokon kívül innovációs parkok, ipari parkok létesítésére, inkubátorházak, agrárintegrációs tevékenység létesítésére lehet pályázatot benyújtani. Szándékaink szerint, ha ezt júl 2 -án megerősítik, ez részint a kistérségeket, részint a vállalkozókat, részint a megyei területfejlesztési tanácsokat érintheti, másrészt lesz mód a regionális programok készítésére befolyásolni, erre vonatkozott a javaslatom is. Másrészt, tájékoztatót fog meghallgatni az OTT, arról, hogy a tanács máj. 12 -én egyhangúlag elfogadta az Országos Területfejlesztési Konceptiót, de időközben folytatók még az egyeztetések a megyei közgyűlésekkel ill. a fővárosi közgyűléssel. Ennek kapcsán Miniszter úr egy olyan felhatalmazást kapott az OTT -től, hogy a közgyűlések észrevételei alapján újonnan vagy vitapontként felmerült - és az OTK -ba beépítendő - javaslatokat a Kormány és a Parlament elé még bevigye. Tehát ennek megfelelően a módosító indítványok keretében van

mód arra, hogy a megyei közgyűlések véleménye is még utóíérje az OTK -t.

Végül napirendként szerepel egy tájékoztató a CREDO programok állásáról, amely CREDO programok nem a határon átnyúló, hanem a határmenti térségek fejlesztésére vonatkozóan határönkénti 150 ezer ECU pályázati lehetőséget tartalmaznak. Ezeket a megyei tanácsok képviselőinek is elfogjuk juttatni. Ez elsősorban nem a Balatont, de a balatoni megyéket érintheti, hiszen szlovén, horvát, osztrák határmentiségben jelentkezik az említett program. Ugyanakkor tájékoztatást adunk a már határon átnyúló PHARE CBC programok keretében, hogy Eisenstadban milyen tárgyalási pozícióban juttattuk tovább a Győr - Moson - Sopron, Vas, Zala megyei önkormányzatok. A területfejlesztési tanácsok javaslatait eljuttattuk Brüsszelbe, amely alapján 16 millió ECU plusz támogatást kapnánk vagy legalábbis kértünk különböző határon átnyúló fejlesztési programokhoz. Ezenfelül az OTT tárgyalja a Szabolcs - Sz. - Bereg ill. Nógrád megyei fejlesztési programról szóló előterjesztést is, valamint ami Önöket érintheti, szóbeli tájékoztatást hallgatunk meg Kuncze Gábor részéről a jövőbeni helyi címzett és céltámogatási rendszerrel kapcsolatban, amely azért lehet nagyon fontos, mert itt dől el az OTT szintjén, hogy a jövőben a címzett és céltámogatási rendszerben mennyire lehetne a jelenlegi rendszert tovább decentralizálni akár a megyei fejlesztési tanácsok szintjére is. Itt szerepel előterjesztésként Medgyessy Péter

előterjesztésében a középtávú gazdasági prioritások áttekintésére vonatkozó javaslat. Ez többek közt azért érinthet minket, amit az imént Kerényi úr elmondott. Hosszú távon lehet egy három éves vagy több éves programfinanszírozást regionális szinten megvalósítani, a finanszírozási rendszert átállítani, ennek egyik lényeges eleme lesz az is, hogy érintse a területfejlesztés új intézményrendszerének adekvát finanszírozási rendszerét is.

Bővebb információ igénye esetén hozzám vagy kollégámhoz Farkas Károlyhoz fordulhatnak. Köszönöm a figyelmüket.

Dr. Baja Ferenc

Van -e valakinek még kérdése, amit az egyebek napirendjéhez kíván feltenni?

(Nincs)

Megköszönöm a tanács hatékony munkáját. Mielőtt bezárnám az ülést javasolom az évenkénti 3-4 ülést a fejlesztési programokhoz kötődő véleményezési jog érvényesítése érdekében. Javasolom továbbá a máshol már bevált munkabizottsági rendszerek létrehozását, mint ahogy az OTT esetében is. Elmondható, hogy a tanács tagjaiból és szakértőkből álló munkabizottságok bizalmi alapon kifejezetten jól tudják segíteni a tanács döntéshozó munkáját. Gratulálok a tisztviselőknek és még egyszer megköszönöm a résztvevők figyelmét.

Ezzel dr. Baja Ferenc bezárja az ülést.

k.m.f.

Jegyzőkönyv hiteles

dr. Nemcsók János
a BFT elnöke

A Balaton Fejlesztési Tanács Alapszabálya

1997. június 30.

I. Általános rendelkezések

1. A Balaton Fejlesztési Tanács (továbbiakban: Tanács) a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. tv. (a továbbiakban: Tftv.) 15.§ (2) bekezdésben meghatározott feladatok végrehajtására jön létre.

2. A Tanács önálló jogi személy.

3. A Tanács székhelye a megalakuláskor: 8.230 Balatonfüred, Blaha Lujza u. 2.

4. A Tanács működési területe: a Balaton kiemelt üdülőkörzetbe tartozó települések a 89/1997. (V.28.) Kormányrendelet 2. számú melléklete alapján.

II. A Tanács feladatai

1. A Tanács működési területén:

1.1. Összehangolja a kormányzat és a megyei területfejlesztési tanácsok régiót érintő területfejlesztési tevékenységét.

1.2. Vizsgálja és értékeli a régió és környezete vonatkozásában a társadalmi, gazdasági és ökológiai helyzetet. A vizsgálatok során felhasznált információkat és a vizsgálatok eredményeit az országos és az érintett megyei területi információs rendszer rendelkezésére bocsátja.

1.3. Kidolgozza - az országos és a megyei területfejlesztési koncepciókkal és programokkal összhangban - a régió hosszú távú területfejlesztési koncepcióját (a továbbiakban: a regionális területfejlesztési koncepció), illetve fejlesztési programját, alprogramjait.

1.4. A regionális fejlesztési programok megvalósítása érdekében pénzügyi tervet készít.

1.5. Hazai és külföldi forrásokat gyűjt a tanács működtetéséhez, a fejlesztési programok kidolgozásához és megvalósításához. Részt vesz a külföldi hitel - és segélyprogramok előkészítésében és lebonyolításában.

1.6. Dönt a hatáskörébe utalt pénzeszközök felhasználásáról, megállapodásokat köthet az érintett tárcákkal, az érintett megyei területfejlesztési tanácsokkal és más, térségi fejlesztési programokban közreműködőkkel az egyes fejlesztési programok finanszírozásáról.

1.7. A fejlesztések megvalósításáról pályázati rendszer keretében dönt - a regionális és a megyei fejlesztési koncepciók figyelembevételével.

1.8. Közreműködik a régióban kialakult társadalmi, gazdasági és ökológiai válsághelyzetek kezelésében.

2. Elősegíti a régió teljes körű fejlesztését. Koordinálja a Balaton ökológiai állapotának védelmére, a vízminőségjavítására, a természet védelmére, a régió teljes körű fejlesztésének előmozdítására, az idegenforgalom fejlesztésére irányuló intézkedéseket, fejlesztéseket, beruházásokat és kommunális, az ipari és mezőgazdasági eredetű szennyezések csökkentésére, kezelésére, gyűjtésére irányuló programok kidolgozását. Elősegíti a közegészségügyi feltételek javítását a Balaton vízgyűjtő területén és üdülőkörzetében.

3. A Balaton térségét érintő tudományos kutatások eredményeit figyelemmel kíséri, alkalmazásukat elősegíti, a területfejlesztési célú tudományos kutatás és fejlesztés főbb irányaira javaslatokat, ajánlásokat fogalmazhat meg.

4. Véleményezi a régiót érintő területfejlesztéssel kapcsolatos koncepciókat és programokat, terveket, pályázati kiírásokat és pályázatokat.

5. A Tanács részt vesz a működési területére vonatkozó szabályozások előkészítésében.

6. Ellenőrzi a Tanács által támogatott fejlesztési programok megvalósulását, a források felhasználását.

7. A Tanács a régióhatáron túlterjedő egyes területfejlesztési feladatok ellátása érdekében megállapodásokat köthet.

8. Az üdülőkörzettel összefüggő állásfoglalásairól, értékeléseiről javasolt és megtett intézkedéseiről, tapasztalatairól rendszeresen tájékoztatja a közvéleményt.

9. A Tanács gazdasági vállalkozási tevékenységet nem folytathat, ilyen tevékenységben részvételt nem vállalhat.

III. A Tanács szervezete

1. A képviseletre jogosult személy megbízásáról, felmentéséről és visszahívásáról szóló igazolást a tanács elnökének kell átadni.

2. A képviselőre jogosult szerv által delegált személyt akadályoztatása esetén a meghatalmazással igazolt helyettesi szavazati joggal képviselheti.

3. A Tanács tagjainak száma 25 fő, akik:

3.1. a Kormány kinevezett képviselője (1 fő)

3.2. a tanács illetékességi területén működő megyei területfejlesztési tanácsok elnökei (3 fő)

3.3. a környezetvédelmi és területfejlesztési, a pénzügy-, a közlekedési, hírközlési és vízügy, a földművelésügyi, az ipari, kereskedelmi és idegenforgalmi, a népjóléti, a munkaügyi, a művelődési és közoktatási és a belügyminiszter képviselője (9 fő)

3.4. az agrár-, a kereskedelmi és ipar, valamint a kézműves kamara két-két képviselője (6 fő)

3.5. a régióban érintett területfejlesztési önkormányzati társulások egymás közti megállapodással delegált képviselői, megyénként 2 fő (6 fő)

4. A területfejlesztési önkormányzati társulások képviselői a területüket érintő fejlesztési programok tárgyalása során a tanácsban szavazati joggal vehetnek részt.

5. A tanács tagjainak megbízatása a delegáló szerv által történő visszahívásig tart. A visszahívásról, új tag illetve tisztségviselő jelöléséről 30 napon belül kell értesíteni a munkaszervezetet.

6. A Tanács tisztségviselői

6.1. Elnök. Az elnököt a Kormány jelölése alapján a Tanács tagjai sorából minősített többséggel választja meg. Az elnök megbízatása négy évre szól.

6.2. Általános alelnök. Az általános alelnököt az önkormányzati társulások jelölése alapján többségi szavazattal választja meg évenkénti rotációval tagjai sorából a Tanács.

6.3. Alelnök. A kamarák jelölése alapján többségi szavazattal választja meg a Tanács.

7. A tanács tagjainak név szerinti felsorolását az alapszabály melléklete tartalmazza.

8. A Tanács titkársági és munkaszervezeti feladatainak ellátására önálló munkaszervezetet hoz létre, ennek létrehozataláig a feladatot a BIB Titkárság látja el.

IV. A Tanács működése

1. A Tanács, mint testület látja el mindazokat a feladatokat, gyakorolja mindazokat a hatásköröket, amelyeket a jogszabályok, illetve az alapszabály meghatároz.

2. A Tanács éves munkaterv és költségvetés alapján működik és a költségvetési szervek gazdálkodására vonatkozó szabályok szerint gazdálkodik.

3. A Tanács üléseit szükség szerint, de évente legalább két alkalommal, az előzetesen jóváhagyott munkaterv szerinti programmal tartja. A munkatervben meg kell határozni az ülés időpontját, helyét és napirendjeit, valamint az előterjesztő személyét.

4. A Tanács üléseit az elnök - akadályoztatása esetén az általános alelnök - hívja össze. A meghívó tartalmazza a tanácskozás helyét, idejét, napirendjét. A meghívóhoz mellékelni kell mindazokat a dokumentumokat, amelyeknek ismerete az érdemi tanácskozáshoz, döntéshozatalhoz szükséges. Az üléseket úgy kell összehívni, hogy a tagok a meghívót és annak mellékleteit legalább 8 nappal az ülést megelőzően kézhez kapják. Rendkívül indokolt esetben a Tanács elnöke ennél rövidebb időn belül is összehívhatja a tanácsot.

5. A Tanács ülését akkor is össze kell hívni, ha azt legalább nyolc tag az ok és cél megjelölésével kéri. A tanácskozást az indítvány kézhezvételétől számított 30 napon belüli időpontban kell megtartani.

6. A Tftv. 14.§ (4) illetve a 15.§ (5) bekezdése értelmében az alapszabály elfogadásához az összes tag egyhangú szavazata szükséges. Amennyiben nincs konszenzus, úgy a döntést újbóli vita után még egyszer meg kell ismételni. Ha második esetben sincs egyhangú döntés, úgy minősített többséggel (összes tag 50 % + 1 fő) kell elfogadni.

7. A Tftv. 17.§ (3) bekezdése értelmében a Tanács ügyrendjét egyhangúlag maga állapítja meg. Egyet nem értés esetén az ügyrendet a tanács megismételt ülésén minősített többséggel, azaz a tanács tagjai legalább 50 %-ának plusz egy főnek szavazatával fogadja el.

8. A Tanács határozatképes, ha az ülésen a tagoknak több mint a fele jelen van. Döntéseit - a 6., 7. és 9. pontban foglalt esetek kivételével. - nyílt szavazással, egyszerű szótöbbséggel hozza meg. Minden tagnak egy szavazata van.

9. Minősített többség a Tanács összes tagja több mint 50 %-ának szavazata szükséges a hatáskörébe utalt pénzeszközök felhasználásához, illetve működési költségvetése elfogadásához.

10. Szavazategyenlőség, vagy eredménytelen szavazás esetén a vitát folytatni kell, s az ügyet újabb szavazásra kell bocsátani. Ha ismét nem születik döntés, úgy a témát a következő ülésen kell újra előterjeszteni.

11. A Tanács ülésein tanácskozási joggal vesz részt:

- a) a Tanács munkaszervezetének vezetője,
- b) a Tanács illetékességi területén működő megyei területfejlesztési tanácsok munkaszervezeteinek vezetői,
- c) az egyes napirendi pontok tárgyalásakor a tanács elnöke által meghívott más szervek képviselői,
- d) a tagsággal nem rendelkező kistérségi társulások és megyei kamarák képviselői,
- e) a Honvédelmi Minisztérium képviselője,
- f) a Fejér Megyei Területfejlesztési Tanács Elnöke,
- g) a Balaton Szövetség képviselője,
- h) a Balaton Alapítvány képviselője,
- i) MTA Regionális Kutató Központ Nyugat-Dunántúli Tudományos Intézet igazgatója,
- j) MTA Regionális Kutató Központ Dél-Dunántúli Tudományos Intézet igazgatója,
- k) a megyei vállalkozásfejlesztési alapítványok képviselői,
- l) Balatoni Regionális Fejlesztési Társaság képviselője
- m) Az Országgyűlés Környezetvédelmi és Területfejlesztési Bizottságának képviselője

12. A tanácskozási joggal rendelkező meghívottak számára a tanácskozás meghívójával együtt a döntés-előkészítő előterjesztéseket is

meg kell küldeni. A tanácskozási joggal rendelkező meghívottak a tárgyaló témában az általuk képviselt álláspontot szóban vagy írásban kifejtethetik, szavazásra azonban nem jogosultak.

13. A Tanács ülései nyilvánosak. Személyi és a tanács alapvető gazdasági érdekeit érintő ügyben zárt ülés is elrendelhető.

14. A Tanács tagjai díjazásra és költségterítésre nem jogosultak.

15. A Tanács üléseiről jegyzőkönyvet kell készíteni, amely tartalmazza a tanácskozás lényegét és a hozott határozatok szövszerinti szövegét. A jegyzőkönyvet a Tanács elnöke és a jegyzőkönyvvezető írja alá és a tanács által felhatalmazott két tag hitelesíti.

16. A Tanács üléséről készített jegyzőkönyvet az ülést követő 8 napon belül meg kell küldeni a Tanács tagjainak.

V. A Tanács működési költségei

1. A Tanács éves költségvetése alapján a költségvetési szervek gazdálkodására vonatkozó szabályok szerint gazdálkodik.

2. A működési költségeket a Tanácsban tagsággal rendelkező szervek - a delegált minisztériumok részéről a Kormány - arányosan biztosítják. 1997. évben a működéshez szükséges forrásokat a Kormány biztosítja.

VI. Záró rendelkezések

1. Jelen alapszabályt a Balaton Fejlesztési Tanács 1997. június 30 -án tartott alakuló ülésén jóváhagyta. Az alapszabály a jóváhagyás napján lép hatályba.

2. Az Alapszabály mellékletét képezi a Tanács Ügyrendje, amely tartalmazza a működéshez tartozó ügyintéző szabályokat.

Kelt: 1997. június 30.

Tájékoztató

Harmincéves a Comitatus Önkormányzati Szemle!

Ezen régóta várt balatoni különszámmal közel egyidőben jelenik – Agg Zoltán és Zongor Gábor szerkesztésében – a COMITATUS 30 ÉV/KÖNYV. A könyvbemutatóra, terveink szerint ez év december 13-án, hétfőn 10 és 12 óra között a Veszprémi Városháza Kossuth termében kerül sor hibrid formában (online közvetítéssel és korlátozott számú személyes jelenléttel).

A sajtótájékoztatóval összekötött nyilvános szerkesztőségi/szerkesztőbizottsági ülést és az immár 30 éves folyóiratot Porga Gyula, Veszprém város polgármestere köszönti. A vitaülést Zongor Gábor, alapító elnök vezeti, a tőle megszokott szigorral.

Néhány bekezdés a kötet születéséről és tartalmáról:

A Comitatus Könyvek sorozat második kiadványát tartja kezében a Tisztelt Olvasó – írják a szerkesztők a kötet előszavában. Ennek apropója ismét a 30 év, hiszen a Comitatus Önkormányzati Szemle első számát 1991 július 15-én hoztuk el a nyomdából Harangozó Jánossal, az ő Lada típusú személygépkocsijának csomagterében. A Comitatus Önkormányzati Szemle 25. évfordulóján 2016-ban, majd a Comitatus Repertóriumában 2018-ban részletesen beszámoltunk a folyóirat születéséről, s ezek az írások interneten is elérhetőek, köszönhetően a Magyar Regionális Tudományos Társaságnak. (<http://www.mrtt.hu/comitatus.html>)

A Comitatus Önkormányzati Szemle 30 éves jubileuma alkalmából felkérés alapján írtak visszaemlékezést, vagy tanulmányt a szerkesztőbizottság jelenlegi tagjai: Filepné Nagy Éva, Hudi József, Kaiser Tamás, Kalmár Zoltán, Lőrincz Katalin, Molnár Tamás, Oláh Miklós, Pálné Kovács Ilona, Soós Lőrinc, Szegvári Péter, Szilágyi István, Agg Zoltán főszerkesztő és Zongor Gábor szerkesztőbizottsági elnök, továbbá az alapító szerkesztőbizottsági tagok közül Gyenesei István és Rechnitzer János. Korábbi és jelenlegi szerkesztők: Csité András kistérségek, Veiland László idegenforgalom, Kőszegi Lajos globális gondolkodók, Fekete Károly területfejlesztés, társszerkesztők: Garaczi Imre és Leveleki Magdolna. Nívódíjasok: Csefkó Ferenc és Somlyódiné Pfeil Edit. Fontosabb szerzők, támogatók: Alabán Péter, Dombi Gábor, Kuti Csaba és Szabó Lajos. Interjú készült korábbi munkatársunkkal, Navracsics Tiborral.

A neves szerzők – köztük az MTA rendes tagja, professzorok, egyetemi oktatók, volt miniszterek, mai kutatók és közigazgatási gyakorló szakemberek – a Comitatusra jellemző sokszínűséggel tekintenek vissza a magyar önkormányzatiság, területpolitika, területfejlesztés elmúlt évtizedeinek történeteire, változásaira és kitekintést nyújtanak a jövőre vonatkozóan is. Ezúttal ugyanis arra kérjük támogatóinkat és legaktívabb szerzőinket, hogy osszák meg gondolataikat az

önkormányzatiságról, a közigazgatásról, a regionalizmusról, vagy akár a Balatonról, vagy bármiről, ami a Comitatus kapcsán gondolatot ébreszt bennük.

A Balatonról több írás is megemlékezik, a folyóirat balatoni rovatait és cikkeit részletesen Fekete Károly elemzi, igen alapos tanulmányában, de balatoni esszét írt Kalmár Zoltán is, és érinti a témát többek között Agg Zoltán, Lőrincz Katalin valamint természetesen Oláh Miklós is. Szóba kerül a Balaton kérdése Oláh Miklósnak és Fekete Károlynak a Navracsics Tiborral készített interjújában is. Tehát aki csak a Balaton miatt veszi meg/olvassa el a könyvet az nem fog csalódní, de aki a szerzők autonómiáról, demokráciáról, szubszidiaritásról vallott véleményére kíváncsi, az sem. A folyóirat múltjáról is megtudhatunk érdekes részleteket, s ami ebből a könyvben kimaradt azt – igény esetén –, majd előszóban mondja el az érdeklődőknek a lap főszerkesztője.

A folyóirat mottója: „Azokból a kövekből, melyeket utunkba gördítenek, egy kis ügyességgel lépcsőt építhetünk...” az elmúlt 30 év alatt eltérő intenzitással és sikerrel érvényesült. Joggal állítható, hogy a Comitatus olyan „lépcső”, amelyen haladva átfogó és izgalmas képet kapunk nemcsak a magyar megyei önkormányzás múltjáról és jelenéről, hanem a területpolitika és a regionalizmus/regionalizáció változásairól, a területfejlesztés folyamatairól, valamint az európai fejleményekről is.

A Comitatus nem csupán egy tudományos folyóirat, hanem szellemi műhely is. Ennek következtében az elmúlt időszakban több szakkönyv került ki a műhelyhez

tartozók közreműködésével. (Legutóbb éppen a Veszprém megyei önkormányzati almanach 1990-2020 című kötet, a Comitatus Könyvek sorozat első kiadánya, ugyancsak a Demokratikus Helyi Közigazgatás Fejlesztéséért Alapítvány támogatásával.)

Természetesen egy periodika jelentőségét, súlyát a benne megjelenő tanulmányok, írások adják, de talán azt is fontos ismételtlen rögzítenünk, hogy ma Magyarországon a Comitatus Önkormányzati Szemle az egyetlen közhatalmi szervezetektől független, vidéken szerkesztett, tudományos igényességű, országos közigazgatási és regionális politikai profilú folyóirat, a kevés független társadalomtudományi fórumok egyike.

AGG ZOLTÁN

